

„Kreatív város-fenntartható vidék”

Kőszeg – Szombathely várostérség

KRAFT-alapú területi vizsgálata

Készítette:

Nyugat-Pannon Terület- és Gazdaságfejlesztési Szolgáltató
Közhasznú Nonprofit Kft.

2014. május

Felelős szerkesztő: Prof. Dr. Miszlivetz Ferenc

Módszertani háttér és szakmai koordináció:

Márkus Eszter

A Nyugat-Pannon Terület- és Gazdaságfejlesztési Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft. közreműködő munkatársai:

Ábrahám Éva, Baranyai Eszter, Bejczy Delinke, Deák Máté, Körmendy Gál, Kovács István, Laki Ferenc, Polgár Tibor, Szendi Kata, Varga Eszter

További közreműködők:

Benkő Ildikó, Bolfán Csaba, Büki Boglárka, Decsi-Bolla Zsuzsanna, dr. PhD. Sümegi István, Halinka Péter, Hollósi Szabolcs, Inzsöl Renáta, Karaszi Andrea, Kovács Alinka, Musits Mónika, Nagy Krisztina, Szabó Orsolya, Szabó Viola, Trifusz Péter

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés, rövid módszertani ismertetés.....	5
1.1.	A KRAFT módszertan és a kutatás folyamatának bemutatása.....	5
1.2.	A KRAFT és az integrált megközelítés szükségessége és haszna.....	5
1.3.	A KRAFT indokoltsága és időszerűsége, módszertana.....	7
1.3.1.	Előtérben a kreativitás	7
1.3.2.	Kreatív környezet létrehozása	8
1.3.3.	Rendszerek és hálózat szemlélet	8
1.3.4.	Jövőgyetem: társadalmi kreativitás, társadalmi–intézményi újítók	9
1.4.	KRAFT potenciálok	10
1.5.	A KRAFT-alapú felmérés módszertana	14
1.5.1.	Indikátorok meghatározása.....	14
1.5.2.	Indikátorok részletes bemutatása és indoklása	21
1.5.3.	Az eredmények megjelenítésének lehetséges módszertana.....	22
1.6.	Primer adatgyűjtés módszertana.....	28
1.6.1.	Projektleírások és a csoportosítások módszertani ismertetése.....	28
1.6.2.	Interjúk	32
1.6.3.	Fókuszcsoport.....	32
1.7.	Fejlesztéspolitika elemzése	34
1.7.1.	A vizsgált területre érkező hazai EU-s források elemzése	34
1.7.2.	Stratégiák áttekintése, szükségessége, indoklása, módszertana	34
2.	KRAFT-potenciálok elemzése a vizsgált térségben.....	35
2.1.	A Kőszeg–Szombathely várostérség kreatív humánerőforrásának és kreatív iparának elemzése	35
2.1.1.	A „kreatív iparágak” múltja és kategorizálása	35
2.1.2.	Kőszeg–Szombathely várostérség kreatív iparágainak vizsgálata	37
2.1.3.	A kreatív-osztály elemzése a Szombathely–Kőszeg várostérségben	38
2.1.4.	Művészeti potenciál Kőszegen	44
2.2.	A területi–statisztikai adatokon alapuló elemzés 2008–2012.....	55
2.3.	Az Európai Unió források területi eloszlásának vizsgálata a Kőszeg–Szombathely térségben	88
2.4.	A fókuszcsoportos beszélgetések kiértékelése	99
2.5.	Az interjúk kiértékelése.....	129

2.5.1.	Kulcsszereplőkkel készült interjúk eredményei	131
2.6.	Térségi jó gyakorlatok bemutatása és KRAFT-alapú értékelése.....	158
3.	Térségi fejlesztési tervek és támogatási rendszerek KRAFT-alapú vizsgálata	167
3.1.	Területfejlesztési tervek és stratégiák.....	167
3.1.1.	Regionális és megyei.....	167
3.1.2.	Városi, kistérségi	186
3.2.1.	Tematikus fejlesztési tervek	198
3.3.	A KRAFT-releváns európai fejlesztéspolitikai eszközök bemutatása.....	211
3.3.1.	Integrált területi beruházás (ITI) eszköz.....	211
3.3.2.	Közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD) eszköz	216
3.3.3.	Hazai jogszabályok a 2014–2020-as uniós fejlesztési programok kapcsán	220
4.	Összegző értékelés, javaslatok megfogalmazása	224
4.1.	A kutatás eredményei: erősségek és gyengeségek	224
4.1.1.	Kreativitási és innovációs potenciál	224
4.1.2.	Kapcsolati tőke, hálózati potenciál.....	226
4.1.3.	Fenntarthatósági potenciál.....	228
4.2.	A kutatás alapján megfogalmazott javaslatok	229
4.3.	Konkrét javaslatok a Kőszeg és Szombathely város-együttes fejlesztésére.....	240
4.4.	Kőszeg város KRAFT-fejlesztési lehetőségei	244
5.	Források, kutatásban felhasznált dokumentumok jegyzéke	249
6.	Mellékletek.....	258

1. Bevezetés, rövid módszertani ismertetés

1.1. A KRAFT módszertan és a kutatás folyamatának bemutatása

2013 őszén *A KRAFT-index – kreatív városok – fenntartható vidék* c. tanulmány¹ bemutatott egy új koncepciót, melynek segítségével kifejleszthető lesz a területfejlesztést elősegítő közpolitika integrált tervezés-támogató eszköze. Ez a fejezet bemutatja a javasolt tervezési eszköz már kidolgozott koncepciójának szükségszerűségét (1.1 fejezet) és indokoltságát (1.2 fejezet), illetve a három KRAFT potenciált (ld. 1.3. fejezet a kreativitási és innovációs; kapcsolati tőke, hálózati; fenntarthatósági potenciálról). Az 1.4. fejezetben bemutatásra kerül a jelenlegi kutatás számára kidolgozott módszertan, amely elsőként tesz kísérletet a KRAFT indikátor szintű megragadására és definiálására. A Kőszeg–Szombathely városeyüttes esettanulmánya ebből a szempontból „pilot kutatás”, hiszen az indikátor rendszert elsőként teszteli, és az egyes indikátorok véglegesítését, a KRAFT-index mérési módszertanát alapozza meg. Az 1.5. és 1.6. fejezet végül áttekintést ad a kutatás primér adatgyűjtési és fejlesztéspolitikai elemzésének folyamatáról.

1.2. A KRAFT és az integrált megközelítés szükségessége és haszna

A globális válság leértékelte a hagyományos (befektetési vagy vidékfejlesztési) stratégiákat, miközben a kreativitás, a tudástermelés és a társadalmi–gazdasági kohézió együttese a fenntarthatóság feltételrendszereként jelentősen felértékelődött. Éppen ezért a kutatók, a vidékfejlesztők és a nemzetközi vállalatok egy részének figyelme az elmúlt évtizedben fokozódó mértékben fordult a városok és a térségi gazdaságot képező környezetük kínálta innovációs projektek, illetve a még kihasználatlan vagy feltáratlan lehetőségek irányába.

Gazdasági értelemben a gyors megtérülés szempontjából releváns városok rendszerint a *megacityk* vagy a *világvárosok*, a maguk komplex és sajátos problémahalmazával együtt. A befektetők érdeklődése elsősorban feljűk fordul, és viszonylag kevesebb figyelem jut a kis- és középvárosokra, valamint az őket körülvevő, vonzáskörükbe tartozó vidékies jellegű térségekre. Mindezek alapján célszerű, sőt elengedhetetlen a fenntarthatóságot megcélzó

¹ Miszlivetz Ferenc – Márkus Eszter: *A KRAFT-index – kreatív városok – fenntartható vidék*. Megjelent a Vezetéstudomány 44. kötet 2013. szeptemberi számában.

fejlesztési és beruházási koncepciók tágabb és komplexebb újragondolása, egy új stratégia kidolgozása. Ugyanakkor legalább ilyen fontos az új fejlesztési elképzelések megvalósulásának és megvalósíthatóságának a mérése, az eredmények összehasonlíthatóvá tétele, a KRAFT-index pedig éppen erre tesz kísérletet.

A területfejlesztési és városfejlesztési koncepciók, illetve a vállalati stratégiák egy másik jelentkező hiányossága a projektek szétaprózottsága, „kompartmentalizáltsága”, gyakori egydimenziós volta, aminek oka (és egyben következménye is) az egymásra gyakorolt hatásukkal szembeni érdektelenség és tudáshiány. Az, hogy a lehetséges multiplikátor (megsokszorozó) hatások és szinergiák előzetes feltérképezése elmaradt, vagy éppen az egymást keresztező stratégiák negatív blokkoló hatásait figyelmen kívül hagyták, jelentősen rontotta a térségi fejlesztések hatékonyságát, megtérülésük és fenntarthatóságuk arányát az elmúlt két évtizedben. A *'Kreatív város – fenntartható vidék'* koncepció továbblép ezeken a fogyatékokon, szemléleti, illetve gyakorlati korlátokon. Az új koncepció meghatározó eleme az a felismerés, hogy a regionális fejlesztések és beruházások sikerének záloga a meghatározó szereplők – stakeholderek – közötti jobb megértés alapján egy pozitív eredményt megteremtő játék feltételeinek a létrehozása. Ehhez szükséges a közös nyelv és az értékelési keret kialakítása, amely lehetővé teszi a lehetséges partnerek hosszú és középtávú érdekeinek, motivációinak, működési feltételeinek egymás közötti mélyebb megértését. Ez a mélyebb megértés, az egyedi és a közös érdekek együttes figyelembe vételének képessége a jövő sikerének, más szóval a fenntarthatóság megteremtésének a kulcsa. Az ebbe az irányba mutató tendenciák már érzékelhetőek, de a folyamat még korántsem teljesedett ki.

A komplex regionális fejlesztési koncepció és a megvalósulását mérő KRAFT-index a városok és együtteseik által meghatározott regionális agglomerációs térségi gazdaságok nem minden esetben nyilvánvaló, 'rejtett' lehetőségeire összpontosít. A kreativitás rejtett lehetőségei számottevőek a történelmi határrégiók (illetve határokat átszelő történelmi régiók, esetenként euro-régiók) esetében. A határokon túlnyúló együttműködések és kapcsolatok rendszerint nem szerepelnek a nemzeti statisztikai adatbázisokban, pedig a kulturális, a társadalmi és a gazdasági kapcsolatrendszerek és hálózatosodás fontos potenciális, ám még jórészt kihasználatlan dinamizáló erői lehetnek egy új regionális fejlesztési stratégiának, különös tekintettel a határrégiók esetében.

A '*Kreatív város – fenntartható vidék*' fejlesztési koncepció egyik újítása, hogy a kreativitás társadalmi, gazdasági és intézményi szintű megvalósítását összekapcsolja a fenntarthatóság egyre inkább előtérbe kerülő szempontjaival. Ahhoz, hogy a legfontosabb szereplők (kis- és nagyvállalatok, városi és megyei önkormányzatok, kormányhivatalok, területfejlesztési ügynökségek, társadalmi és gazdasági szervezetek, kamarák, oktatási és kutatóközpontok, egyetemek stb.) reális, megbízható és átfogó képet kaphassanak a meglévő és állandóan változó lehetőségekről, illetve azok megvalósításának környezeti feltételeiről, szükséges a kreativitás és fenntarthatóság együttes alakulásának integrált szemlélet alapján történő mérése.

Az eredményeket a városi és regionális fejlesztési stratégiák szereplőinek széles köre felhasználhatja. Különösen jó hasznát vehetik ennek az új mérő- és összehasonlító eszköznek:

- *a nemzeti és EU szintű közpolitikai tervezők és döntéshozók*, akiknek érdekük a lakosság kreativitásának mobilizálása és a társadalmi egyenlőtlenségek csökkenése,
- *az érintett és más önkormányzatok*, akik nyitottak a hálózatos együttműködésekre, felismerik a kultúra és a kulturális örökségek potenciáljait, integrált város–vidék fejlesztési koncepciót kívánnak kialakítani,
- *a magánszektor vállalatai*, akik tudásintenzitásukat fokozni szeretnék, nyitottak, együttműködési hajlandóságuk megfelelő, valamint
- *a tudásközpontok, egyetemek, kutatóintézetek*, ahol az empirikus és az elméleti kutatásokat, a K+F+I folyamatok összekapcsoltságát szeretnék megteremteni, be kívánnak kapcsolódni a nemzetközi kutatásokba.

1.3. A KRAFT indokoltsága és időszerűsége, módszertana

1.3.1. Előtérben a kreativitás

A kreativitást sokféleképpen definiálhatjuk, elsősorban az új dolgok létrehozásának, valami új, még sohasem volt kézzel is megfogható vagy éppen meg nem fogható dolog megalkotásának a képességére utal. Ide tartozik azonban a hagyományos elképzelések újra-fogalmazása, újszerű kapcsolatok és a korábban semmilyen kapcsolatban nem lévő dolgok, gondolatok összefüggéseinek felfedezése, melyek révén régi és új problémák megoldására nyílik lehetőség. A kreativitás társadalmi és gazdasági értelemben is a meglévő lehetőségek és adottságok felismerésében, azonosításában és hatékony átcsoportosításában, új összefüggésekbe helyezésében rejlik, vagyis annak felismerésében, hogy az „energia belül van”. A legújabb

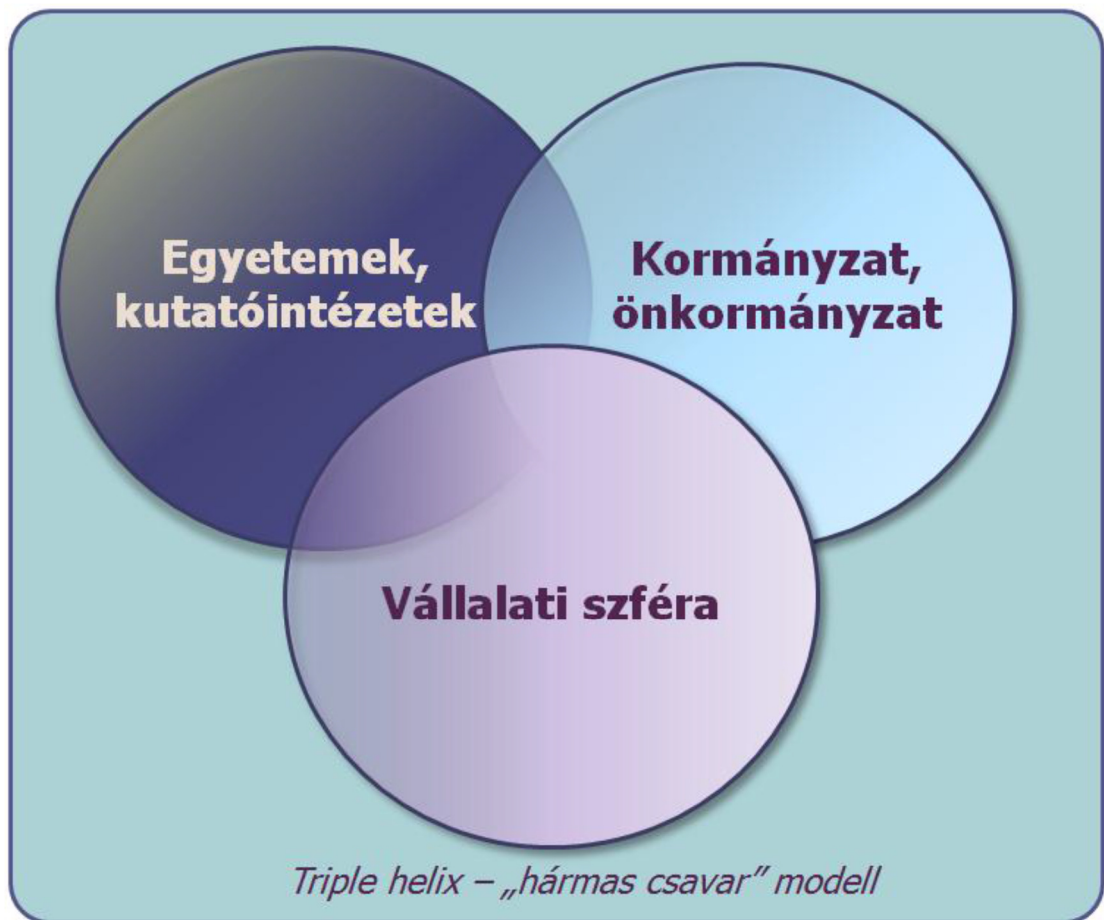
elemzések szerint az új tudás létrehozása, felhalmozása és terjesztése, azaz társadalmasítása a következő évtizedek egyik legfontosabb kihívása vagy – pozitív megfogalmazásban – mozgató ereje lesz. A nyitottság és a hozzáférhetőség pedig a tudásáramlás legfontosabb feltételének fog számítani.

1.3.2. Kreatív környezet létrehozása

Általános vélekedés szerint a regionális növekedést a térség vonzereje vagy szívó hatása, a megtartó vagy befogadó képessége, a rendelkezésre álló képzett munkaerő és a térségben megtalálható iparágak technológiai színvonala határozza meg alapvetően. Egy adott térség kreatív osztályt és magas technológiájú iparágakat vonzó képessége ugyanakkor a munkaerő-vonzáskörzetek tolerancia-szintjére és a régióban megtalálható szolgáltatások sokszínűségére vezethető vissza. Eszerint az egyetemeknek nincs közvetlen hatásuk a térség életszínvonalára és az iparágak technológiai szintjére, csak a humán tőke képzésén keresztül hatnak a regionális növekedésre. Új tudás felhalmozására és a tudástőke városi/regionális szintű gyarapítására képes egyének, csoportok és intézmények jelenléte döntő fontosságú: meghatározó elemnek számít a kreativitás–fenntarthatóság integratív fejlesztési koncepció sikeres alkalmazása során. A kreatív és sokoldalúan innovatív képességek kibontakozásának nem, vagy nem feltétlenül a régi típusú egyetemek adnak keretet. Ezek hiánya tehát nem akadály a új tudás létrehozásának és a kreativitás folyamatának, azonban már mutatkoznak a csíraformái egy új típusú egyetem-típusnak, amit 'jövőegyetemnek' nevezünk (és amelyet a későbbiek során még részletesebben megvizsgálunk).

1.3.3. Rendszerek és hálózat szemlélet

A KRAFT regionális léptékben adaptálhatja a **többközpontú város- és vidékfejlesztési elvet**, ahol a szinergiát a kooperáció és komplementaritás határozza meg alapvetően, miközben az innováció és a tudás–infrastruktúra fejlesztés kulcsmechanizmusa a „hármass csavar” modell.

1. ábra: Triple helix – „hármasszár” modell (Miszlivetz – Márkus, 2012)

A modellben a kormányzatok, a kutató intézmények és a vállalati szféra szereplői új típusú partnerségi kapcsolatokban működnek együtt annak érdekében, hogy biztosítsák a regionális versenyképesség és a széles skálájú innováció feltételeit. A nyitott, együttműködő, multi- és interdiszciplináris oktató- és kutatóközpontok hálózata lehet az az innovatív intézményi közeg, amely képes biztosítani a gyakorlati és elméleti tudás közötti transzfert és a térségi multiplikátor hatások kifejtését.

1.3.4. Jövőegyetem: társadalmi kreativitás, társadalmi–intézményi újítók

A jelenleg is működő egyetemi struktúra és a mechanizmusok nem engedik kibontakozni a kreativitást, nem tudnak hozzájárulni a megszerzett ismeretek alkalmazhatóságának gyakorlati teszteléséhez. A jövőegyetem célja nem csupán a tudás átadása és széleskörű terjesztése, hanem az új tudás létrehozásának és gyakorlati alkalmazás lehetőségének megteremtése. Azonban új tudás csak az átrendeződött, mellérendelő viszonyok következtében felszabaduló kreativitáspotenciál segítségével jöhet létre. A 'jövőegyetem' nem tud, és nem is jöhet létre korlátolt

érdekek mentén. Nyitottnak kell lennie mind a civil szféra, mind a vállalati szféra irányában, a szakmai és civil szervezetek, önkormányzatok, de leginkább a többi egyetem és oktatási intézmény tekintetében. A 'jövőegyetem' hálózati egyetem is egyben, hálózati elven működik a szűk, egyéni érdekek képviselője helyett.

Az új típusú együttműködés, az új viszony az „áramlás” (flow) elvét alakítja ki, nemcsak külső kapcsolataiban, hanem tanár és diák között is, hogy reagálni tudjon egy sor olyan kérdés tekintetében, amelyet a 21. század egymásra rétegződő átalakulási tendenciái és egymásra sorjázó válságai vetnek fel (a globális felmelegedés, a fenntartható fejlődés, a nemzetek feletti demokrácia kialakítása, a globális kormányzás). A 'jövőegyetem' irányába tartó új típusú kreatív tudástermelő központok kialakításához, működtetéséhez és összekapcsolt helyzetük fenntartásához olyan regionális infrastruktúrák kiépítésre is szükség van, amelyek a tudásalapú termelési rendszerek támogatóivá válhatnak. A 'jövőegyetem' a maga sokoldalúságával, nyitottságával, tanulást elősegítő képességével és sűrűsödő hálózataival képessé válhat a 'Kreatív város – fenntartható vidék' agyának funkcióját betölteni.

1.4. KRAFT potenciálok

A KRAFT-index azt veszi számba, hogy milyen lehetőségei vannak egy adott várost és vidéket egyaránt felölelő (nem pedig közigazgatási határoktól függő) térségnek, amely közös stratégiai célokat kitűzve fejleszti gazdaságát, mégpedig az ott élők, dolgozók és letelepedni kívánók életminőségét és a fenntarthatósági szempontokat figyelembe véve. A lehetőségek, potenciálok, fogalmak azt is sugallják, hogy az index nem egy állapotot kíván jellemezni, nem a múltat vagy a jelent értékeli, hanem sokkal inkább a jövőbe tekint, ezért az állapotfelmérés mellett különböző folyamatokat és tendenciákat is megvizsgál.

Számos adottság és tényező figyelembe vételével lehet egy térség KRAFT potenciálját megvizsgálni (Miszlivetz – Márkus 2013):

1. Kreativitási és innovációs potenciál

1.1. társadalmi kreativitás jellemzők:

1.1.1. nyitottság;

1.1.2. vállalkozó szellem;

1.1.3. kockázatvállalás.

1.2. Kreatív munkaerő:

1.2.1. száma, aránya;

1.2.2. a változás tendenciái, a kreatív osztály vonzereje;

1.2.3. beágyazódása a regionális területi gazdaságba.

1.3. Kreatív ipar:

1.3.1. aránya;

1.3.2. iparág tendenciái.

1.4. Képzés, oktatás:

1.4.1. minőség;

1.4.2. elérhetőség;

1.4.3. tehetséggondozás.

1.5. 'Jövőegyetem' potenciál:

1.5.1. kutatóközpontok, egyetemek nyitottsága;

1.5.2. 'tanuló egyetem' jelleg;

1.5.3. új tudás felhalmozás (patentek);

1.5.4. a tudástőke vonzása.

1.6. Kulturális, épített és természeti örökség (UNESCO) menedzsmentje (gazdasági és társadalmi hasznosulás, pl. látogatók száma)

1.7. Életminőség (well-being, azaz 'jól-lét' vagy 'Jó Élet'):

1.7.1. kulturális élet;

1.7.2. minőségi (történelmi-, konferencia- gasztronómiai-, wellness-, rekreációs- etc.), turizmus;

1.7.3. rekreációs lehetőségek (összekapcsoltsága munka- és életfeltételekkel).

1.8. Munkavégzési kreativitás potenciálja:

1.8.1. munkakörülmények;

1.8.2. rugalmas munkavégzés, otthoni munka.

2. Kapcsolati tőke, hálózati potenciál (mértéke, intenzitása, jellege és minősége)

2.1. ICT potenciál:

2.1.1. ICT lefedettség;

2.1.2. szélessávú hozzáférés (min 30 Mb/s szélessávú hálózattal lefedett terület);

2.1.3. ICT kultúra (használat elterjedtsége, ideje, minősége);

- 2.1.4. intézmények digitalizáltsága (múzeumok, turizmus-, szabadidő-, kulturális központok etc.);
- 2.1.5. e-kormányzat a város-együttes vagy város–vidék egység fizikai és elektronikus összekapcsoltsága, az ehhez szükséges információk folyamatos és könnyű többnyelvű elérhetősége.
- 2.2. Fizikai infrastruktúra, elérhetőség (a szomszédos régiók és a makro-régió szempontjából):
 - 2.2.1. közút, gyorsforgalmi út;
 - 2.2.2. vasút (járatsűrűség, menetrendek harmonizációja, digitalizálása etc.);
 - 2.2.3. repülőterek (járatsűrűség, desztinációk száma).
- 2.3. Intézmények
 - 2.3.1. tudásszövetségek;
 - 2.3.2. klaszterek;
 - 2.3.3. K+F transzferek ügynökségei;
 - 2.3.4. agglomerációs és körzeti (kistérségi) gazdaságok;
 - 2.3.5. új PPP (fórumai, hosszú távú célok, az együttműködés új keretei, nyelve, szinergiák etc.);
 - 2.3.6. hálózatosodást ösztönző szakpolitikák megléte (város–vidék együttműködés, PPP, város-együttesek ösztönzése).
- 2.4. Konnexus, összekapcsoltság (hálózati faktor, pl. vállalkozások és kutató intézetek közötti együttműködési projektek száma)
- 2.5. Konnektivitás, külső kapcsolatok sűrűsége (külső hálózatosodás)
- 2.6. Értékrend, szokások (társadalmi és kulturális tőke):
 - 2.6.1. versenyszellem, kiemelkedésre törekvés;
 - 2.6.2. a szereplők közötti konszenzusra törekvés;
 - 2.6.3. 'mindenki győztes' szemlélet (mini társadalmi szerződések, a közjó újrafogalmazása);
 - 2.6.4. korrupció elterjedtsége és megítélése;
 - 2.6.5. társadalmi, gazdasági és kulturális hálózatok sűrűsége, dinamizmusa és összefonódottsága;
 - 2.6.6. nem-civil társadalom, anti-civil társadalom (elfogadottságuk és elutasítottságuk, mint a fenntarthatóság egyik kritériuma).
- 2.7. Civil társadalmi potenciál:
 - 2.7.1. civil szervezeti részvétel, tagság (ezer fő lakosra);
 - 2.7.2. önkéntesség;

- 2.7.3. pro-aktivitás, közéleti aktivitás;
- 2.7.4. magán adományozás mértéke;
- 2.7.5. civil szervezeti szervezetek száma (ezer fő lakosra).

2.8. Közbizalom:

- 2.8.1. kormányzatokkal, pártokkal, intézményekkel kapcsolatban;
- 2.8.2. üzleti viszonylatokban;
- 2.8.3. a társadalmon belüli, civil szervezetekkel szembeni bizalom;
- 2.8.4. bevándorlók, 'idegenek megítélése' (előítéletesség, befogadás/kirekesztés, tolerancia).

3. Fenntarthatósági potenciál

3.1. Környezetvédelem (European Green City Index adataiból):

- 3.1.1. CO₂ redukciós stratégia;
- 3.1.2. megújuló energiapolitika;
- 3.1.3. zöld közlekedés promóció, forgalomcsökkentési törekvések;
- 3.1.4. vízgazdálkodási szakpolitikák;
- 3.1.5. hulladék szakpolitika, zöldterület és terjeszkedési politika;
- 3.1.6. légszennyezettség szakpolitikák;
- 3.1.7. zöld akciópolitika, zöld menedzsment, társadalmi részvétel.

3.2. Demográfia:

- 3.2.1. migráció (elvándorlás, bevándorlás);
- 3.2.2. a demográfiai kihívások kezelése (fiatalok megtartása stratégia, öregedő társadalom).

3.3. Közösségfejlesztés:

- 3.3.1. civil kezdeményezések támogatása (önkormányzati és vállalati);
- 3.3.2. kormányzati–civil együttműködések („partnerség”);
- 3.3.3. vállalati–civil együttműködések (CSR).

3.4. Gazdaságpolitika:

- 3.4.1. gazdaságszerkezet diverzifikációjára törekvés;
- 3.4.2. stratégiai iparágak kitűzése;
- 3.4.3. agrárpolitika jellege.

3.5. Bürokrácia és adminisztráció:

- 3.5.1. rugalmasság;
- 3.5.2. nyitottság;

3.5.3. kreativitás.

3.6. térség vonzereje és kisugárzása:

3.6.1. város- és régió-imázs;

3.6.2. térség-marketing (költségek mértéke).

1.5. A KRAFT-alapú felmérés módszertana

1.5.1. Indikátorok meghatározása

A tanulmány egyik fontos szegmense a Kőszeg–Szombathely térség Kraft-potenciálokra alapozott területi–statisztikai elemzése. A munka e fázisában a vizsgált területi szint KRAFT potenciál alapú vizsgálata történt meg, majd ezeknek az adatoknak az országos és megyei adatokkal való összehasonlítására kerül sor annak érdekében, hogy a vizsgált területi egység társadalmi–gazdasági adatai átlagon felüli tulajdonságokkal rendelkeznek-e a Kraft-potenciálok tekintetében.² A KRAFT-potenciálokra alapozott fejlesztések egyik „hipotézise”, hogy amennyiben egy város és térségének Kraft-indexe magasabb az átlagnál, az a fejlesztések fenntarthatóbb és nagyobb fokú hasznosulását eredményezheti hatékonyabb forrásfelhasználás mellett. Amennyiben egy térség Kraft-indexe kisebb az átlagnál, fontos, hogy a fejlesztések elsősorban azokra a területekre koncentráljanak, melyekkel a térség KRAFT-potenciálját erősíthetjük és növelhetjük.

A KRAFT részben már elérhető statisztikai elemzésekre, szekunder adatokra támaszkodik, és azok feldolgozásával a potenciálok sok elemét meg tudja világítani. A tanulmány harmadik fejezetében a vizsgált térség társadalmi–gazdasági statisztikai adataira is támaszkodik oly módon, hogy a KRAFT-potenciálokhoz statisztikai adatok alapján indikátorokat társítottunk. E módszertan segítségével lehetővé válhat, hogy az adatok alapján mérhetővé válhasson egy térség (jelen esetben a Kőszeg–Szombathely városeggyüttes és agglomerációja) KRAFT-potenciálja. Jelen elemzés indikátorainak kialakításakor figyelembe vettük, hogy mely adatok érhetőek el település szinten (ezek jellemzően a KSH és a TEIR adatai), így szükségképpen újrafogalmaztuk a KRAFT-potenciálok előzőekben ismertetett egyes elemeit.

² Az indikátorok meghatározásához felhasznált forrás: Márkus Eszter: A KRAFT indikátorok mérési lehetőségei – Key Indicators of KRAFT index. (Kézirat. Első egyszerűsített kutatási beszámoló, 2014. május 5.)

Korábbi kutatások alapján rendelkezésre állnak, például a vállalkozások konnexusát és konnektivitását jellemző adatok. Ezek primer adatfelvételekre (kérdőívekre) támaszkodva készültek, sajnos azonban nem rendszeres formában, ezért több évvel ezelőtti képet mutatnak, és sokszor nem városi, hanem csak megyei vagy regionális szinten valósultak meg. Az így nyert eredmények által felrajzolt kép viszont olyannyira fontos a KRAFT keretrendszerében (mivel máshonnan nem nyerhető ki hasonló adat, csak legfeljebb újabb kérdőíves adatfelvétel során), hogy ezeket is bemutatjuk az esettanulmányban.

Ugyanakkor még mindig létezik számos olyan kulcsfontosságú tényező (például a közbizalom, a korrupció mértéke, az életstratégiák, civil aktivitások), amelyet eddig csak országos szinten mértek, jellemzően nemzetközi módszertan alapján. Az ilyen típusú elérhető adatokat a fenti érvelés alapján szintén beépítettük az esettanulmányba.

A szekunder statisztikai adatforrásokból elérhető és az esettanulmányban mért indikátorok összegező táblázatát alább láthatják:

Gazdasági- és társadalomstatisztikai adatok

Kreativitási és innovációs potenciál

Társadalmi kreativitási jellemzők	- Regisztrált egyéni vállalkozók száma	- KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Regisztrált gazdasági szervezetek száma	
	- 1000 lakosra jutó regionális gazdasági vállalkozások száma	
	- Újonnan bejegyzett vállalkozások	- Megyei és országos adatok
	- Vállalkozói hitelállomány alakulása	- Országos adat, 2012
Kreatív munkaerő	- Tudományos fokozattal rendelkezők száma 100 ezer lakosra (MTA adatok tartalmazzák)	- MTA oldalán elérhető adatok
	- FEOR adatok	- Országos nyugdíjbiztosítási adatok
Kreatív ipar	- Működő vállalkozások száma az információ, kommunikáció nemzetgazdasági ágban (TEÁOR \08: J gazdasági ág, vállalkozási demográfia szerint) – GFO\11 (db)	- KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok

	- Működő vállalkozások száma a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység nemzetgazdasági ágban (TEÁOR \08: M gazdasági ág, vállalkozási demográfia szerint) – GFO\11 (db)	- KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Működő vállalkozások száma az oktatás nemzetgazdasági ágban (TEÁOR \08: P gazdasági ág, vállalkozási demográfia szerint) – GFO\11 (db)	- KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Működő vállalkozások száma a humán-egészségügyi, szociális ellátás nemzetgazdasági ágban (TEÁOR \08: Q gazdasági ág, vállalkozási demográfia szerint) – GFO\11 (db)	- KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Működő vállalkozások száma a művészet, szórakoztatás, szabadidő nemzetgazdasági ágban (TEÁOR \08: R gazdasági ág, vállalkozási demográfia szerint) – GFO\11 (db)	- KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
Képzés, oktatás	- Középiskola léte + középiskolai statisztikák	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Települési könyvtár léte + egyéb könyvtári adatok	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Rendszeres művelődési foglalkozások száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Rendszeres művelődési formákban résztvevők száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
Jövőegyetem potenciál	- Felsőoktatási adatok (2012)	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Foglalkoztatott oktatók száma a felsőoktatási intézményekben	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Kutató–fejlesztő helyek száma (2011, megyei)	megyei adatok

Kulturális, épített és természeti örökség menedzsmentje	- Kutatók, fejlesztők száma a kutatási fejlesztési helyeken (2011, megyei)	megyei adatok
	- K+F helyek ráfordítása (2011, megyei) külön a privát és a közférában	megyei adatok
	- K+F ráfordítás mértéke 1000 lakosra (2011, megyei) külön a privát és a közférában	megyei adatok
	- Bejegyzett szabadalmak, védjegyek	megyei adatok– idősoros adatok vannak
	- Közművelődési intézmény száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Múzeum léte + múzeum adatai	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Kulturális rendezvényeken részt vevők száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Alkotó művelődési közösségek száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Alkotó művelődési közösségek tagjainak száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- UNESCO örökség léte/ közelsége – Fertő-táj közelsége, elérhetősége	időbeli távolság
Életminőség	- Vendéglátóhelyek száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Kulturális intézmények (múzeum, könyvtár, színház, mozi) száma 1000 lakosra	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Szállodák száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Wellness és gyógyszállodák száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Vendégek és vendégéjszaka száma a wellness és gyógyszállodákban	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok

Kapcsolati tőke, hálózati potenciál (mértéke, intenzitása, jellege és

minősége)

ICT potenciál	- Számítógépek száma az óvodai feladatellátási helyeken	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Közoktatási feladatellátási helyek száma/aránya	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Internettel ellátott feladatellátási helyek száma a közoktatási intézményekben (db)	
	- Számítógéppel ellátott közoktatási intézmények aránya	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Internet-előfizetések 1000 lakosra	megyei adatok
	- Szélessávú internettel rendelkező háztartások aránya	régiós adatok
	- Magáncélú internetes vásárlók aránya 16–74 év	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Nagy közlekedési tengelyekhez való rácsatlakozási lehetőségek (autópálya), vasút	időbeli elérhetőség vizsgálata
Fizikai infrastruktúra, elérhetőség (a szomszédos régiók és makro-régió szempontjából)	- Repterek elérhetősége (idő, perc)	időbeli elérhetőség vizsgálata
	- Klaszter adatok	A megyékben/régiókban megtalálható klaszterek száma, klasztertagok száma
	- K+F kutatóhelyek száma	megyei adatok
Konnexus, összekapcsoltság	Public-private co-publications per million population*-	innovation union scoreboard, országos adatok

Konnektivitás, külső kapcsolatok sűrűsége	Export adatok	megyei, országos adatok
Civil társadalmi potenciál	- Regisztrált nonprofit szervezetek száma 1000 lakosra	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- KSH civil adatok	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Választási részvételi hajlandóság	Országos Választási Iroda
Közbizalom	- Közbizalmi felmérések	http://www.civilkollegium.hu/2013/02/20/arh-12-kozbizalom-felmeres-eredmenyek/ idősoros bemutatás

Fenntarthatósági potenciál

Környezetvédelem	- Rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakások száma – az összeshez képest	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Összes zöldterület (m ²),	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Védett természeti terület (m ²)	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Erdősültség (2011)	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
Demográfia	- Lakónépesség	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Állandó népesség	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Férfi/nő arány	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Korcsoportos megoszlás	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok

	- Elvándorlók száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Odavándorlók száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Természetes szaporodás/fogyás (ezrelék)	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Vándorlási egyenleg	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Regisztrált gazdasági szervezetek gazdálkodási forma szerint (2012)	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
Gazdaságpolitika	- Pályakezdő munkanélküliek aránya	
	- Magas illetve alacsony jövedelműek aránya (fő)	
Bürokrácia és adminisztráció	- Új vállalkozás regisztrációjának időigénye	internetes források alapján
	- Új civil szervezet bejegyzésének időigénye (tapasztalati adatok)	internetes források alapján
Térség vonzereje és kisugárzása	- A helyi önkormányzatok helyi adó bevételeiből az idegenforgalmi adó (1000 Ft)	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Szállásférőhelyek száma (panziók, szállodák, kempingek, üdülők házak)	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Külföldi vendégek száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Vendégéjszakák száma	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok
	- Egy főre jutó idegenforgalmi adó (1000 Ft)	KSH, idősoros, települési, kistérségi megyei és országos adatok

A KRAFT indikátorait áttekintve a Szombathely–Kőszeg területi esettanulmányra támaszkodva két dimenzióban értékelhetjük az adatokat: térben és időben. A térbeni elemzést az teszi lehetővé, hogy a helyben mért értékeket (a legtöbb indikátor esetében) a megyei, a regionális és/vagy az országos szinttel hasonlíthatjuk össze. Az időbeni elemzés a helyi értékek alakulását, trendjét tudja megragadni azokban az esetekben, ahol éves adatfelvétel történt.

Az esettanulmány során vizsgált területi egységek:

- Kőszeg városa;
- Szombathely városa;
- Kőszeg–Szombathely Kistérség;
- Vas megye/Nyugat-dunántúli Régió (egyes adatok esetében csak régiós adatok érhetőek el);
- Országos adat

Az **idősoros elemzés** keretében a **2007–2012-es adatokat** adjuk meg a vizsgálat során.

Azoknál az indikátoroknál, ahol rendszeresen van adatfelvétel, az értékeket 2007-től idősorosan mutatjuk be, hogy az elmúlt időszak tendenciáit bemutathassuk.

1.5.2. Indikátorok részletes bemutatása és indoklása

A KRAFT-potenciálokat a módszertan alapján három részre osztottuk, majd az ezekhez köthető főbb pontok mellé releváns statisztikai adatokat rendeltünk a vizsgált területi egységekre vonatkozva. A három legfőbb KRAFT-potenciál:

- kreativitási és innovációs potenciál;
- kapcsolati tőke, hálózati potenciál;
- fenntarthatósági potenciál.

A KRAFT-potenciálokhoz vonatkoztatott releváns társadalmi–gazdasági statisztikai adatsorokat a TEIR³ és a KSH⁴ statisztikai adatbázisaiból nyertük ki megyei szinten, majd ezt követően (amennyiben elérhető volt), kistérségi és városi szinten is rögzítésre kerültek az adatok.

³ <https://www.teir.hu/>

⁴ <http://www.ksh.hu/>

- A kreatív osztály

Statisztikai vizsgálatunk egyik legfontosabb feladata a kutatási területen élő kreatív osztály számának és lakosságon belüli arányának a felmérése volt. A kreatív osztályt, a kreatív szektort, a kreatív munkaerőt és a kreatív munkahelyeket sokan sokféleképp azonosítják, mi ebben a tanulmányban egy amerikai tanulmány⁵ besorolását vettünk alapul. Területi vizsgálatunkhoz az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság adatait tekintettük át, ahol a munkavállalók a FEOR kódok alapján különböző kategóriákba kerültek besorolásra, továbbá lehetségessé vált az adatok kistérségi és települési szinten való vizsgálata is.⁶

1.5.3. Az eredmények megjelenítésének lehetséges módszertana

Az ERRAM HU–AT projekt, amely az Ausztria–Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007–2013 keretében kerül támogatásra, 2012-ben azzal a céllal került elindításra, hogy egy határon átnyúló elérhetőség raszteres elemzési adatmodell kerüljön kifejlesztésre Alsó-Ausztria, Burgenland és Nyugat-Dunántúl régiói számára.

Az ERRAM HU–AT az „ERRAM Cross Border” kezdeményezés része, melyet az Alsó-Ausztriai Tartomány Területrendezési és Regionálpolitikai Osztálya indított, és melynek egy elérhetőségi modell kifejlesztése volt a célja az alsó-ausztriai határterületre.

A projekt alapvető célja egy határon átnyúló közlekedési hálózat kialakítása, határon átnyúló elérhetőségi mátrixok modellezése és összehangolt határon átnyúló adatbank kidolgozása az új területelemző modell segítségével.

A projekt eredményeként kerül sor a már meglévő ausztriai ERRAM modell határon átnyúló kiterjesztésére és a partnerrégiók adataival való feltöltésére, mégpedig a telephelyek potenciáljának közigazgatási határoktól független, különböző időbeni, területi, tematikai szempontok alapján történő értékelése érdekében.

⁵ David McGranahan and Timothy Wojan: *Recasting the Creative Class to Examine Growth Processes in Rural and Urban Countries*, 2007.

⁶ A területi vizsgálatok során a FEOR kódokat csak 1 számjegyre tudtuk vizsgálni.

A területelemző modell alkalmazása során minden esetben térbeli vonatkozású adatok feldolgozása és rendszerbe integrálása történik. Az ERRAM HU–AT az ún. raszter alapú modellezésre fektet kiemelt hangsúlyt, melynek eredményei a folyamatok és trendek összefüggéseinek bemutatásával segítik a döntéshozatalt. Vagyis nem statikus állapot böngészése, hanem dinamikus – adott esetben feltételezett – folyamatok követése a cél.

Az ERRAM projekt keretében elvégzett elérhetőségi- és potenciálszámítások nem egyszeri alkalommal szolgáltatnak eredményeket. A projekt eredményeként kifejlesztésre kerül egy olyan GIS eszköz, mely lehetőséget teremt raszter adatok és elérhetőségi mátrixok bevitelére, egymással való kombinálására és kiértékelésére. A GIS eszköz lehetőséget biztosít új adatok hozzáadására és ezzel a fenntartható alkalmazhatóság megteremtésére. A projekt keretén belül elért eredményeket a területfejlesztő hivatalok, önkormányzatok és kamarák a terület- és gazdaságfejlesztési tevékenységük során közvetlenül felhasználhatják. Az egyes területfejlesztéssel foglalkozó szakemberek ezen adatbázis és módszer által beazonosíthatják az adott területek „fehér foltjait”, ezáltal érdemben képesek lehetnek beavatkozni a térség gazdasági folyamataiba.

A gazdasági szervezetek számára alkalmas telephelyek meghatározása, biztosítása és fejlesztése nagyban meghatározza egy adott régió versenyképességét. Ezzel összefüggésben a gazdasági és szociális intézmények elérhetősége, valamint a munkaerő közelsége a telephely-kiválasztást meghatározó lényeges tényezők. A raszteres elemzési adatmodell-módszertan alkalmazásával lehetőség van a régiók telephelyi potenciáljának kis területi egységek alapján (1500m x 1500m-es raszter cella) történő, és a közigazgatási határoktól független számítására. A modell ez idáig csak ausztriai adatokkal került feltöltésre. A modell, további két alsó-ausztriai határterületre (Ausztria–Csehország és Ausztria–Szlovákia) történő kiterjesztése az ERRAM CZ–AT és az ERRAM SK–AT projektek célja. Az elemzési módszer kibővítése lehetővé teszi az Alsó-Ausztriai Industrieviertel, Burgenland és Nyugat-Dunántúl határ közeli telephelyeinek teljes lefedettségű és kis földrajzi léptékű minősítését.

Az ERRAM projekt keretében a lakosságra leképzett utazási idő mátrixok mellett, a közösségi közlekedésre vetített közlekedési idő mátrixok (vasút és busz) számítása is megvalósul. Ezzel lehetővé válik egy határon átnyúló elérési potenciál meghatározása a már meglévő közösségi közlekedés adatbázisára épülve.

A GIS eszköz lehetőséget nyújt „kérdésfeltevések” általi elemzések elvégzésére. Az ERRAM projekt keretében „kérdésfeltevés” alatt egy adott használói csoport (pl. idősebb emberek, egy adott szféra vállalkozói stb.) jelen idejű szükségleteinek elemzése értendő. Pl.: Milyen mértékben vannak a 65 év felettiiek egészségügyi intézményekkel ellátva?

A másik elemzési módszer a szenárióelemzés, mely alatt az ERRAM projekt keretében a jövőbeli fejlesztési lehetőségek (pl. közlekedési lehetőségek és/vagy ellátó intézmények) elemzése értendő.

Pl.: Hogyan változik az idősebb népesség ellátása, ha egy új kórház kerül megépítésre, vagy ha a közlekedési lehetőségek a meglévő kórházak esetében javításra kerülnek?

A kérdésfeltevések és szenárióelemzések a GIS eszközbe feltöltött adott indikátor készlettel kerülnek megválaszolásra.

Példák:

- Elérhetőségi hatásterület:
 - Milyen távolságban hat a bevásárlóközpontok használata a lakosság által? 10 perc
 - A hányadik bevásárlóközpont hat még majdnem teljes körűen a kínálat minőségének javítására vonatkoztatva?
- Elérhetőségi funkció:
 - Milyen távolságban hat egy bevásárlóközpont teljesen?

Az eredmények közt létrejövő harmonizált adatbázis létrehozásával további ismeretek nyerhetők a határon átnyúló trendekről. A Határon átnyúló elérhetőségi mátrix új perspektívákat nyit a határon átnyúló elérhetőségi viszonyok vizsgálata szempontjából, és segítséget nyújt a tervezett intézkedések hatásainak megalapozottabb elemzéséhez. Egy közös módszertan alkalmazása által hatékonyabbá válik a tervezések kiinduló alapjainak összehangolása, és a tervezések eredményei összehasonlíthatóbbá válnak.

Bevezetés

Fentiek alapján az ERRAM módszer és szoftveres fejlesztés segítségével a KRAFT metodika alkalmazására is sor kerülhet, vagyis az ERRAM módszer egy gyakorlati scenáriójaként is értelmezhető egy olyan kérdésfeltevés, mely a Kőszeg–Szombathely térség KRAFT potenciáljára vonatkozik. Az alábbiakban ennek a potenciális ERRAM-scenáriónak a lefuttatásához szükséges lépéseket foglaljuk össze – a konkrét lépések elvégzése egy nagyobb lélegzetvételű feladat, melyre az ERRAM szoftver végleges változatának rendelkezésre állását követően kerülhet sor, az alábbiak szerint:

Kiinduló hipotézis

Az ERRAM módszer a fentebb ismertetettek szerint alapvetően a telephelyválasztás különböző aspektusai szerint képes értékelni az adott területet. Felhasználva ezt a fajta megközelítést, a módszer kis változtatással alkalmazható a kreatív ipar megtelepülésének vizsgálatára is. A konkrét összefüggés, egyben a kiinduló hipotézis ez esetben az lehet, hogy a jelentősebb KRAFT potenciállal rendelkező területek nyilvánvalóan erősebben vonzzák a kreatív ipari cégeket – vagyis ha azt vizsgáljuk, hogy melyek azok a területek, melyek leginkább szóba jöhetnek egy kreatív cég telephelyválasztásánál, akkor tulajdonképpen az adott terület KRAFT potenciálját is vizsgáljuk.

A vizsgálat elvégzéséhez szükséges statisztikai adatok leválogatása

A kutatás–fejlesztés, innováció vonatkozásában a közismert statisztikai adatforrásokból elérhető adatok területi szintje nagyrészt megyei. A Kutató–fejlesztő helyek száma, Kutató–fejlesztő helyeken dolgozó tudományos kutatók–fejlesztők, a Kutató–fejlesztő helyek K+F ráfordításai mindegyike olyan statisztikai adatot takar, mely megyei területi szintjéből következően országos, ill. nemzetközi összehasonlításban jól alkalmazható, de területileg alsóbb területi szint vizsgálatához nem elegendőek. Az előbbieket következtében kiemelten nagy jelentősége van annak, hogy a kreatív gazdaságot, az innováció lehetőségeit alacsony területi szinteken milyen adatokkal és milyen módszertannal vizsgáljuk. Az adatok vonatkozásában megnő a szerepe a Központi Statisztikai Hivatal által nem gyűjtött adatoknak is.

Működési, modellezési alaplogikájánál fogva az ERRAM szoftver a területileg alsóbb szintekkel foglalkozik, s bemenetként is a lehető legkisebb területi felbontású információkat igényli.

AZ ERRAM háttér-adatbázisa – köszönhetően az elmúlt másfél év jelentős fejlesztésének – az adatok rendkívül széles tárházát vonultatja fel, köztük olyanokat is, melyek közvetlenül vagy közvetve alkalmazhatóak a KRAFT módszertanhoz. Azon túl, hogy a már rendelkezésre álló adatok figyelembevételre kerülnek a szükséges kiegészítő adatok pontos definiálása szintén része a scenáriónak.

A scenárió minden eleme aktuálisan még nem határozható meg, s ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy az addicionális adatok meghatározásán kívül azok beszerzésének költségeivel is kalkulálni kell.

E helyütt most az adatok egy szűkebb, de meghatározó szegmensére koncentrálva, azokat a FEOR adatokat (Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere) szeretnénk kiemelni, melyek települési topológiára állnak rendelkezésre az Országos Nyugdíjbiztosítási Intézet adatbázisában, s melyek fősorokra vonatkozóan jelenleg is elérhetőek az ERRAM szoftver számára. Első körben szükséges ezeknek az adatoknak a mélyebb szintre történő beszerzése, FEOR 3. ideális esetben FEOR 4. szintig bezárólag; ill. ezzel párhuzamosan az arra vonatkozó definíció megadása, hogy mely foglalkozások számítanak a vizsgálat szempontjából kreatívnak.

Területi fókusz megállapítása

Ez ebben az esetben három kistérséget jelent: Kőszeg, Szombathely és Csepreg kistérségét. Az adatok körének lehatárolásakor törekedni kell a településszintű topográfia alkalmazására.

ERRAM-scenárió lefuttatása

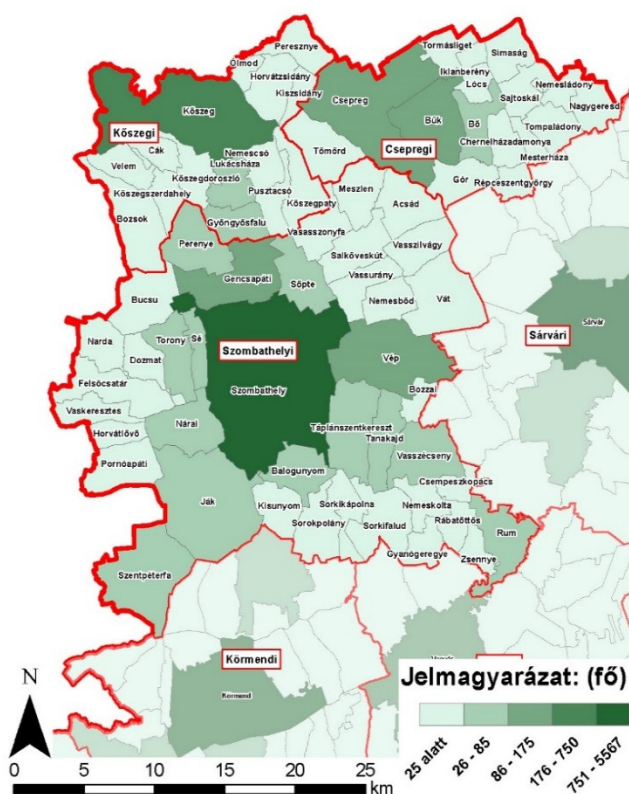
A KRAFT adatokkal kiegészített ERRAM szoftver segítségével ezt követően végezhető el a tulajdonképpeni vizsgálat, mely tehát arra irányul, hogy egy kreatív iparban megtelepedni kívánó vállalkozás telephelyválasztása mely területek vonatkozásában a legoptimálisabb. A scenárió lefuttatásához szükséges meghatározni azokat a tényezőket, melyek vélhetően a leginkább mozgatják ezeknek a cégeknek a telephely-választási döntéseit. A teljesség igénye nélkül ezek a következők:

- Kreatív munkaerő elérhetősége, melyek, mint fentebb részleteztünk, a külön elemzés keretében definiált „FEOR-kreatív” foglalkozásokkal kerülnek definiálásra.
- Kreatívként definiált központok közelsége/elérhetősége. (Szintén külön vizsgálatot érdemlő tényező, ez esetben mindenképp jelentheti Bécs, Szombathely közelségét.)
- Felsőoktatási intézmények elérhetősége. (Az ERRAM szoftver alapadatai között is szerepel.)

- Művészeti létesítmények (színházak, kultúrházak stb.) elérhetősége.
- Természeti értékek – ez esetben védett területek, natúrparkok – elérhetősége, közelsége.
- Partnerség meglétét mérő tényezők, így pl. civil szervezetek száma (települési topológiára); nyertes európai uniós pályázatok száma (települési topológiára) stb.
- Egyéb tényezők: mindenekelőtt a kreatív szakemberek letelepedését segítő egyéb szociális intézmények elérhetősége (bölcsődék, óvodák, iskolák stb.)

A vizsgálat során fenti tényezők az ERRAM módszernek megfelelően szubjektív, a kutatás során megállapított súlyszámokkal szerepelnek, majd kerül elvégzésre a célterületre vonatkozó raszteres adatelemzés. Ennek elvégzése az ERRAM rendszer rendelkezésre állását követően lehetséges csak – e helyütt csak a vizsgálat alapadataként használt „FEOR-kreatív” foglalkoztatottakra vonatkozó területi megoszlás kerül bemutatásra:

Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások száma a Kőszegi, a Csepregi és a Szombathelyi kistérségek településein

2. ábra: Egy ERRAM rendszer által létrehozott térkép

Mivel a FEOR 3. (potenciálisan 4.) szintjére vonatkozó adatok jelenleg még nem elérhetőek, azok beszerzése maga is a szcenárió lefuttatásának részét képezi, így fenti térképen – elnagyolt

megközelítésben – a FEOR 1. és FEOR 2. fősorok (Gazdasági, igazgatási, érdekképviselési vezetők, törvényhozók; Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások) kerültek kreatívként definiálásra. A helyzet ennél természetesen jóval bonyolultabb, hiszen pl. a 3. főcsoport 3141. kódja alatt találhatók a programozók, akik ezzel az egyszerűsítéssel pl. kiesnek a modellből – ugyanakkor jelenleg még adathiány van e tekintetben. Ettől függetlenül is megállapítható azonban, hogy a felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások aránya a kistérségek nagyvárosain túl pl. Gencsapáti, Rum és Felsőcsatár településein is nagyobb az átlagnál, míg a gazdasági, igazgatási, érdekképviselési vezetők, törvényhozók esetén hasonló megközelítésben pl. Bük, Gőr, Vát és Zsennye települések tűnnek ki.

Az adatok teljesebb körére vonatkozó ERRAM számítás lefuttatását követően természetesen fentiekén túlmenő, mélyebb következtetések vonhatók le – itt csupán az adatok, és a szoftveres háttér jelenlegi állása mellett került felvillantásra egy rövid pillanatkép.

1.6. Primer adatgyűjtés módszertana

1.6.1. Projektleírások és a csoportosítások módszertani ismertetése

A tanulmány második pontjában kerülnek bemutatásra azok a hazai, határon átnyúló és transznacionális kezdeményezések, melyek során a hálózatosodás, a kreativitás és a fenntarthatóság is – ha más-más mértékben is, de – megjelenik a Kőszeg–Szombathely várostérség esetében. Ezek a kezdeményezések összegyűjtésre, csoportosításra és pontozásra kerültek a különböző KRAFT szempontok alapján, így mintegy a térségre vonatkoztatható KRAFT joggyakorlat kézikönyvnek is tekinthető a tanulmány 2.6.-os fejezete. A mellékletek között megtalálható számos olyan kezdeményezés bemutatása, mely szintén fontos KRAFT szempontok alapján, ám nagyobb területi egység (Vas megye, Nyugat-Dunántúl) vizsgálati szintjén bírna nagyobb relevanciával.

Összesen **15** olyan kezdeményezést azonosítottunk be, melyek kisebb vagy nagyobb mértékben, de hozzájárultak/hozzájárulnak a térség kreatív és fenntartható hálózatos fejlesztéséhez. A térséget érintő kezdeményezéseket elemzésünkhöz két csoportra bontottuk: a térségből kinőtt kezdeményezésekre illetve a térséget érintő kezdeményezésekre.

A csoportosítást követően került kidolgozásra az a táblázat, mely a kezdeményezések összehasonlíthatóságára szolgál. A vizsgált Kőszegi és Szombathelyi Kistérséget érintő

projekteket aszerint hasonlítottuk össze, hogy a már korábban meghatározott KRAFT potenciálok mennyire jelennek meg az egyes projektek közvetlen eredményei között. Célunk volt, hogy megtudjuk, a bemutatott projektek hozzájárultak-e a KRAFT potenciálok által felsorolt tényezők fejlesztéséhez – függetlenül attól, hogy azok eredetileg is megjelentek-e a projektcélok között. Az adatlap elkészítése során a projektmenedzserek véleményét kívántuk megismerni a témával kapcsolatosan, ezáltal kirajzolódott, hogy a KRAFT potenciálokban felsorolt tényezők megjelennek-e a közvetlen projekteredményekben. Amennyiben egy tényező megjelenik, akkor azt a projektmenedzserek 1-essel jelölték, amennyiben nem akkor azt 0-val jelölték.

PROJEKT GAZDÁK, -FELELŐSÖK önértékelése	Hozzájárult-e a projekt ezen tényezők fejlesztéséhez (akár eredetileg is célja volt, akár nem)?	
1. kreativitási és innovációs potenciál	Közvetlen EREDMÉNY	*
1.1. társadalmi kreativitás jellemzők <i>(nyitottság; vállalkozó szellem; kockázatvállalás)</i>		
1.2. kreatív munkaerő <i>(száma, aránya nőtt; beágyazódottsága a regionális területi gazdaságba)</i>		
1.3. kreatív ipar <i>(aránya; iparág tendenciái)</i>		
1.4. közoktatás – képzés, oktatás <i>(minőség; elérhetőség; tehetséggondozás)</i>		
1.5. „jövőegyetem” potenciál <i>–(felsőoktatás minőségi fejlesztés, K+F+I kapcsolat a vállalkozásokkal)</i>		
1.6. kulturális, épített és természeti örökség <i>(gazdasági és társadalmi hasznosulás, látogatók száma)</i>		
1.7. életminőség (well-being, azaz ’jól-lét’ vagy ’Jó Élet’) <i>(rekreációs lehetőségek; turizmus; kulturális élet)</i>		

1.8. munkavégzési kreativitás potenciál (munkakörülmények; rugalmas munkavégzés; otthoni munka; részmunkaidő)		
2. kapcsolati tőke, hálózati potenciál (mértéke, intenzitása, jellege és minősége)	Közvetlen EREDMÉNY	*
2.1. ICT potenciál (ICT-lefedettség; ICT-kultúra (használat elterjedtsége, ideje, minősége); intézmények digitalizáltsága; e-kormányzat)		
2.2. fizikai infrastruktúra, elérhetőség (közút, gyorsforgalmi út; vasút; repterek)		
2.3. K+F+I intézmények (létrejötte, bevonása)		
2.4. konnexus, összekapcsoltság (hálózati faktora térségen belül, pl. vállalkozások és kutató intézetek közti együttműködések száma)		
2.5. konnektivitás, külső kapcsolatok sűrűsége (külső hálózatosodás)		
2.6. értékrend, szokások (konszenzuskeresés, win-win stratégia, csökkenő korrupció)		
2.7. civil társadalmi potenciál (civil szervezeti részvétel, tagság; önkéntesség; pro-aktivitás, közéleti aktivitás; magánadományozás mértéke; civil szervezeti szervezetek száma)		
2.8. közbizalom (kormányzatokkal, pártokkal, intézményekkel kapcsolatban; üzleti viszonylatokban; a társadalmon belüli, civil szervezetekkel szembeni bizalom; bevándorlók, 'idegenek megítélése' előítéletesség, befogadás/kirekesztés, tolerancia)		
3. fenntarthatósági potenciál	Közvetlen EREDMÉNY	*
3.1. környezetvédelem (CO ₂ redukciós stratégia; megújuló energiapolitika; zöld közlekedés promóció, forgalomcsökkentési törekvések; vízgazdálkodási szakpolitikák; hulladék szakpolitika, zöldterület és terjeszkedési politika; légszennyezettség szakpolitikák; zöld akciópolitika, zöld menedzsment, társadalmi részvétel)		

3.2. demográfia (migráció; a demográfiai kihívások kezelése, fiatalok megtartása stratégia, öregedő társadalom...)		
3.3. közösségfejlesztés (civil kezdeményezések támogatása (önkormányzati és vállalati); kormányzati–civil együttműködések („partnerség”); vállalati–civil együttműködések (CSR))		
3.4. gazdaságpolitika (iparági diverzifikáció, stratégiai iparág megjelenése)		
3.5. bürokrácia és adminisztráció csökkenés (rugalmas, nyitott, állampolgár-barát ügyintézés)		
3.6. térség vonzereje és kisugárzása (város- és régió-imázs; térség-marketing (költségek mértéke))		

3. ábra: A térségben működő kezdeményezések osztályozásául szolgáló táblázat

Amennyiben a projektmenedzserek úgy ítélték meg, hogy egy-egy tényező kiemelkedően erős az eredmények között, akkor azt *-gal jelölték. A csillag jelölés mellé egy-két mondatos magyarázatot is kértünk, abból a célból, hogy értékelhessük, milyen tekintetben kiemelkedő a KRAFT szempontok alapján.

A módszertan alapján tehát minden felsorolt projekt kapott egy háromjegyű mutatószámot, valamint mintaértéktől függően bizonyos számú csillagot. A mutatószám révén a bemutatott projektek eredményei KRAFT szempontból összehasonlíthatóakká váltak. Az eredmények alapján elmondhatjuk, hogy mely projektekre érdemes támaszkodni a jövőben, és melyekből válhatnak KRAFT szempontból mintaprojektek. Fontos megjegyezni, hogy az adatlapok számszerű eredményei nem állnak összefüggésben a KRAFT-index mutatóval, csupán azt jelölik, hogy a projekt végrehajtásában érintettek véleménye szerint a potenciálok hol jelennek meg.

1.6.2. Interjúk

A tanulmány legfontosabb részét a kutatás során elvégzett, a helyi fejlesztésekben érdekelt szakemberekkel, a felsőoktatási élet szereplőivel, illetve a gazdasági szektort képviselő vállalkozókkal készített interjúk elemzése adja, mely során információkat kaptunk a térség innovatív kezdeményezéseiről, sikeres hálózati alapú együttműködésekről, a térségi kreativitásról és a térség jövőképéről.

Az interjúalanyok kiválasztása során elsődleges szempont volt, hogy a térség fejlődésében nagy szerepet játszó szervezet képviselői kerüljenek megszólításra. Az interjú módszertana során törekedtünk a strukturált felépítésre, hogy minden megszólaltatott szereplő el tudja mondani véleményét a térség KRAFT potenciáljait illetően. Tartalmi szempontokat tekintve a fő hangsúlyt az **innovatív kezdeményezésekre** (mik az igazán innovatív kezdeményezések, kik a kulcsszereplők, hogyan lehet fejleszteni egy térség kreativitását), a térségi **kulcsszereplőkre és jól működő hálózatokra** (együttműködések minősége a térségben, hálózatok és kulcsszereplők beazonosítása, saját partneri kör értékelése) valamint a térségi jövőképre és lehetséges **fejlesztési irányaira** (térségi fejlesztési vízió megfogalmazása, különösen a KRAFT potenciálok tekintetében) helyeztük.

A kutatás során 16 mélyinterjú készült, az interjúalanyok főképp a térségi fejlesztési szakemberek (innováció-kutatás, területfejlesztés, vidékfejlesztés, közigazgatási szint), vállalkozási szféra (számítástechnikai) és a felsőoktatási szféra (Nyugat-Magyarországi Egyetem, Pannon Egyetem) képviselőiből kerültek ki.

1.6.3. Fókuszcsoporthoz

A kutatás szempontjából fontos és releváns információkat kaptunk a fókuszcsoporthoz beszélgetések során is: 2014 februárjában 3 fókuszcsoporthoz beszélgetést szerveztünk meg három tematikus tématerületen: humánerőforrás-fejlesztés, térségi fejlesztési kulcsszereplők, helyi kreatív vállalkozói réteg. A cél az volt, hogy e három tématerületen a vizsgált térség fejlődése szempontjából meghatározó szereplőket ültessük le egy strukturált fókuszcsoporthoz találkozó keretében, ahol a térség hálózati együttműködéseinek minőségéről és a humánerőforrás kreativitásáról kaphattunk információkat, majd egy közös munka segítségével a térség jövőképi vízióját is megalkották a műhelybeszélgetések résztvevői. A legfontosabb gondolatokat a fókuszcsoporthoz beszélgetések moderátorai flipchart papírra jegyezték fel,

illetve a találkozók során elkészült jegyzőkönyvek és digitális hangfelvétel is segítette az értékelés folyamatát.

A fókuszcsoportos találkozók iránt nagy érdeklődés mutatkozott. A humánerőforrás témakörében megvalósult beszélgetésen 25 fő, a helyi fejlesztési szereplők témakörében 22 fő, míg a vállalkozói szektorból 9 fő vett részt a fókuszcsoportos beszélgetések során.

A beszélgetés strukturáltságát a moderátorok biztosították, akik a legfontosabb gondolatokat flipchart papírra jegyezték fel, az értékelés folyamatát pedig a találkozók során elkészült jegyzőkönyvek és digitális hangfelvételek is segítették. A fókuszcsoport beszélgetések átlagosan 4–5 óra hosszát tartottak.

A fókuszcsoportos beszélgetés bevezetéseként a résztvevőkkel ismertettük a KRAFT-kutatást, és röviden vázoltuk a KRAFT-index koncepciót. A beszélgetés elején minden meghívott röviden bemutatta az általa képviselt szervezetet, saját magát, és eddigi munkáját.

A kreativitás és innovációs KRAFT-potenciál magába foglalja a minőségi oktatás és humánerőforrás kérdéskörét. Ezért a fókuszcsoport beszélgetésen hétköznapi kontextusba helyezve az értelmiségről, a meglévő „emberkincsről”, az oktatási formákról és azok minőségéről, eredményességéről kívántunk információt szerezni. A találkozó elején megkérdeztük, hogy az egyes résztvevők szerint melyek a térség értékei az emberi erőforrás tekintetében. A következő blokkban igyekeztük feltárni, hogyan látják a kreatív kezdeményezések feltételeit, és miért gondolják azokat kreatívnak. A beszélgetés harmadik részében a kapcsolati tőke, hálózati KRAFT potenciálhoz kapcsolódva a hálózatos együttműködésekről kérdeztük a résztvevőket. A beszélgetés utolsó nagyobb témaköre a lehetséges fejlesztéspolitikai irányok kapcsán a jövő felé mutató tendenciákat, fejlesztési igényeket térképezte fel.

1.7. Fejlesztéspolitika elemzése

1.7.1. A vizsgált területre érkező hazai EU-s források elemzése

A vizsgált térség pályázati aktivitásának elemzésére is sor kerül a tanulmányban, mely segítségével részletesebb képet kaphatunk az elmúlt évek fejlesztési forrásainak területi és tematikai eloszlásáról, mértékéről. Az elemzést a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség Térképtér⁷ nevű alkalmazásának segítségével sikerült elvégezni. A vizsgálat során megtudhatjuk például azt is, hogy az egy főre jutó fejlesztési-támogatási forrás mely térségek esetén nagyobb és hogy vajon tapasztalhatók-e összefüggések a kreatív-osztály népességen belüli arányaival.

1.7.2. Stratégiák áttekintése, szükségessége, indoklása, módszertana

A tanulmányban 2014–2020-as tervezési folyamatok, leendő fejlesztési dokumentumok és a legfőbb fejlesztéspolitikai eszközök rövid bemutatása is megtörténik. A Közösségvezérelt Helyi Fejlesztések (Community-led Local Development) és az Integrált Területi Beruházások (ITI) lehetnek azok a fejlesztéspolitikai eszközök, melyek leginkább kompatibilisek a KRAFT szempontok alapján. Fontosnak tartottuk, hogy a közelmúlt fejlesztési dokumentumait áttekintsük, majd az értékelésekből és a tapasztalatokból KRAFT szempontú következtetéseket tudjunk levonni, továbbá célul tűztük ki a jelenleg is hatályos, illetve a 2014–2020-ra vonatkozó fejlesztési tervek összegyűjtését és KRAFT-alapú elemzését, illetve a jövőkép alapú fejlesztési koncepciók módszertani felépítésének bemutatását is.

A tanulmány során született különböző szekunder és primer elemzések és vizsgálatok alapján olyan fejlesztési súlypontok, javaslatok kerülnek megfogalmazásra a tanulmány utolsó fejezetében, melyek hozzájárulhatnak a térség hálózati együttműködésekben alapuló fejlesztéseinek megalapozásához, a térségi kreativitás elősegítéséhez és a fenntartható fejlődés létrehozásához, valamint igazodnak a térség adottságaihoz és figyelembe veszik a már elkészült stratégiai irányelveket (megyei, városi, LEADER) is.

⁷ <http://www.terkepter.nfu.hu/>

2. KRAFT-potenciálok elemzése a vizsgált térségben

2.1. A Kőszeg–Szombathely várostérség kreatív humánerőforrásának és kreatív iparának elemzése

2.1.1. A „kreatív iparágak” múltja és kategorizálása

A 'kreatív város – fenntartható vidék' koncepció kidolgozásához és véghezviteléhez fontos, hogy a vizsgált térség „kreatív” osztályát alkotó réteget is megismertessük az olvasóval.

Első lépésként fontos, hogy mikor és honnan alakult ki a kreatív iparágak és kreatív osztály vizsgálata, illetve az is egyértelműen megmutatkozik, hogy teljes konszenzuson alapuló kreatív iparági besorolás a folyton változó világgazdasági folyamatok miatt gyakorlatilag nem is igazán létezik jelenleg.

Ausztráliában az 1994-es évben, Európában az 1990-es évek második felében jelentek meg az első olyan jellegű intézkedések, melyek kiemelten a kreatív iparágakkal foglalkoznak. Nagy-Britannia akkori kormányzata ugyanis létrehozta a kreatív iparágakkal kapcsolatos munkacsoportot a kultúráért, médiáért és sportért felelős minisztériumon belül, melynek fő feladata a kreatív iparágak fejlesztési politikájának meghatározása volt. Ennek a dinamikusan fejlődő iparágnak a fejlesztési szükségességét hamar felismerték, hiszen már akkor megfogalmazódott, hogy a kreatív vállalkozások és a kultúra egy térség gazdasági életében kulcsfontosságú szerepet játszhat. Kezdetben ez a munkacsoport 13 olyan szektort jelölt meg, melyeket a kreatív iparághoz lehetett kötni. Ilyen szektornak minősült pl. a reklámpiac, a művészeti ipar, az építészet, a kézművesség, az ipari formatervezés (design), a film- és zeneművészet vagy a szoftverkészítés (B. Ságvári, 2005).⁸

A kreatív iparágak folyamatos fejlődése kikövetelte azt, hogy a nemzetállamok kormányzatai egyre nagyobb figyelmet és hangsúlyt fordítsanak ennek az ágazatnak a fejlődésére, mindezek ellenére napjainkig nem alakult ki konszenzus a kreatív iparágakat illetően.

A kreatív iparágak jelenlegi azonosításához a Kreatív Iparágak Platformja⁹ egyik munkáját vettük alapul, amely három különböző kategorizálást vizsgált meg:

- az UNCTAD kategorizálását;

⁸ Ságvári Bence (2005): A kreatív gazdaság elméletéről, ELTE ITHAKA Információs társadalom- és hálózatkutató központ, Budapest, 2005. május.

⁹ Kreatív Iparágak Platformja: Megvalósíthatósági Terv, Budapest, 2010. november.

- a WIPO kategorizálását;
- és az EU kategorizálását.

UNCTAD

Az UNCTAD (*United Nations Conference on Trade and Development*) alapvetően 4 csoportra bontja a kreatív iparágakat, melyekhez különböző gazdasági szektorokat rendel. Ez a négy csoport a következő:

- *Kulturális örökség*: hagyományos kulturális kifejezési területek (művészetek, kézművesség), kultúrát közvetítő helyek (múzeumok, könyvtárak, kiállítások).
- *Művészetek*: előadó művészet (zene, tánc, színház), vizuális művészetek (festészet, szobrászat, fényképészet).
- *Média*: audiovizuális (film, rádió, zene) és nyomtatott média (nyomtatott és elektronikus sajtó) tartalmak.
- *Funkcionális területek*: új média területei (szoftverek, digitalizált kreatív tartalmak), kreatív szolgáltatások (építészet, reklám, K+F tevékenységek), tervezés (iparművészet, grafika, forma- és divattervezés).

WIPO

A WIPO (*World Intellectual Property Organisation*) az előző kategorizálástól némiképp eltér, azonban ők is 4 ágazatcsoportot azonosítottak be a kreatív iparágon belül. A bontás a szerzői jogi tartalom, illetve kapcsolat alapján került kialakításra:

- *Primer szerzői jogi ágazatok*: sajtó és irodalom, zene, film és videó, fotográfia, szoftver, reklámapar
- *Részlegesen szerzői jogi ágazatok*: ruházat, ékszerek, kézműves áruk, játékok, építészet, múzeumok
- *Szerzőijog-függő technikai háttérágazatok*: televízió, rádió, számítógépek, hangszerek
- *Egyéb kiegészítő ágazatok*: szállítás, raktározás, távközlés

Európai Unió

Az EU kategorizálása alapján alapvetően két nagyobb ágazatra bonthatjuk szét a kreatív iparágat:

- *Kulturális iparág*: olyan árut vagy szolgáltatást terjeszt, vagy éppen állít elő, mely kulturális kifejezést közvetít, vagy testesít meg. Ide tartozik a hagyományos iparágon

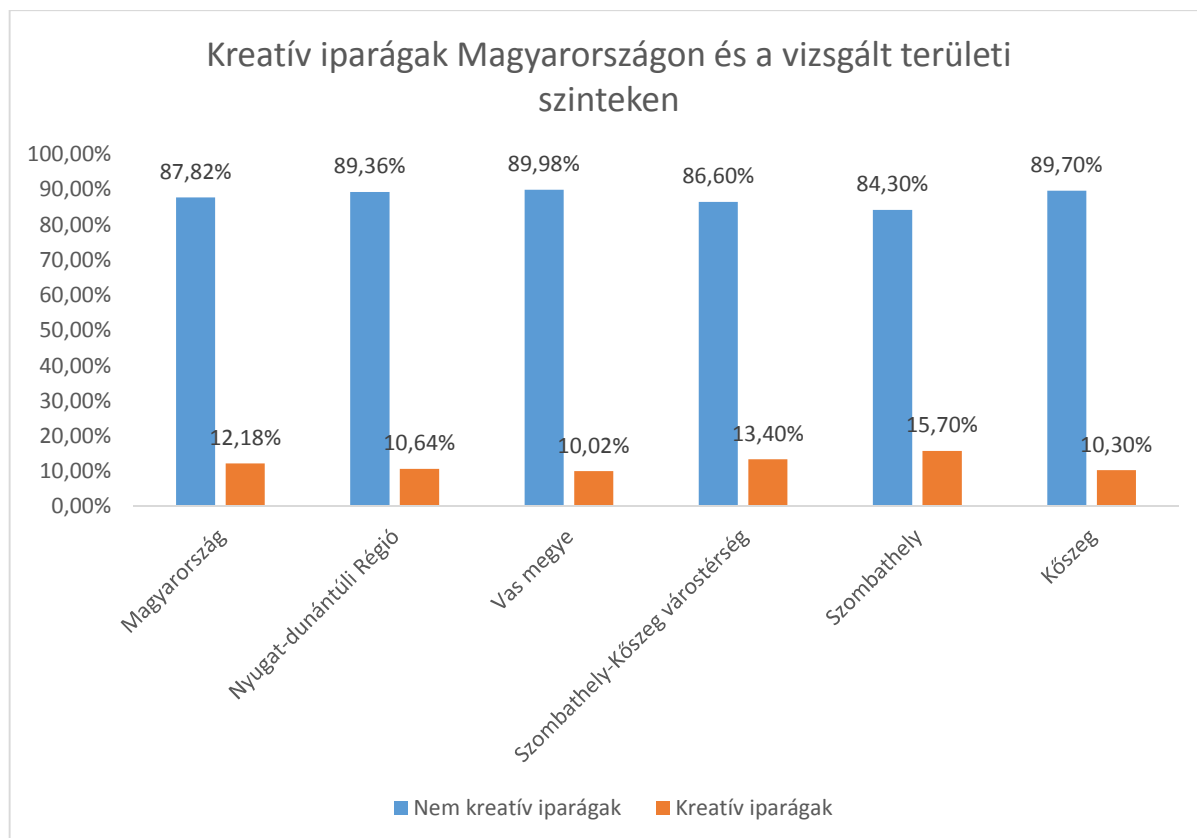
(előadóművészet, képzőművészet, kulturális örökségek) kívül a film, a DVD, a videojátékok, a zene és könyvek ágazatai is.

- *Kreatív iparág*: alapvetően a kultúrát használja alapanyagként (inputok), de gyakran funkcionális eredményt kapunk (output). Ebbe a besorolásba tartozik: az építészet, a reklámszakma vagy a grafika.

2.1.2. Kőszeg–Szombathely várostérség kreatív iparágainak vizsgálata

Kutatásunk során célul tűztük ki, hogy bemutassuk a vizsgált területi egység, azaz a Szombathely–Kőszeg várostérség működő vállalkozásai közül azokat, melyek a kreatív iparban tevékenykednek. Ehhez a KSH gazdasági elemzést segítő adatbázisait használtuk fel, amelynek során leválogatásra kerültek a működő vállalkozások oly módon, amelyek megfeleltethetők a kreatív iparágak besorolásának (mégpedig részben a korábban felsorolt kategorizálásoknak is megfeleltethetően):

- Működő vállalkozások száma az információ, kommunikáció nemzetgazdasági ágban
- Működő vállalkozások száma a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység nemzetgazdasági ágban
- Működő vállalkozások száma az oktatás nemzetgazdasági ágban
- Működő vállalkozások száma a humán-egészségügyi, szociális ellátás nemzetgazdasági ágban
- Működő vállalkozások száma a művészet, szórakoztatás, szabadidő nemzetgazdasági ágban

4. ábra: Kreatív iparágak Magyarországon és a vizsgált területi szinteken

A táblázat alapján látható, hogy a kreatív vállalkozások aránya a regisztrált gazdasági szervezetek közül a Szombathely–Kőszeg várostérség, illetve Szombathely városa esetében magasabb az országos átlagnál. Láthatjuk azt is, hogy Vas megye, valamint egész Nyugat-Dunántúl az országos átlag alatt található e tekintetben.

Ha azt vesszük, hogy a KRAFT alapú fejlesztés azon térségek esetében tud kifejteni nagyobb hatást, ahol nagyobb a térség „kreativitása” és nagyobb a „kreatív iparág” aránya, akkor megállapíthatjuk, hogy az országos átlagnál nagyobb a kreatív iparágak jelenléte a Szombathely–Kőszeg várostérségben, így megfelelő területi egységként szolgálhat a kreatív város – fenntartható vidék fejlesztéseihez.

2.1.3. A kreatív-osztály elemzése a Szombathely–Kőszeg várostérségben

Statisztikai vizsgálatunk egyik legfontosabb feladata a kreatív osztály számának, a lakosságon belüli arányának beazonosítása volt a vizsgált térségben. A kreatív osztályt, a kreatív szektort, a kreatív munkaerőt és a kreatív munkahelyeket sokan sokféleképp azonosítják, ezért fontos

megjegyezni, hogy ebben a tanulmányban egy amerikai tanulmány¹⁰ besorolását vettünk alapul. Területi vizsgálatunkhoz az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság adataira támaszkodtunk, amelyek esetében az alkalmazottak a FEOR kódok alapján különböző kategóriákba kerültek besorolásra, továbbá lehetségessé vált az adatok kistérségi és települési szinten való vizsgálata is.¹¹

A FEOR kódok területi szinten használható adatbázisa ugyan némi eltérést mutat, de alapvetően megegyezik az amerikai tanulmány hasonló beosztásával (aláhúzással kerültek kijelölésre azok a munkakörök, foglalkozások, melyek az amerikai „kreatív osztály” beosztásának valóságosan is megfelelnek¹²). A kreatív osztályba a következő foglalkozásokat értjük:

1. GAZDASÁGI, IGAZGATÁSI, ÉRDEKKÉPVISELETI VEZETŐK, TÖRVÉNYHOZÓK

1.1. Törvényhozók, igazgatási, érdekképviselési vezetők

1.2. Gazdasági, költségvetési szervezetek vezetői

1.3. Termelési és szolgáltatást nyújtó egységek vezetői

1.4. Gazdasági tevékenységet segítő egységek vezetői

2. FELSŐFOKÚ KÉPZETTSÉG, ÖNÁLLÓ ALKALMAZÁSÁT IGÉNYLŐ FOGLALKOZÁSOK

2.1. Műszaki, informatikai és természettudományi foglalkozások

2.2. Egészségügyi foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)

2.3. Szociális szolgáltatási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)

2.4. Oktatók, pedagógusok

2.5. Gazdálkodási jellegű foglalkozások

2.6. Jogi és társadalomtudományi foglalkozások

2.7. Kulturális, sport-, művészeti és vallási foglalkozások (felsőfokú képzettséghez kapcsolódó)

2.9. Egyéb magasan képzett ügyintézők

¹⁰ David McGranahan and Timothy Wojan: *Recasting the Creative Class to Examine Growth Processes in Rural and Urban Countries*, 2007.

¹¹ A területi vizsgálatok során a FEOR kódokat csak 1 számjegyre tudtuk vizsgálni.

¹² Az elemzés egy későbbi fázisában, a területi adatgyűjtés mélységétől függően lehetségessé válhat a leszűkített „Kreatív osztály” elemzése.

3. EGYÉB FELSŐFOKÚ VAGY KÖZÉPFOKÚ KÉPZETTSÉGET IGÉNYLŐ FOGLALKOZÁSOK

3.1. Technikusok és hasonló műszaki foglalkozások

3.2. Szakmai irányítók, felügyelők

3.3. Egészségügyi foglalkozások

3.4. Oktatási asszisztensek

3.5. Szociális gondozási és munkaerő-piaci szolgáltatási foglalkozások

3.6. Üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői, hatósági ügyintézők, ügynökök

3.7. Művészeti, kulturális, sport- és vallási foglalkozások

3.9. Egyéb ügyintézők

A FEOR kódok tekintetében 2011-es területi adatok álltak rendelkezésre. Az adatokat ezt követően több területi szinten is megvizsgáltuk. Fontos, hogy ezeket az adatokat a népesség számával arányosan kell vizsgálni, hiszen e nélkül óriási különbségek lépnének fel Szombathely városa és kistérsége javára.

FEOR 1 foglalkozások	Összesen (fő)	Lakosságarányosan (%)
Magyarország	314 859 fő	3,17%
Vas megye	7 251 fő	2,83%
Szombathely–Kőszeg várostérség	4 299 fő	3,34%
Szombathely	3 102 fő	3,91%
Kőszeg	329 fő	2,73%

5. ábra: A FEOR 1-ben foglalkoztatottak létszáma és aránya a különböző területi egységek esetében

A FEOR 1 csoportba tartozó foglalkozásokról elmondható, hogy az országos adathoz képest a Vas megyei átlag kisebb arányt mutat. Ez a különbség magyarázható a megye gazdasági szerkezetével is, ugyanis az országos átlaghoz képest valamivel kisebb a tercier (szolgáltatási) szektor részaránya, míg a szekunder (ipari termelés) szektor nagyobb szerepet kap Vas megye gazdasági életében. A kistérségi szint vizsgálatakor kitűnik, hogy a Szombathelyi Kistérség esetében észlelhető az országos átlagnál nagyobb mutató, míg a Kőszegi kistérség esetében több mint fél százalékos negatív irányú különbség mutatkozik meg.

Érdekességképpen megállapítható, hogy az alkalmazottak nemi arányának vizsgálata során a FEOR kódok közül egyedül a FEOR 1-ben tapasztalható a férfi nem magasabb aránya, míg a FEOR 2 és FEOR 3 kódok esetében a női foglalkoztatottak részaránya a magasabb.

		Szombathelyi Kistérség	Kőszegi Kistérség	Szombathely	Kőszeg
FEOR 1	Férfi	2 453 fő	265 fő	1 995 fő	194 fő
	Nő	1 386 fő	195 fő	1 107 fő	135 fő
FEOR 2	Férfi	2 612 fő	330 fő	2 204 fő	249 fő
	Nő	4 047 fő	453 fő	3 363 fő	339 fő
FEOR 3	Férfi	2 583 fő	242 fő	2 081 fő	162 fő
	Nő	5 024 fő	560 fő	3 842 fő	350 fő
Összesen	Férfi	7 648 fő	837 fő	6 280 fő	605 fő
	Nő	10 457 fő	1 208 fő	8 312 fő	824 fő

6. ábra: A FEOR csoportokon belüli férfi/női arány megoszlása

A FEOR 2-es kategória adatait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a tendenciák és az arányok csak minimálisan változtak az előzőhöz képest. A megyei foglalkozási adatok kisebb részarányt mutatnak, mint az országos átlag esetében. A kisebb területi egységeket vizsgálva megállapítható, Szombathely kistérségi és városi dominanciája továbbra is megfigyelhető, illetve Kőszeg városi és térségi viszonylatban kismértékű különbség következett be, azonban sem a térség, sem pedig a város nem éri el az országos átlagot.

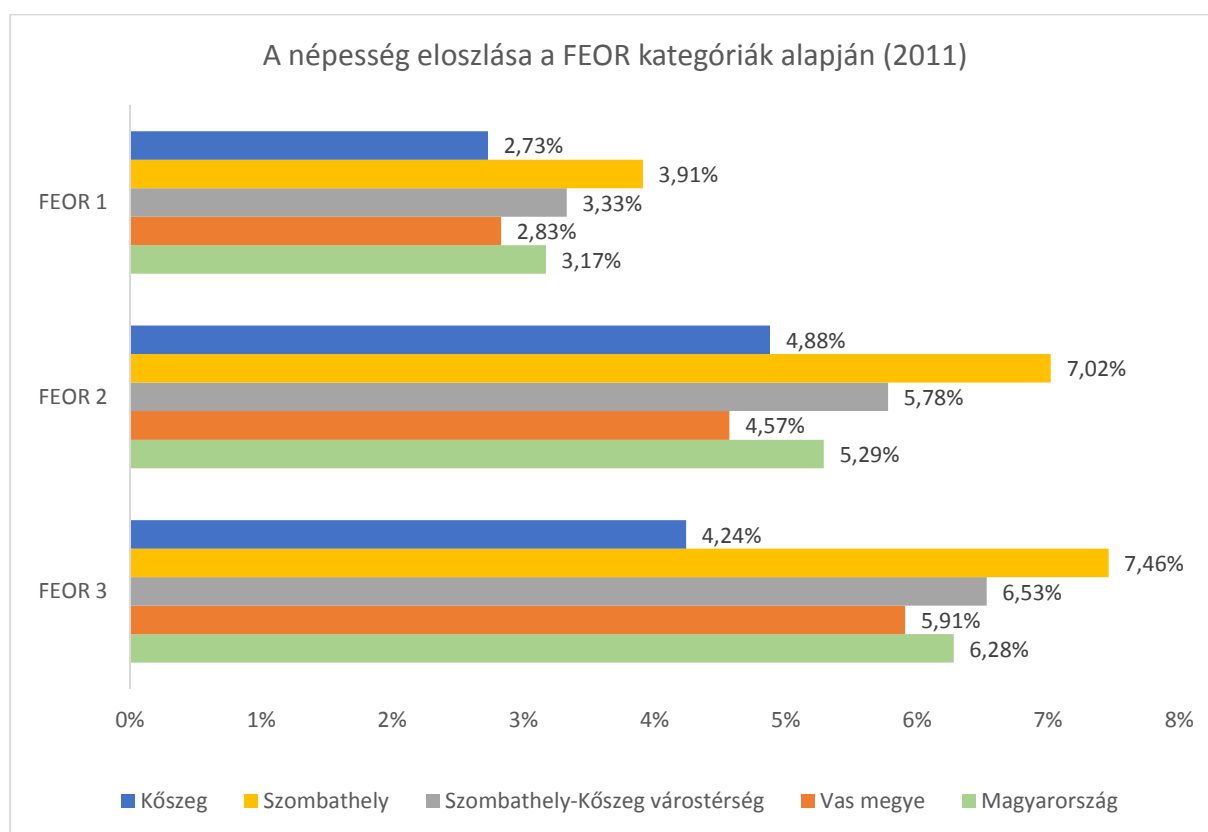
FEOR 2 foglalkozások	Összesen (fő)	Lakosságarányosan (%)
Magyarország	525 224 fő	5,29%
Vas megye	11 721 fő	4,57%
Szombathely–Kőszeg várostérség	7 442 fő	5,78%
Szombathely	5 567 fő	7,02%
Kőszeg	588 fő	4,88%

7. ábra: A FEOR 2-ben foglalkoztatottak létszáma és aránya a különböző területi egységek esetében

A FEOR 3-as foglalkozási csoport vizsgálata már több különbséget mutat, mint az előző két táblázat. Vas megye a foglalkozási adatok alapján ebben a kategóriában is az országos átlag alatt található, azonban a Szombathely–Kőszeg várostérség adatai magyarországi átlag feletti mutatókkal bírnak.

FEOR 3 foglalkozások	Összesen (fő)	Lakosságarányosan (%)
Magyarország	623 495 fő	6,28%
Vas megye	15 133 fő	5,91%
Szombathely–Kőszeg várostérség	8 409 fő	6,53%
Szombathely	5 923 fő	7,46%
Kőszeg	512 fő	4,24%

8. ábra: A FEOR 3-ban foglalkoztatottak létszáma és aránya a különböző területi egységek esetében

9. ábra: A népesség eloszlása a FEOR kategóriák alapján (2011)

Összességében megállapítható, hogy a Szombathely–Kőszeg városainak és térségeinek FEOR adataira támaszkodó „Kreatív-osztály” elemzése alapján csak a Szombathely–Kőszeg várostérség és Szombathely városa esetében nagyobb az országos átlagnál az alkalmazottak száma a lakosságon belül a FEOR 1, 2, 3-as kategóriákban, míg az országos átlag adataival összehasonlítva Vas megye adatai mintegy másfél százalékkal alacsonyabb mutatóval rendelkeznek.

A városok kreatív osztályait összehasonlítva megállapítható a szombathelyi város dominanciája, lakosságának majdnem 20%-a a FEOR 1-es, 2-es, vagy 3-as kategóriában tevékenykedik.

FEOR kreatív osztály összesen	Összesen (fő)	Lakosságarányosan (%)
Magyarország	1 463 578 fő	14,74%
Vas megye	34 105 fő	13,31%
Szombathely–Kőszeg várostérség	20 150 fő	15,64%
Szombathely	14 592 fő	18,39%
Kőszeg	1 429 fő	11,85%

10. ábra: A FEOR adatok alapján a kreatív osztály jelenléte a különböző területi egységek esetében

Ezeket a statisztikai adatokat természetesen némi fenntartással szükséges kezelni, hiszen számos olyan tényezőt is szükséges figyelembe venni, melyeket csak további, részletes kutatással lehetséges megvizsgálni. A Szombathelyi Kistérség és központjának átlagosnál nagyobb adatait a megyeközponti szerep, a centralizált struktúra is okozhatja, illetve az is okozhatja, hogy a város és agglomerációja egyértelműen a megyén belüli legfőbb elszívó erőként azonosítható be. A kőszegi kistérség esetében pedig fontos megemlíteni, hogy az ott élő, de máshol (pl. Szombathelyen) dolgozó, magasan képzett szakemberek által képviselt szegmens kétségkívül nem javítja ezeket a statisztikai adatokat, ugyanakkor viszont nagyon is hatással lehet mikro-térségük fejlesztéseire, civil életére és kulturális programjaira.

Megyei szintről rátekintve a térségre mindenképpen fontos megemlíteni Ausztria óriási munkaerő-elszívását, mely a dequalifikációt¹³ is magában hordozza sok esetben.

A KRAFT-potenciálok további vizsgálati területei közé egyértelműen javasolható a mélyebb területi vizsgálat, mivel az a FEOR-kódok valóban releváns szintjein (2-es számjegyű kódokkal) jobb területi elhatárolásokat eredményezhet.

¹³ A magasan képzett magyar munkaerő sokszor Ausztriában vállal szakmunkás vagy kisegítői állást a nagyobb jövedelemszerzési lehetőség érdekében.

2.1.4. Művészeti potenciál Kőszegen¹⁴

Budapest számtalan kulturális és művészeti attrakciója mellett Dunaújváros (ICA-D, 1997), Debrecen (MODEM, 2006), Szeged (REÖK, 2007), Pécs (ZSOLNAY KULTURÁLIS NEGYED, 2012) után egyre több vidéki település fordít nagyobb energiát és tőkét a művészetek, ezen belül a képzőművészet menedzselésére. Hagyományosan ez az a művészeti ág is azok közé tartozik, melynek bemutatása közvetlen gazdasági haszonnal nem – vagy csak ritka esetben – kecsegtet. Ennek ellenére kisebb vidéki városokban is megfigyelhető az a pozitív tendencia, amely azt mutatja, egyre több helyen ismerik fel, hogy a kultúra megővésének és támogatásának „etikai” igényén túl annak fejlesztése pozitív gazdasági hatást indukálhat. Kulturálisan ösztönző környezetben, a kreatív energiákat megfelelően felhasználva olyan kulturális érték keletkezhet, amely értékes gazdasági terméké vagy szolgáltatássá konvertálható. A szellemi tulajdonból fakadó javak, az ezekkel foglalkozó intézmények munkája, az alkotók tevékenysége tehát értékes gazdasági potenciállal bír. Optimális esetben a kultúra fenntartásához nélkülözhetetlen gazdasági háttér termelő és szolgáltató bázisait is érdekelté lehet tenni az ún. kreatív iparban.

A „művészek városa” címet lassan száz éve birtokló Szentendre mellett a közelmúltban több település is azt a célt tűzte a zászlajára, hogy a kultúra, illetve a művészetek városa kíván lenni. 2010-ben a Balatonfüreden átadott Vaszary Villa Galéria a füredi kulturális negyed koronadíszeként debütált, ahol azóta is fontos és színvonalas kiállítások, programok zajlanak. A „Balaton ékköve” elnevezésű projekteknek köszönhetően a kisváros imázsát azóta a művészet, a kultúra legalább annyira meghatározza, mint a tóparti fekvésből adódó adottságok. Nemrégiben (2012) nyitotta meg kapuit az egri Kepes Intézet. A világszerte elismert Kepes György alkotásaiból válogatott állandó kiállítás mellett az életmű szellemiségéhez kapcsolódó, a modern és a kortárs képzőművészet értékeit preferáló időszak kiállításokat rendeznek. A művészet, a technika és a tudomány összekapcsolását célzó koncepciónak köszönhetően a megye és a tágabb régió egyik legnagyobb és a hazai kulturális élet hiánypótló, kiemelt jelentőségű intézményévé vált. 2013-ban a kiskunhalasi Thorma János Múzeum a Bay-gyűjtemény befogadásával kötelezettséget vállalt egy új, önálló múzeumépület felépítésére. A Berki-, a Diószegi- és a Bodor-gyűjteményt bemutató 2015-re tervezett új kiállítóhellyel együtt mindettől Kiskunhalas önazonosságának átalakulását várják. *„Kiskunhalas nemcsak csipkeközpont lesz immár, hanem a Thorma és a nagybányai művészek bemutatásának*

¹⁴ Trifusz Péter (2014): *A kreatív város – Művészeti potenciál Kőszegen* c. írása

nemzetközileg is egyik legjelentősebb helyszíne”¹⁵. Érdekes megfigyelni, hogy mindhárom fenti esetben a már meglévő és folyamatosan fejlesztési lehetőségeket igénylő és kínáló, egyéb kulturális örökségek és természeti kincsek mellett szántak kiemelkedő szerepet a művészeti programok fejlesztésének.

A kulturális célú intézményalapítások és fejlesztések sorát hosszasan folytathatnánk, számos példa szolgál erre a közvetlen környékről is, azonban a művészeti profilú létesítményeknek kifejezetten híján van a régió. Különösen azok a művészettel foglalkozó helyszínek hiányoznak, ahol a művészet komplex eszközökkel, multi- és interdiszciplináris módon jelenik meg, folyamatos kutatással, reflektálással kapcsolva azt a társadalmi és egyéni élet lehető legtöbb színteréhez.

A kultúra (beleértve természetesen a művészetet) és társadalom viszonyának szükséges ártértékelését jól tükrözik az 1990-es évektől, az ún. kreatív ipar fogalmának bevezetésével létrejövő tanulmányok és projektek. A kreatív ipar mindenütt a helyi gazdasági, politikai és kulturális adottságokat figyelembe véve határozza meg önmagát. Sok esetben azonosítják a kultúra-iparral, holott számos olyan területet is lefed, amely már kívül esik annak hatáskörén (Pl.: a kulturális élet színtereinek kiszolgáló-hátttere, a szoftverfejlesztéstől a vendéglátóiparig a gazdaság más-más szegmenseit érinti.)

A Tony Blair kormánya által alapított Creative Industries Task Force (CITF) Department of Culture, Media and Sport (DCMS) nevű munkacsoportja 1998-ban olyan iparágként határozta meg a kreatív ipart, amelyeknek „eredete az egyén kreativitásában, képességében és tehetségében rejlik, s amely képes jólétet és munkahelyet teremteni a szellemi tulajdon kiaknázása és létrehozása révén”. A közpénzekből nehezen fenntartható és a kereskedelmi forrásokból „passzívan” támogatott kultúra helyett egy „önjáró”, sőt húzó gazdasági iparágként aposztrofált kulturális ágazatot vizionáltak. Ennek az elgondolásnak és stratégiának az érvényességét mára világszerte pozitív gazdasági eredmények és azoknak statisztikai adatai igazolják. Jelenleg a kreatív ipar a világgazdaságban a legdinamikusabb iparágak között szerepel.

¹⁵ Szűcs Károly: *Halas a művészet városa lesz?* Halas Média Online: <http://www.halasmedia.hu/index.php/online-hirek/koezelet/halasi-gyors/10084-halas-a-muveszet-varosa-lesz> (2014. április 28.)

Hazai viszonylatban a kultúra-termelésben centralizált helyzetben lévő főváros példája segíthet kreatív- és kultúra-ipar jelentőségére rávilágítani. A külföldi célközönség számára is vonzó Budapest népszerűsége nem a minőségi marketinggel megtámogatott bécsi vagy prágai mintán alapul. Az infrastrukturális hiányosságok és a több szempontból sem túl kedvező életkörülmények (rossz közlekedés, rossz levegő) ellenére a folyamatosan kínált, sokszínű, sokszor egyedi kulturális élmények hatására európai viszonylatban is rangos helyet foglal el kultúra-fogyasztás, kultúra-turizmus szempontjából. A város jelenlegi imázsát elsősorban ez adja. Ezt a lüktető életet nagyrészt a városban koncentrálódó kreatív ipar ágazatainak résztvevői indukálják. Erről az oda-vissza ható erőterről Bojár Iván András így vélekedik: „...nagyobb számban vannak jelen a kreatív osztály tagjai ott, ahol stimuláló építészeti és szellemi környezetet, karakteres városrészeket, illetve pezsgő éjszakai életet, kulturális sokféleséget és széles skálájú sportlehetőségeket találnak – az innovatív munkát végzők nagyarányú jelenléte pedig pozitív hatással van a város gazdasági teljesítményére”¹⁶.

Budapest mindenféle pozíciójánál (geopolitikai, oktatási, gazdasági stb.) fogva predesztinált a kultúra- és kreatív-ipar felfuttatására. Fentebbi példák alapján látható azonban, hogy ennek a valóban „újszerű” kulturális és gazdasági potenciál kihasználásának a feltételeit vidéki településeken is meg lehet találni, ill. meg lehet teremteni. A kultúrának a kreatív gazdaság paradigmájába való bekapcsolása útját általában a korábbi struktúrákra kitalált és megcsontosodott szervezeti feltételek és munkamódszerek állják el.

Az állandó forráshiánnyal küszködő ágazatban talán az az újfajta gondolkodás hozhat eredményt, amelyet a 'Kreatív város – fenntartható vidék (KRAFT)'¹⁷ program vázol fel fő vonalaiban. Ahol a termelés alapja nem a tőke, hanem a tudás, a kreativitás. Ennek a koncepciónak az egyik bázisa a társadalmi, gazdasági és közéleti szereplők közötti hatékony együttműködésből fakadó lehetőségek kiaknázása. Kőszeg meglévő adottságaira építve, a kulturális örökség hasznosításával, belső és külső szellemi tőke bevonásával e település számára egy innovációra épülő város- és területfejlesztés lehetősége körvonalazódik.

¹⁶ Nagy Gergely: *A kreatív ágazatok mentik meg a gazdaságot?* HVG.hu (http://hvg.hu/kultura/20080523_kultura_kreativ_ipar_budapest_életforma) 2014. április 28.

¹⁷ Miszlivetz Ferenc és az ISES kutatócsoportja: *Kreatív városok és a fenntarthatóság*, Savaria University Press, Kőszeg–Szombathely, 2012.

Ebben a perspektívában próbáljuk elhelyezni a művészetek jelentőségét és lehetőségeit, kiemelve azokat az adottságokat (örökségek, hagyományok), amelyek mindenképpen figyelemre méltóak, és a kreatív kultúraipar területén kiaknázhatók lehetnek.

Alkalmazott művészetek

Az előbbieken ismertetett kreatív-iparban „hagyományosan” a művészet alkalmazott ágai (pl. formatervezés, divatipar, építőművészet, kreatív technológiákra (IT) épülő fejlesztések stb.) és a hozzájuk kapcsolódó technológiák jelentenek egyre nagyobb húzóerőt. Dinamikájuk jórészt annak köszönhető, hogy alkotásaik/termékeik (ipari előállítás) a gazdaság megszokott színterein és módon jelentkezik, és bocsáttatnak áruba. A trendekre gyorsan reagálnak, ugyanakkor maguk is újabb igényeket és szükségleteket generálnak. Sok esetben egyenesen nemzetközi piacra pozicionálják termékeiket. Ehhez azonban szükség van jól működő ipari, technológiai háttérre és piaci lehetőségekre. Kőszegen nagy volumenű gyáripari tevékenység – korábbi közlekedéspolitikai, történelmi okok miatt – nem honosodott meg annyira, hogy a város ez által a térség gazdaságának meghatározó tényezőjévé váljon. Ezt ellensúlyozandó Kőszeg már a 19. század végén is az oktatási és kulturális központtá válás mellett az idegenforgalmi bevételektől remélte a fellendülést¹⁸.

A gyáriparral ellentétben a **kézműipar** Kőszegen jelentős hagyományokkal bír: a városban korábban működő iparosok közt szép számmal voltak az ipar hagyományait őrző, az iparba egyéni ízlést és művészetet vivő mesterek. Erről tanúskodnak a Tábornokház céh- és ipartörténeti kiállításán látható tárgyak és fotók, valamint a város több pontján megtalálható régi és új cégek, kovácsoltvas munkák, a remekbe szabott épületdíszek és berendezések is.

A városban, illetve kistérségben folytatott **népi kismesterségek** (mézeskalács, fazekasság, csuhédíszek, fadarabok stb.) az Írott-kő Natúrpark imázsának fontos komponensei, szintén a kulturális örökség részét képezik.

A **design** szakma a városban, ipari környezetben talán egyedül az államosítás után újra felvirágzó **textiliparban** kaphatott volna nagyobb szerepet. Többek között a Kőszegi Bútorszövetgyárban dolgozott formatervezőként (1954–1957-ig) Pécsi László textiltervező iparművész, akinek több kiállítása is volt a városban. 2007-ben a kőszegi Aste 2000 Kft. (az 1928-ban alapított Magyar Ágyterítő és Bútorszövetgyár utódja) gyártmány-fejlesztőjeként

¹⁸ Öry Ferenc: A trianoni békediktátum hatása Kőszeg gazdasági életére..., in: *Kőszeg 2000. Egy szabad királyi város jubileumára*, szerk.: Bariska István, Söptei Imre, Kőszeg Város Polgármesteri Hivatala, Kőszeg, 2000, 293. old.

dolgozó (kőszegi származású) Drescher Edina Lakkah nevű szövetszaládjának tervéért átvethette a Magyar Formatervezési Díjat. Érdekes és érdemes megjegyezni, hogy Kőszeg a Velemi Textilművészeti Alkotóműhelynek 1975-től a Zwingerben (Öregtorony) rendezett kiállításai okán a magyar „kísérleti” textilművészet fénykorának is részese lehetett. A mai napig itt rendezik a Szombathelyi Textiltiennálé (korábban biennále) nyerteseinek kiállítását is.

Előadóművészet

A színház, a zene, tánc, az opera olyan (időbeli) művészeti ágak, melyek kifejezetten a közönség meghatározott ideig tartó figyelmére apellálnak. Az előadóművészetek a fogyasztás azonnalisága, piacuk szezonálisága miatt azonban gazdaságilag kockázatosabbak, bár jelentős bevételi forrásokat jelenthetnek. Jelentős kultúrateremtő és közvetítő hatásuk miatt is kiemelt jelentőségűek a kultúraiparban. Folyamatos és rendszeres előadásokkal (gazdasági és kulturális) hatásuk jóval kiszámíthatóbb, és a közönség szoktatásával kitermelhetik annak jövőbeli generációit is. (A minőség magas színvonalának kialakítása és megtartása miatt nehéz és felelősségteljes feladatot jelent egyensúlyt találni a magas és a népszerű kultúra termékeinek bemutatásában.) A kreatív ipar más szegmenseivel is számos kapcsolódási pont képzelhető el: pl. sajtó, irodalom, televízió, film és videó, reklám stb. A társművészetek közötti átjárhatóság és reflexivitás szinte kínálja az összművészeti műhelymunkára épülő produkciókat, programokat.

Kőszeg kulturális palettáján a régmúlt időktől meghatározó színt jelent a **zene**. A középkorra visszavezethető tornyosmesteri szolgálatból kinövő zenei élet szép történelmi példái az 1840-es alapítású Hangász Egylet, illetve a tény, hogy a szórakoztatáson túl zenei képzéssel is foglalkozó egyesület meghívására adott koncertet 1846-ban a Bálházban Liszt Ferenc. 1859-ben alakult a Concordia dalárda, melynek mai megfelelője a Concordia-Barátság Énekegyesület. Kőszeg Város Fúvószenekarát 1866-ban alapították, ezzel ma Magyarország egyik legrégebben, folyamatosan működő együttesének számít. A Haydn Vonósnégyes (1982–) és a Kőszegi Vonósok (1996–) együttesének megalapítása mellett a város komolyzenei életének színvonalát növelte a Lajtha László Zenei Tábor és fesztivál, valamint az Országos Kamarazenekari Fesztivál kőszegi periódusa is.

A **színjátszás, színházi élet** a korabeli iskolai- és a vendégelőadások (Pl. Színpártoló Egyesület) keretei közül igazán csak 1982-ben a Jurisics-vár Művelődési Központ intézményén belül működő Kőszegi Várszínház megalakulásával lépett ki. A kezdeti években magyar szerzők, magyar történelmi drámáinak bemutatását tűzték ki célul. 1988-tól – a közönség

igényeihez igazodva – a könnyedebb, szórakoztatóbb vígjátékokat részesítik előnyben, melyek nagyobb sikerre számíthatnak a szabadtéri előadások alkalmával. 1996-tól nem csupán prózai előadások, hanem operák, operettek, komolyzenei hangversenyek, utcaszínházi produkciók, táncbemutatók, kortárs színpadi produkciók is szerepelnek a programban. A Várszínház nyári rendezvénysorozatát a Magyar Fesztivál Szövetség a színes és színvonalas műsorkínálat eredményeként 2009-ben Kiváló minősítésű művészeti fesztiválnak minősítették.

Film

1979-től 1989-ig két évente Kőszegen rendezték a Magyar Televízió gyermekműsor és gyermekfilm kategóriájának szemlét és versenyét. Kőszeg városa a **film**ipar különböző produkciói számára többször is biztosított filmforgatási helyszínt, ami leginkább a történelmi belváros nagyjából egységes és megkímélt arculatának köszönhető.

Irodalom

A magyar és az egyetemes **irodalom**történet több fontos eseménye, illetve személye kapcsolódik Kőszeghez. A város nem csupán költőink, íróink szülő- vagy lakhelyéül, hanem évszázadok óta erős atmoszférájával különböző műveknek vagy motívumoknak ihletet adó közegéül is szolgált.

Faludi Ferencről Rájnisi Józsefen át Ottlik Gézáig érintve Kristóf Ágotáig vezet az a rangos lista, akiknek a városban kifejtett irodalmi tevékenysége, illetve Kőszeg a kultúra-történetbe beemelő műveinek megismerése, megismertetése a város erkölcsi kötelessége és egyben a kultúra-ipar számára kiaknázható terület.

Képzőművészet

A helyi **képzőművészeti** élet nem köthető valamely konkrét iskolához, intézményi struktúrához, időről időre a Kőszegen élő és az itt letelepedő alkotók karakterének sokfélesége alakítja. A művészeti oktatás kiemelkedő és egyedi momentuma az 1798-ban már működő Kőszegi Rajziskola volt, ahol az 1870-es évekig a céhes mesterségek végzéséhez elengedhetetlennek tartott tárgy- és építészeti tervrajzok, mintarajzok készítését sajátították el a diákok, rendkívül magas fokon. A neves tanári gárda első nagy alakja Schubert Károly volt, majd Kugler János és Hanély Antal nevű akadémiát végzett művészek látták el a tanári feladatot, és alkottak városunkban. Utóbbiak nevével a Szőlő Jövésnek Könyve rajzolói között is találkozhatunk. Ugyancsak e lapokon tűnik fel Hercz Ödön (1865–1937) és Hercz Margit festők neve, s a kőszegi temetőben nyugszik az ugyanezen családból való Kenesseyné Hercz

Anna (1902–1967) festőművész, rajztanár is. id. Lelkes István festőművész, művészeti író, Kőszeg művészeti emlékeinek egyik legnagyobb kutatója az 1940-es években itt tanított, a város művészeti alkotásainak is inspirálója volt. Élete utolsó éveit Kőszegen töltötte a neves Aba-Novák tanítvány, Vass Vera (1908–1958) is. A tihanyi periódus után, 1968-tól haláláig, 1998-ig Kőszegen élt és alkotott a város és az ország egyik legkiemelkedőbb alkotója, Bartha László (1908-1998) Kossuth-díjas magyar festőművész. 1982-ben telepedett le a városban Tornai Endre András (1949–2008) Munkácsy-díjas szobrász és éremművész, aki a megye több városán kívül Kőszeg közterein több művével is képviselteti művészetét. Szintén az 1980-as évek elejétől élt Kőszegen Kodolányi László János (1944–2010) formatervező, ötvösművész, szobrász. A mives ékszereken, épületplasztikákon kívül nevéhez fűződik a kőszegi cégek hagyományának felújítása, s több fémdomborítással készített emléktábláját láthatjuk városszerte.

A jelenleg Kőszegen élő és alkotók sorát gyarapítja Németh János festőművész, prof. Erwin Birnmeyer festőművész, Mészáros György festőművész, Sodics László festőművész, Kamper László grafikus, Petky Péter festőművész, Trifusz Péter grafikus, fotográfus.

A képzőművészet iránti nyitottságot és igényt mutatja a tény, hogy 2005-ben Prof. Dr. Lőrincz Zoltán (alelnök: Erwin Birnmeyer és Németh János) művészettörténész elnökletével megalakult a Kőszegi Művészeti Egyesület, amely a megye egyik legaktívabb művészeti közössége, 127 tagjából 45 alkotó (profik és amatőrök). A kétnyelvű (magyar, német) egyesület tagjai között találunk Ausztriából, Belgiumból, Hollandiából, Németországból, Svájcban és az USA-ból származó, helyben vagy a környéken letelepedett személyt, de a szomszédos Ausztriában élőt is. Az egyesület így tulajdonképpen összefogja a tagokat, kiállítási lehetőséget biztosít nekik, és további értékes kiállításokkal gazdagítja a város kulturális rendezvényeinek sorát.¹⁹

Kőszeg kulturális és építészeti öröksége, valamint a várost körülvevő káprázatos természeti környezet adottságai együttesen olyan miliőt biztosítanak, amely országos viszonylatban is a leginspirálóbb helyszínek közé tartozik. Mindezek ellenére nem tudott, vagy nem akart gyökeret eresztetni egyetlen markáns képzőművészeti iskola (intézményi és koncepcionális értelemben), intézmény vagy művésztelep²⁰ sem. Ennek oka valószínűleg a történelmi–gazdasági–politikai

¹⁹ 2011-ben, többnyire műkedvelő amatőrök részvételével megalapították a Csók István Művészkört is.

²⁰ A kivételként említhető, 1980-as években Kőszegen működő Pedagógus Képzőművészek Alkotótáborára nem ezt a célt hivatott betölteni.

viszontagságokból fakadó elszigeteltség, illetve peremhelyzet volt. A mi dolgunk az, hogy ezen változtassunk, és együttműködve a kultúra és a vele szimbiózisban működő gazdaság szereplőivel, megtaláljuk vagy megteremtsük azokat az intézményes kereteket és lehetőségeket, amelyeken keresztül a művészet, kiteljesítve a környezet adta lehetőségeket, a város arculatát és kulturális tőkéjét nagymértékben meghatározza.

Kortárs művészet

A képzőművészet mai tendenciáinak nagy része a szűkebb szakmai közönség sorain kívül sok esetben viszolygást kelt, értelmezhetetlennek tűnik. Így van ez, mert a művészetet – beleértve a kortárs művészetet is – sokan ma is ugyanabból a nézőpontból, ugyanazokkal a befogadói attitűdökkel közelítik meg, mint azelőtt, hogy a tradicionális műfajhatárok teljesen feloldódtak volna. A művészet feladata azonban nem megváltozott, hanem kibővült. A világ egyre gyorsabban bővülő tudományos–technikai fejlesztései, a társadalom változásai, az egyre szűkülő természetes életlehetőségek számtalan kihívás elé állítják, és részvételre, reflexióra készítetik a művészt. Ráadásul a művészeti expanzió (a művészt nyitása a hétköznapi élet területei felé) mintha már másik irányból is hatna: a mindennapi élet a legkülönbözőbb dimenziókban használja fel a művészet – különösen vizualitásra épülő –eszközeit. Ezeknek az invazív folyamatoknak a hatására a művészet és a hétköznapi élet határai ugyan egyre inkább leomlani látszanak, miközben az alkalmazott művészettel ellentétben a magas művészet autonóm része²¹ – legalábbis a hazai tapasztalatok szerint – egyre távolabbra kerül a széles közönségtől. Egyre felismerhetetlenebb a művészet mibenléte.²²

A hagyományosan nézőnek nevezett műélvezőt meg kell tanítani arra, hogy a kontemplatív (szemlélődő) befogadás helyett egy sokkal aktívabb, nagyobb interakciót igénylő (és lehetővé tevő) attitűdöt alakítson ki, amelyben nem csak a hagyományosan is a művészetek közegeiben megszokott ismereteire, reflexeire támaszkodhat. A kortárs művészet hétköznapi életbe való intervenciója, szociális érzékenysége, politikai konnotációi, tudományos kitekintései a művészet és az élet egy új, magasabb szinten való megélését jelentheti. A teljesen felesleges szükségletet gerjesztő fogyasztói társadalomban rá kellene ébredni arra, hogy a művészet valódi belső (emberi) igényekből táplálkozik, s számtalan valódi megoldást/nézőpontot kínál az élet

²¹ Az alkalmazott művészetek közül a design egyre nagyobb jelentőségre tesz szert a filléres cikkektől a luxustermékekig bezárólag. Ezt diktálja korunk vizuális „túlfűtöttsége”, s ugyanez okozza vakságunkat (káprázat) a valóságra.

²² Nem ovidiusi értelemben, ahol: „művészet fedi el, hogy csak művészet” (Ovidius: Átváltozások (Metamorphoses) – *Pygmalion*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982, 280. old.

számos problémájára. A hagyományos esztétikai szükségletek kielégítésén felül olyan energiák, tudatformák, tudatszintek, szellemi koncentrátumok hordozója, amely az élet kihívásainak való megfelelésben nagymértékben kiaknázható lenne.

A kortárs művészet inter- és multidiszciplináris gondolkodásmódja egybeesik azzal társadalmi, kulturális, tudományos gazdasági szinergiára, kooperációra épülő elképzeléssel, amire a 'Kreatív város – fenntartható vidék' koncepciója épül. Kőszeg sokoldalú, jól fejleszthető adottságokkal rendelkező város, a művészet és az abból fakadó kreativitás (és fordítva) segítségével tehát e környezetben a lokális problémákból kiindulva, de a problémát másrészt globális szempontból feldolgozva, olyan kulturális értékeket lehet előállítani, illetve felmutatni, amelyek hasznat hozhatnak más területeken (társadalom, gazdaság, tudomány) is.

Kőszeg – találkozópon

A város történelmi örökségéből fakadó határhelyzet hosszú ideje meghatározza a város lehetőségeit. A negatív hatások mellett meg kell látnunk és ki kell használnunk az ebből fakadó előnyöket is. Kőszeg régóta a különböző kultúrák (magyar, német, horvát) találkozóhelye, s ez a **kulturális sokszínűség** nem csak helyben (pl. befogadókészség) jelenthet előnyt, hanem a határokon átvágó programok kiteljesítésében is. Kulturális, művészeti szempontból nem elhanyagolható tény Bécs viszonylagos közelsége sem.

Kőszeg találkozási pont természetföldrajzi értelemben: itt találkozik a Gyöngyös-patak völgye az Alpok keleti nyúlványaival. A sík vidék a szelíd hegyvidékkel. A környezet **faunája, flórája, geológiai** gazdagsága és tiszta levegője ugyancsak hatalmas értéket jelent, a látványos, változatos tájban.

A városi építészeti emlékek, történelmi emlékhelyeken kívül a környéken több **archeológiai** jelentőségű helyet találhatunk (pl. Szent Vid), ahol a természet és kultúra, a természet és az ember találkozásának kiemelkedő bizonyítékait ismerhetjük meg.

Kőszeg **iskolavárosi** hagyományai egybe kötődve a különböző helyről érkező diákokkal, oktatókkal, kiegészülve a már működő és a tervezett egyetemi, kutatói színterekkel, programokkal, szintén többféle kulturális hatás, hagyomány találkozóhelyévé teszik a várost.

Multifunkcionális kulturális, művészeti központ

A fentebb ismertetett sokféle potenciál kreatív gazdaságba illesztésének elengedhetetlen feltétele ezeknek az adottságoknak a szervezett, intézményesített menedzselése.

A helyi kulturális, művészeti erőforrások sokszínűségét egy komplex művészeti, kulturális központ (amely nem feltétlenül jelent egy helyszínt) tudná megfelelően kiaknázni, ahol a különböző művészeti kezdeményezések egymással és a tudomány, kultúra, gazdaság (pl. turizmus) egyéb területeivel együttműködve fejthetnék ki hatásukat, és erősíthetnék egymást.

A legfőbb feladatokat 3 területen lehet összefoglalni:

- a) kultúra közvetítés: előadások, kiállítások, konferenciák rendezése; pályázatok lebonyolítása; alkotó és kutatóműhelyek létrehozása; szakmai viták, továbbképzések szervezése
- b) kultúra megóvás: kulturális, művészeti adatbázisok létrehozása; gyűjtemények létrehozása; alkotó és kutatóműhelyek létrehozása
- c) kultúrakutatás: más tudományos területek (pl. társadalomtudomány) szakértőinek bevonásával; tudományos ismeretterjesztés; innováció

A tudományos, kutató munkához, a helyi értékek feldolgozásához, egymással való kapcsolásához a következő területek bevonása javasolt:

- a Kőszegen nagy múltú természettudomány és eredményei
- régészet
- muzeológia, levéltár
- műemlékvédelem
- irodalomtörténet
- művészettörténet
- esztétika
- vallástörténet
- társadalomtudományok

A kultúra sokszínűségét biztosító, a feladatok ellátásához szükséges színterek:

- professzionális kiállítóterek időszakos kiállításokhoz;
- állandó gyűjtemény (pl. Bartha László, Tornai Endre András, Tér- és miniatűr-textil) létrehozása;
- művésztelep, alkotótábor;
- konferenciaterem, előadó;
- art mozi, vetítőterem;

- stúdiószínpad;
- hangversenytér;
- könyvtárterem;
- digitális kutatólabor;
- közösségi találkozóhelyek, kávézó, büfé stb.

Köszeg fent vázolt sokszínű kulturális adottságainak kiaknázása is feltétele a kreatív városfejlesztési programnak. Ebben különösen nagy szerep juthat a művészetekben rejlő és a hozzájuk kapcsolódó kreatív energiáknak. Mindez azonban csak akkor járhat a társadalmi-gazdasági dinamizmus kialakulásával, ha sikerül megtalálni azokat a lehetőségeket is, amivel ezeket az ún. „soft” tényezőket integrálhatjuk a komplex területfejlesztési stratégiába.

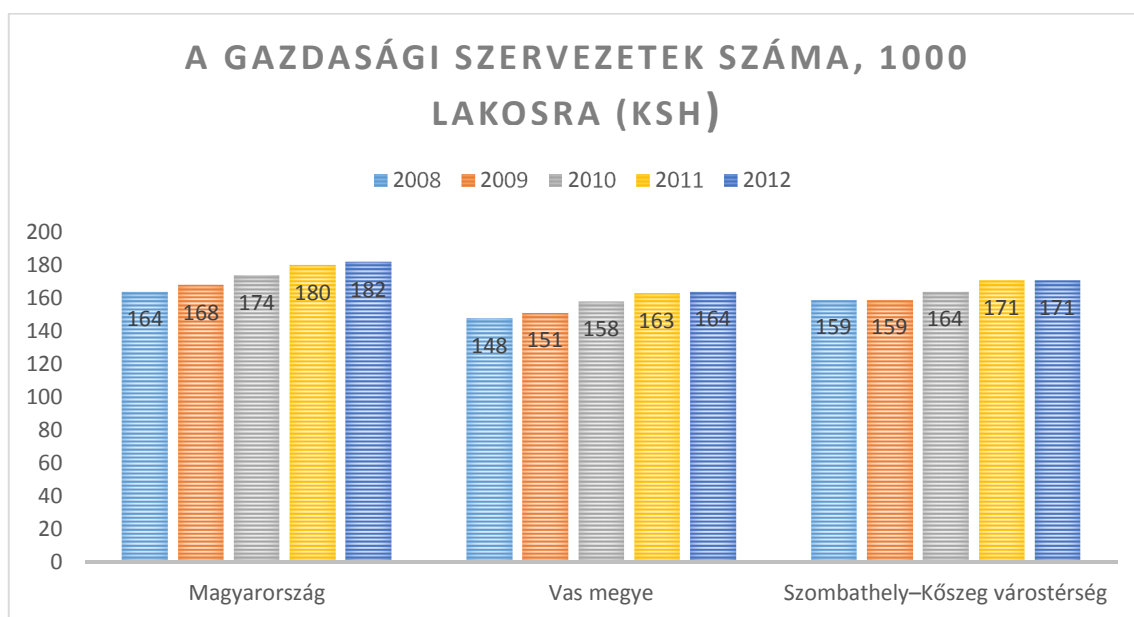
2.2. A területi–statisztikai adatokon alapuló elemzés 2008–2012

A három KRAFT-potenciál méréséhez az ezekhez köthető főbb indikátorokhoz a meglévő statisztikai adatokból olyanokra van szükség, amelyek mind relevánsak, mind a vizsgált területi egységekre (országos – regionális – megyei – kistérségi – települési szintekre) lebontva is értékelhetőek. Az indikátorok meghatározásához a „KRAFT-index főbb indikátorai” kutatásra²³ támaszkodtunk. A hozzáférhető statisztikai adatok, illetve korábbi kutatások, felmérések adatai sok esetben nem voltak elérhetőek a vizsgálni kívánt szinten, ezekben az esetekben igyekeztünk a lehető legközelebbi szintet bemutatni, illetve ha csak országos adatok voltak, akkor azt a szomszédos és/vagy a V4 országokkal összevetve bemutatni.

A KRAFT-potenciálokhoz vonatkoztatott releváns társadalmi–gazdasági statisztikai adatsorokat a TEIR²⁴ és a KSH²⁵ statisztikai adatbázisaiból nyertük ki megyei szinten, majd ezt követően (amennyiben elérhető volt) kistérségi és városi szinten is rögzítettük az adatokat.

1. KREATIVITÁSI ÉS INNOVÁCIÓS POTENCIÁL

1.1. Társadalmi kreativitási jellemzők

11. ábra: A gazdasági szervezetek száma 1 000 lakosra a vizsgált térségek esetében

²³ Márkus Eszter: A KRAFT indikátorok mérési lehetőségei – Key Indicators of KRAFT index. Első egyszerűsített kutatási beszámoló (2014. május 5.)

²⁴ <https://www.teir.hu/>

²⁵ <http://www.ksh.hu/>

A gazdasági szervezetek Vas megyében az országos átlagnál kisebb sűrűségben fordultak mindig is elő, a vizsgált területen viszont – a megyeszékhely súlyának köszönhetően – a megyei átlagnál stabilan jobb az arány, de nem éri el az országos értékeket.

Vas megye kutatás-fejlesztési (K+F) potenciálja rendkívül alacsony, míg országosan egy lakosra 3555 Ft beruházás jutott 2010-ben, addig Vas megyében ez az érték csupán 589 Ft volt. Megyei szinten 2011-ben K+F tevékenységre 3,3 milliárd Ft-ot fordítottak, ami mintegy felére esett vissza 2007-hez képest. A megyeszékhelyen mind a költségek, mind a beruházások volumene is jelentősen csökkent öt év alatt, a 2007. évinek mintegy felére.

1.2. Kreatív osztály

1.2.1. MTA doktorok száma

Az MTA 4087 doktort (MTA doktora, tudomány doktora) tart nyilván az adatbázisában,²⁶ ebből mindössze 58 főt a Nyugat-Dunántúlon. A megyében, az intézményi székhely szerint csupán öt fő Vas megyei.

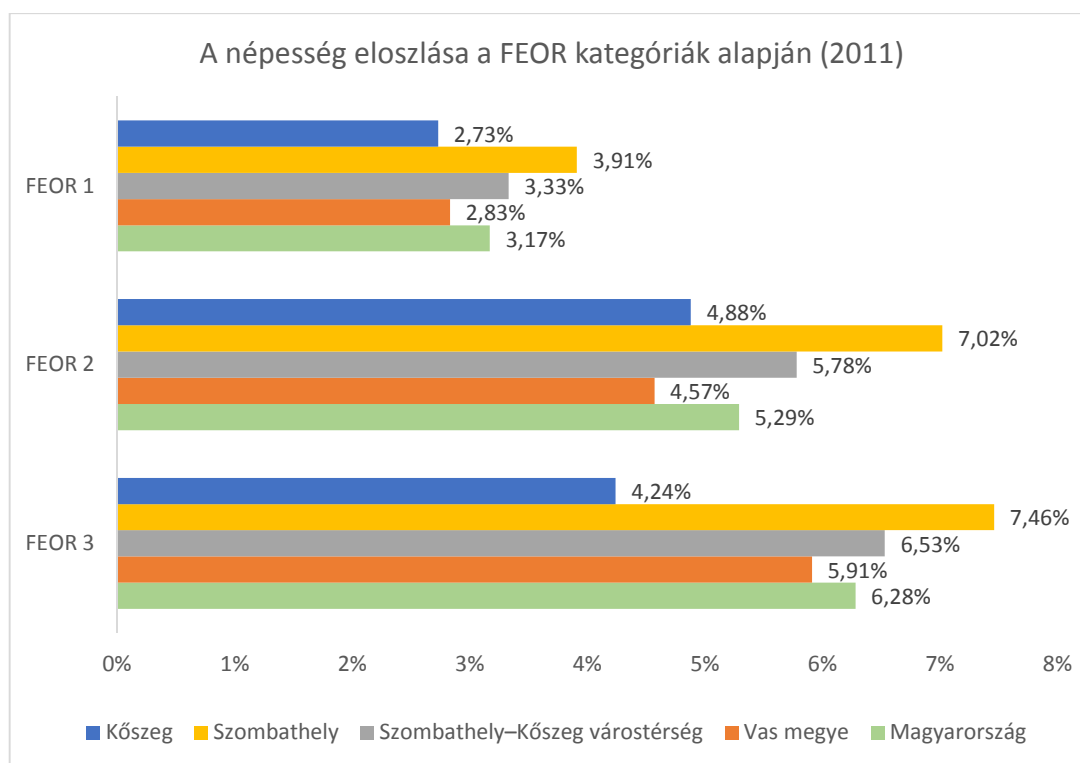
1.2.2. Kreatív munkaerő aránya a foglalkoztatottakon belül (FEOR)

Területi vizsgálatunkhoz az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság adatait tekintettük át, ahol a munkavállalók a FEOR kódok alapján különböző kategóriákba kerültek besorolásra, továbbá lehetségessé vált az adatok kistérségi és települési szinten való vizsgálata is.²⁷ A kreatív osztályt, a kreatív szektort, a kreatív munkaerőt és a kreatív munkahelyeket sokan sokféleképpen azonosítják, mi ebben a tanulmányban egy amerikai tanulmány²⁸ besorolását vettünk alapul.

²⁶ <http://mta.hu/>

²⁷ A területi vizsgálatok során a FEOR kódokat csak 1 számjegyre lehet vizsgálni.

²⁸ David McGranahan and Timothy Wojan: *Recasting the Creative Class to Examine Growth Processes in Rural and Urban Countries*, 2007.

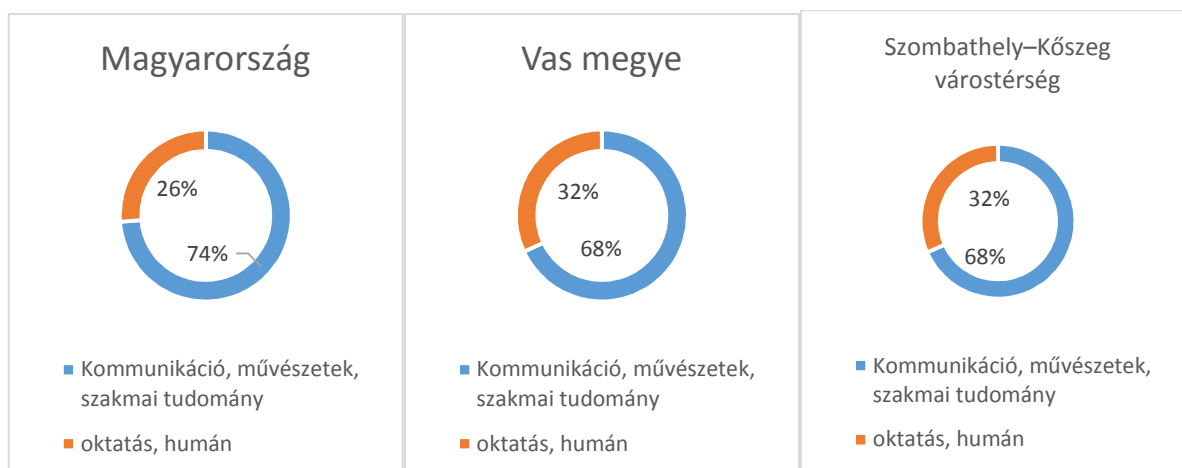

12. ábra: A népesség eloszlása a FEOR kategóriák alapján a vizsgált térségek esetében

A kreatív munkaerő aránya a vizsgált térségben minden területen pár százalékkal magasabb az országos átlagnál, ez az előny a FEOR 2-es kategóriában (felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások) tekintetében 9%. Fontos azonban rögzíteni, hogy ez az előny kizárólag Szombathely erős kreatív osztályának köszönhető, Kőszeg város minden értelemben az országos és megyei átlag mögött kullog.

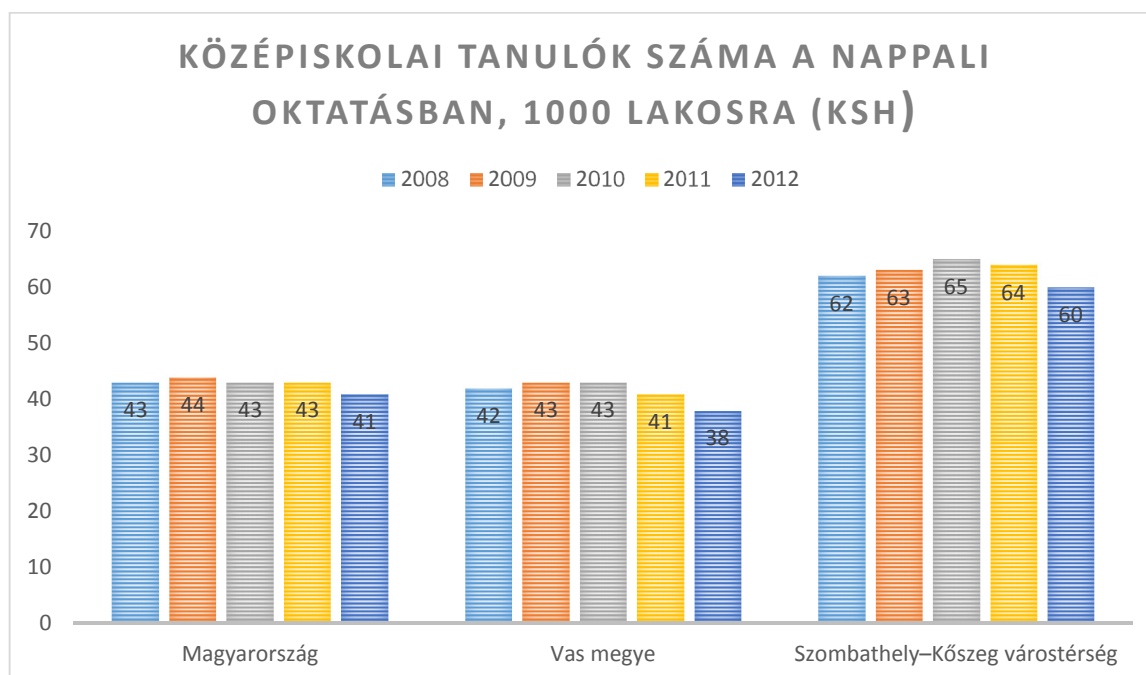
1.3. Kreatív ipar

A regisztrált és működő gazdálkodó szervezeteken belül a megyében és a térségben is nagyobb arányú az 1000 lakosra jutó működő kreatív iparági vállalkozások oktatási és humán szervezetek aránya (kb. egyharmad) mint az országban (kb. egynegyed).

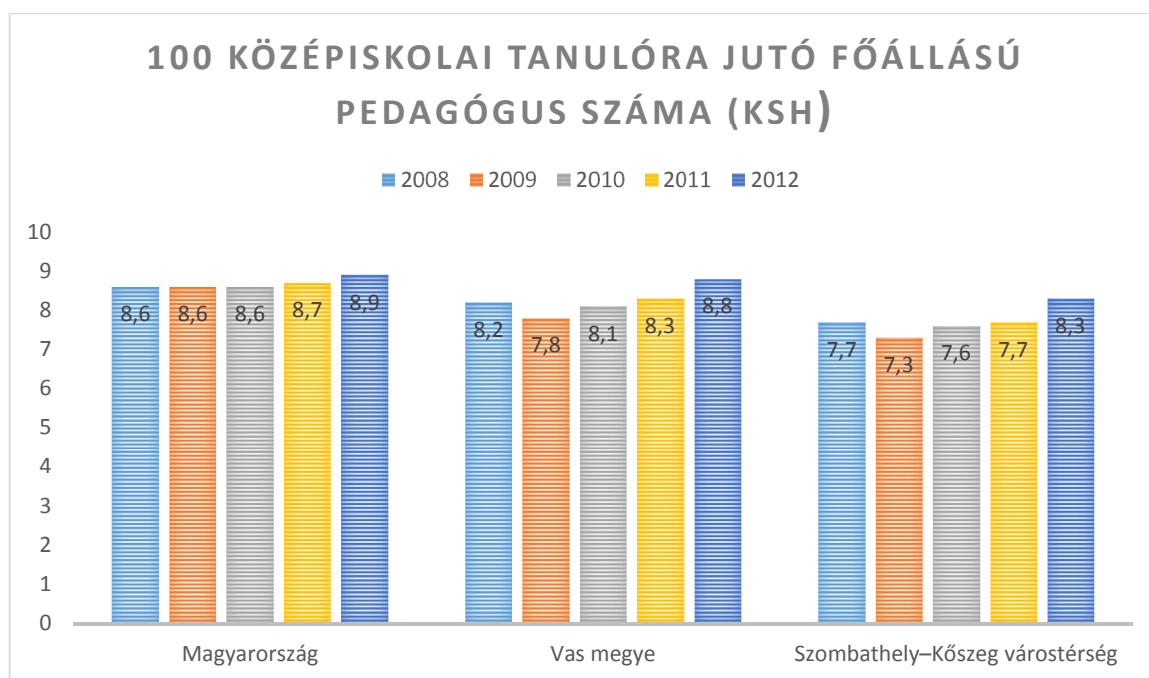
13. ábra: A „kreatív” vállalkozások részarányának megoszlása a vizsgált térségek esetében

1.4. Közoktatás és képzés

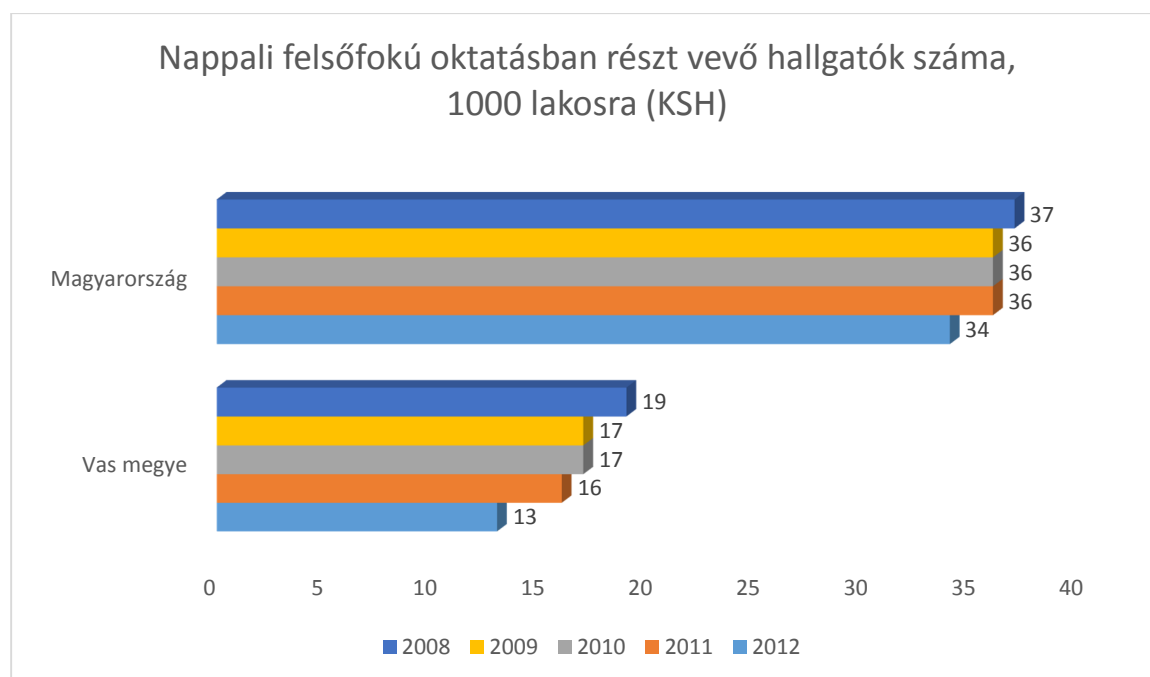
14. ábra: Középiskolai tanulók száma a nappali oktatásban 1000 lakoshoz viszonyítva

Míg a középiskolai tanulók aránya az országos és a megyei átlagot közel 50%-kal meghaladja a térségben, a diákokra jutó pedagógusok számában elmaradást láthatunk.

15. ábra: 100 középiskolai tanulóra jutó főállású pedagógusok száma

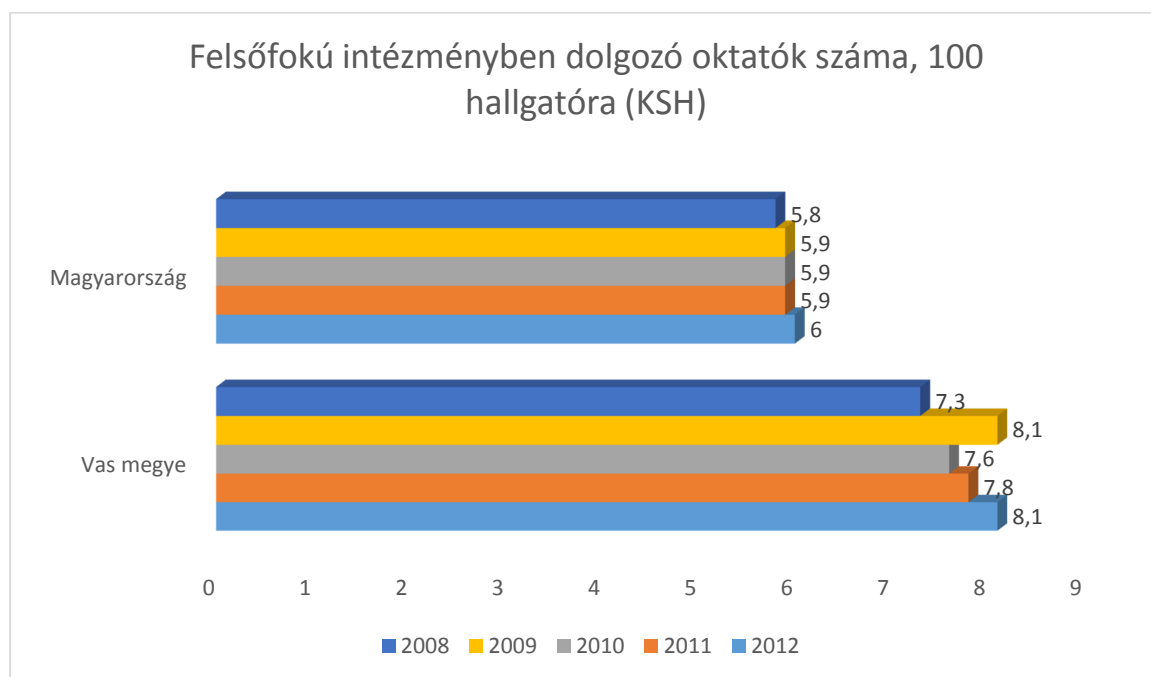
1.5. Felsőoktatás

16. ábra: Nappali felsőfokú oktatásban részt vevő hallgatók száma 1000 lakoshoz viszonyítva

A KSH adatok szerint Vas megye népességéhez képest az országos átlagtól messze elmarad a felsőoktatás területén az oktatásban résztvevő hallgatók számát tekintve, ugyanakkor az itt tanuló hallgatók munkáját arányaiban több oktató segíti. Az adatok a Nyugat-Magyarországi

Egyetem két szombathelyi karának adataira épülnek, mivel a kőszegi oktatásban résztvevők az eddigi években nem az itteni telephelyen kerültek nyilvántartásba.

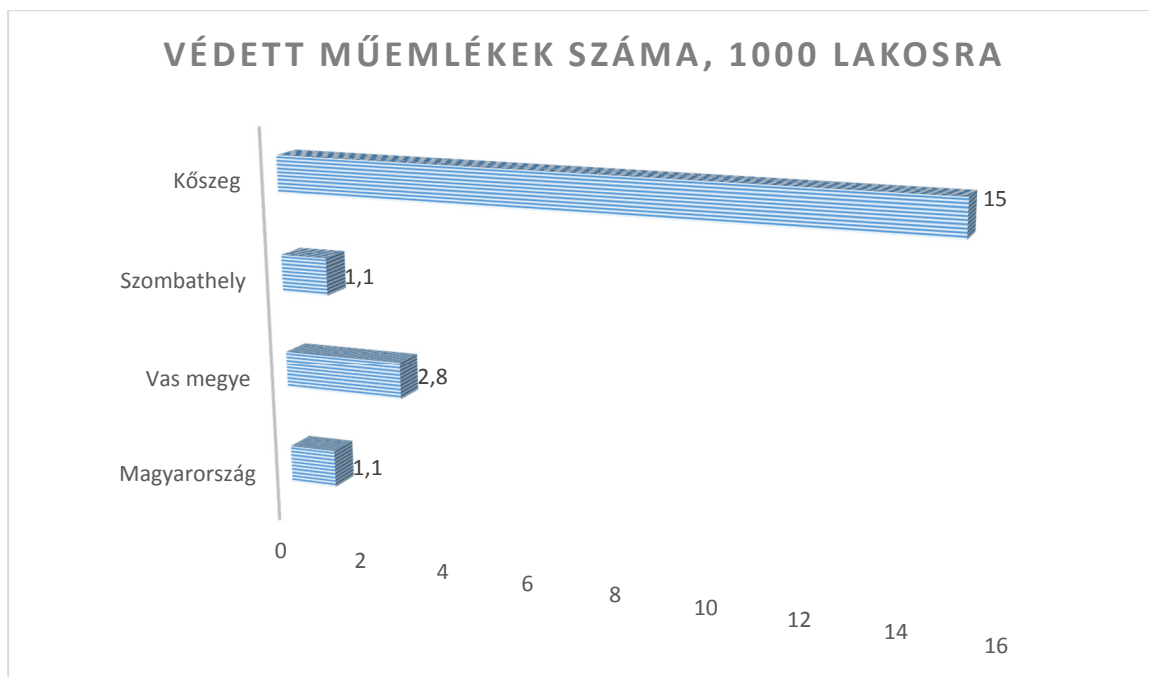

17. ábra: Felsőfokú intézményekben dolgozó oktatók számának 100 hallgatóhoz viszonyított értéke

1.6. Kulturális örökség menedzsment

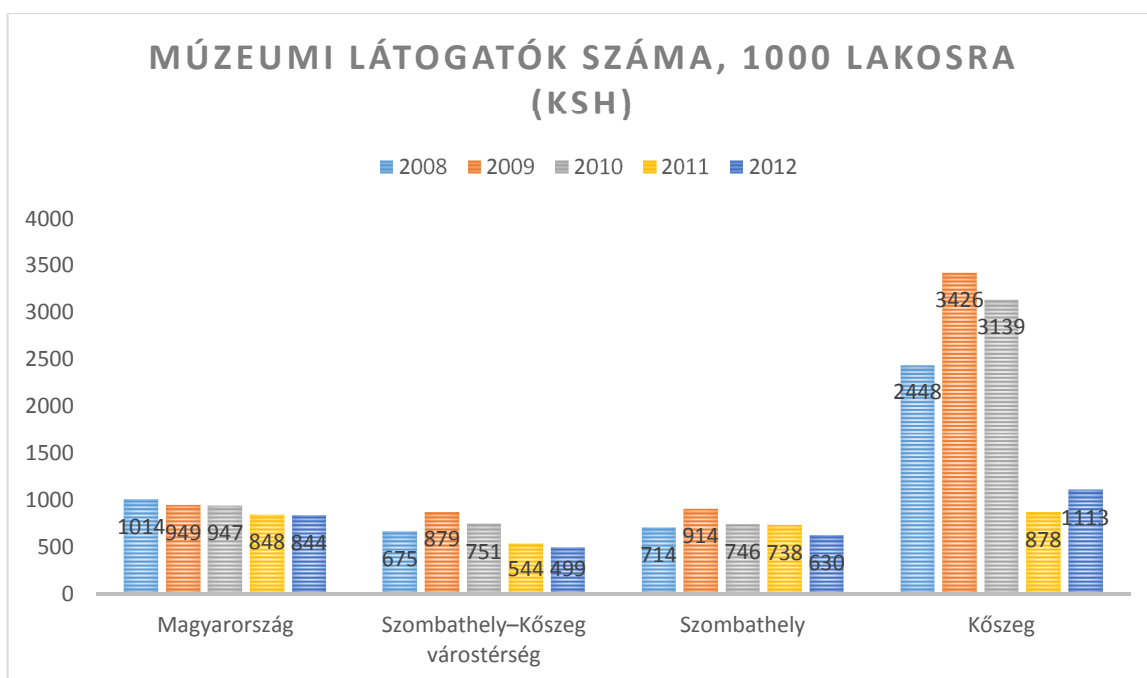
A kulturális örökség potenciálja szempontjából a térség elsősorban Kőszeg révén kiemelkedő jelentőséggel bír, hiszen a városban található védett műemlékek száma több mint 13-szorosa az országos és ötszöröse a megyei értéknek.²⁹

²⁹ <http://www.muemlekem.hu/>

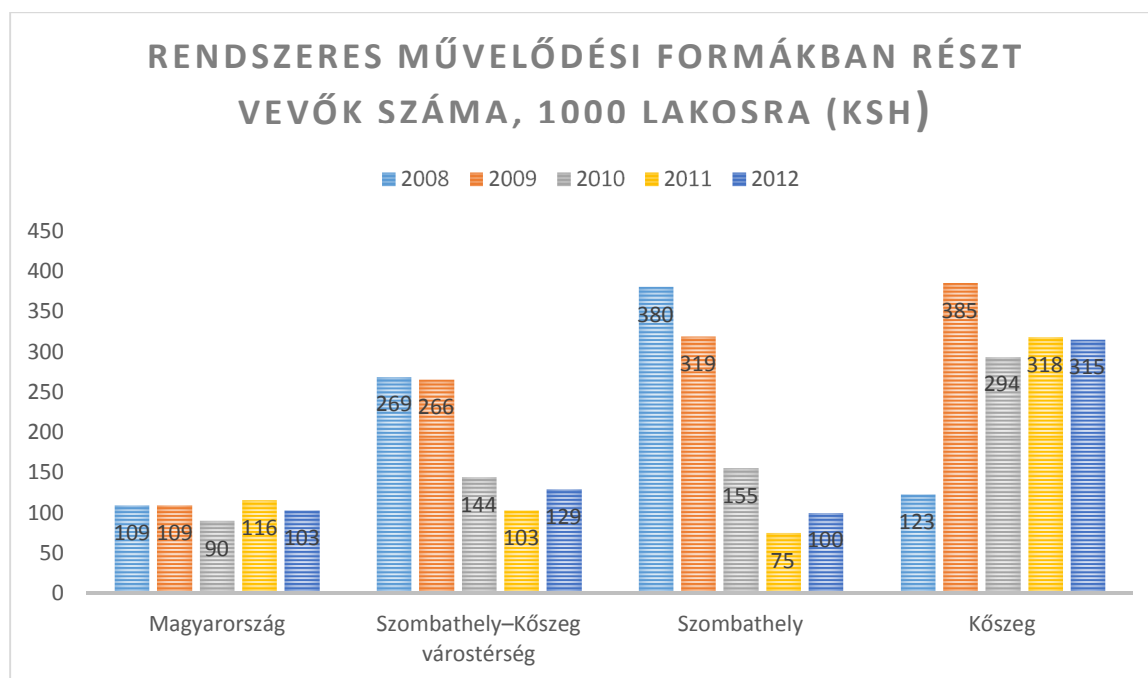
18. ábra: A védett műemlékek számának 1000 lakoshoz viszonyított értéke (2012)

A múzeumi látogatók számában is tükröződik 2010-ig ez a potenciál, pl. Kőszegen 3,7-szer annyi látogatást regisztráltak 2009-ben, mint az országos átlag. 2011-ben viszont drasztikusan csökkent a múzeumlátogatók száma, és lecsökkent az országos átlag 132%-ára. Ez nagyban magyarázható azzal a ténnyel, hogy a kőszegi vármúzeum felújítása erre az időszakra esett, ezért kevesebb látogató tudta meglátogatni a város múzeumát.

19. ábra: A múzeumi látogatók számának 1000 lakoshoz viszonyított értéke

1.7. Életminőség (kulturális élet, művelődés)

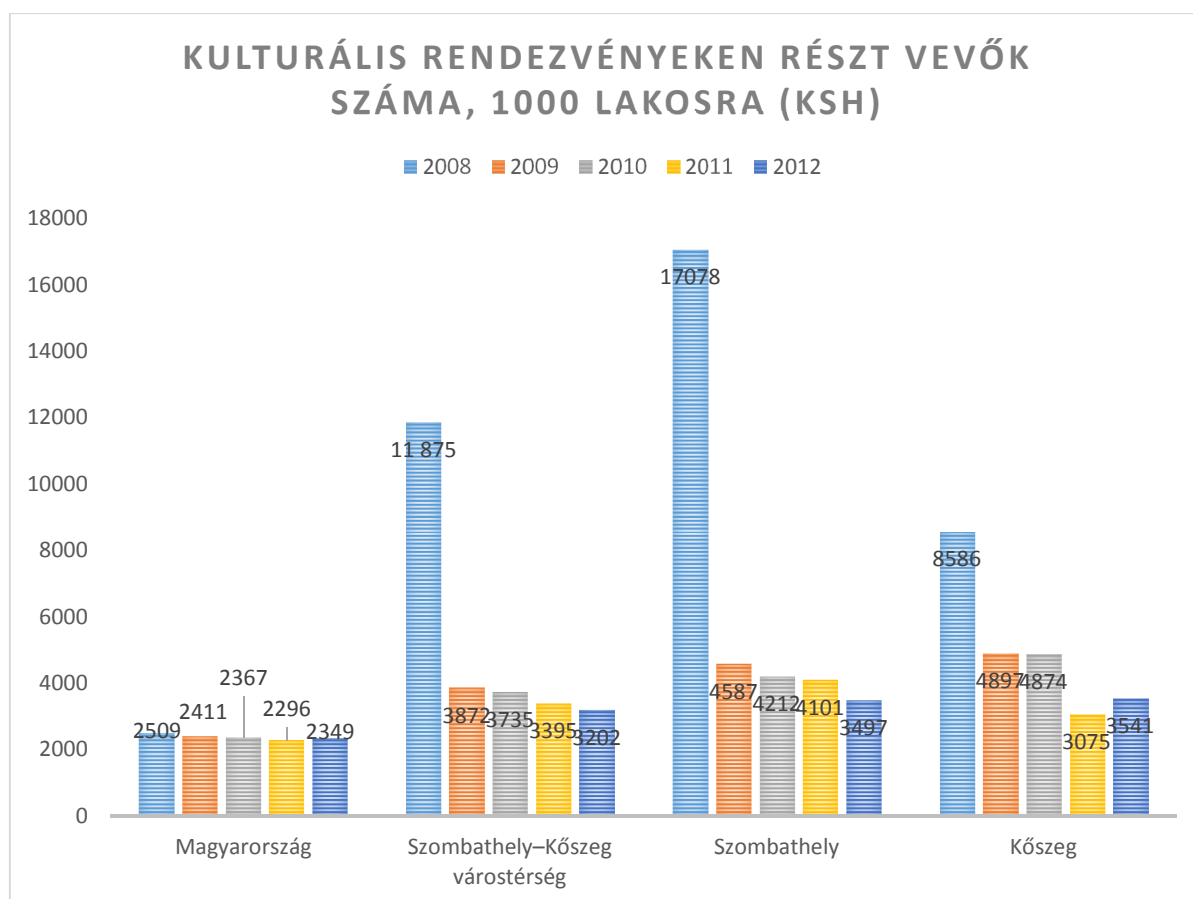

20. ábra: A rendszeres művelődési formákban részt vevők száma 1000 lakoshoz viszonyítva

A térség kulturális életét jellemző mutatószámokon is részben érzékelhető az előző pontban látható törés. 2008–2009-ben a térségben az országos átlaghoz képest kétszer annyian vettek részt rendszeres művelődési formákban.³⁰

A kulturális rendezvényekkel kapcsolatos érdeklődés 2008-ban a térségben közel ötszöröse volt az országos átlagnak, aztán drasztikus zuhanás és fokozatos csökkenés tapasztalható – mialatt az országos átlag közel állandó maradt.

³⁰ Rendszeres művelődési formák: állandó tagsággal rendelkező, rendszeresen foglalkozást tartó alkotó művelődési (művészeti, népművészeti) közösségek, klubok, körök, szakkörök, valamint szakmai és általános célú képzések, oktatások. (EMMI, Kulturális statisztikai összesítő adatgyűjtés útmutatója alapján.)

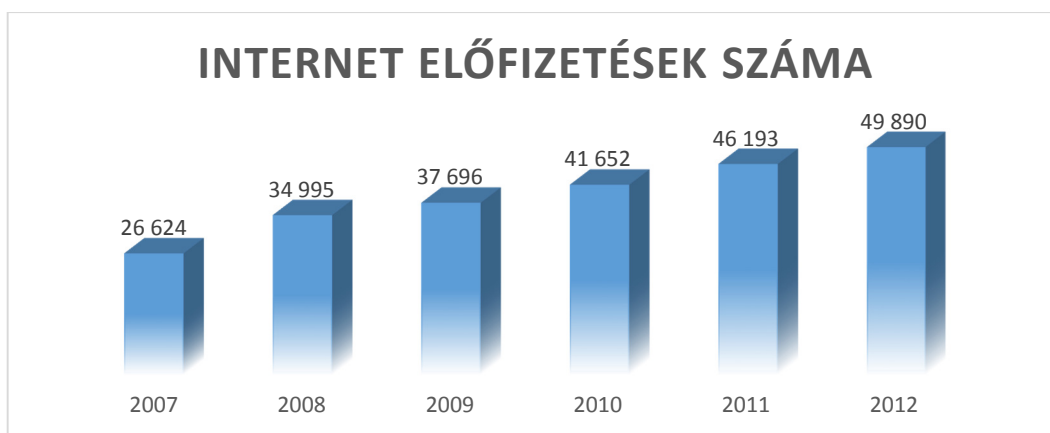

21. ábra: Kulturális rendezvényeken részt vevők száma 1000 lakoshoz viszonyítva

2. KAPCSOLATI TŐKE, HÁLÓZATI POTENCIÁL

2.1. ICT-potenciál

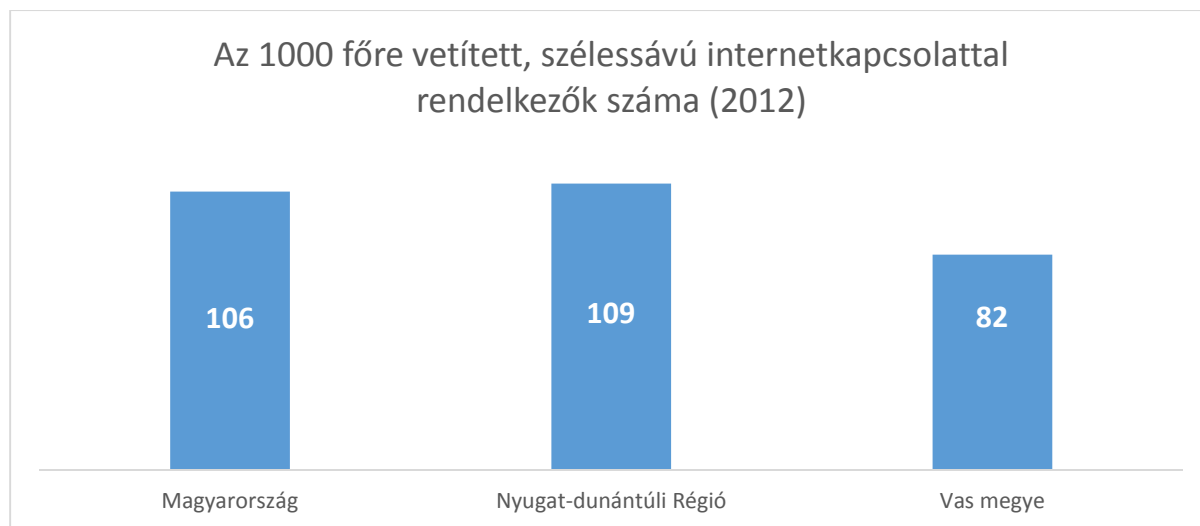
Vas megyében az internet előfizetések száma az elmúlt öt év alatt 87%-kal folyamatosan emelkedett, míg országos szinten ebben az időszakban 54%-os növekedést tapasztaltunk.

22. ábra: Az internet előfizetések számának változása Vas megyében

Óriási növekedés tapasztalható a mobilinternet-előfizetések tekintetében. Míg 2007-ben országos szinten 356 721 előfizetés volt, 2012-re az előfizetők száma 3 177 412-re emelkedett, azaz majdnem megtízszereződött az előfizetők száma.³¹

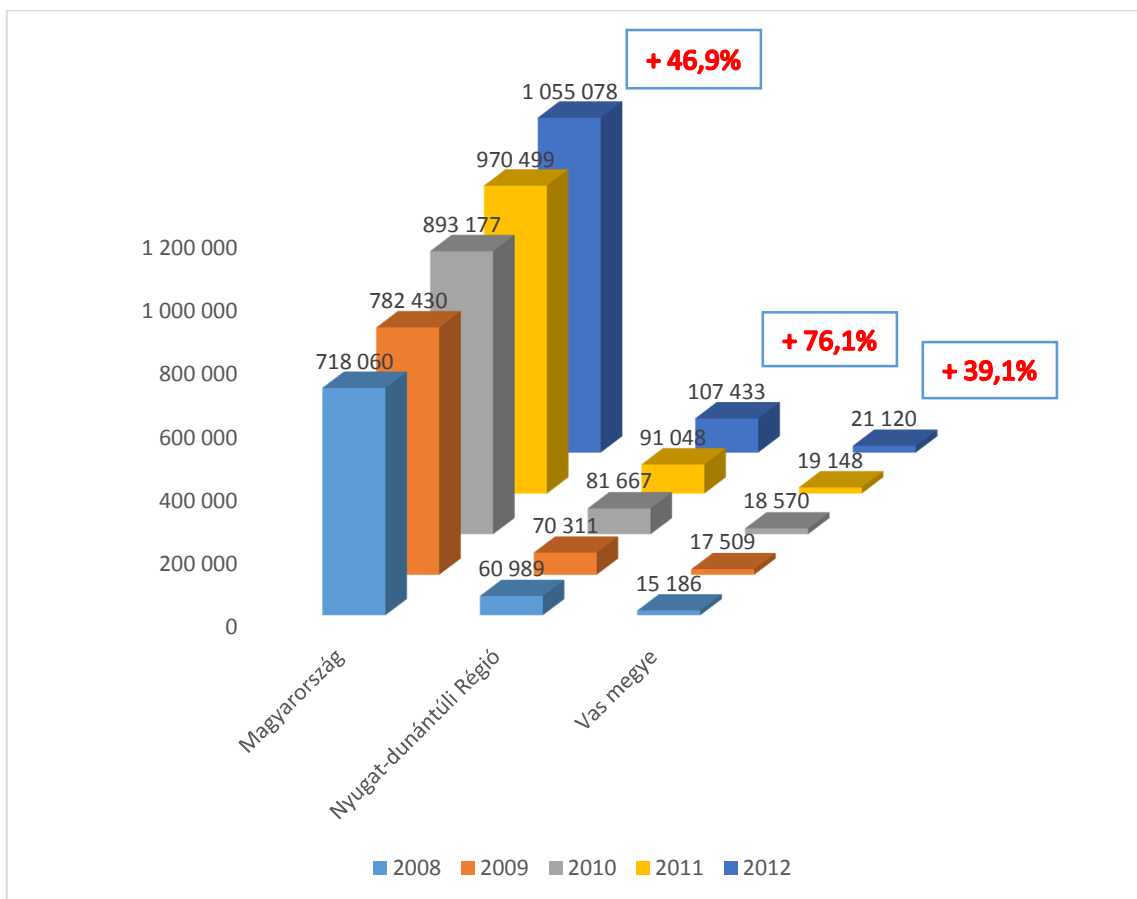
2.2.1. Szélessávú internet-előfizetések aránya

23. ábra: Szélessávú internetkapcsolattal rendelkezők száma, 1000 főre vetítve

A szélessávú internet előfizetések kevésbé elterjedtek Vas megyében, mint az ország átlagában, és növekedési ütemük (39%) is elmarad az országos (47%), és különösen a régiós értéktől (76%).

³¹ Erről a hálózatosodás szempontjából fontos trendről sajnos nincsenek megyei vagy régiós adatok.

24. ábra: A szélessávú internet előfizetések változásainak az aránya 2008–2012 közt

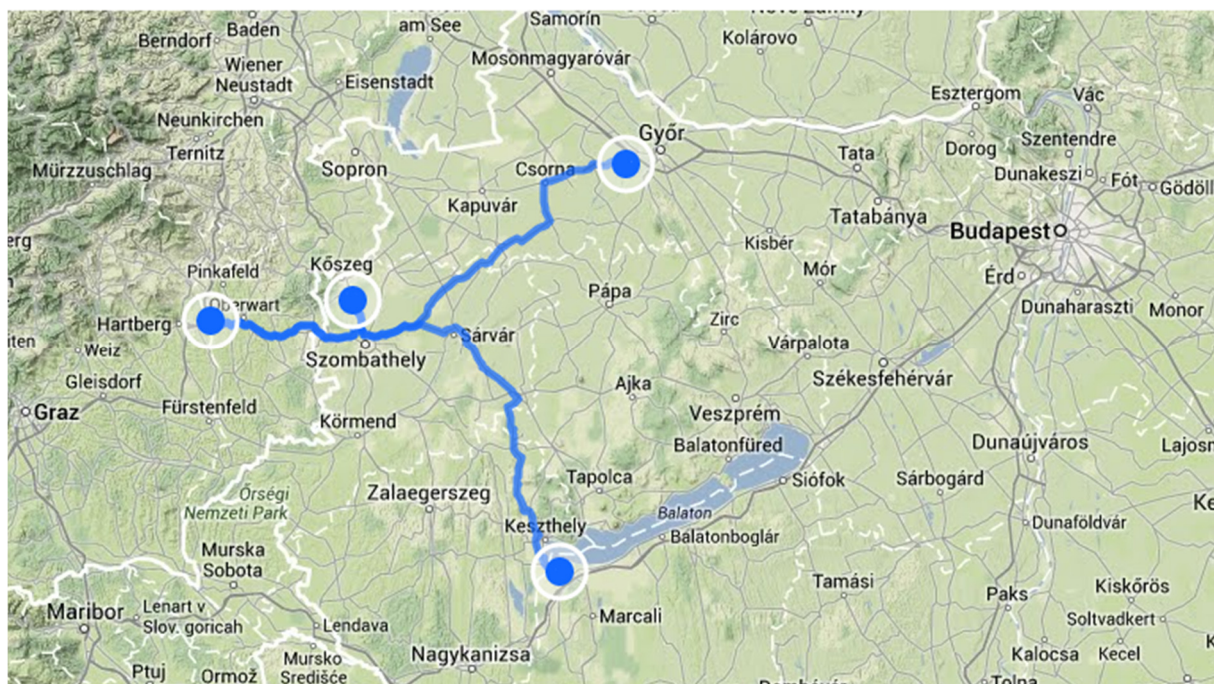
2.3. Fizikai infrastruktúra, elérhetőség

2.3.1. Autópályák

A vizsgált térség egyik gyakran emlegetett gondja a közúti és vasúti elérhetőség. Vas megyét elkerülik, nem érintik az ún. Helsinki közlekedési folyosók. A KRAFT-index alapján ez számszerűsíthető is:

A hazai autópályák közül az M1-es elérhetősége (Ikrénynél) 1 ó 32 p, 96 km, az M7-esé (Balatonszentgyörgynél) 1 ó 41 perc, 119 km.

A szomszédos országok közül az osztrák A2-es autópálya fele ennyi idő alatt érhető el (Markt Allhau-nál) 45 p, 57 km.

25. ábra: Az autópályára csatlakozási lehetőségek a Kőszeg–Szombathely várostérség esetében³²

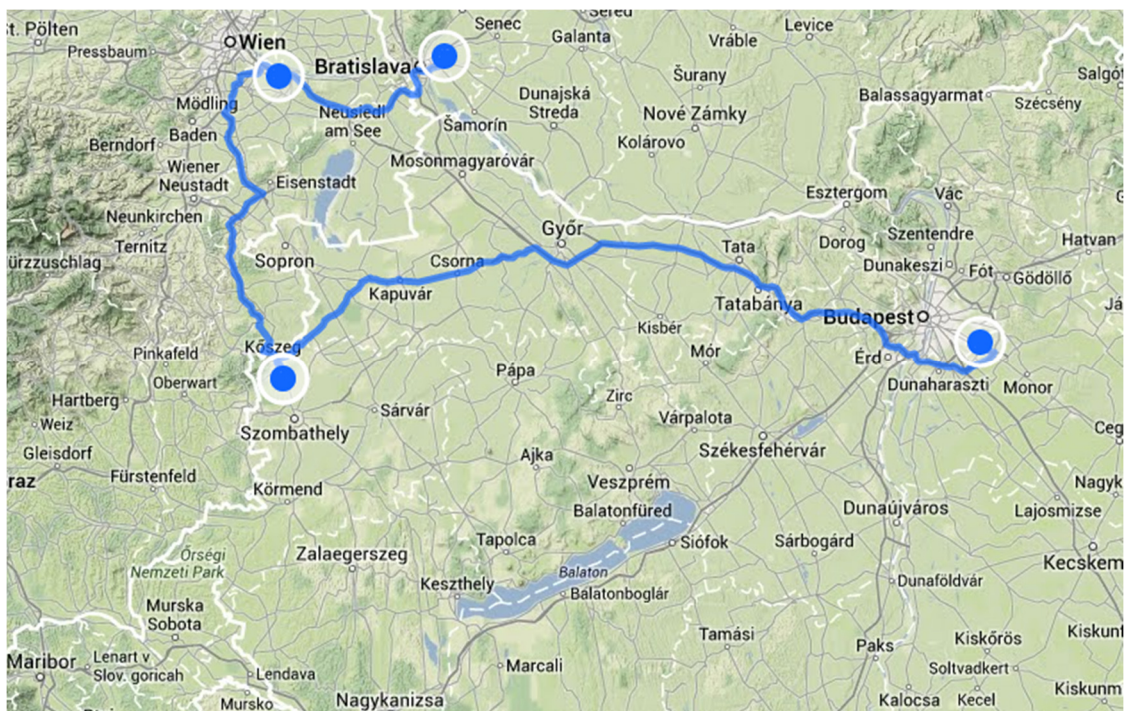
2.3.2. Nemzetközi repülőterek elérése

A térséghez a bécsi Schwechat repülőtér esik legközelebb 1 ó 27 p, 125 km, és a pozsonyi Letisko repülőtere sincs sokkal távolabb: 1 ó 50 p, 153 km.

Ugyanakkor a hazai Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér elérése kétszer akkora: 3 ó, 258 km.

Érdemes figyelembe venni, hogy két hazai kereskedelmi repülőtér van relatív közelségben: az egyik Sármellék (1 ó 41 p, 101 km), a másik Pér–Győr (1 ó 43 p, 118 km).

³² <https://www.google.hu/maps/@47.1611615,19.5057541,7z>

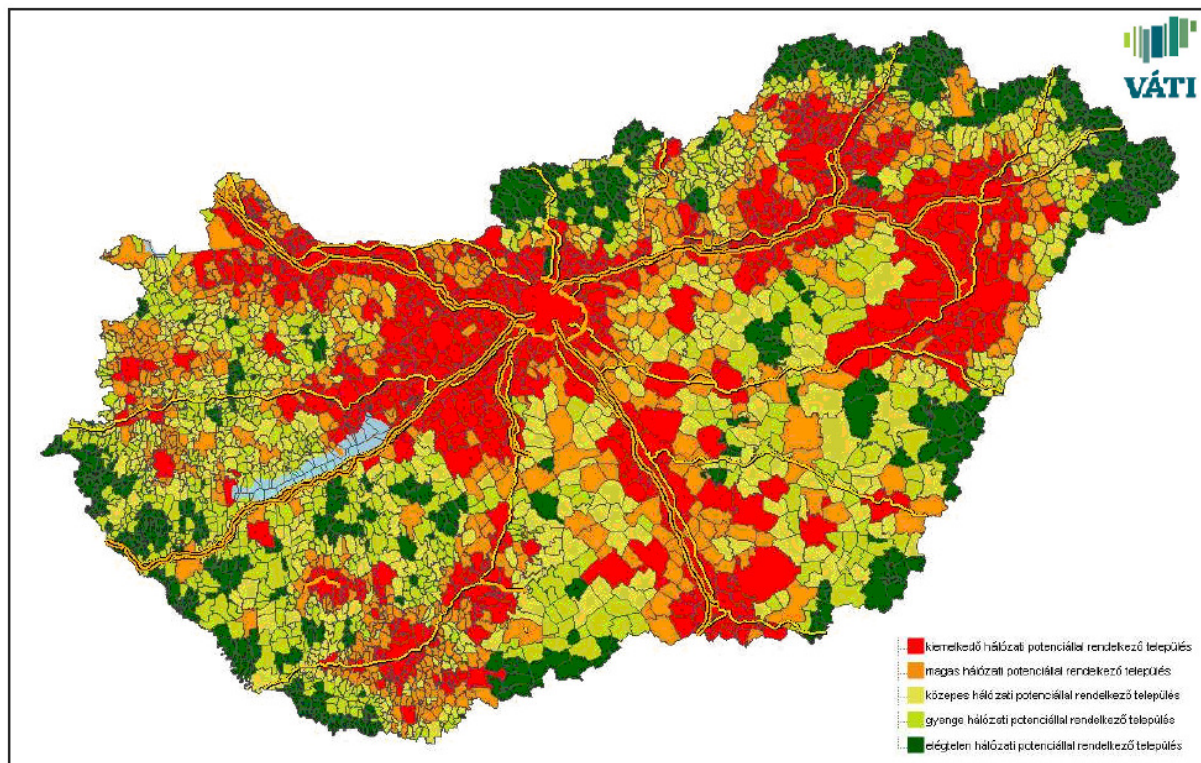
26. ábra: A nemzetközi repülőterek elérhetőségi lehetőségei a Kőszeg–Szombathely várostérség esetében

2.3.3. Vasúti járatsűrűség

Míg Kőszeg vasútállomásról naponta 17 járat indul Szombathelyre (és máshova nem indul járat), azaz a menetsűrűség csupán 0,7 járat/óra munkanapokon, addig Szombathelyről több mint száz járat érkezik és indul³³, így a tetszőleges célállomásra indulva a járatsűrűség 4,7 járat/óra.

³³ Szombathely: 113 induló járat (<http://vasutimenetrend.hu/allomas/szombathely-vasutallomas/1270/indulo-vonatok/>) 110 érkező <http://vasutimenetrend.hu/allomas/szombathely-vasutallomas/1270/erkezo-vonatok/>
<http://vasutimenetrend.hu/allomas/koszeg-vasutallomas/6563/indulo-vonatok/>

2.4. Közfunkciókhoz való hozzájárulás

A közfunkciókhoz való hozzájárulás lehetőségét reprezentáló hálózati potenciált (település-hálózaton belüli „helyzeti energiát”) a TeIR településhálózat-fejlesztési almodul határozta meg 2007-ben. Kedvező értékei elsősorban a település jogállásával és lakosságszámával áll összefüggésben, valamint földrajzi elhelyezkedésük és közlekedési helyzetük határozza meg. Ennek alapján a Szombathely–Kőszeg térség magas hálózati potenciállal rendelkezik.

³⁴ <http://www.parlament.hu/irom39/08102/08102.pdf>

2.5. Kutatási hálózatok

2.5.1. Klaszterek száma

A régióban jelenleg működő 36 klaszter közül 13 székhelye található Vas megyében – jellemzően Szombathelyen³⁵:

A klaszter neve	Tagok száma
1. Környezettudatos Technológiai Innovációs Klaszter	22
2. Nyugat-dunántúli Tartalom és Tudásipari Klaszter	40
3. Nyugat-Pannon Ökoklaszter	32
4. PANBAU Regionális Építőipari Klaszter	16
5. Pannon Helyi Termék Klaszter	13
6. Pannon Innovációs és Keatfőipari Klaszter	20
7. Pannon IT Klaszter	29
8. Pannon Logisztikai Klaszter	26
9. Pannon Megújuló Energia Klaszter	20
10. Pannon Termál Klaszter	28
11. Pannon Textil-Ruhaipari Klaszter	38
12. REKOTECH Regionális Környezeti Technológiák Klaszter	15
13. West Pannon Audiovizuális Klaszter	22

28. ábra: A Vas megyei székhellyel bíró klaszterek

³⁵ Természetesen a klaszterek tagsága nem rendelhető egyértelműen megyékhez. Jelen tanulmány keretei nem teszik lehetővé annak részletes elemzését, hogy a Vas megyei székhelyű klaszterek tagsága mennyivel mutat túl a megye határán, illetve, hogy az itteni vállalkozások és szervezetek milyen más klaszterek tagjai, ezért egyszerűsített indikátorként a székhely szerinti megosztás mutatkozott értelmes kompromisszumnak.

2.5.2. K+F kutatóhelyek száma (10 000 lakosra)

29. ábra: A K+F helyek száma 10 000 lakoshoz viszonyított értéke

Amint a fenti adatokból is látszik, a megyében fele annyi kutatóhely található (lakosság-arányosan) mint Magyarországon, és a Nyugat-Dunántúl átlagához képest is jelentős, 2008 óta növekvő az elmaradás.

2.5.3. Innovációs együttműködés a tudástermelő szereplők és vállalkozások között

A Nyugat-dunántúli innovációs rendszer gazdasági ágenseinek együttműködési kapcsolatait vállalati felméréssel elemezte az MTA RKK (Csizmadia, 2007). Megállapították, hogy a vállalkozások fejlesztési együttműködéseinek száma, hasonlóan a korábbi felmérések eredményeihez, alacsony. Nagy problémának tartották, hogy még ezek a kötések is általában csak egy irányba mutatnak, többnyire piacorientáltak. „A fejlesztési kapcsolatrendszer a legtöbb cégnél egykomponensű, alapvetően beszállító és vevő/ügyfél centrikus. Ráadásul az együttműködési partnerek tényleges száma is alacsony (átlagosan 1–3 szervezet). Az innovációs rendszer többi komponense marginális szerepet játszik. A nagyon diverzifikált összetételű, kisméretű együttműködő elit közös pontja a kiugróan magas árbevétel. Csupán az innovatív cégek egytizede írható le komplex, többirányú és nagyobb partnerkörrel jellemezhető kooperációs elitként a régióban. A vállalati és az innovációs szolgáltató, tudástermelő és tudásközvetítő szféra közötti integráció töredezett és gyenge, de azért nyomon követhető, méghozzá két markánsan különböző szereplőhalmazon keresztül. A jelenlegi kulcsjátékosok a

nagyvállalatok és a kisméretű, tudás-intenzív fejlesztő cégek. A magyarázó változók szempontjából új tényezők nem merültek fel, a – korábbi kutatásokban is érintett – tőkeerőséggel, a tudás-intenzív és fejlesztésorientált attitűddel függ össze leginkább az együttműködési hajlam.”³⁶

A fejlesztési együttműködésekben érintett szervezettípusok előfordulási valószínűsége

<i>Milyen típusú intézményekkel működött együtt a fejlesztések során?</i>	<i>Igen, %</i>
Beszállítók	61
Ügyfelek vagy vásárlók	43
Más vállalkozások a cégcsoporton belül	36
Egyetemek, főiskolák	21
Szakértők, magán K+F intézmények	21
Innovációs és technológiai központok, vállalkozásfejlesztési szervezetek	16
Állami kutatóintézetek	04

Forrás: Vállalati felmérés a nyugat-dunántúli vállalkozások innovációs tevékenységéről, 2006

30. ábra: A fejlesztési együttműködésekben érintett szervezettípusok előfordulási valószínűsége

A térbeli közelség és az együttműködések területi megszerveződésének logikáját elemezve kimutatható volt az összefüggés a térbeli közelség és az együttműködés valószínűsége között. A komplex kapcsolatrendszerek legnagyobb eséllyel a lokális (20–30 kilométeres övezeten belüli) szereplőkből adódnak. A vizsgálat legfontosabb újdonságának tartják a tér kapcsolatteremtő és formáló szerepét, és a felismerést, hogy „az egyetemekkel, innovációs és technológiai központokkal, vállalkozásfejlesztési szervekkel együttműködő gazdasági szereplők (21–24%) elsődlegesen a régióban elérhető intézményekkel alakított ki eddig kapcsolatot”. Ennek alapján kiemelkedik a régió tudástermelő és innovációt támogató intézményrendszerének potenciálja, ahol a standard, globalizált szakértelem mellett értéktöbbletet jelentenek a helyi ismeretek és összeköttetések.

2.6. Értékkrend és szokások

2.6.1. Korrupció érzékelési index

A korrupciós indexeket országos szinten készíti több nemzetközi szervezet is, és ezek összesítésén alapuló mérőszámát publikálja a Transparency International évente megjelenő Korrupció Érzékelési Index (CPI) jelentésében. Jelenleg nincs olyan mérésről tudomásunk,

³⁶ Csizmadia Zoltán (2007): Együttműködés és újjáépítőképesség: Az innováció regionális rendszerének kapcsolathálózati alapjai. http://www.rkk.hu/rkk/publications/phd/csizmadia_tezis.pdf

amely országosnál alacsonyabb szinten mérné a korrupciót. Magyarország az elmúlt öt év alapján a vizsgált kb. 180 országhoz képest közepesen korrupt (46–54. helyen áll 46–55 ponttal)³⁷, az európai országok között a legkorruptabb alsó harmadban van.

2.6.2. Vállalkozások innovációs hajlama

A Nyugat-dunántúli Régióban alacsony a vállalkozások innovációs hajlama (regionális adatok, 2005³⁸). A gazdasági szervezetek majdnem 60%-a három év alatt semmilyen területen nem tett innovatívnak minősíthető lépéseket: nem fejlesztettek ki új dolgokat, de a meglévő termékeik, szolgáltatásaik, eljárásaik továbbfejlesztésére sem tettek lépéseket. Csupán 6%-ot tett ki azok aránya, akik legalább három területen próbálkoztak fejlesztéssel. A kutatás megállapította, hogy nagyobb vállalatoknál erősebb az innovációs hajlam, és hogy a kizárólag magyar kézben lévő gazdasági szereplők innovativitása alacsonyabb a vegyes vagy túlnyomóan külföldi tulajdonosú cégeknél.

A fejlesztési hajlandóság

	Gyakoriság	%	Érvényes %	Kumulált %
A fejlesztési hajlam hiánya	67	57,3	57,3	57,3
Alacsony fejlesztési hajlam	21	17,9	17,9	75,2
Átlagos fejlesztési hajlam	22	18,8	18,8	94,0
Kiugró fejlesztési hajlam	7	6,0	6,0	100,0
Összes	117	100,0	100,0	–

Szerkesztette: Csizmadia Z.

31. ábra: A fejlesztési hajlandóság

Az MTA RKK NYUTI 2004-es kutatása³⁹ Magyarország innovációs szempontból legmagasabb potenciálú 23 városa között azonosította Szombathelyt. Az innováció anyagi–tárgyi alapú faktorai, az innovációt támogató intézményrendszer és output indikátorok mellett figyelembe vették az emberi erőforrásokban rejlő lehetőségeket is. A vizsgálat Szombathely kapcsán megállapította, hogy **elsődlegesen felsőoktatási funkciói miatt sorolható az innováció**

³⁷ 2013: 47. hely (54 pont), 2012: 46. hely (55 pont), 2011: 54. hely (46 pont), 2010: 50. hely (4,7 pont), 2009: 46. hely (5,1 pont).

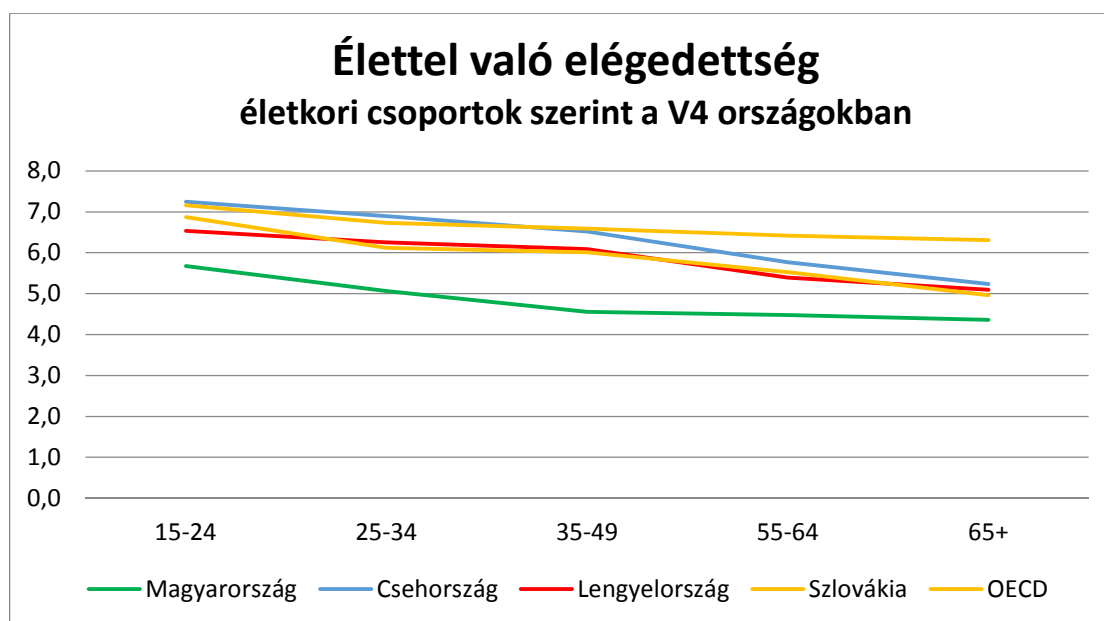
³⁸ Régiók és nagyvárosok innovációs potenciálja Magyarországon (2005), MTA RKK Forrás: epa.oszk.hu/.../EPA02251_Ter_es_tarsadalom1981.pdf

³⁹ Rechnitzer – Csizmadia – Grosz (2004): A magyar városhálózat tudásalapú megújító képessége az ezredfordulón, *Tér és Társadalom*, 18., 117–156. old.

szempontjából megkülönböztetett klaszterek közé, de az innovativitási rátája jóval mérsékeltebb a dinamikus elsődleges innovációs város klaszterekénél. A humán jellegű, felsőoktatáshoz kötődő elemek már adóttak, és kedvezőek a gazdasági–társadalmi feltételek is, problémásnak ítélték viszont az innovációt segítő és kiszolgáló intézményrendszer korlátozott helyi jelenlétét.

2.6.3. Élettel való elégedettség

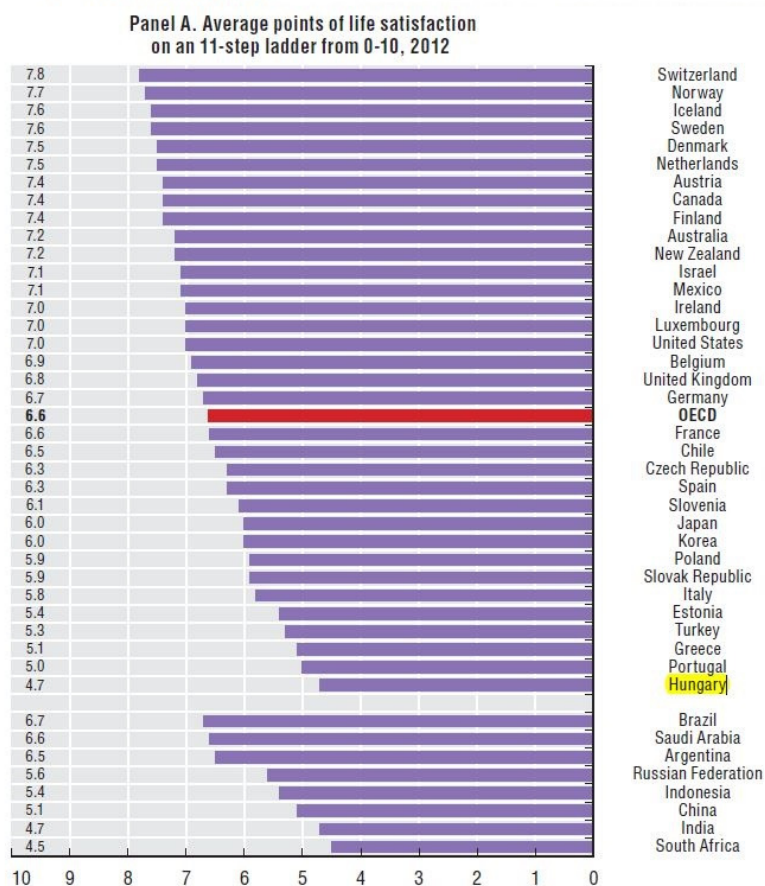
2014 márciusában jelent meg a *Társadalmi körkép 2014*, OECD Társadalmi mutatók kiadványa.⁴⁰ Hazánk elég sok mutató alapján rosszul szerepelt, például az „Élettel való elégedettség indexünk” az OECD országok közül a legalacsonyabb. Magyarország 4,7 pontos értéke az OECD átlag 6,6-nál jóval alacsonyabb. Szomszédjaink közül legelégedetlenebb Szlovákia, 5,9 pontos értéket mutatott. Az élettel való elégedettség az életkor előrehaladásával mindenhol csökken, de a hazai elégedettségi értékek minden korcsoportban elmaradnak a V4 országokétól.

32. ábra Az élettel való elégedettség a „visegrádi négyek” országaiban

⁴⁰ <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8113171e.pdf?expires=1399750406&id=id&accname=guest&checksum=CFAAD33D58CC1416B6C67F62F894351A>

7.1. Life satisfaction

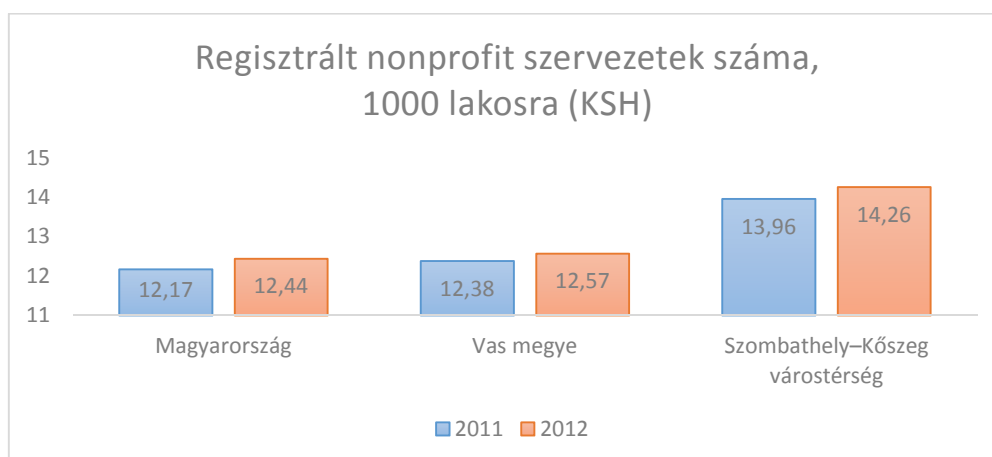

33. ábra: Az élettel való elégedettség az OECD országokban⁴¹

⁴¹ <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8113171e.pdf?expires=1399750406&id=id&accname=guest&checksum=CFAAD33D58CC1416B6C67F62F894351A>

2.7. Civil társadalmi potenciál

2.7.1. Regisztrált nonprofit szervezetek száma

34. ábra: Regisztrált nonprofit szervezetek 1000 lakosra viszonyított értéke

Vas megyének erős, és ezen belül a vizsgált térségnek kiemelkedően magas a civil társadalmi potenciálja, ha a regisztrált nonprofit szervezetek számát nézzük. Az ezer lakosra jutó civil szervezetek száma a térségben 14%-kal haladja meg az országos és a megyei adatokat.

2.7.2. Parlamenti választásokon részvételi arány

Az országgyűlési választások részvételi arányai Magyarországon 2000 óta fokozatosan csökkentek: 2002: 70,53% 2006: 67,83% 2010: 64,20% 2014: 61,24%. Ehhez képest Vas megye lakossága mindig aktívabb volt, és bár részvételi mutatói 1990-ben még 11 százalékponttal haladták meg az átlagot, 2002-re azonban négy százalékponton belülre esett vissza a megye fölénye, a 2010-es voksolás alkalmával pedig már csak 2 százalékponttal haladta meg a megye mutatója az országos átlagot.⁴²

A megyei városok közül Szombathely az öt választói részvétel szempontjából legaktívabb város közé tartozott 72% feletti részvételi arányával. Ugyanakkor a 2014-es választásokon a részvételi arány csak 4%-kal haladta meg az országos átlagot, 65,23%-os volt.

⁴² Forrás: Policy Solutions: Ők nem szavaznak ma Magyarországon (2013. november).

Megye	Átlagos választási részvétel	Országos átlagtól való eltérés
Szabolcs-Szatmár-Bereg	59,95%	-5,56%
Hajdú-Bihar	60,34%	-5,17%
Bács-Kiskun	60,75%	-4,76%
Jász-Nagykun-Szolnok	61,44%	-4,07%
Csongrád	62,95%	-2,56%
Békés	63,04%	-2,47%
Borsod-Abaúj-Zemplén	63,10%	-2,41%
Somogy	63,15%	-2,36%
Tolna	63,68%	-1,83%
Nógrád	64,48%	-1,03%
Fejér	64,66%	-0,85%
Pest	65,03%	-0,48%
Komárom-Esztergom	65,20%	-0,31%
Heves	65,33%	-0,18%
Baranya	65,43%	-0,08%
Zala	66,46%	0,95%
Veszprém	68,43%	2,92%
Győr-Moson-Sopron	70,07%	4,56%
Vas	70,65%	5,14%
Budapest	71,78%	6,27%
Országos	65,51%	

IV. táblázat: a választási részvételi arány átlaga az egyes megyékben (1990-2010)

35. ábra: A választási részvételi arány átlaga az egyes megyékben (1990–2010)⁴³

Megyei jogú város	Átlagos részvétel (%)
Kecskemét	64,7
Tatabánya	64,7
Debrecen	65
Érd	65,3
Dunaújváros	65,5

⁴³ <http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Nemszavaz%C3%B3k%20Magyarorsz%C3%A1gon.pdf>

Nyíregyháza	65,6
Salgótarján	65,7
Szeged	65,8
Miskolc	66,5
Nagykanizsa	66,7
Kaposvár	67,1
Békéscsaba	67,2
Hódmezővásárhely	67,2
Szolnok	67,4
Pécs	67,8
Szekszárd	69,3
Zalaegerszeg	70,6
Győr	71,6
Székesfehérvár	72
Szombathely	72,4
Eger	72,5
Veszprém	73,1
Sopron	73,2

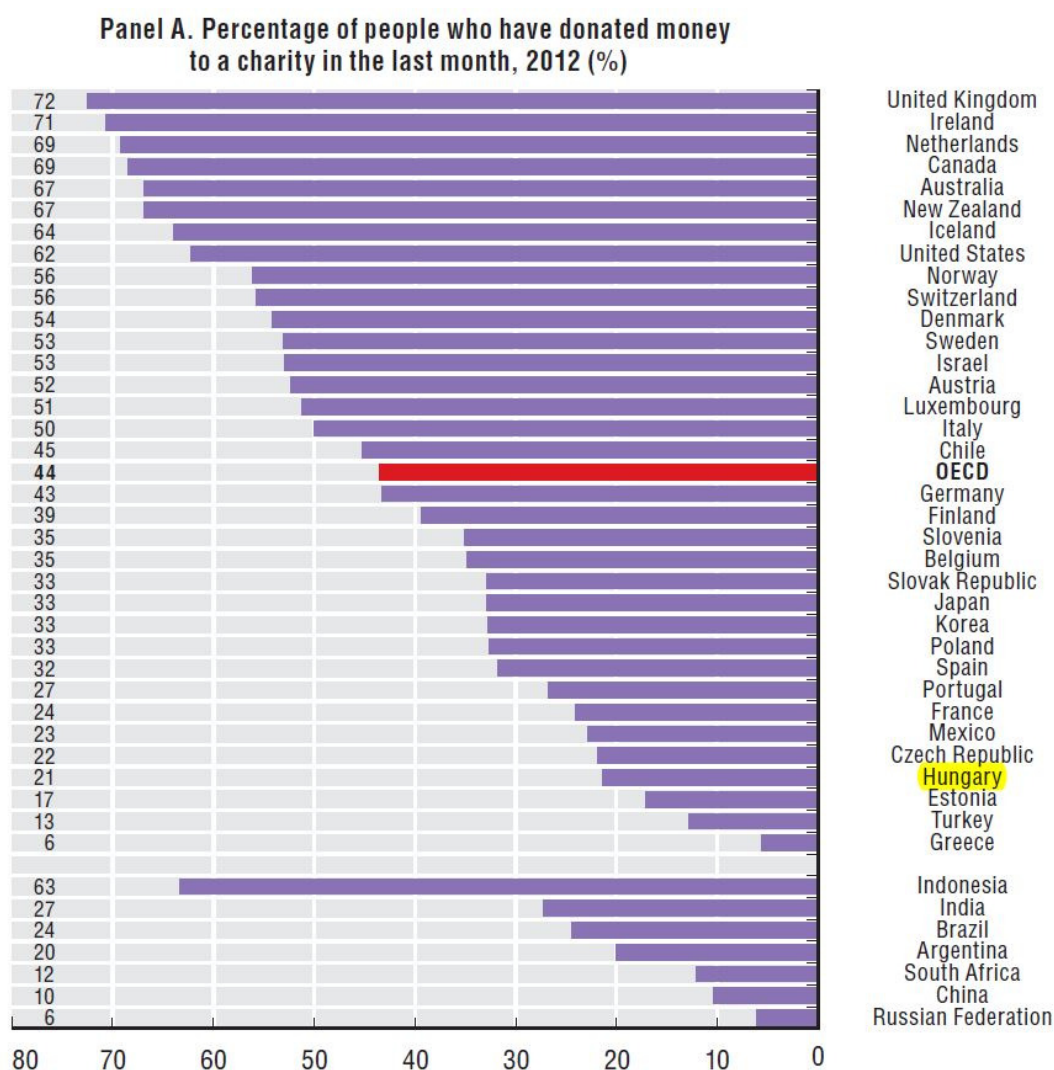
IX. táblázat: Megyei jogú városok átlagos részvételi aránya (1990-2010)

36. ábra: A megyei jogú városok átlagos részvételi aránya (1990–2010)⁴⁴

2.6.3. Jótékonyosság elterjedtsége

A fentebb már hivatkozott 2014-es OECD kiadvány alapján hazánkban nem jótékonykodnak az emberek olyan gyakran, mint máshol. Míg az OECD-ben 44%, addig nálunk 21% azok aránya, akik adományt adtak az előző hónapban. A szomszédos Szlovákiában ez az arány 33%, Ausztriában 52%.

⁴⁴ <http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Nemzavaz%C3%B3k%20Magyarorsz%C3%A1gon.pdf>

37. ábra: a jótékonyság elterjedése az OECD országokban⁴⁵

2.7. Közbizalom

2.7.1. Intézményekkel szembeni bizalom index

A hazai kormányba vetett bizalmat országos szinten mérte az OECD Társadalmi körkép 2014 kiadvány. Ennek alapján az OECD tagállamok 43%-os bizalmi indexéhez képest Magyarországon a teljes lakosság 23%-a bíz meg valamennyire kormányában.

Egyes szakértők szerint a bizalmatlanság a fentebb elemzett korrupciós mutatóra is kihathat:

“Ebből a zártságból következik egy nagy adag bizalmatlanság. Ha az emberek zártak és félnek egymástól, az egyfajta bizalmatlansághoz vezet, erősebb szóval paranoiához. És ez a

⁴⁵ <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8113171e.pdf?expires=1399750406&id=id&accname=guest&checksum=CFAAD33D58CC1416B6C67F62F894351A>

bizalmatlanság, amely áthatja az emberek közötti működést és interakciókat, és egyébként áthatja az emberek és az intézmények közötti interakciókat is. Ez a fajta közbizalmatlanság vezet a szabálykerüléshez, és ha a szabálykerülés normává válik egy társadalomban, akkor ugye mindenki a kikapukat keresi és nem pedig a szabályos utat járja be.”⁴⁶

2.7.2. Egyenlő bánásmód – Gender pay index

A nők férfiakkal képesti jövedelemhátránya 1995 és 2007 között a korábbi 20 százalékos körüli értékről mérséklődött, különösen 2002-től, és ma a nők hazánkban a férfiaknál 16%-kal keresnek kevesebbet⁴⁷, a Nyugat-Dunántúlon ez az arány (mind a versenyszférában és a községi szférában is) magasabb, 18%-os differenciát mutat.

5.10b táblázat: A férfiak és nők havi nettó jövedelme (ezer forint) és a jövedelemhátrány (%) régió szerint a versenyszférában

	Havi nettó jövedelem			Jövedelemhátrány
	Férfi	Nő	Összesen	
Közép-Magyarország	154,1	123,6	138,9	20
Közép-Dunántúl	117,8	96,9	108,7	18
Nyugat-Dunántúl	112,1	93,3	105,6	17
Dél-Dunántúl	112,4	93,7	103,7	17
Észak-Magyarország	112,9	86,4	99,3	23
Észak-Alföld	106,2	94,8	101,4	11
Dél-Alföld	101,5	87,2	94,3	14
Összesen	124,1	104,0	113,9	16

F-érték = 183; szignifikanciaszint = 0,0000; éta-négyzet = 0,02

38. ábra: A férfiak és a nők havi nettó jövedelme és a jövedelemhátrány⁴⁸

⁴⁶ Martin József Péter, a Transparency International Magyarország igazgatója, 2014. januári interjú.

⁴⁷ A férfiak és nők közötti jövedelemegyenlőtlenség és nemi szegregáció a mai Magyarországon. Az „Esélyegyenlőség a munkavilágában” kutatássorozat 1. tanulmánya. Egyenlő Bánásmód Hatóság TÁMOP-5.5.5/08/01 projekt, 2013

⁴⁸ http://www.egyenlobanasmod.hu/tamop/data/TAMOP_EBH_1_szakertoi.pdf

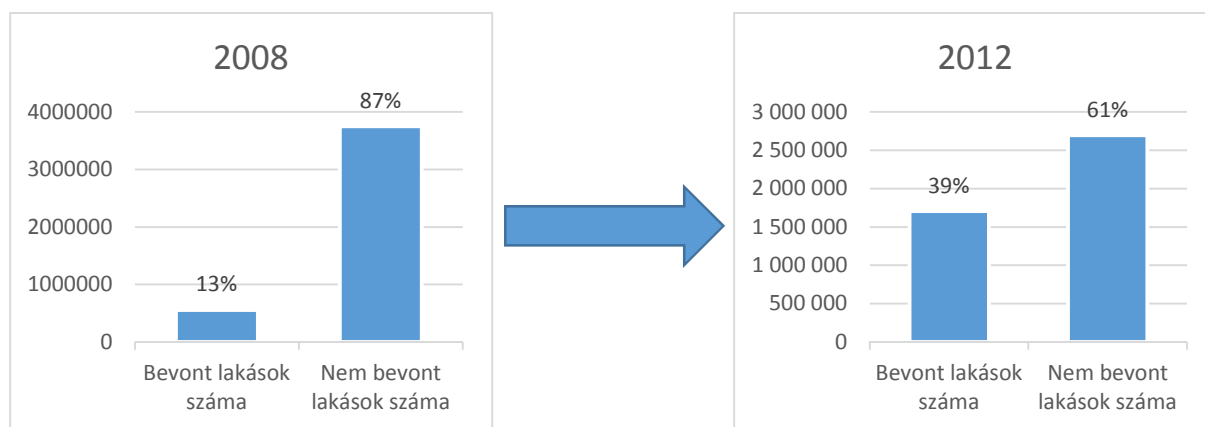
3. FENNTARTHATÓSÁGI POTENCIÁL

3.1. Környezetvédelem

3.1.1. Szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya

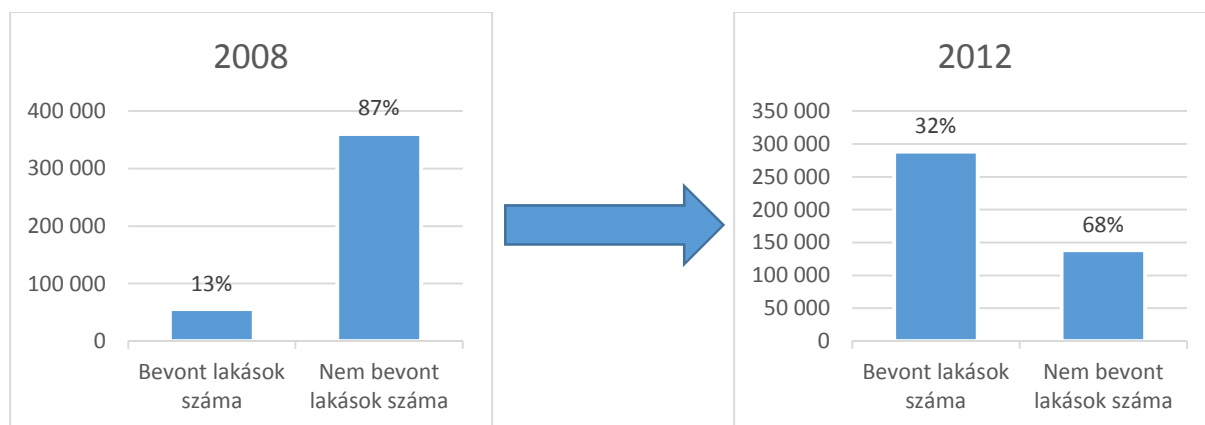
Miközben országos szinten háromszorosára, a régióban ötszörösére nőtt a szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya, Vas megye csupán egyharmadával tudta növelni ezt az arányt.

Magyarország

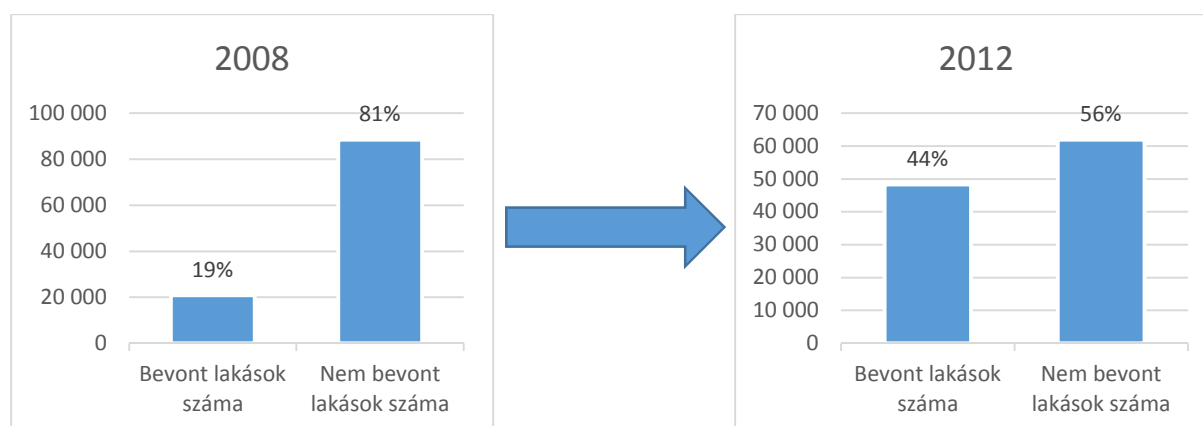
39. ábra: A szelektív hulladékgyűjtésbe bevont és nem bevont lakások százalékos aránya Magyarországon

Régió:

40. ábra: A szelektív hulladékgyűjtésbe bevont és nem bevont lakások százalékos aránya Nyugat-Dunántúlon

Vas megye:

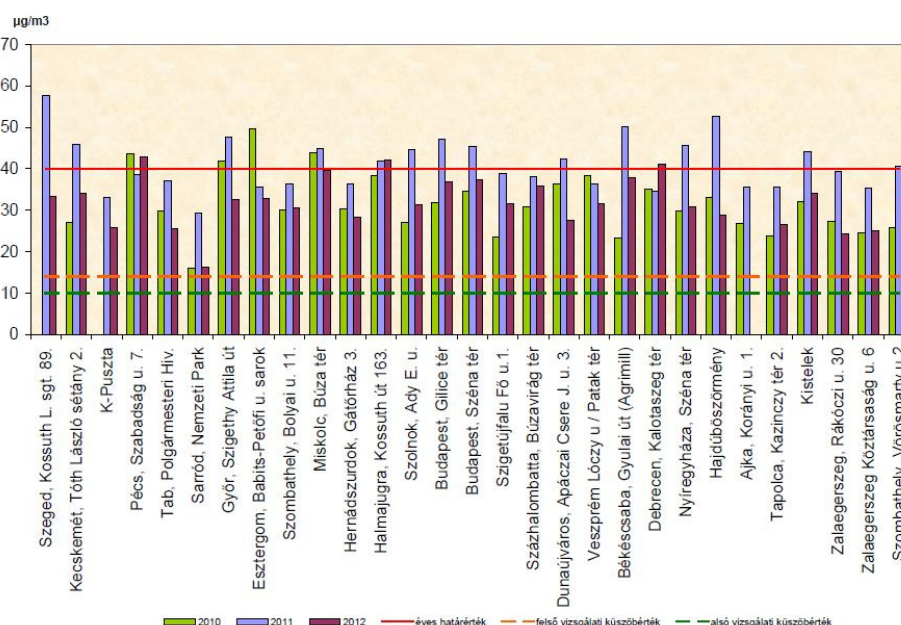

41. ábra: A szelektív hulladékgyűjtésbe bevont és nem bevont lakások százalékos aránya Vas megyében

3.1.2. M10 koncentráció

A levegőminőség mint életminőségi faktor az Eurostat életminőség elemzésében is szerepel. Ennek alapján a PM10 hazánk szennyezettsége Európán belül az EU28 átlaga (27) alatt van (33), a mezőny alsó harmadában. Térségünkben Szombathelyen van PM10 mérés, melynek alapján az országos átlaghoz képest valamennyivel jobb a helyzet, de az elmúlt három év adatai alapján a tendencia nem kedvező.

12. diagram: PM₁₀ éves átlagok alakulása 2010-2012

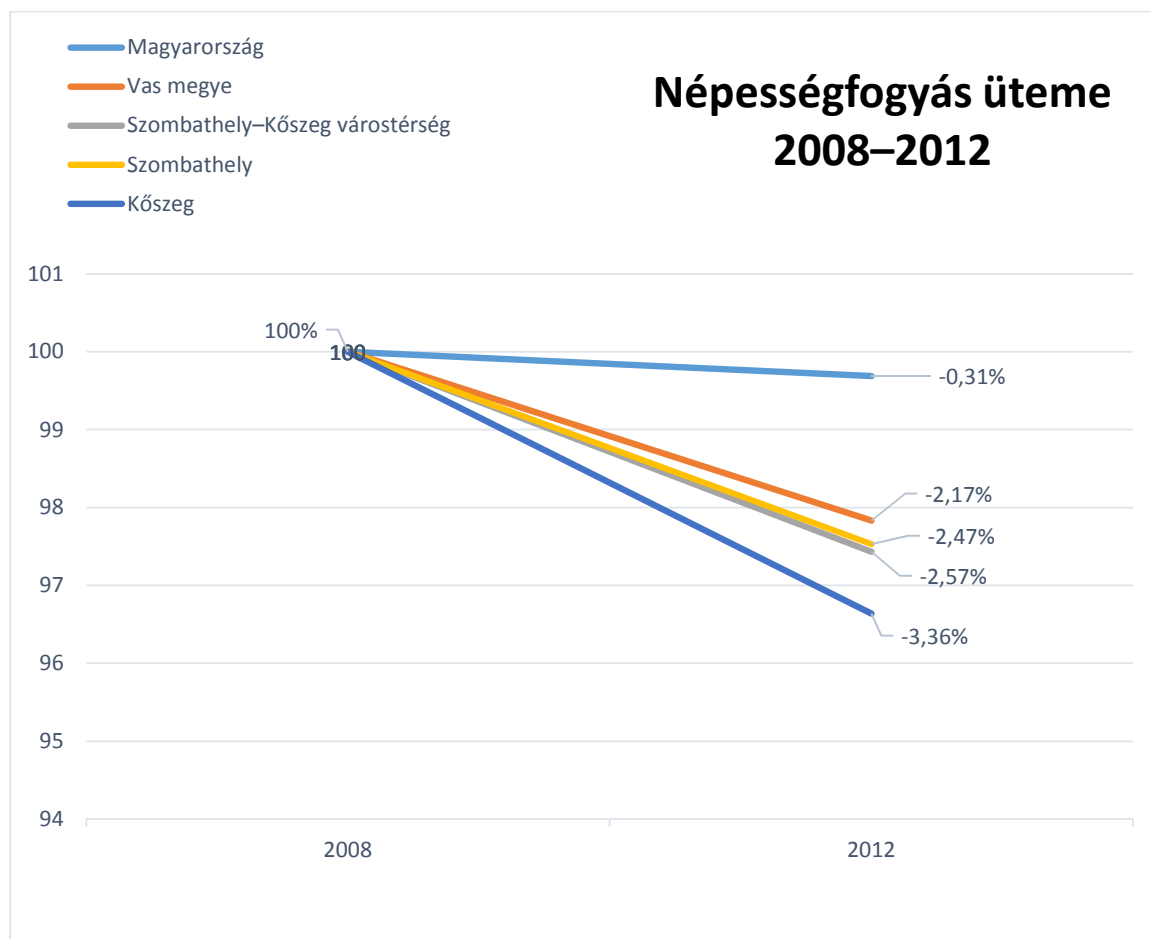
42. ábra: A PM10 szennyeződések éves átlagainak alakulása (Forrás: Országos Meteorológiai Szolgálat⁴⁹)

⁴⁹ ÉLFO Levegőtisztaság-védelmi Referencia Központ (2013). Az OLM 2012. évi szálló por PM10 mintavételi programjának összesítő értékelése, OMSZ, Budapest.

3.2. Demográfia

3.2.1. Népeségfogyás üteme

Ahogy minden fejlett országban, hazánkban is régóta csökken a népesség. 2008-hoz képest országosan a természetes fogyás 0,3% volt, a vizsgált térségben viszont 2,6%, ami a megyei 2,2%-nál is magasabb.

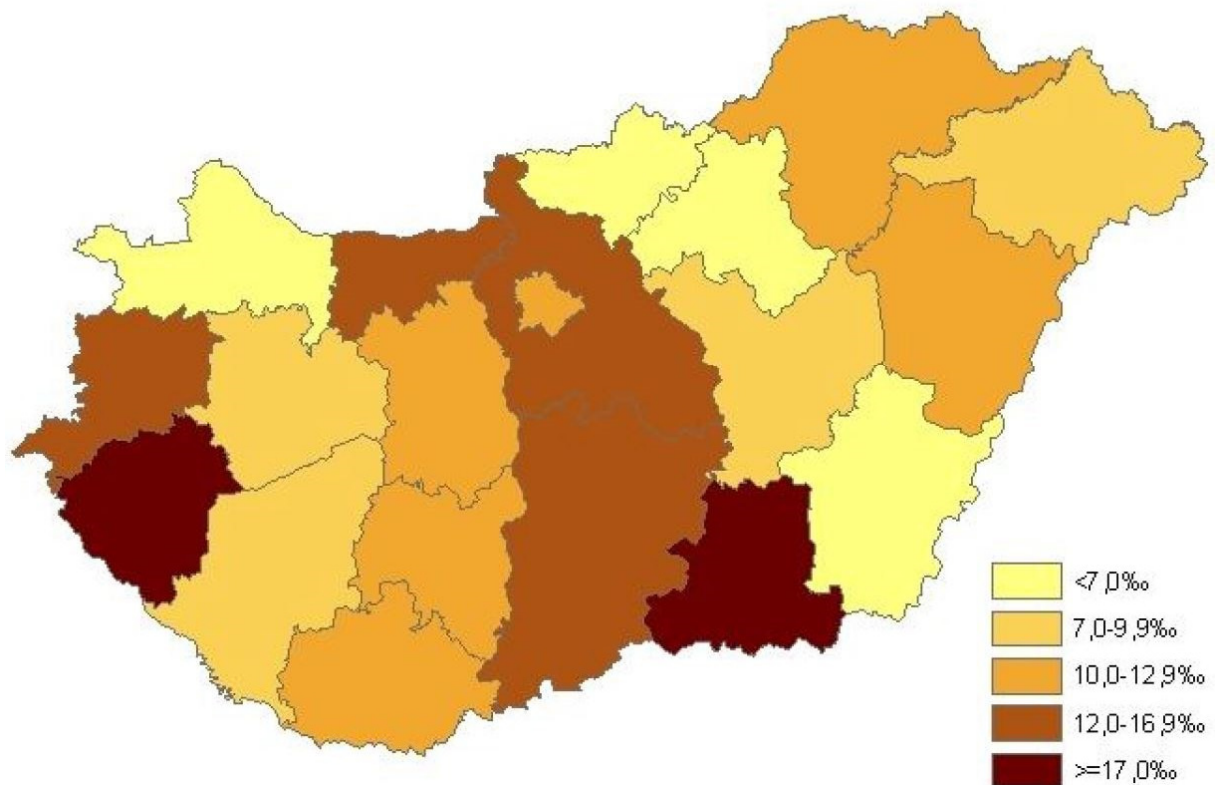
43. ábra: A népesség fogyásának az üteme a vizsgált térségek esetében

3.3.Közösségfejlesztés

3.3.1. Önkormányzatok teljes bevételeiből civil szervezetek számára nyújtott támogatás aránya

Egy 2011-ben publikált elemzés⁵⁰ szerint az országon belül Vas megye önkormányzatai kifejezetten aktívan támogatják a civil szervezeteket az ország többi megyéjéhez képest.

Az önkormányzatok teljes bevételeiből civil szervezetek számára nyújtott támogatás aránya

44. ábra: Az önkormányzati civil támogatások területi megoszlása (Forrás Sebestény, 2011, 95. old.)⁵¹

3.3.2. Önkormányzatok civil szervezetekkel kapcsolatos támogatáspolitikája

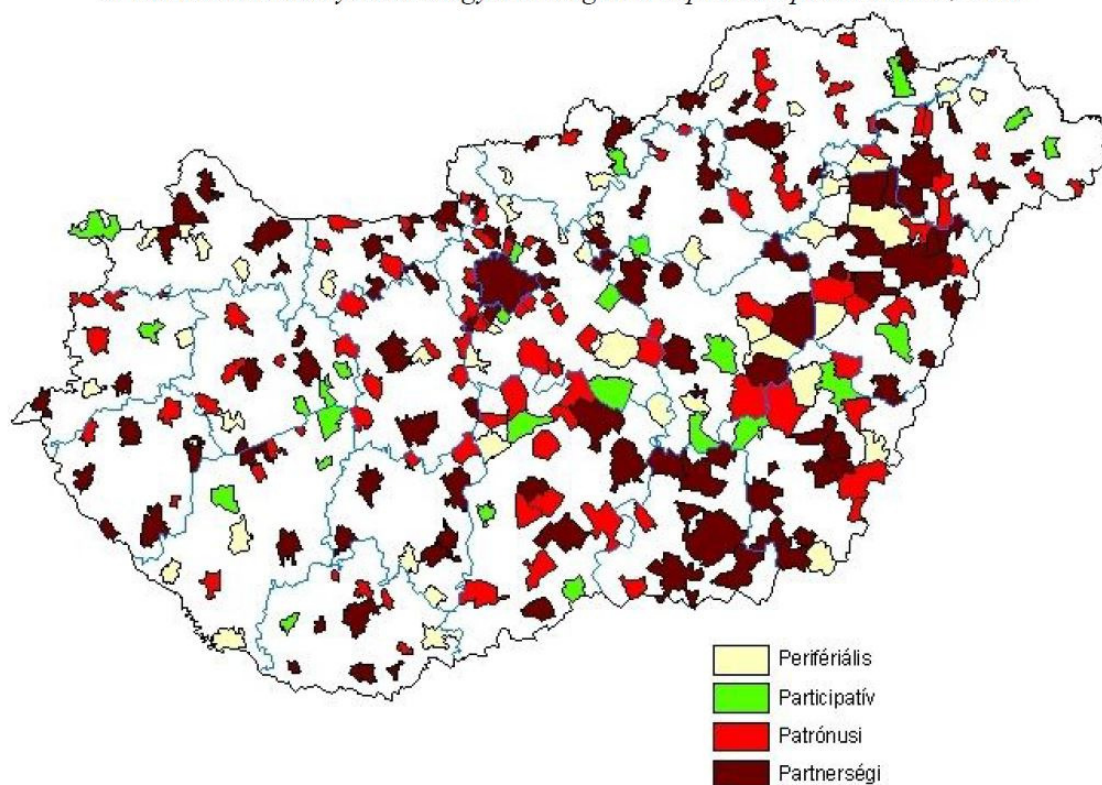
A civil–önkormányzati kapcsolatokat a támogatáspolitikai alapján négy csoportba lehet sorolni. A térségben – mind Szombathely mind Kőszeg esetében – ez a legutóbbi felmérés alapján „patrónus” jellegű volt. Ez a civil–önkormányzati kapcsolatrendszer „legősibb” és a kezdeti időszakban alapvetően egyirányú formája, amely a rendszerváltás előtt is bevett gyakorlat volt.

⁵⁰ Sebestény István (2011). A helyi önkormányzatok és a civil szervezetek együttműködésének dimenziói, a kapcsolatrendszer funkcionális elemzésének és mérésének lehetőségei PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola, Pécs.

⁵¹ <http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/sebestenyistvanphd.pdf>

A helyi vezetés „patronálta” az akkori – jobbára szabadidős és kulturális célú – kifejezetten közösségi programokat nyújtó klubokat, egyesületeket. A rendszerváltás utáni „önkormányzatosodás” folytán függetlenné vált települések egyfelől megörökölték ennek a szervezethalmaznak a túlélő részét, másfelől pedig végigjárták a szokásos utat a helyi szféra ki- és átalakulásaképpen létrejött új civil szervezetekkel való kapcsolatfelvétel során. Ennek folyamán a „klasszikus” eseti támogatási szisztémát fokozatosan felváltotta, kiegészítette a pályázatokon, közfeladat-átadással együtt járó forráskihelyezéseken alapuló támogatási politika, melynek lényege, hogy az önkormányzatok valamilyen számon kérhető „ellen-szolgáltatást” vártak a civilektől.

A városi önkormányzatok Magyarországon a kapcsolattípusok szerint, 2004

45. ábra: A városi önkormányzatok megoszlása a kapcsolattípusok szerint

(Forrás: Sebestény, 2011, 113. old.)⁵²

⁵² <http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/sebestenyistvanphd.pdf>

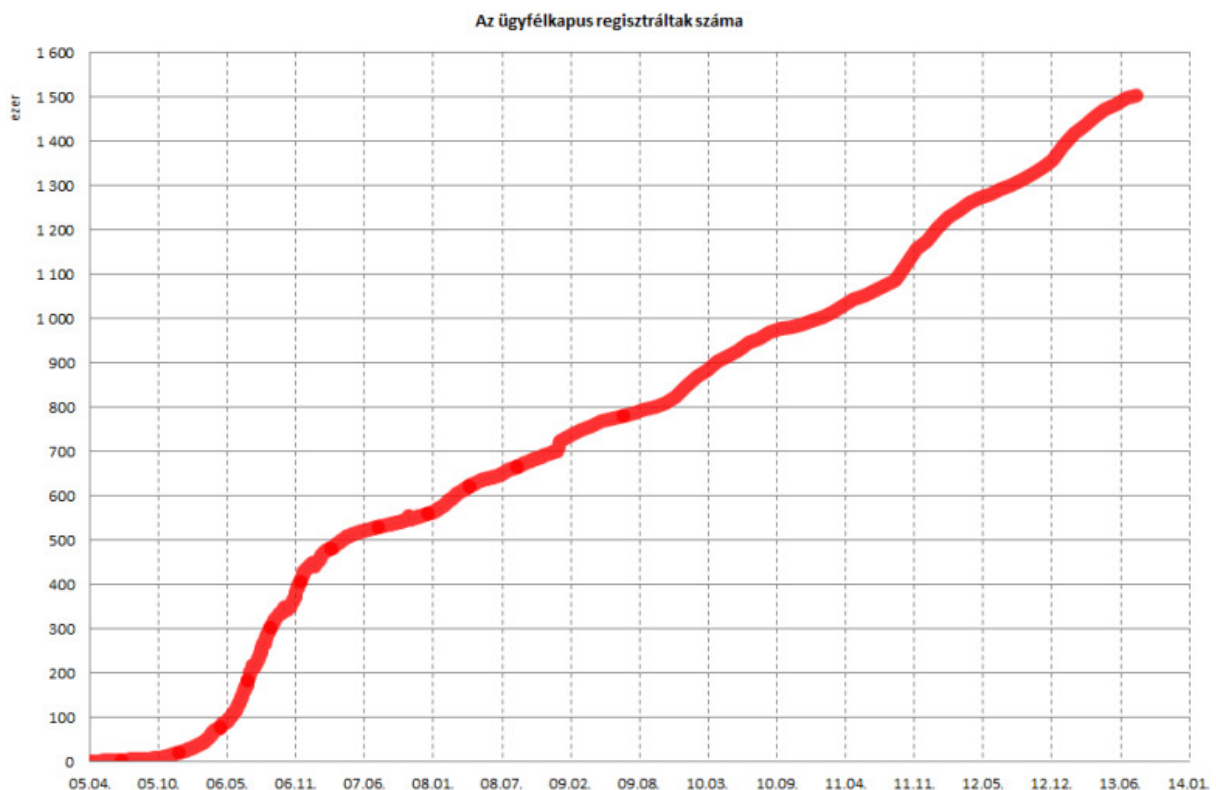
3.4. Közpolitikák minősége

Az indikátort, mely három területet fed le (Gazdaságpolitika: gazdaságszerkezet diverzifikációjára törekvés, Területfejlesztési stratégiák, agrárpolitika jellege, Uniós szakpolitikák, stratégiai iparágak kitűzése) „Az EU-s források területi eloszlását vizsgáló kutatás” fejezetben elemezzük, mivel a területi stratégiák elemzési keretbe illesztettük be. Az összes operatív programra (2007–13) megítélt támogatások tekintetében országos viszonylatban Vas megye a megyék utolsó harmadában található. Az egy főre jutó támogatás az összes operatív programból 2007–2013 a 2012-ben elkészült Vas Megye területfejlesztési koncepcióból származó forrás szerint Vas megyében 387 281 Ft.

3.5. Burokrácia és adminisztráció

3.5.1. e-kormányzat ügyintézés aránya (1000 lakos/év)

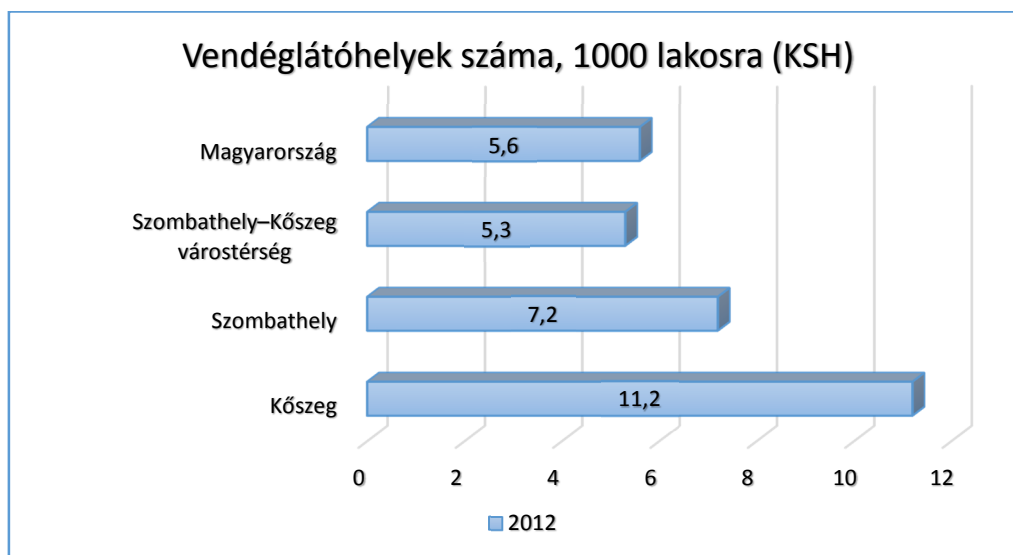
Az országos szinten elérhető adatok szerint az ügyfélkapu felhasználóinak száma folyamatosan nő, 2009. január óta közel kétszeres lett, és meghaladja a másfél milliót. 2013-ban 47,2 millió dokumentumot töltöttek fel a felhasználók a rendszeren keresztül, a 2009-es 9,3 millióhoz képest.

46. ábra: Az ügyfélkapus regisztráció számának időbeli változása

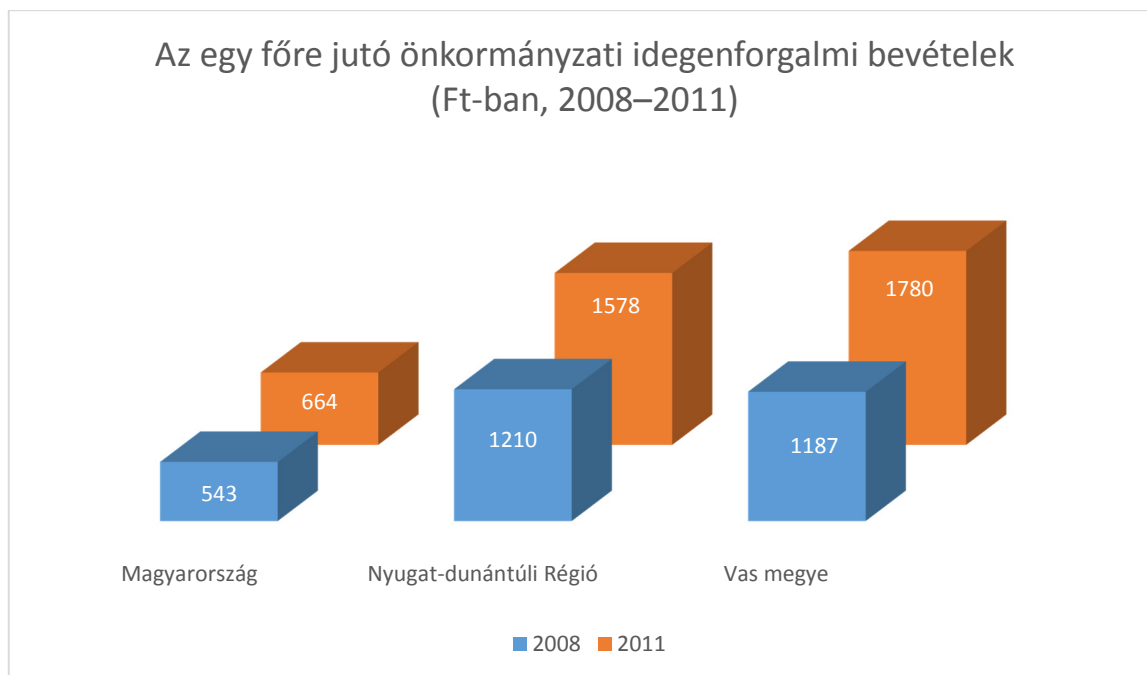
3.6. Térség vonzereje

A turizmus élénkségét és minőségét jelző mutató alapján a térség az országos átlag környékén van, ugyanakkor a két város: Kőszeg és Szombathely vendéglátóhelyekkel nagyon jól ellátottnak minősül.

47. ábra: 1000 lakosra jutó vendéglátóhelyek száma

Az idegenforgalmi bevételeket tekintve Vas megye közel háromszoros teljesítményt mutat az országos átlaghoz képest. A bevételek növekedése hazánkban 22%-os volt három év alatt ezer főre vetítve, Vas megye ez idő alatt 50%-kal tudta megemelni idegenforgalmi bevételeit. Ez a pozitív fejlődés Bük és Sárvár térségnek köszönhető. A turizmusnak jelentős koncentrációja van a megyében: a Csepregi (Büki) és a Sárvári kistérségekben töltik el a vendégek a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 81%-át. Negatív tendencia viszont, hogy a kereskedelmi szálláshelyen eltöltött vendégéjszakák száma a Kőszegi kistérségben 57%-kal csökkent 2000–2010 között.

48. ábra: Az egy főre jutó önkormányzati idegenforgalmi bevételek a vizsgált térségek esetében

2.3. Az Európai Unió források területi eloszlásának vizsgálata a Kőszeg–Szombathely térségben

A területi–statisztikai elemzések egyik fontos részét képezik az Európai Unió források területi allokációjának vizsgálata. A KRAFT egyik hipotézise, hogy azon térségek esetében hasznosulnak jobban az uniós források, ott alakulnak ki hálózatos fejlesztések és innovatív, kreatív kezdeményezések, ahol a KRAFT-potenciálok (és az azokból kiszámított KRAFT-indexszámok) magasabb értékkel bírnak.

Az EU-s források területi eloszlását vizsgáló kutatás módszertani ismertetője

Célul tűztük ki, hogy e tanulmány keretein belül az NFÜ által létrehozott Térképtér⁵³ nevű alkalmazás segítségével bemutassuk a vizsgált területre érkező KRAFT releváns témájú fejlesztési forrásokat. A szűrések segítségével az adatfelvétel során lekérdezésre került a három nagy fejlesztési ciklus (Nemzeti Fejlesztési Terv – 2004–2006, Új Magyarország Fejlesztési Terv – 2007–2010, Új Széchenyi Terv – 2011–2013) forrásainak és azok területi eloszlásainak mutatói a Szombathelyi és a Kőszegi Kistérségben. A kutatás során a Térképtér alkalmazás lehetővé tette, hogy tematikusan, altémánként leválogathassuk a számunkra legfontosabb, KRAFT-potenciálok tekintetében legrelevánsabb pályázati adatokat, melyek három nagyobb téma vizsgálatára adtak lehetőséget: az oktatás és készségfejlesztés, a hálózatosodás és együttműködés, illetve a gazdaságfejlesztés (különös hangsúllyal a K+F és technológiafejlesztés) területén.

⁵³ <http://www.terkepter.nfu.hu/>

Oktatás, készségfejlesztés	A felnőtt képzés rendszerének fejlesztése
	A felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztése
	A felsőoktatás tartalmi és szerkezeti fejlesztése a tudásalapú gazdaság kiépítése érdekében
	Egész életen át tartó tanulás
	Közoktatás-fejlesztés
	Minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek
	A szakképzés tartalmi, módszertani, és szerkezeti fejlesztése
Hálózatosodás, együttműködés	Alkalmazkodóképesség javítása
	A társadalmi befogadást támogató szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése
	Civil szervezetek támogatása
	Fenntartható életmód és fogyasztás
	IKT-fejlesztés
	Klaszterek, vállalati együttműködések
	Szélessávú infrastruktúra fejlesztések
	Társadalmi befogadás, részvétel erősítése
Gazdaságfejlesztés	Energiahatékonyság és megújuló energiafelhasználás növelése
	A munkahelyteremtés és vállalati készségek fejlesztését segítő képzések
	Beszállítók támogatása
	Innovációs és technológiai parkok támogatása
	Kutatás-fejlesztés és innováció a versenyképességért
	Regionális vállalati központok létesítésének támogatása
	Vállalati együttműködések
	Vállalati technológiafejlesztés
	Vállalati technológiafejlesztés KKV-k számára
	Vállalkozásoknak nyújtott tanácsadás
	Befektetés ösztönzés üzletfejlesztés

Az adatokat és az azokból kinyerhető információkat abban a tekintetben fenntartással kell kezelni, hogy az alkalmazás a nyertes pályázó központi telephelyének címét veszi alapul (hiszen attól még máshol is történhetett a projekthez köthető beruházás, mely hatással lehetett az adott terület fejlődésére), illetve a határon átnyúló és transznacionális projektek, illetve a vidékfejlesztési és agrártámogatások nem szerepelnek a Térképtér adatbázisában.

Szükséges megjegyezni azt is, hogy a Kőszegi és a Szombathelyi Kistérség forrásainak allokációja közt óriási különbségek vannak, hiszen Szombathely a megye abszolút gazdasági központjának tekinthető, a kistérség lakosság száma majdnem 10-szerese a Kőszegi

Kistérségéhez képest, Szombathely és térségének szereplői mindhárom vizsgált témakör tekintetében (projektek darabszáma és a források mennyisége alapján is) jóval nagyobb mértékben tudtak forrásokat lehívni.

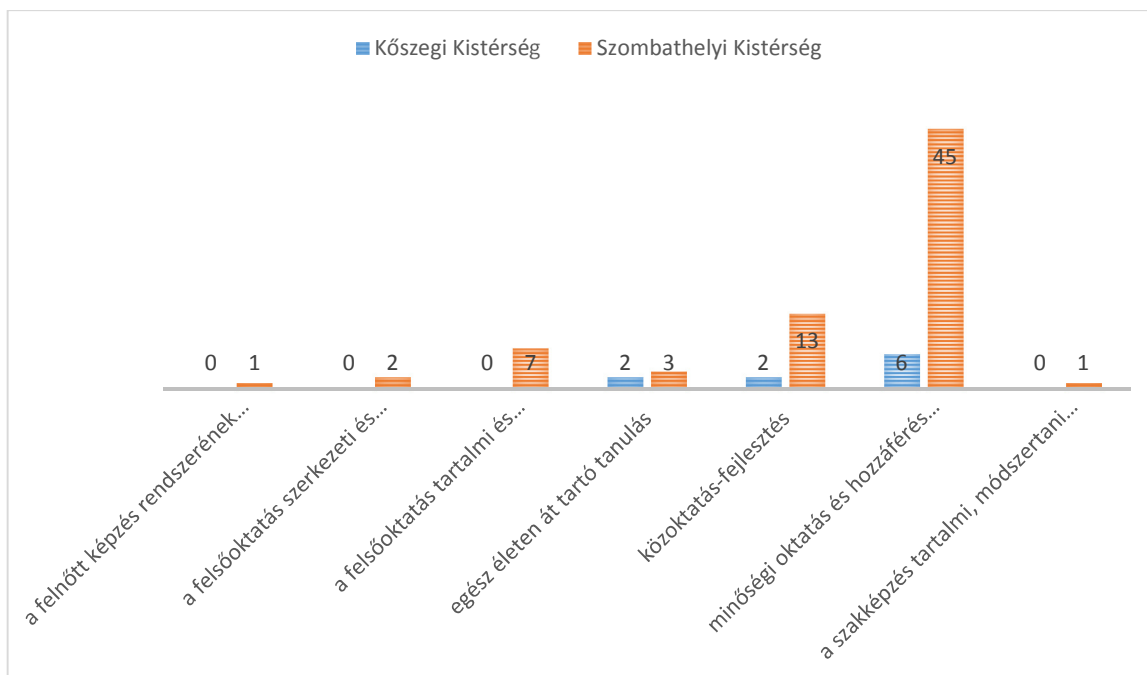
Fontos, hogy az NFÜ-s térképi adatbázis dinamikus, így a kutatásra vonatkozó dátum megadása is szükséges: az adatok lekérdezésére 2014. február 5-én került sor.

A Kőszeg-Szombathely várostérség EU-s forrásainak és azok területi allokációjának vizsgálata

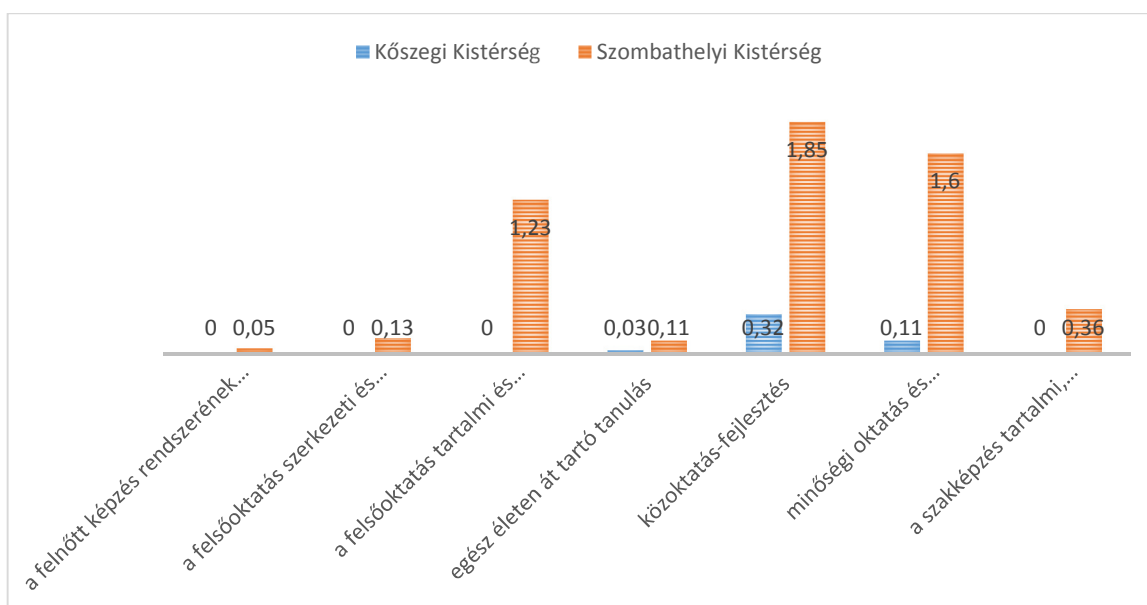
Az EU-s források területi eloszlásának vizsgálatát az oktatás, illetve a készségfejlesztés tekintetében kezdtük meg. E nagyobb témakör kialakítását a megfelelő altémák segítségével hoztuk létre, melyek illeszkednek a KRAFT potenciálokhoz:

- a felnőtt képzés rendszerének fejlesztése;
- a felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztése;
- a felsőoktatás tartalmi és szerkezeti fejlesztése a tudásalapú gazdaság kiépítése érdekében;
- egész életen át tartó tanulás;
- közoktatás-fejlesztés;
- minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek;
- a szakképzés tartalmi, módszertani és szerkezeti fejlesztése.

A Kőszegi Kistérség esetében a KRAFT-potenciálok alapján leválogatott 7 altémából mindössze három esetben került ki nyertes pályázat: a felsőoktatást és a felnőtt képzést támogató projektek abszolút mértékben hiányoznak a térségben. A Szombathelyi Kistérségben mind a 7 altémából került ki támogatott projekt.

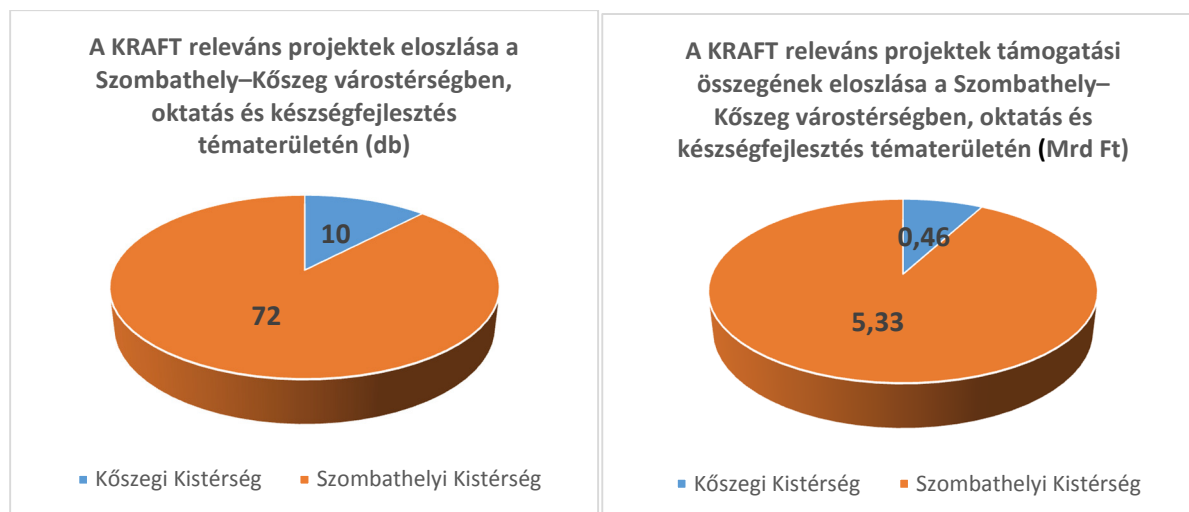

49. ábra: A KRAFT releváns pályázatok számának eloszlása a Szombathely–Kőszeg várostérségben, oktatási és készségfejlesztési altémánként (db)

50. ábra: A KRAFT releváns pályázatok támogatásának eloszlása a Szombathely–Kőszeg várostérségben, oktatási és készségfejlesztési altémánként (Mrd Ft)

A „minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek” altéma esetén került ki a legtöbb nyertes projekt, míg a „közoktatás-fejlesztés” esetében került kiosztásra a legtöbb támogatás, több mint 2 Mrd Ft értékben.

51. ábra: A KRAFT releváns kezdeményezések eloszlása a projektek darabszáma és a támogatások mértéke alapján, az oktatás és készségfejlesztés tématerületén

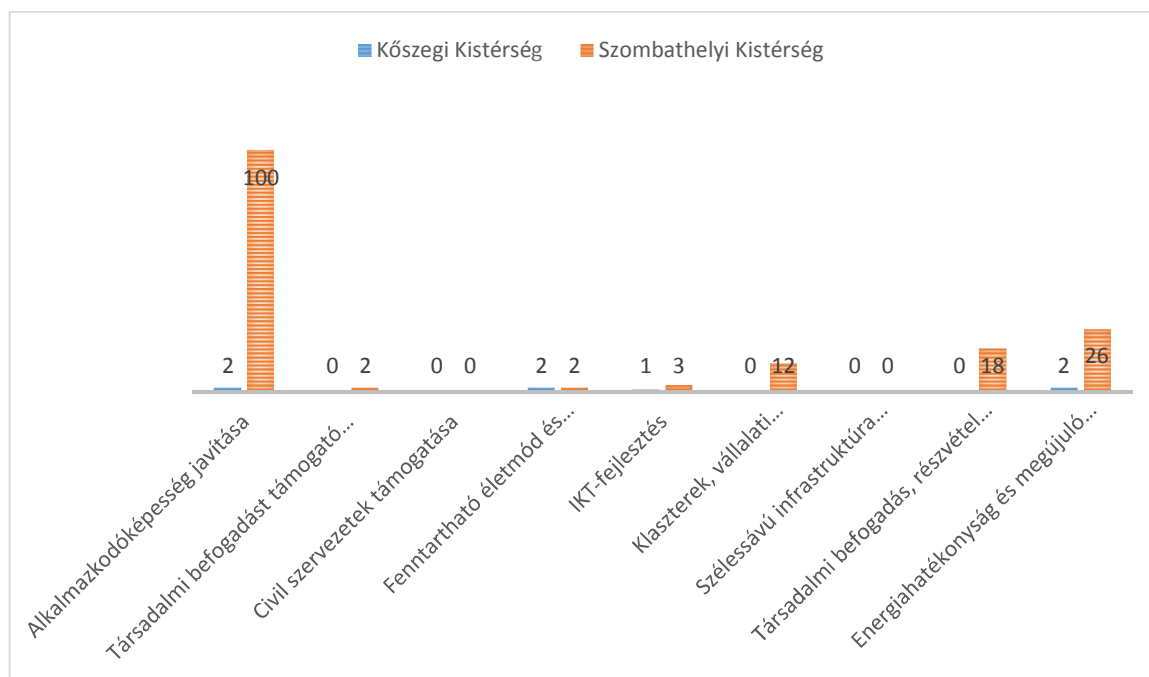
Az NFÜ adatbázisa által létrehozott leválogatásnak köszönhetően látható, hogy az oktatás és készségfejlesztés céljából összesen 82 projekt jött létre, melyek 5,79 Mrd Ft-os forrást, Európai Unió fejlesztési támogatást tudtak lehívni a vizsgált térség szereplői. Az adatok kiértékelése során megállapítható, hogy a Szombathelyi és Kőszegi kistérségek esetében a pályázatok száma közt majdnem 7-szeres, a pályázati források tekintetében több mint 11-szeres különbség tapasztalható.

A KRAFT-potenciálok egyik legfontosabb alkotóeleme az együttműködés minősége, illetve a hálózatosodás, a fenntartható hálózati fejlesztések, melyek segíthetik csökkenteni a pontszerű fejlesztések számát, illetve hozzájárulhat a projektek közti együttműködésekhez, egymásra épüléséhez és a szinergiák létrejöttéhez. Ezért a hálózatosodás elősegítésére és az együttműködések fejlesztése érdekében létrehozott projekteket a következő fejlesztési altémák szerint vizsgáltuk meg:

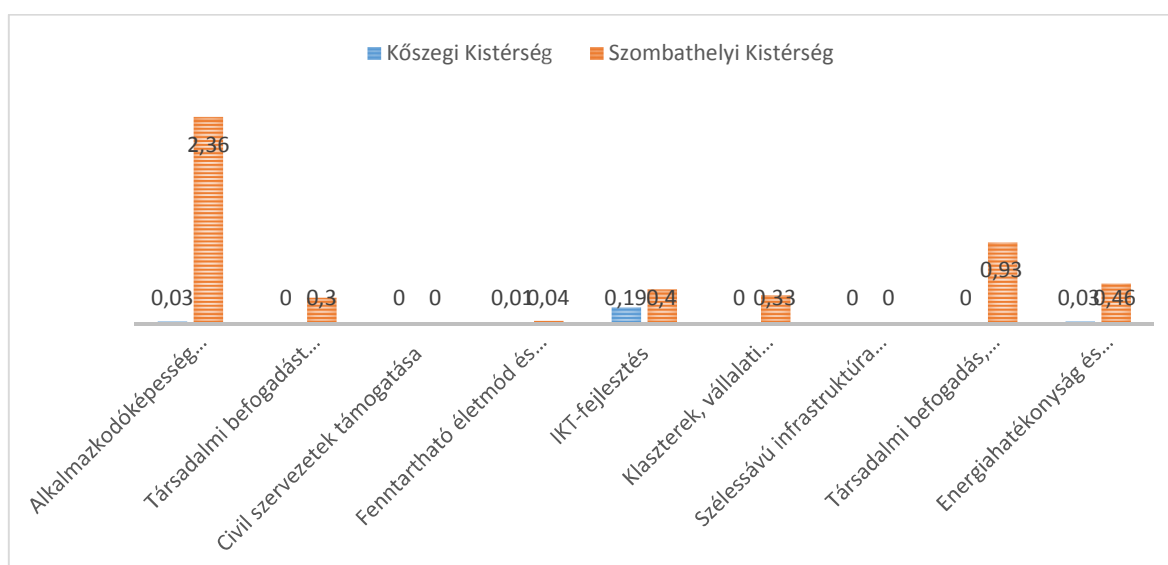
- alkalmazkodóképesség javítása;
- a társadalmi befogadást támogató szolgáltatások infrastrukturális fejlesztése;
- civil szervezetek támogatása;
- fenntartható életmód és fogyasztás;
- IKT-fejlesztés;
- klaszterek, vállalati együttműködések;
- szélessávú infrastruktúra fejlesztések;
- társadalmi befogadás, részvétel erősítése;

- Energiahatékonyság és megújuló energiafelhasználás növelése.

Az altémák vizsgálata tekintetében megállapítható, hogy a civil szervezetek támogatására és a szélessávú infrastruktúra fejlesztésekre irányuló pályázatok sem a Szombathelyi, sem pedig a Kőszegi kistérség esetében nem nyertek el támogatást. A legtöbb projekt, valamint az altémák közül a legtöbb forrás is az „alkalmazkodóképesség javítása” területéhez köthető.

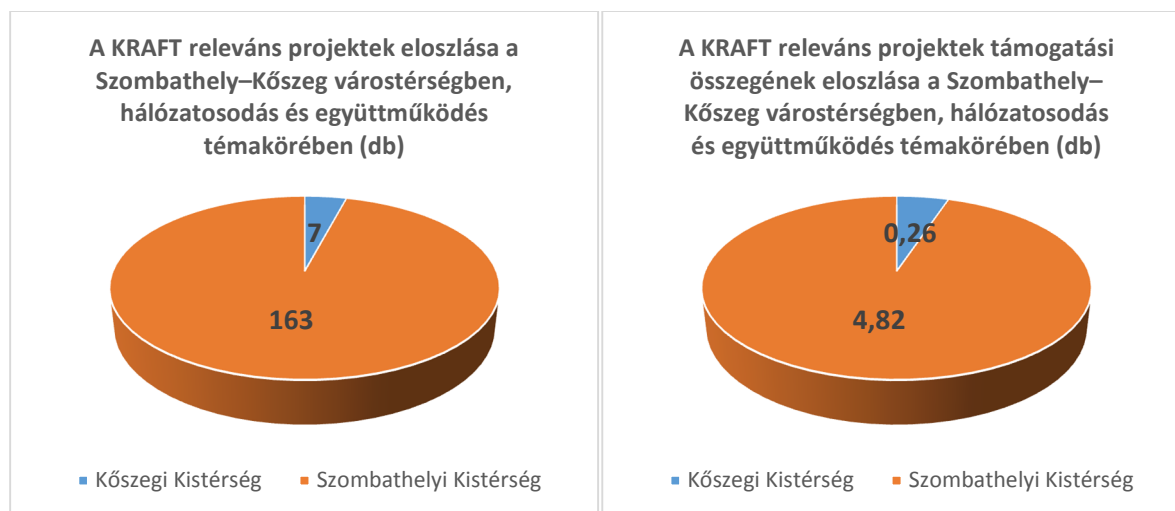

52. ábra: A KRAFT releváns pályázatok számának eloszlása a Szombathely–Kőszeg várostérségben, hálózatosodási, együttműködési altémánként (db)

53. ábra: A KRAFT releváns pályázatok támogatásának eloszlása a Szombathely–Kőszeg várostérségben, hálózatosodási, együttműködési altémánként (Mrd Ft)

Ha az összesített adatokat vizsgáljuk, óriási különbségeket tapasztalhatunk, hiszen a projektek darabszáma közt 23-szoros, a forráseloszlás tekintetében valamivel kisebb, 18-szoros különbség áll fenn a két kistérség közt.

54. ábra: A KRAFT releváns kezdeményezések eloszlása a projektek darabszáma a támogatások mértéke alapján, a hálózatosodás és együttműködés tématerületén

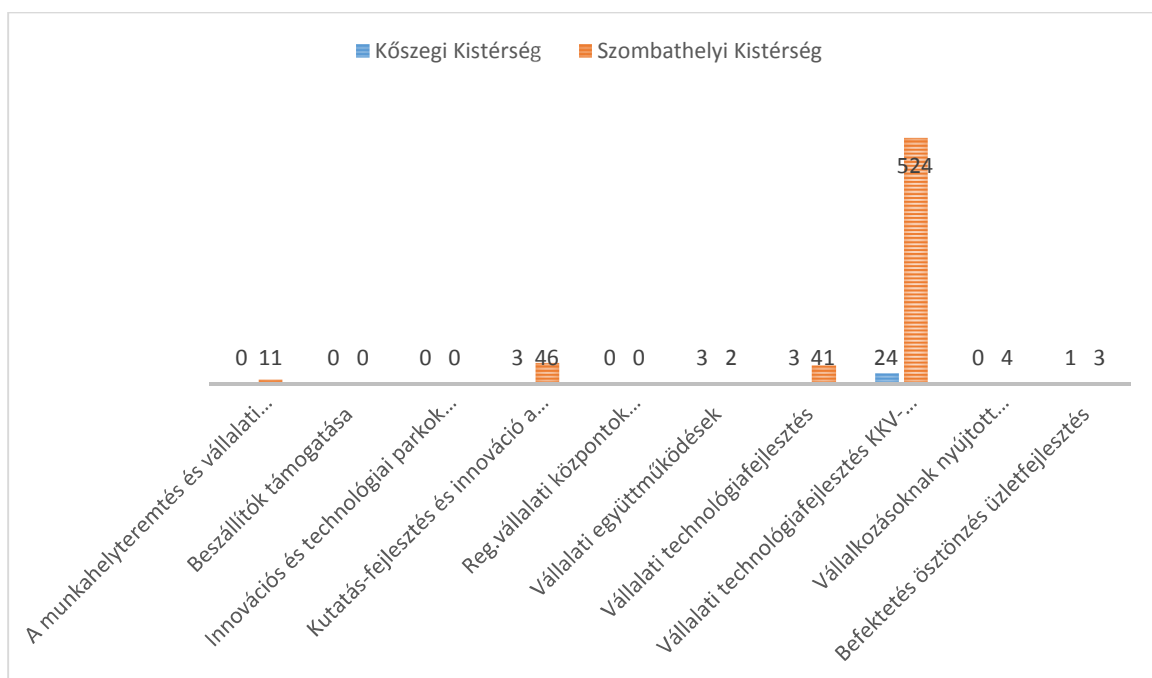
Összesen a vizsgált térségben, a Szombathely–Kőszeg várostérségben 170 db olyan pályázat nyerte el a támogatói döntést, mely a térség hálózatosodását, együttműködési hatékonyságának fenntartható módú fejlesztését célozta meg, az EU-s támogatások 5,08 Mrd Ft-ot tettek ki.

A kutatás-fejlesztési tevékenységeket, a technológiai innovációkat és a vállalati együttműködések célzó pályázatok és fejlesztések jelentős mértékben hatással lehetnek egy térség gazdasági életére, új gazdasági kapcsolatok létrejöttére, vagy épp egy új technikai, technológiai eljárás kialakítására és meghonosítására. Ezek az újítások a gazdasági szereplők számára a legtöbb esetben költséghatékonysággal és minőségi (vagy mennyiségi) értékteremtéssel járhatnak, a vállalati együttműködések pedig a gazdasági életben való mélyebb beágyazódást, több irányú gazdasági kapcsolatokat hozhatja magával. Ezért a gazdaságfejlesztést célzó fejlesztések tekintetében a KRAFT potenciálokhoz illeszkedve az alábbi altémák forrásainak allokációit vizsgáltuk meg:

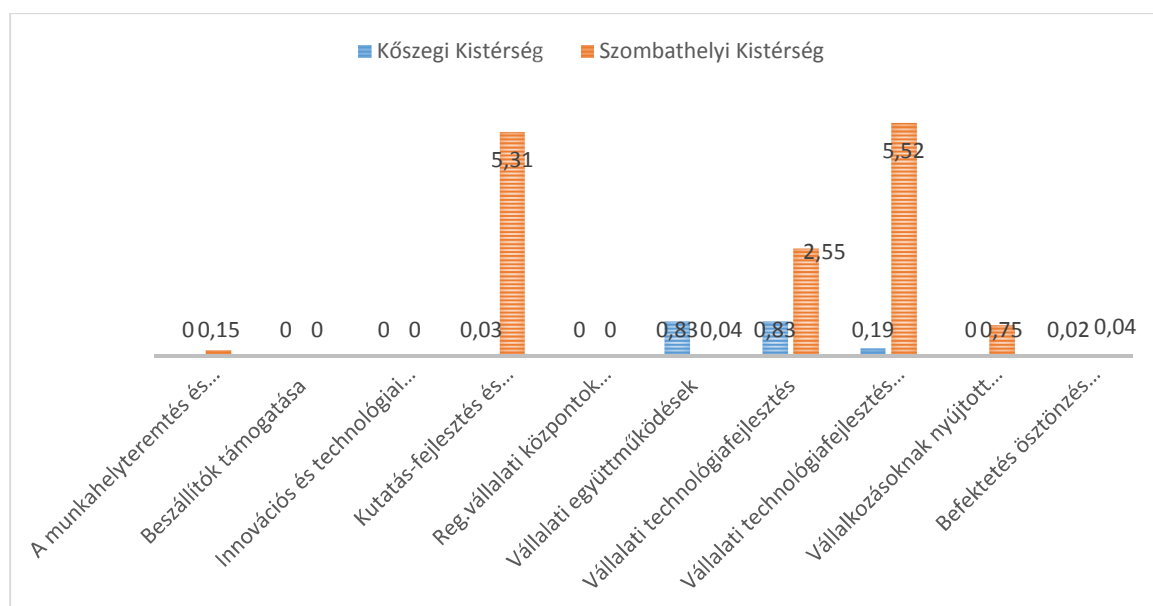
- a munkahelyteremtés és vállalati készségek fejlesztését segítő képzések;
- beszállítók támogatása;
- innovációs és technológiai parkok támogatása;
- kutatás-fejlesztés és innováció a versenyképességért;

- regionális vállalati központok létesítésének támogatása;
- vállalati együttműködések;
- vállalati technológiafejlesztés;
- vállalati technológiafejlesztés a KKV-k számára;
- vállalkozásoknak nyújtott tanácsadás;
- befektetés, ösztönzés, üzletfejlesztés.

Az altémákba besorolható projektek kistérségi elemzése során láthatjuk, hogy a Kőszegi Kistérség esetében a 10 KRAFT releváns fejlesztési altéma közül mindössze 5 esetben, míg a Szombathelyi Kistérség esetében 7 esetben kerültek ki nyertes pályázatok. Érdeemes kiemelni, hogy a „beszállítók támogatása”, az „innovációs és technológiai parkok támogatása” és a „regionális vállalati központok létesítésének támogatása” altémák közül egy projekt sem került kialakításra a két kistérségben. A legtöbb fejlesztés a vállalati technológiafejlesztés témakörében volt tapasztalható, melyre a kistérség kis- és középvállalkozásai pályázhattak. Nem csak a legtöbb projekt kapcsolható ehhez a fejlesztési altémához, hanem a gazdaságfejlesztésen belül kiosztott legnagyobb EU-s támogatást szolgáló forrásmennyiség is.

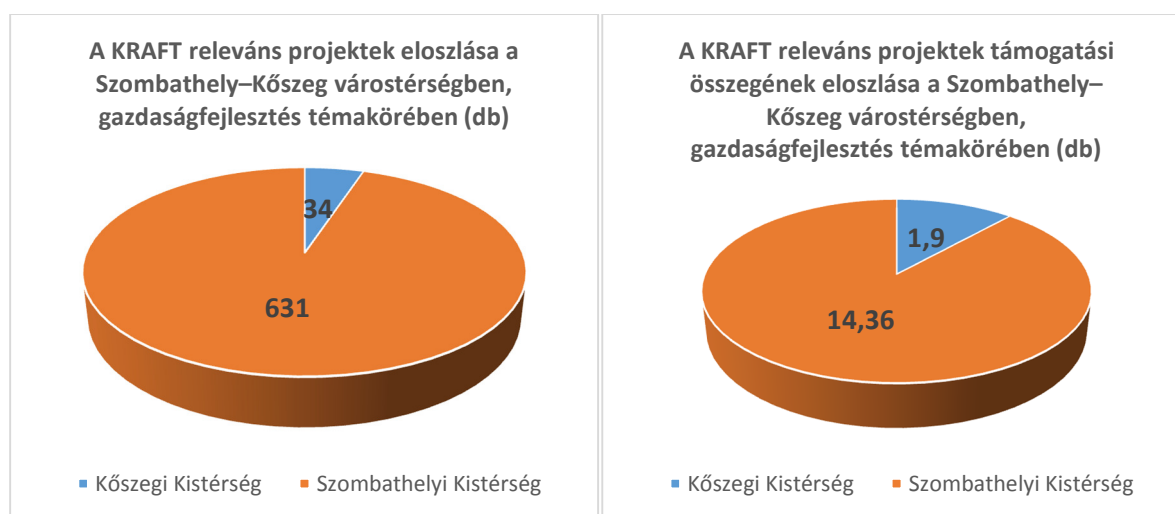

55. ábra: A KRAFT releváns pályázatok számának eloszlása a Szombathely–Kőszeg várostérségben, Gazdaságfejlesztési altémánként (db)

56. ábra: A KRAFT releváns pályázatok támogatásának eloszlása a Szombathely–Kőszeg várostérségben, gazdaságfejlesztési altémánként (Mrd Ft)

Ha a kistérségek összehasonlítását vizsgáljuk, a projektek darabszáma között 18-szoros, a források mennyisége közt majdnem 8-szoros különbség mutatkozik meg a Kőszegi és a Szombathelyi Kistérség közt.

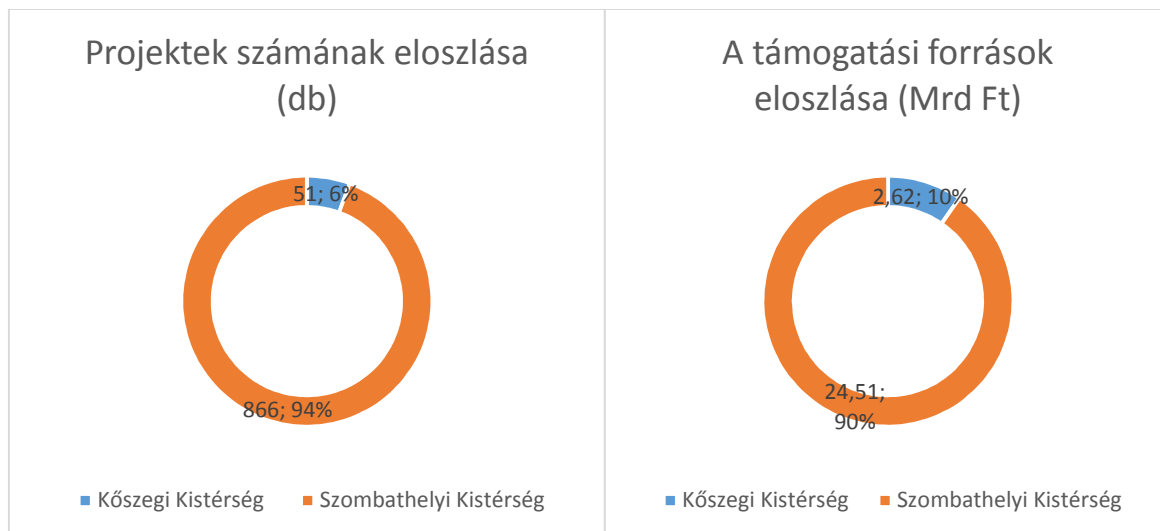

57. ábra: A KRAFT releváns kezdeményezések eloszlása a projektek darabszáma a támogatások mértéke alapján, gazdaságfejlesztés tématerületén

A Kőszegi és Szombathelyi kistérségben a gazdaságfejlesztést célzó, KRAFT releváns altémák tekintetében összesen 665 pályázat által valósultak meg fejlesztések több mint 16 Mrd Ft EU-s támogatás segítségével.

Ha a 3 nagy tématerületet, és a hozzájuk tartozó altémákat vizsgáljuk, láthatjuk, hogy a legnagyobb projektszámmal és a legnagyobb támogatási forrással is a gazdaságfejlesztési téma

rendelkezett. A KRAFT releváns altémák tekintetében a második legnagyobb projektszámmal a hálózatosodásra és az együttműködések fejlesztésére irányuló pályázatok számítottak, azonban ennek a tématerületnek a forrásigénye kisebb mértékű volt, mint a jóval kisebb számú, de nagyobb támogatási intenzitással rendelkező oktatás és készségfejlesztési tématerület.

58. ábra: A KRAFT releváns projektek számának és a támogatási összeg eloszlása a vizsgált kistérségek esetében

Ahogy azt a fenti grafikon is jól mutatja, a vizsgált térségben összesen 917 db pályázat nyerte el a támogatói döntést az általunk leválogatott KRAFT releváns tématerületek és altémák keretében, melyek területi eloszlásában az általunk vizsgált két kistérség közt óriási különbségek tapasztalhatók: a projektek mindössze 6%-a a Kőszegi Kistérségben, míg 94%-a a Szombathelyi Kistérségben valósult, vagy valósul meg.

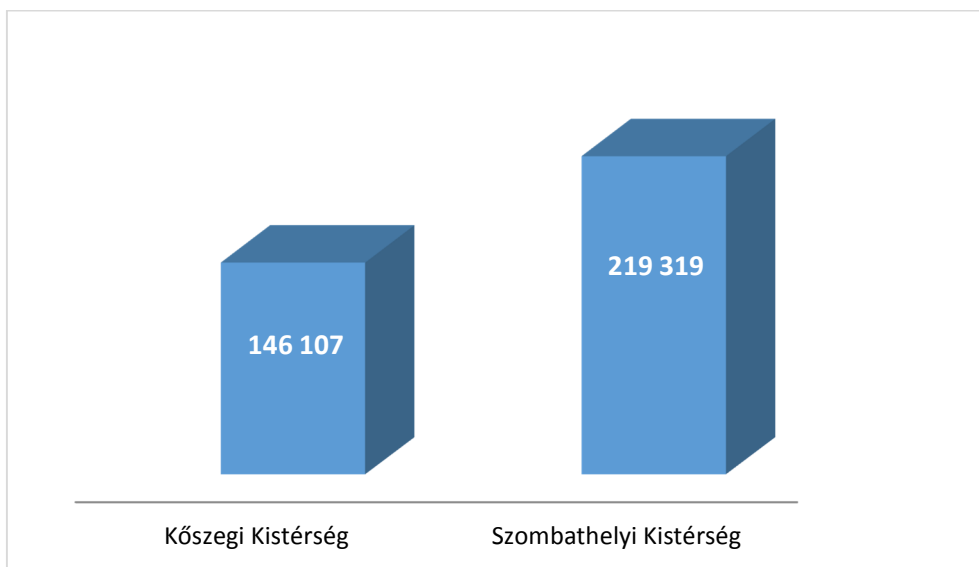
Valamivel árnyaltabb képet kaphatunk abban az esetben, ha a támogatások forrásainak allokációit vizsgáljuk meg a két kistérség esetében: a 27,13 Mrd Ft-os forrás 10%-a a Kőszegi Kistérség, míg 90%-a a Szombathelyi Kistérség fejlesztéseire koncentrált.

A két kistérségen belül is nagymértékű projektszám- és forráskoncentráció figyelhető meg a kistérségi központok, azaz Szombathely és Kőszeg esetében.

Kérdésként merül fel, hogy vajon a népességszámhoz viszonyított adatok más léptékű képet mutatnak-e? Vajon az egy főre jutó projektek száma a Kőszegi vagy a Szombathelyi Kistérségben magasabb? Melyik területi egység esetében volt nagyobb az egy főre jutó EU-s támogatások mértéke?

A lakosságarányos „források és projektszámok területi allokációjának” vizsgálatát a 2012-es állandó népességszám adataira vonatkoztatva készítettük el.

A diagramok alapján is láthatjuk, hogy a Kőszegi Kistérség esetében minden 351. emberre jut egy támogatási döntést elnyert pályázat, míg ugyanez az adat a Szombathelyi Kistérség esetében jóval kisebb, 129 lakosonként létrejött (létrejön) egy EU-s társfinanszírozású projekt. A támogatási források mértékével kapcsolatos lakosságarányos eloszlás eredményei alapján mérsékeltabb képet kaphatunk: a Kőszegi Kistérségben 146 107 Ft, a Szombathelyi Kistérségben 219 319 Ft EU-s támogatás jut egy főre.

59. ábra: Az egy főre jutó, KRAFT releváns projektek forrásának eloszlása

A vizsgálat során leválogatásra került, KRAFT releváns projektek átlagos támogatásának mértéke a Kőszegi Kistérségben 51 372 549 Ft-ot tett ki, míg a Szombathelyi Kistérség esetében ez a mutató jóval kevesebb, 28 302 540 Ft-ot érte el.

Összességében tehát megállapítható, hogy az egy főre jutó projektszámok tekintetében a Szombathelyi Kistérség majdnem kétszer nagyobb mutatókkal rendelkezik, azonban a kétszeres értéknél jóval árnyaltabb képet kapunk, ha az egy főre jutó EU-s támogatások eredményére tekintünk, mely egyértelműen annak köszönhető, hogy a pályázatok során elnyert átlagos támogatás a Kőszegi Kistérség esetében jóval nagyobb, majdnem kétszerese a Szombathelyi Kistérség adataihoz képest.

2.4. A fókuszcsoporthoz beszélgetések kiértékelése

2014 februárjában három fókuszcsoporthoz beszélgetést szerveztünk, melyek mindegyike három tématerületre koncentrált. A fókuszcsoporthoz beszélgetéseken Kőszeg–Szombathely várostérség helyzetének, potenciáljainak, helyi gazdasági viszonyainak és humán erőforrási jellemzőit vitattuk meg, majd a helyzetkép felvázolása után a lehetséges új fejlesztési irányvonalakat, együttműködési lehetőségeket vettük sorra.

A térség fejlődése szempontjából meghatározó szereplőket invitáltuk meg az egyes találkozókra, ahol a térség hálózati együttműködéseinek minőségéről és a humán erőforrás kreativitásáról kaphattunk információkat, majd a műhelybeszélgetések résztvevői a térség jövőképi vízióját is megalkották. A fókuszcsoporthoz résztvevői köre rendkívül színes volt. A várostérség kutatói, oktatói, közművelődési–kulturális területen dolgozó szakemberei, foglalkoztatási, humán fejlesztési programokban közreműködő állami intézmények képviselői, egyházi vezetők, valamint térségfejlesztők is megjelentek a Kőszegen megrendezett találkozókra. A humán erőforrás témakörében létrehozott beszélgetésen 25 fő, a helyi fejlesztési szereplők témakörében 22 fő, míg a vállalkozói szektorból 9 fő vett részt.

Összefoglalóan elmondható, hogy releváns információkat és hasznos észrevételeket gyűjtöttünk össze a térségi fejlesztési kulcsszereplők, döntéshozók, a gazdasági szféra szereplői és a helyi kreatív osztály számos képviselője segítségével.

A fókuszcsoporthoz interjúk elemzésénél első lépésként a három különböző területről érkező interjú alanyok – humán erőforrás fejlesztés, térségi fejlesztési kulcsszereplők, helyi vállalkozói réteg – által megfogalmazott főbb gondolatokat mutatjuk be, majd táblázatok segítségével szemléltetjük, hogy melyek azok a csomópontok, amelyek mentén gondolkodnak hasonlóan, és melyek mentén gondolkodnak eltérően a különböző területet képviselő szereplők.

Humán fejlesztés, oktatás – „Érték az ember”

A humán erőforrás helyzete kapcsán a résztvevők számos pozitív tendenciát említettek. Úgy vélték, hogy a térségben egyfajta együttműködési kultúra létezik, valószínűleg a sok nemzetiség együttélésének következtében. Változatos, sokszínű, de mégis egységes tájról és emberekről beszéltek. Ehhez kapcsolódóan a befogadó készség, tolerancia egyaránt jellemző, vallási és kulturális tekintetben egyaránt. További pozitívumként említették az egyházi közösségekhez az

ország más területeihez képest erősebb kötődést, a hagyományos értékek képviselőjét, a civil öntudatot és a patrióta szellemiséget.

A negatív tendenciák közül sokan említették, hogy a térségben zajló migráció egyik oldalról nézve ugyan hozzájárul a helybeliek befogadó-, és tolerancia szintjének növekedéséhez, a másik oldalról azonban szakemberhiányt eredményez. A 25–30 éves korosztály fele külföldön dolgozik, gyermekeik pedig kint kezdik meg az iskolai tanulmányaikat, ami hátrányosan érinti az egymással szoros összefüggésben álló társadalmi, kulturális, és gazdasági humán tőke minőségét, és veszélyezteti a térség jövőjét. Az emberkincs tekintetében egyöntetű vélemény volt, hogy a térségben jelen lévő humán potenciál az országos átlagnál erősebb, viszont az ebből adódó lehetőségek jelentős része nem a térségben bontakozik közvetlenül ki.

A következő blokkban arra kértük a résztvevőket, hogy közösen próbálják meghatározni a kreatív kezdeményezések feltételeit, és azokat az összetevőket, mozzanatokat, amelyek egy kezdeményezést kreatívvá tudnak tenni. Úgy vélték, nagy jelentősége van karizmatikus tulajdonságokkal bíró vezetőknek, kulcsszereplőknek, akik alkalmasak arra, hogy újszerűen csoportosítva, a megszokott rutinból kilépve tudják felhasználni a meglévő tudáskészletet és erőforrásokat. Mindezek mellett a kreatív kezdeményezések motorjaként említették az ambíciót, az önbizalmat, a hitet és a bátorságot is.

A „kreatív kezdeményezés” fogalmának meghatározása tekintetében igen színvonalas együttgondolkodás alakult ki a résztvevők között. Egymás felvetéseit továbbfűzve azonosították be a KRAFT oldaláról kiemelten fontos szempontokat. Nagy hangsúlyt kapott az innovatív magatartásmód, az indulóban lévő folyamathoz kapcsolódó pozitív értékszemlélet, a kezdeményező szereplők személyes képességei és kompetenciái, illetve a kezdeményezéshez kapcsolódó társadalmi és közösségi vetületek.

A térséget közvetlenül érintő kreatív kezdeményezések beazonosításakor jellemző volt, hogy a szereplők rendkívül széles spektrumban tekintették át a folyamatokat. Nem csupán a múltban megvalósult, közvetlen hozadékkal járó-, illetve példaértékű fejlesztéseket jelöltek meg, hanem széles kitekintéssel élve a jelenleg zajló, illetve a jövőben kívánatos konkrét kezdeményezéseket is megemlítették. Kiemelkedő értéke volt a fókuszcsoportos beszélgetésnek, hogy a meghívottak a közvetlen szektorukon túlmutatóan, a fejlesztési ágazatok komplexitásában fogalmazták meg az általuk kiemelten fontosnak tartott kezdeményezéseket. A konkrét esetek bemutatása mellett már megjelentek azok a szempontok

is, hogy a kezdeményezések mennyire tudnak egymást erősítő, hosszú távú folyamattá érnei, illetve milyen szintű kooperáció szükséges ehhez.

Kreatív kezdeményezések számos példáját említették meg, melyek között szerepeltek iskolaalapítások, iparfejlesztéshez kapcsolódó együttműködések, műemlék felújítás, várszínház, a Kneipp-mozgalom, a Vasi Múzeum Látványtár, a Natúrpark, a Mária-út vagy a SETA-projekt és a GYSEV kezdeményezései.

A beszélgetés következő részében a hálózatokról, a hálózatos együttműködésekről kérdeztük a résztvevőket. Meg akartuk tudni, véleményük szerint melyek a legjelentősebbek, miért működnek hatékonyan, mi a motorja ezeknek, találkoznak-e a bennük résztvevő szereplők rendszeresen, és mi a kulcsszereplők jellemzője. A fejlesztés gátjainak feltérképezése céljából igyekeztünk megtudni azt is, hogy milyen problémákkal találkoztak hálózatos kezdeményezések során. Külön kérdés volt, hogy mi a helyzet a klaszterekkel, amelyekről olyan sokat hallhatunk, és amelyek jelentős szerepet játszanak a térség fejlődésében, hiszen összekapcsolják a vállalatokat, az egyetemeket, a civil szervezeteket.

A bútoripar esetén megemlítették, hogy sikeres együttműködés, a Pannon Bútoripari Klaszter létrejötte kezdődött a múltban, mely jelenleg is sikeresnek tekinthető. A Nyugat-Magyarországi Egyetemmel való együttműködésük nem csak egy „beszállítói-értékesítési” jellegű kapcsolatnak minősül, hanem piacok feltárására, együttes piacokon való megjelenésre is irányul. Az egyetem faipari és mérnöki karain rengeteg szakember végzett a régióban, akik sikeresen el is tudtak helyezkedni a faipar, a bútoripar területén.

Az ilyen klasztereket sok esetben a pályázatok hívták életre, azonban a pályázati támogatás lejárta után jelentős problémák jelentkeztek. Ezekből a klasztermenedzsment kompetenciája esetén, a szakmai háttér segítségével, innovatív megoldások révén lehetett csak továbbvinni az eredeti koncepciót. Ez történt a Pannon Helyi Termék Klaszter esetében is, melynek a nehézségeket követően mára 40–50 aktív termelője van, a megfelelő menedzsment háttér pedig a termelők által létrehozott termékek piacra segítésében játszik jelentős szerepet.

A LEADER-programot olyan kezdeményezésként említették, amely sikerrel kapcsolja össze a különböző szereplőket, ahol találkoznak a fejlesztési munkálatokban az önkormányzatok, a vállalkozások és a civil szervezetek. Ennek nagy előnye, hogy térségen belül erősödnek ezek a kapcsolatok, illetve megyei szinten elindult egy hálózati együttműködés, mely továbbnyúlik a térségi határokon is.

A spontán kialakult produktív együttműködési kezdeményezéseket a közös célok, érdekek minél teljesebb együttállása tudja sikerre vinni. A résztvevők példaként hozták fel a Kőszegi Ipartestületet, amely lehetővé teszi, hogy akár egy nagyobb beruházást is megpályázzanak.

A hálózatos együttműködések kapcsán a résztvevők kiemelték, a tapasztalatok átadása mellett fontos, hogy el tudjanak jutni a közös cselekvésig. Ha kialakul a kooperáció, akkor a résztvevők egésze már nem csupán a részek összességét jelenti, hanem túlmutat azon, és a fejlődéshez szükséges termékeny talaj szerepét töltheti be. A vélemények alapján elmondható, hogy a hálózati együttműködés nélkülözhetetlen feltételének tartják az önkéntes tagságot és a kapcsolattartás kölcsönösségét, vagyis azt, hogy a szereplők egymással is közvetlen, folyamatos és aktív kapcsolatot építenek ki, és ápolják azt. Az informális, civil hálózati kapcsolódásokról a fókuszcsoportos beszélgetés résztvevői elmondták, hogy ezekben is nagy erőpotenciál rejlik, hiszen ezeket teljes mértékben áthatja az integrált szemlélet, a társadalmi tőkén és együttműködésen, a fenntartható megoldásokon alapuló összefogás.

A sok pozitív vélemény mellett jó néhány olyan eset is szóba került, amely hátráltatja a hálózatos jellegű kooperációk kialakulását, működését. Néhányuk szerint nincs meg az együttműködési képesség, a közösséghez való tartozás megfelelő értelmezési szintje a szereplőkben, ezért szükséges lenne már gyermekkortól kezdve ezzel foglalkozni, megtanulni, megtanítani ezt a magatartásmódot. Hiányzik a köztudatból a „mindenki nyertes” pozitív összegű játék; az a szemlélet, hogy a hálózattal mindannyian jól járunk.

A kutatás során feltérképeztük a térséget érintő, ismert hálózatos kezdeményezéseket. Ezek kapcsán hangsúlyosan megjelent a kritikai szemlélet, ami vonatkozott a valódi hálózatosságra, tényleges érdek-alapúságra, hatóképességre. Egyöntetű vélemény volt, hogy a pályázati pénzek hatására létrehozott „hálózatok” többsége már eleve nélkülözi a valódi hálózattá válás esélyét. A térség jövőbeli fejlesztése során sokkal inkább a valódi, szektorokat és szereplőket integráltan összekötő, érdek- és értékalapú keresztkapcsolatokkal rendelkező kezdeményezésekre kell irányítani a figyelmet.

A beszélgetés utolsó nagyobb témaköre a lehetséges fejlesztéspolitikai irányok kapcsán a jövő felé mutató tendenciákat, fejlesztési igényeket térképezte fel, amelyek megmutatják, melyek a térség távlati jövőképevel kapcsolatos leghangsúlyosabb tényezői az emberi erőforrás-fejlesztés tekintetében.

A beszélgetés résztvevői nagyon lényegesnek tartották az egyes (vállalati, civil, önkormányzati, akadémiai) szektorok közti kapcsolatok kialakítását és fenntartását. A résztvevők úgy vélték, hogy a legfőbb tényező az, hogy mennyire lehet a térség különböző kulcsszereplőit megmozgatni ebben az irányban. E mellett elengedhetetlen a fejlesztési tervezés alulról érkező, vagyis települési szinten történő megszervezése. Ha kialakultak és megerősödtek ezek a helyi együttműködések, csak utána lehet továbblépni. A különböző szektorok közötti kapcsolatok kialakulásában, megszilárdításában kulcsfontosságúak lehetnek például a nyári egyetemek, tematikus utak szervezése vagy műhelyek, szakmai fórumok létrehozása.

A jövőkép alkotás folyamatában elsődleges helyen állt az együttműködés, a szektorok közötti párbeszéd, a széleskörű információáramlás szükségessége. Erőteljes igényként jelentek meg a képzésre, tudásbővítésre, inter- és multidiszciplinaritásra épülő fejlesztések, valamint a valós hálózati együttműködések kiterjesztése.

Térségi aktív vállalkozások, kulcsszereplők

A Kőszeg–Szombathely térségben élő emberekre vonatkozóan a résztvevők közösen összegyűjtöttek több jellemzőt: ezek a barátságosság, kiegyensúlyozottság, értékorientáltság, munkaerkölcs, önbecsülés, büszkeség, erős társadalmi kapcsolódások, nyitottság, jó befogadóképesség voltak. Jellemzőnek tartották, hogy az itt élő emberek harmóniában élnek a természeti környezettel.

Pozitívumok: A résztvevő vállalkozók véleménye szerint térségükben az üzleti tisztesség és a bizalom szintje magasabb, mint az ország más részein. A vállalkozói életben megjelenik a másik területére irányuló érdeklődés, amely a vállalkozások multifunkcionalitását eredményezi.

Hiányosságok: Fontos hiányosságnak tartják, hogy országos szinten alacsony a vállalkozói hajlandóság, a középiskolából kikerülők mindössze 5%-a szeretne vállalkozóvá válni, ezért szükséges a vállalkozói képességeket fejleszteni. Fel kell karolni az iparos polgári hagyományokat, például a kisvárosokban még élő kézműves ipart.

A fókuszcsoporthozos beszélgetésen résztvevők szerint a kreativitás elsősorban valami új létrejöttét eredményezi, és továbblépési lehetőséget jelent. A kreativitás magában foglalja a problémák, a forráshiányos helyzetek újszerű megoldását. A kreatívan gondolkodó kényszer nélkül látja meg az új megoldást, a nívumot.

A térség kreatív kezdeményezéseire példaként említették a koszegmost.hu weboldalt, a Holdfényliget Kalandparkot, a Kulturális Örökség Menedzsment képzést, az ISES

létrehozatalát, és a közösségi alapú energiaellátást is. Kreatív informatikai kezdeményezésre példa a mérleges standolás és a magbeazonosító rendszer. Környezetvédelmi szempontból is kreatív kezdeményezés a SoPro-projekt, amely során hulladék újrafelhasználásával termékeket állítanak elő.

A résztvevők szerint szükség lenne a térségen belül egy mentor-programra, amely abból állna, hogy egy éven keresztül egy mentor segítené az induló vállalkozások tevékenységét, engedélyek beszerzését, adózási szabályok közötti eligazodást.

A kreatív kezdeményezések összegyűjtését követően, a hálózati együttműködésekéről kérdeztük a résztvevők véleményét. A hálózat az, ami egy közös cél, közös siker reményében összekapcsolja a vállalkozásokat. A közös cél érdekében az erőforrásokat úgy hangolják össze, hogy az elért eredmények mindenféleképpen magasabb szintűek legyenek, mint ha külön dolgoznának, és így más területeken is hasznosnak minősüljenek. A hálózati együttműködések létrehozásához elengedhetetlen a kölcsönös előnyök és az összehangolható érdekek megléte. Szükség lenne viszont e tekintetben egy nem kizárólagosan csak adminisztrációs szintű feladatokat végző koordinációs központra.

A résztvevők kiemelték, hogy egy hálózat:

- nem lehet felülről vezérelt,
- ha nincs hozzáadott érték, akkor keveset ér,
- önkéntes alapon szerveződve lehet igazán sikeres,
- inkább kevesebb, kezelhető taglétszámmal kell elkezdni hálózatot építeni, és
- a közös célok és érdekek adják az összetartozás alapját.

Azokban a hálózatokban jön létre a kreativitás, és azok tudnak növekedni, melyekben a résztvevők érdekei, értékei képviselve vannak.

A működés során új csomópontokat kell tudni létrehozni a hálózaton belül, a csomópontok és élek száma, valamint a struktúrája mutatja meg a hálózatok minőségét. A hálózati együttműködéseknek az alapja a bizalom és a hitelesség, a nyitottság pedig alapvető követelmény. A térségben működő hálózatokra jó példaként említették a Kőszegi Ipartestületet és a LEADER csoportokat.

A résztvevő vállalkozók véleménye szerint a térségi önellátás felé kell a jövőben elindulni. Kérdés, hogy kinevelhető-e az a társadalom, amely képes a KRAFT-potenciálok felmutatására. A térség a külső szemlélők számára is vonzó lehet. A térség gazdasága most is nagyon összetett, viszont nem tudható pontosan, hogy mely tevékenységi területek jelentik majd a húzóerőt a

jövő fejlesztései szempontjából. Egy szellemi műhely létrehozása alapvető szükséglet. Az információáramlás minőségét és a térség marketingjét is javítani kell, továbbá a helyi társadalmon belül el kell érni egy kritikus tömeg létrejöttét.

Fejlesztési szektor kulcsszereplői

A fókuszcsoporthoz tartozó interjúkon egyetértés volt abban, hogy a város és a vidékfejlesztési stratégiák nem tudják kellőképp segíteni a fejlődést, de remélik, hogy ez most lehetségessé válhat más keretek között, más megoldások segítségével; erre szolgál a KRAFT.

A régió belül szükséges elérni, hogy Győr-Moson-Sopron megye mellett Vas megye is kulcsszereplővé váljon. Kiemelt növekedési zóna a Nyugat Pannon Járműipari és Mechatronikai Központ (továbbiakban NYPJMK), valamint a hamarosan induló gépészmérnöki képzés új oktatókkal és szakembergárdával.

A résztvevők egyöntetűen úgy vélik, hogy fel kell mérni, milyen értékei vannak a térségnek, és arra miként lehet építeni.

- A nagyvállalkozások versenyképes, globális menedzsmentet és vállalati kultúrát telepítettek ide, amelyet tudásként kell hasznosítani.
- A térségben munkavállalói szinten is megvannak az értékek, a helyi társadalmat a nyugati típusú munkakultúra jellemzi.
- A munkavégzés során megjelenik a kreativitás, a vállalkozások képesek forintosítani az ötleteiket, a térségben működő KKV-k nagyon innovatívak, mivel többségük a nyugat-európai vállalkozások kiszolgálói, elsősorban nekik fejlesztenek. Ellenben nem túl nagy a K+F szerepe jelenleg a régióban.
- A térségben élők erős identitással rendelkeznek, emellett megjelenik a befogadási kultúra, az együttélési kultúra.
- Összefoglalóan a térség helyi társadalmát egyfajta polgárosultság jellemzi, jelen van a magas szintű anyagi kultúra, szavahihetőség és bizalom. Az itt élő emberek jellemzője az értékorientáltság, amelyre a legjobb példa a becsületkassza. A megkérdezettek véleménye szerint a „vidékiség” értéknek számít, élhető emberi közösséget testesít meg.

A fókuszcsoporthoz tartozó interjú résztvevői szerint a kreativitás jelentése az alábbiak szerint ragadható meg:

- újdonság; új nézőpont, új látószög;
- állandó megújulás; formabontás;

- szabadság–önmegvalósítás/problémamegoldás;
- elégedetlenség; non-konformitás;
- tudatos saját sorsformálás, amely megjelenik egy kezdeményezésben;
- kockázatvállalás, kockázat vállalási hajlandóság;
- evidenciákat tud félre tenni valamely kreatív kezdeményezés;
- értékteremtő képesség;
- ösztönösség;
- anyagi–szellemi függetlenség, szuverenitás;
- bátorság; önbizalom, kurázsiz;
- kreatívnek nevezhető az, ami ha megvalósul, többletet tud termelni.

Konkrét kreatív kezdeményezések a térségben: a NYPJMK, az ISES. A járműipar és mechatronika nem egy egyszerű ipari parki projekt, hanem a már ismert problémákra keresnek kitörési lehetőségeket.

A hálózatok területén lemaradása volt és van a térségnek, viszont több jó példa is megjelenik, amely arra biztat, hogy a lemaradásokat sikerül behozni. Egy hálózat létrejötténél a szervező erő a közös cél, fontos, hogy nem zárt rendszerek, elsősorban önmagukért jöttek létre. A megkérdezettek véleménye szerint a jó hálózat megtalálja a problémákra reflektáló válaszokat. A térségben van példa gazdasági hálózatokra, turisztikai hálózatokra is, illetve az oktatás területén is működnek hálózatok. Fontos, hogy a pályázati forrás, mint kialakító erő, nem szabad, hogy egy hálózat esetében mozgatórugóként működjön. Egy jól működő hálózat motivációjának alapját a közös érdek és érték határozza meg. Ha az érdekek vagy az értékek szétválnak, akkor a hálózat szétesik. Egy térségi együttműködésnek nem kell teljes mértékben együtt működnie mindenben. Az együtt-gondolkodás és az együttműködés mindig több outputtal jár, mint a beletett input. A hagyományok (emberi értékek) csak hálózati alapon fejleszthetők igazán. Amennyiben két évnél tovább akarunk fejleszteni, akkor építeni kell az ilyen valós hálózatokra, illetve tudatosan kell tervezni és végrehajtani.

A térségben az együttműködési hálózatokra jó példák:

- Foglalkoztatás Paktumok
- a Pannon Megújuló Energia Klaszter. A klaszter régiós, de Vas és Zala megyei fókusz érzékelhető elsősorban (60–70%-a a klasztertagoknak Szombathely és környékére koncentrálódik). Vállalkozások vannak a tagságban, az önkormányzati szféra nem igazán jellemző.

- Szombathely területi-fejlődési iránya pont Kőszeg felé mutat. Fontos mérföldkőnek számíthatna egy multimodális csomópont létrehozása Szombathelyen, mely segítségével, a buszpályaudvar és a vasútállomás egymás mellé költöztetésével egy térségi agglomerációs zóna is létrejöhetne.
- Pannon Mechatronikai Klaszter alapja az ipari szereplők együttműködése. Lényege a bizalmi együttműködés jól felfogott érdekek mentén (gazdasági ipari érdekek mentén) és az erre építő különböző rendszerek (kutatásfejlesztés, oktatásfejlesztés).
- Írott-kő Natúrpark
- Pannon Innovációs és Kreatívipari Klaszter.

Hiányosságként hozták fel, hogy a felsőoktatási intézmények Kőszeg–Szombathely agglomerációjában nincsenek kellően beágyazva a helyi társadalomba.

A fókuszcsoporthoz tartozó interjúk eredményeinek összevetése

Mindhárom fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetés során ugyanazokra a felvetett problémákra, kérdésekre kellett reagálniuk a résztvevőknek. Előzetes feltételezésünknek megfelelően az egymástól teljesen eltérő területekről érkező szakemberek, kulcsszereplők alapvetően más-más típusú válaszokat adtak, másként definiálták az érintett fogalmakat, különböző értelmezést adtak egy-egy jelenségre. Voltak azonban olyan kérdések, felvetések, melyekkel kapcsolatban nem tapasztaltunk szignifikáns eltéréseket.

Legfőbb pontok, melyek minden fókuszcsoporthoz tartozó interjú alkalmával megvitatásra kerültek:

- a térség emberi erőforrásának jellemzői
- innováció és kreativitás definiálása
- az innovatív és kreatív kezdeményezések jellemzői
- konkrét példák a térségből az innovatív és kreatív kezdeményezésekre
- a hálózat fogalmának definiálása
- konkrét példák a térségből hálózatokra.

A következőekben táblázatos formában mutatjuk be a humán erőforrás fejlesztésben, a térségi fejlesztésben és a vállalkozások világában aktívan résztvevők által elmondottakat. A táblázatba való rendezés megkönnyítette a válaszok áttekinthetőségét, továbbá a szembetűnővé tette az eltéréseket.

A 60. ábra alapján látható, hogy a három fő terület kulcsszereplői milyennek látják a térség emberi erőforrását. A 61. ábra mutatja be, hogy mit értenek innovatív, kreatív kezdeményezés alatt, milyen konkrét példákat ismernek. Végül a 62. ábra foglalja össze, hogyan határozták meg a hálózat fogalmát, melyek azok a legfőbb jellemzők, amelyek a különálló elemeket hálózattá teszik, s mindezt ugyanúgy konkrét példákkal szemléltetve.

	Emberi erőforrás
	A térség emberi erőforrásának jellemzői
Humán erőforrás fejlesztés	- együttműködési kultúra - hagyományos értékek, becsületkassza - multikulturalizmus, idegennyelvtudás - hiányzik a megfelelő szintű, változó gazdasági és társadalmi igényeket kielégítő felsőoktatás - patrióta öntudat - egyházi közösségekhez való kötődés erősebb, mint az ország más részein - befogadó készség, tolerancia - szociális érzékenység - elvándorlás komoly gond - polgári öntudat, polgári értékek
Térségi fejlesztési kulcsszereplők	- nagyvállalkozások: versenyképes globális menedzsment és vállalati kultúra; tudást hoz a térségbe - nyugati munkakultúra jellemző - szorgalom - gyakorlatban kreatív a térség, de K+F visszamaradott a térségben - inkább tolerancia, mint befogadás - multikulturalizmus, többnyelvűség - az anyagi kultúra mellett tisztesség és bizalom - élhető kisközösségek - erős identitás - lokálpatriotizmus
Helyi kreatív vállalkozói réteg	- alacsony bűnözési ráta, kiegyensúlyozottabb emberek, becsületkassza - barátságos emberek - értékorientáltság, erkölcsösség - munkaerkölcs, munkabecsület, igényesség a munkában is - önbecsülés, büszkeség; nem segílyből akarnak megélni a helyiek - harmóniában élnek az emberek a környezetükkel - befogadóképesség és/vagy elfogadó képesség - önmegvalósítás - alacsony vállalkozói hajlandóság

	- hiányzik az európai és globális konnexus - iparos hagyomány; nem a diplomaszerezés a lényeg - polgári hagyományok - kisebb települések; átláthatóság
--	---

60. ábra: A térség emberi erőforrása a fókuszcsoporthoz szerinti szereplői szerint

Az interjúk alanyainak válaszai a térség emberi erőforrásainak jellemzője tekintetében volt a leghomogénebb. Alapvetően pozitív tulajdonságokkal írták le az itt élőket. A helyi embereket lokálpatriótáknak, a nyugati munkakultúrával rendelkező szorgalmas és becsületes emberekként jellemezték. Az itt élők tisztességesek és megbízhatóak, akik büszkék, magas önbecsüléssel és erős identitással rendelkeznek.

A humán erőforrás fejlesztés területén érintettek hangsúlyozták a hagyományos értékek fontosságát, az egyházi közösségekhez való erősebb kötődést, a szociális érzékenységet, valamint a polgári öntudatot és a polgári értékek képviselését. A térségi fejlesztés kulcsszereplői hangsúlyozták a nagyvállalkozások jelentőségét, hiszen tudást hoznak a térségbe a versenyképes globális menedzsment és vállalati kultúra révén.

A helyi vállalkozók a fejlesztési szakemberekhez hasonlóan a térség fontos és meghatározó jellemzőjeként említették meg az átlátható, kisebb településeket, az élhető kisközösségeket.

Mindhárom csoport szerint a térség lakosságára a multikulturalizmus, az együttműködési kultúra magas szintje jellemző, mely a toleranciában, a befogadó- és elfogadókészségben mutatkozik meg. A határmentiségnek köszönhető továbbá az idegennyelv-tudás magasabb szintje is, de ennek negatív hozadéka az elvándorlás, melyet a humán erőforrás fejlesztéshez kapcsolódó szakemberek komoly gondként említettek. A térségi fejlesztési kulcsszereplők a gyakorlatban kreatívnak tartják a térséget, de a kutatás-fejlesztés területén hiányosságokat látnak. A helyi kreatív vállalkozók szerint az itt élők a vállalkozói kedv alacsony volta jellemző, és ez az, ami hátráltatja a gazdasági fejlődést. Hiányzik az európai és globális konnexus; relatív elszigeteltség figyelhető meg Bécs és Graz közelsége ellenére.

A következő nagyobb téma, ami alapján összehasonlíthatóak a fókuszcsoporthoz szerinti interjúk, a kreatív kezdeményezésekhez, innovatív fejlesztések tervezéséhez, megvalósításához kapcsolódik. Elsőként arra kértük a fókuszcsoporthoz szerinti beszélgetéseken résztvevőket, hogy próbálják megfogalmazni, hogy mit értenek innovatív, kreatív kezdeményezéssel, és sorolják fel az általuk ismert ilyen ötleteket. A legfontosabb megállapításokat az 61. ábra mutatja be:

	Innovatív, kreatív kezdeményezések	
	Mit ért innovatív, kreatív kezdeményezés alatt?	Megemlített példák
Humán erőforrás fejlesztés	- meglévő erőforrások újszerű csoportosítása - 1. diszkontinuitás, megszakítja a logikát, 2. elindít egy új láncot - karizmatikus kulcsfigura szerepe az ötlet mögött - kulcsszereplők, közösségek, probléma felismerő- és megoldó képesség - önbizalom, bátorság - ambíció - hit, meggyőződés - olyan vízió alapszik, amiben benne van a szikra, amitől több, mint az eddig ismertek - a „tisztá lap”, az asztal lesöprése már önmagában kreativitás	- Krízis kamra - tematikus útvonalak valódi tartalommal, szolgáltatás- és programkínálattal való megtöltése - iskolaalapítások⁵⁴ - IVS keretében a 600 ha-os ipari park beindítása - NYPJMK – mechatronikai együttműködés - színházalapítás Szombathelyen - kőszegi Jurisich vár megújítása és a kőszegi várszínház működtetése - „Toronyélmény” Kőszegen - Weöres Sándor-emlékév - Vasi Evangélikus Egyházmegyei találkozók Sárovaron - helyi termékekre épülő mozgalmak, fesztiválok (pl. Tökfesztivál) - Vasi Múzeum Látványtár, Iseum - a helyi látványosságok bemutatását szolgáló mobil alkalmazások fejlesztése - CLLD – Községi Szinten Irányított Helyi Fejlesztés (LEADER folytatása) - Kneipp-mozgalom jelenléte - ausztriai Vulkanland - Natúrpark - Mária-út - Alpannonia túraútvonal - SETA – közlekedésfejlesztés - Foglalkoztatási Paktum - GYSEV kezdeményezései, intermodális közlekedés (P+R, B+R)

⁵⁴ Pl. Szombathelyen: Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium, Reményik Sándor Evangélikus Általános Iskola és Művészeti Iskola, Kőszegen: Evangélikus Mezőgazdasági, Kereskedelmi, Informatikai Szakképző Iskola és Kollégium.

Térségi fejlesztési kulcsszereplők	- újdonság; formabontó - állandó megújulás - új nézőpont/látószög - szabadság; kockázatvállalás - önmegvalósítás és probléma megoldási képesség - nonkomfomítás és kockázatvállalási hajlandóság - helyzetfelismerő képesség - a meglévő erőforrások összekapcsolása egy eddig meg nem fogalmazott vízió felé - ösztönösség, önbizalom, kurázszi, bátorság	- SETA - közlekedésfejlesztés - NYPJMK – mechatronikai együttműködés - ISES – felsőoktatás fejlesztése - IVS – szombathelyi új fejlesztési koncepció - pápalátogatás
Helyi kreatív vállalkozói réteg	- valami új jön létre - továbblépési képesség - egy probléma újszerű megoldása - meglévő erőforrásokat egy új vízió szerint kombinálja - egy új látásmód - az erőforrások hatékony használata - a vita kreativitást eredményez: kreativitás szintje = tézis → anti tézis - megbízótól függ a kreativitás; ő dönti el, hogy mennyire lehet kreatív a munkával megbízott cég; fontos kérdés, hogy alakító vagy követő magatartást kell végeznie az adott cégnek	- koszegmost.hu (terv volt csak) - Holdfényliget Kalandpark - ISES és a kulturális örökség menedzsment-képzés - közösségi alapú energiaellátás - vállalkozásokat segítő mentor-program - mérleges standolás – Széchenyi István Egyetemmel közösen kialakítandó szenzor rendszer - Kerekes Vendégház (Bozsok) - magbeazonosító rendszer - a holland és a magyar piac összekötése az informatikai piac területén - SoPro-projekt (szociális gazdaság fejlesztése) - applikációk kialakítása nagyobb kerékpáros- és gyalogtúra útvonalakra (pl. Mária-út, Alpannonia projekt) - osztrák Uhudler bor - kőszegi Tóth Pincészet

61. ábra: Innovatív, kreatív kezdeményezések a fókuszcsoporthoz szerelt szereplői szerint

A három fókuszcsoporthoz nagyon hasonló módon definiálták az általunk felvetett fogalmakat. Úgy vélték, hogy egy kezdeményezés kreatív, innovatív volta annak újszerűségében rejlik. Legfőbb jellemzője, hogy a meglévő erőforrásokat tudja olyan formában elrendezni, hogy ami

létrejön, nem pusztán a korábbi elemek összege lesz, hanem azon túlmutat. Ez a gondolat megjelent mindegyik csoportnál, függetlenül attól, hogy a humán erőforrás fejlesztéshez, a térségi fejlesztéshez vagy a vállalkozói szférához kapcsolódó személyek alkották-e a résztvevői kört.

A humán erőforrás fejlesztésben jártas szakemberek ezek mellett megemlítették az újító ötletek mögött meghúzódó, erős, karizmatikus személyiségű vezető jelentőségét. De úgy vélik, hogy fontos szerepe lehet olyan más kulcsszereplőknek, közösségeknek, amelyek magasabb szintű „probléma felismerő- és megoldó képességgel” rendelkeznek. Az ambíció, az önbizalom és a bátorság mellett hit és meggyőződés is szükséges ahhoz, hogy ilyen újszerű kezdeményezések szülessenek.

A három interjú során a humán erőforrás fejlesztéshez köthető kulcsszereplők sorolták fel a legtöbb példát. Érdekes megjegyezni, hogy ugyanolyan arányban említettek meg a közoktatáshoz, az infrastruktúrához, a természeti környezethez, vallási élethez, iparhoz, kultúrához köthető kreatív kezdeményezéseket, nem volt túlsúlyban egyik szektor sem. E tekintetben a helyi kreatív vállalkozói réteggel készített fókuszcsoportban is sok példát soroltak fel, azonban az ő körükben döntő többségben a gazdasági élethez köthető, a vállalkozások fellendítésével kapcsolatos kreatív, innovatív megoldások fogalmazódtak meg többségükben.

A térségi fejlesztéshez kapcsolódó szakemberek ugyanúgy definiálták a kreatív, innovatív kezdeményezéseket, és hasonlóképpen említették meg a helyzetfelismerő és megoldó képesség fontosságát, valamint az önbizalom, bátorság, kurázsi szükségességét, mint a humán erőforrás fejlesztés megjelent kulcsszereplői. Nem tapasztaltunk lényegi eltérést a két csoport között ebben a tekintetben. A példák említésekor azonban megfigyelhető volt, hogy a humán erőforrás fejlesztés képviselőihez képest jóval kevesebb ismert kezdeményezés hangzott el körükben. Minden területről csupán egy-egy példát hoztak fel.

A vizsgálat célja volt az is, hogy megtudjuk, a fókuszcsoportos interjúk résztvevői miként látják a térséget érintő különböző rendszereket, az azok közti kapcsolatot. Az innovatív, kreatív kezdeményezések definiálása, a különböző megközelítések feltérképezése után ezért ugyanúgy jártunk el a „hálózat” fogalmánál is. Megkértük a jelenlévőket, hogy próbálják megfogalmazni, hogy

- Mit értenek hálózat alatt?
- Melyek azok a jellemzők, amelyek a különálló elemeket hálózattá teszik?
- Melyek azok a momentumok, amelyek szükségesek egy hálózati kapcsolat kialakulásához?

- Melyek azok, amelyek szükségesek a fennmaradásához és eredményes működéséhez?

A 62. ábrában látható, hogy miként értelmezték a megadott fogalmat, és milyen példákat ismernek ezekre a humán erőforrás fejlesztés, a térségi fejlesztés és a helyi kreatív vállalkozások világából érkező kulcsszereplők.

A kreatív, innovatív kezdeményezések meghatározásával ellentétben a hálózat fogalmánál meghatározó különbségek jelentkeztek. Másként definiált a három fókuszcsoporthoz, de az egyes csoportokon belül is eltérések mutatkoztak.

	Hálózat	
	Mit ért hálózat alatt? Mik azok a jellemzők, amik különálló elemeket hálózattá teszik?	Megemlített példák
Humán erőforrás fejlesztés	- spontán, közös érdekek és célok mentén alakulnak; ezek nem „kirakat hálózatok” - önkéntes alapon szerveződik - szövetség ≠ hálózat; hálózat > részeinek összege; a szakmai érdekvédelmi szervezet ezért nem feltétlen hálózat - egymás közti közvetlen kapcsolat legyen a szervező erő, ne egy központ legyen az összekötő - nem minden hálózat formalizálódik; az a lényeg, hogy vannak-e valódi közös tevékenységek, konkrét aktivitás - fontos lenne a látens hálózatokra való koncentráció - nincsenek valódi hálózatok, melyek többek lennének a részeinek az összegénél, aktív, új és alulról jövő együttműködésen alapulnak - gesztorszervezet szükséges, önmagától nem működik a hálózat - egy kreatív ember is elég lehet, mint katalizátor	- Pannon Fa- és Bútoripari Klaszter - Pannon Helyi Termék Klaszter - Többcélu Kistérségi Társulások - LEADER kezdeményezések - Kőszegi Ipartestület - Gyógypedagógiai hálózat - Magyarországi Natúrpark Szövetség - TDM hálózat - Caritas - Evangélikus Diakónus Közösség - Szabadtéri Színházak Szövetsége - Kőszegi Művelődési Központ - Öregdiák Egyesület – ALUMNI - Tájház Egyesület (épített örökség megőrzésért létrejött együttműködés) - Tündérkert-mozgalom - Civil Információs Centrum - Nyugat-Magyarországi Néptáncszövetség - CCC-projekt - Szombathelyi Evangélikus Gyülekezet - polgári társulások - népfőiskolák (skandináv öntevékeny, önszerveződő körök voltak az alapjai)

	- kell egy olyan szereplő, aki az egy tevékenység köré szerveződő közösséget összefogja - érzelmi viszonyulás jelentősége meghatározó - spirituális érzelmi többlet elengedhetetlen egy hálózat fennmaradásához és működéséhez - közös értékrend, önös-és anyagi érdekek kizárása	
• A Pannon Fa- és Bútoripari Klaszternek a Nyugat-Magyarországi Egyetemmel való együttműködése nem csak egy „beszállítói–értékesítési” tipikus kapcsolat, hanem piacok feltárására, együttes piacokon való megjelenésre is irányul. Az egyetem faipari és mérnöki karain rengeteg szakember végzett a régióban, akik sikeresen el is tudtak helyezkedni a faipar, bútortermelés területén. • LEADER nem hálózat, viszont formalizált hálózatnak tekinthető. • A KLIK (Klebensberg Intézményfenntartó Központ) hálózat vagy sem? Tekinthető-e egy olyan szervezet hálózatnak, ami felülről szervezett, centralizált? Pro és contra érvek egyaránt elhangzottak. • A résztvevők kooperációra törekcszenek, mert tisztában vannak vele, hogy a hálózathoz való tartozás a saját érdeke is. • A Tündérvkert-mozgalomban megvalósul a civilek és az önkormányzati összefogás a természeti örökség megóvása érdekében. • Nem baj, ha nem formális egy hálózat, attól még megvalósulhat hálózatos együttműködés a közös tevékenységek által. Meg kell ismerni a mindennapi hálózatokat, és tudatosabban irányítjuk az energiát ezekbe azért, hogy erősödjének. Kőszeg és Szombathely abszolút kulcsszereplők itt; átfedéseket kell kialakítani a két város hálózatai között. • Túlzott individualizáció: gyermekkortól hangsúlyt kellene fektetni az együttműködési képesség kialakítására; kooperatív oktatás szükségessége. • A közös cselekvés iránti elkötelezettséget a tagokban lévő érzelmi viszonyulás azonossága hozza létre. Ha ez a motor megvan a szereplőkben, akkor tud működni egy ilyen hálózat. CCC-projektben a szervező erő az elköteleződés a szellemi kulturális örökség megőrzése, használata, hasznosítása érdekében. Az egyház esetén a spirituális érzelmi többletből jön létre az összetartó erő. • Pályázatok által elveszik az önállóság. A már kialakult együtt gondolkodást és együtt tevékenykedést tudják a pályázati pénzek erősíteni. • Hálózatok működtetését lehetne oktatni.		
Társégi fejlesztési kulcsszereplők	- Bizalmi együttműködés jól felfogott érdekek mentén. - Nem zárt rendszer, nem önmagáért van, kapcsolati hálóként épül fel, melynek vannak alhálói.	- Közlekedési hálózatok (vasút, autópálya) - Intermodális csomópontok - Foglalkoztatási Paktum, foglalkoztatási szereplők hálózatai - Pannon Megújuló Energia Klaszter

	- Közös érdekek, közös pontok megtalálása. - Közös gazdasági érdekek (de nem csak ez lehet, ami létrehozza és mozgatja a jól működő hálózatokat) - Érdek és érték motiválja (pl. természeti értékek), ha ezek szétválnak, a hálózat szétesik. - Fontos a mindig együttműködő partnerség megléte. - Hálózat nem tud működni irányító szervezet nélkül.	- Integrált Városfejlesztési Stratégiák - NYPJMK – gazdasági hálózat a mechatronikai területén - Magyar Natúrpark Szövetség - Magyar Turisztikai Desztináció Menedzsment Szövetség (TDM) - a Pannon Egyetemen belül a Nagykanizsai Kampusz és a Georgikon Kar együttműködése - Bük-Gór víztározó létrehozásának terve, ami az érintett térség turisztikai és gazdasági érdekeit támogatná
• Foglalkoztatási Paktummal kapcsolatban – a foglalkoztatási szereplők együttműködése szorosabb, mint a munkaügyi hivataloké. • A funkcionális várostérség népessége növekszik, a városé csökken, így ez egy növekvő, dinamikus pulzáló térség. Szombathely fejlődési iránya Kőszeg irányába megy. Intermodális csomópont létesítésével egy térségi agglomerációs zóna is létrejöhetne, javulnának a munkaerő mozgásának lehetőségei. • Nincs olyan felelős intézmény/szereplő, aki összehangolná a hálózatokat. • Natúrparkok esetén a hajtóerő nem gazdaság, hanem az érzelmi közösség, a lokálpatrióta identitás, a gazdasági érdekek abszolúte nem játszottak szerepet a hálózatosodásban. • Az önkormányzati részvétel színesíti a tevékenységeket. • TDM→ nem tud felállni az országos rendszer, aminek oka, hogy nem foglalmazták meg a turizmus fejlesztés pontos irányát. • A jelenlegi felsőoktatási rendszer elavult. Kicsi, egymással együttműködő központok lehetnek a legújabb gondolatok, a tudás hordozói. (Bolognai Egyetemi példa: kisvárosokba telepítettek karokat, alapítványokat; fellendítették a térséget.) • Nem szabad, hogy csupán egy pályázat hívjon életre egy együttműködést, hogy csak névlegesen, formálisan működjön. Ilyen esetben a pályázat kifutásával az együttműködés is megszűnik, hiszen nem volt meg az a plusz, ami összekötné a tagokat, nincs közös érdek, közös szolgáltatások, közös értékek. • Savaria Tourist megszűnésével megszűnt egy térségi turisztikai hálózat. Hálózat nem képes működni mindenfajta irányító szervezet nélkül. Katalizátor szervezet fontossága, felelősségvállalása. • Vas Megyei Múzeumok Igazgatóságának megszűnésével lesz-e az örökségvédelem területén valamiféle hálózati együttműködés? • A megyei fejlesztési tervezésben a projektek 70%-a Szombathelyre fókuszál, ez nehezíti a térségi együttműködések, a közös pontok kialakítását. Meg kell határozni, hogy pontosan hol van az a térség, amire vonatkozóan közös stratégiákat akarunk kidolgozni, és a továbblátni a saját érdekeken.		
Helyi kreatív vállalkozói réteg	- A legfontosabb a közös érdekek és értékek. - Összekapcsolódás, együttműködés egy közös cél érdekében.	- Kőszegi Ipartestület - LEADER csoportok

	- Erőforrások összeadása úgy, hogy az eredmény magasabb szintű legyen. - Kölcsönös előnyök, összehangolható érdekek fontossága. - Koordinációs központ fontossága. - Nem lehet felülről vezérelt. - Megújulási képesség. - Új csomópontokat alakít ki a hálózat; minél több ilyen csomópont alakul, annál erősebb a háló. - Bizalom, hitelesség, nyitottság szükségessége. - „Kell élmény!”. - Fontos a „kritikus tömeg” megtalálása.	
• A résztvevők véleménye megoszlott abban a tekintetben, hogy egy hálózat esetén van-e szükség felülről jövő koordinációra. Van, aki szerint mindenképpen szükséges koordinációs központnak lennie, volt, aki szerint a hálózat nem lehet felülről szervezett, illetve voltak, akik szerint az együttműködés mélysége határozza meg, hogy kell-e koordináció, illetve a koordináló szerepet mindig más töltsse be, vagy egy teljesen külső szereplő töltsse be a katalizátor pozíciót. • Szükség lenne a hálózati együttműködés, az ahhoz szükséges készségek és képességek fejlesztésére, oktatására. Az együttműködési kultúránk és hajlandóságunk javítható lenne. (Vállalkozási kultúra és a vezetőképzés hangsúlyozása.) • Alapvető tényező az „élmény”. Egy plusz, egy érzelmi azonosulás, mely túlmutat a pusztán gazdasági érdekeken. Ez erősíti meg az együttműködési szálakat, és alakítja ki a hálózatot. • Kezelhető, limitált résztvevői kör tud egy jól működő hálózatot fenntartani. • A résztvevő vállalkozók szerint hálózat lehet egy olyan együttműködés is, ami nem formalizált.		

62. ábra: A hálózatokról alkotott véleménye a fókuszcsoport résztvevőinek

A hálózat fogalmának meghatározásánál a két legfontosabb kifejezés, amely mindhárom csoportnál megjelent: 1. érdekek mentén létrejövő szerveződés, 2. értékek mentén létrejövő szerveződés.

A vélemények alapján elmondható, hogy ezek mellett szükség van valami pluszra, amit a humán erőforrás fejlesztéshez kapcsolódók „spirituális, érzelmi többletként”, a vállalkozói réteg „élményként” említett. Pusztán a közös érdekek jelenléte nem elég ahhoz, hogy sikeres hálózati együttműködés jöjjön létre, kell az az érzelmi viszonyulás, ami a közös munkáért való elköteleződést eredményezi.

A humán erőforrás fejlesztés területéhez kapcsolódók szerint a hálózatok nem ugyanazok, mint a szervezetek közti szövetség. A hálózatokban van egy plusz, amitől több lesz, mint a hálózatot alkotó részek összege. Kialakulásukban fontosnak vélték a spontaneitást, az önkéntes részvételt, szerkezetében pedig az alulról felépülő hálózatot vélték elengedhetetlennek. Úgy gondolták, hogy nem feltétlen kell formalizálnia egy hálózatnak, attól még sikeres együttműködés alakulhat ki. A lényeg a közös tevékenységben rejlik; ha a konkrét aktivitás megvalósul, akkor beszélhetünk igazi hálózati kooperációról. Ezért kizárólag formai szempontoknak megfelelő hálózatok helyett fontos lehet a látens hálózatokra való koncentráció. Vita tárgya volt, hogy milyen katalizátor szükséges a hálózatosodás megindulásához. Voltak, akik úgy vélték, hogy valamely gesztorszervezet nélkülözhetetlen sikeres hálózat létrehozásához, mert önmagában működésképtelen lenne. Mások szerint egy kreatív személy, egy karizmatikus személy is lehet az, aki a tevékenység köré szerveződő közösséget összefogja. A térségi fejlesztők szerint irányító szervezet nélkül működésképtelen egy hálózat. A vállalkozók úgy gondolták, hogy hálózatos kooperáció nem lehet felülről vezérelt, de kiemelték, hogy fontos lenne egy koordinációs központ kialakítása.

Az említett példákat illetően viszont elmondható, hogy a humán erőforrás fejlesztésben érdekeltek tudták a legtöbbet felsorolni, a vállalkozók pedig a legkevesebbet, ők pusztán két általuk ismert hálózatot tudtak előhozni.

A példákat nézve könnyen megállapítható, hogy melyik fókuszcsoporthoz hangzottak el. Érzékelhető volt az eltérő szakterületekről érkező szakemberek látóköre az általuk említett példák tükrében, hiszen a humán erőforrás fejlesztéshez köthető szereplők egyáltalán nem említettek várostervezéshez/fejlesztéshez, közlekedéstervezéshez/fejlesztéshez kapcsolódó hálózatokat, míg a területfejlesztéshez köthető szereplők szinte csak ilyen jellegűeket soroltak fel.

Az említett sikeres hálózatok:

- **ALUMNI, Öregdiák Egyesület**

„Célja a felsőoktatásban végzett hallgatókkal való folyamatos kapcsolattartás, az intézményhez való tartozás mindkét fél számára érzelmi és értelmi hasznosítása.

Az ALUMNI-rendszer ennek megfelelően több részecélt szolgál:

A kapcsolattartás cím adatbázis rendszerének kezelése, frissítése (végzett hallgatók „portálja”).

A végzett hallgatók egyetemi rendezvényekről, konferenciákról való tájékoztatása, bevonása, mint cégük kontakt személyei.

A végzett hallgatók K+F témákról, pályázati együttműködésről való tájékoztatása, bevonása.

Nappali tagozatos hallgatók szakmai gyakorlatainak szervezése.

Végzett hallgatók találkozóinak szervezése.

Végzett hallgatók életpálya követése.

Középiskolák beiskolázási tutori rendszerének kiépítése és működtetése.”⁵⁵

- **Bük–Gór víztározó**

„A Bük–Bő–Gór-víztározó jelenleg egy árvízi vésztározó a Répce folyón, amelynek célja a szabályozatlan medervonalú szakaszokon, hogy Bő, de Chernelházadamonya, Tompaládony községek árvízi védelmét is további védtöltés kiépítése nélkül biztosítsa. Korábban említették Góri-víztározóként is. A területén a jövőben jóléti célra állandó vízfelülettel rendelkező tavat kívánnak kialakítani.”⁵⁶

- **Civil Információs Centrum**

Lásd bővebben a 166. oldalon

- **CCC-projekt**

„Cultural Capital Counts hat közép-európai ország tíz térségét egyesítő projekt. A partnerek célja közös: saját szellemi örökségükre, tehát az élő hagyományokra, a szaktudásra és képességekre tekintettel elősegíteni a térség fejlődését. A partnerek három éven keresztül (2011–2014) működnek együtt annak érdekében, hogy hasznosítsák kulturális örökségüket a sikeres, pozitív jövőbeli fejlődés érdekében. Hiszünk abban, hogy az emberek tudása, tapasztalata és a társadalmi érintkezés jelentik a legértékesebb erőforrást térségeink fejlődése számára.

Az egyedire és a különlegesre fókuszálnak, ezzel a térség is vonzóbbá válik az itt lakók, az ide látogatók és a vállalkozók számára. A Cultural Capital Counts fel szeretné hívni az itt élők figyelmét térségük egyediségére, és meg szeretné erősíteni kapcsolatukat a térséggel, a tájjal és a kultúrával. A szellemi kulturális erőforrásokra alapozott stratégia kialakításával pedig olyan

⁵⁵ <http://www.szervez.uni-miskolc.hu/tamop/html/alprojekt10.htm>

⁵⁶ <http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCK%E2%80%93B%C5%91%E2%80%93G%C3%B3r-v%C3%ADzt%C3%A1roz%C3%A1roz%C3%B3>

fenntartható területfejlesztés lesz követhető, amely erősíti a térség vonzerejét a vállalkozások és a térségek versenyképessége szempontjából. A cégek és vállalkozások is meríthetnek saját térségük szellemi kulturális örökségéből, amely hozzájárulhat Egyedi Értékesítési Ajánlatuk (USP) kialakításához. Közös munkával a térség szellemiségét viszik a térség gazdaságába.”⁵⁷

- **Evangélikus Diakónus Közösség**

- **Foglalkoztatási Paktum**

„Ausztria uniós csatlakozását követően, 1995-ben indult útjára a Phare CBC Ausztria–Magyarország program, mely a határon átnyúló együttműködés fejlesztését tűzte ki célul. Egy közös munkaügyi projekt keretében konferenciasorozat megrendezésére került sor, melyek során a magyar szakemberek megismerkedhettek az Európai Unión belül használatos leghatékonyabb munkaerő-piaci módszerekkel, valamint az Ausztriában működő foglalkoztatási megállapodásokkal.

A konferenciát követően a Vas Megyei Munkaügyi Központ szakemberei konzultációt kezdtek a stájer Munkaerő-piaci Szolgálat munkatársaival a kistérségi megállapodások kialakításának módszereiről, illetve további információkat gyűjtöttek az osztrák tartományokban működő helyi foglalkoztatási együttműködésekről.

Mindezek után a Vas Megyei Munkaügyi Központ szakemberei elhatározták, hogy Magyarországon is megkísérlik a foglalkoztatási megállapodásokat meghonosítani, és ezt az újszerű munkaerő-piaci együttműködést hatékonyan működtetni.

Az első magyar kistérségi foglalkoztatási megállapodás aláírására 2002. május 3-án került sor Vas megyében. A Kemenesaljai Foglalkoztatási Paktum elnevezést kapta. A Vas Megyei Munkaügyi Központ kezdeményezésével létrejött megállapodást a Kemenesaljai Területfejlesztési Társulás elnöke, a Vas Megyei Munkaügyi Központ igazgatója és a celldömölki munkaügyi kirendeltség vezetője írta alá, ám rajtuk kívül még 55 szervezet, intézmény és magánszemély nyilvánította ki aláírásával, hogy támogatja a megállapodás céljait, egyetért annak tartalmával. A Megállapodás hatására elindult a térségben egy közös gondolkodás Kemenesalja foglalkoztatási problémáinak kezelésére. Ennek megvalósítása érdekében a terület legnagyobb vállalatai, önkormányzatai, képző intézményei és a munkaügyi szervezet közösen megfogalmazták elképzeléseiket.

⁵⁷ <http://www.culturalcapitalcounts.eu/index.php/hu/>

Az együttműködés eredménye az is, hogy a projekt időtartamának második évében már jelentős tevékenységek tervezésére és lebonyolítására került sor.

Emellett a Megállapodás erősítette a határ menti osztrák-magyar munkaügyi együttműködést is.”⁵⁸

- **Gyógypedagógiai Hálózat**

Hazánkban sajátos nevelési igényű gyermekek integrációjára először 1993-ban biztosított lehetőséget a törvény.

Az utóbbi években folyamatosan nő azoknak az intézményeknek a száma, melyek befogadó iskolaként vállalják a fogyatékkal élők együttnevelését. Az együttnevelésre vállalkozó iskolák speciális megsegítését az Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények láthatják el, amelyeket a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók integráltan történő nevelésének, oktatásának segítésére hoztak létre. Az alapellátáson kívül gyógypedagógiai szakszolgáltatást és szakmai szolgáltatást biztosítanak.⁵⁹

- **Integrált Városfejlesztési Stratégiák**

„A városfejlesztési tervezésbe a közelmúltban bevezetett IVS olyan komplex városfejlesztési rendszerek strukturálását célzó tervtípus, amely magstratégiaként megteremti a városfejlesztési irányítás/kormányzás további tervdokumentumainak alapját, és létrehozza a középtávú társadalmi-gazdasági és térbeli fejlesztés fenntartható kereteit.

A városfejlesztési magstratégia – mint egy reális, megvalósítható, integráló terv – alapján kidolgozásra kerülhetnek a szektorális (ágazati) intézkedési tervek, összeilleszthető lesz a térbeli tervezés és a szabályozás, kidolgozhatóak az akciókra kijelölt területekkel kapcsolatos tervek, és azon belül az egyes projektek és megvalósíthatósági tanulmányok. A tervezés lehetőségei kibővülnek, hatékonyabb és ösztönzőbb lesz a közpénzek felhasználása, ezzel sikeresebbé válhatnak a városirányítás által generált fejlődési folyamatok.”

- **Kőszeg és Vidéke Vállalkozók Ipartestülete**

⁵⁸ http://www.paktum.hu/foglalkoztatasi_paktumok/foglalkoztatasi_paktumok_magyarorszagon

⁵⁹ <http://fejlesztok.hu/szekciok/gyogypedagogusoknak/431-egyseges-gyogypedagogiai-modszertani-intezmeny.html>

A Kőszegi Ipartestület 1885. június 19-én tartotta alakuló közgyűlését. Mai székházát 1902-ben vették meg 12 000 koronáért. Itt az iparos segédek számára munkásszállót rendeztek be. 1908-ig betegsegélyező egyletet, nyugdíj és rokkant egyletet is létesítettek.

1919-ben megválasztott Dömötör Gyula szíjgyártómester sokat tett az iparosok érdekeinek képviseléséért. Többek között neki köszönhetően kaptak a kőszegi cipész tagok állami megrendeléseket.

1946-ban a testület működését megszüntették, majd 1990-ben Szőnye József elnök vezetésével alakult újjá az ipartestület, melyhez 1992-ben a kőszegi vállalkozók kezdeményezését követően csatlakoztak a kereskedők és a vendéglősök is.

A Kőszegi Ipartestület eredményességét tagjai kitartó, aprólékos munkájának és komoly szervezettségének köszönheti; ez segíti őket a piacért való küzdelemben.⁶⁰

- **Közlekedési hálózatok – SETA-projekt**

„A SETA projekt célja, hogy elősegítse a partnerrégiók közötti versenyképes elérhetőség megteremtését a hatékony áru- és személyszállítás, valamint a káros környezeti hatások mérséklése érdekében, melyek meghatározó tényezők a régiók gazdasági fejlődésének. A projekt fő célkitűzései a partnerrégiókat érintő délkeleti közlekedési tengely (Bécs/Pozsony–Zágráb/Rijeka) közlekedési hálózatának felmérése és elemzése, valamint fejlesztése. Ezen belül: a SETA partnerségi terület közlekedési/szállítási igényeinek feltérképezése, a közlekedési hálózat felmérése alapján a szűk keresztmetszetek megállapítása, majd a feltárt problémákra rövid/közép/hosszú távú megoldások kidolgozása, valamint a fejlesztési intézkedések megvalósíthatóságának felbecslése társadalmi–gazdasági, pénzügyi és környezetvédelmi szempontból, végül végrehajtási javaslatok készítése (SETA Közlekedési Folyosó Fejlesztési Terv keretében) az eredmények kiértékelése és a kísérleti (pilot) projektek tapasztalatai alapján.”⁶¹

- **LEADER kezdeményezések**

A LEADER a francia „Liaison Entre Actions pour le Developement de l’Economie Rurale” rövidítése, aminek a jelentése: közösségi kezdeményezés a vidéki gazdaság fejlesztéséért.

⁶⁰ <http://www.ipartestulet.eoldal.hu/cikkek/tortenetunk.html>

⁶¹ <http://westpa.hu/cgi-bin/westpa/news.cgi?view=ck&tID=168&nID=7570>

Az 1991-ben elindított kezdeményezés célja az volt, hogy gazdasági, társadalmi és környezeti problémák helyi megoldásával segítse elő a fenntartható fejlődést Európa vidéki területein.

A LEADER a helyi közigazgatás, a vállalkozók és civil szervezetek összefogására épít, közösségeik kezébe tényleges döntéshozatali jogkört ad.

A LEADER hét fő jellegzetessége:

1. Területalapú fejlesztés
2. Alulról építkező megközelítés
3. Háromoldalú partnerség: a vállalkozói, civil- és közszféra
4. Innováció
5. Integrált ágazatközi megközelítés
6. Hálózati működés
7. Kooperáció⁶²

• **Magyarországi Natúrpark Szövetség**

A natúrparkok kiemelkedő tájak, amelyek különösen gazdag természeti és kulturális örökséggel rendelkeznek. Elsősorban a vidéki térségben helyezkednek el, és előremutató tevékenységet folytatnak a biológiai sokszínűség, a természet és a táj megóvása, a vidéki tájhoz kötődő rekreáció és a fenntartható turizmus, valamint a környezeti nevelés és a vidéki területek fenntartható fejlesztése területén. A natúrparkok az integratív természetvédelem modell régiói, a vidékfejlesztés motorjai és együttműködési modellek is egyben.

A Magyar Natúrpark Szövetség 2005-ben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében Füzer településen alakult meg. Magyarországon jelenleg 7 elismert natúrpark van.

Az alapszabályban megfogalmazott céljai és feladatai:

- a magyarországi natúrparkok közös érdekének védelme és képviselése hazai és Unió szinten is
- kulturális örökségvédelem
- természetvédelem
- környezetvédelem
- a fenntartható környezetvédelem terjesztése, környezeti nevelés
- településfejlesztés

⁶² <http://www.umvp.eu/files/K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20vid%C3%A9kfejleszt%C3%A9s%20-%20T%C3%A1j%C3%A9rkeztet%C3%B3%20az%20Eur%C3%B3pai%20Uni%C3%B3%20LEADER%20programj%C3%A1r%C3%B3l.pdf>

- környezettudatos turizmus támogatása
- társadalmi és gazdasági szereplők közötti együttműködés támogatása

- **Magyarországi Tájházak Szövetsége**

„Az egyesület célja a magyarországi tájházakat működtető jogi- és természetes személyek érdekeinek képviselete és összehangolása. A tájházak megőrzésének, szakszerű helyreállításának, működtetésének, fenntartásának, fejlesztésének elősegítése, új tájházak létrehozásának szakmai támogatása, valamint részvétel a tájházakkal és gyűjteményeikkel kapcsolatos népművészeti tevékenységben, tudományos kutatásokban.

A szövetség feladata a tájházakat működtető szervezetek és személyek jó szakmai együttműködésének elősegítése, az ehhez szükséges információellátás és szakmai érdekképviselet biztosításával, továbbképzések, konferenciák szervezésével, szakmai fórumok működtetésével, valamint a magyarországi tájházak jellemzőit tartalmazó adatbázis létrehozása és rendszeres karbantartása, a tájházak létezésével és tevékenységével kapcsolatos információk folyamatos publikálása (honlap).

Az Egyesület céljainak megvalósítása érdekében nemzetközi jelleggel működik.”⁶³

- **Nagykanizsai Kampusz és a Georgikon Kar együttműködése**

- **Népfőiskolák**

- **Nyugat-Magyarországi Néptánc Szövetség**

- **NYPJMK – Nyugat-Pannon Járműipari és Mechatronikai Központ**

„A Nyugat-Pannon Járműipari és Mechatronikai Központ küldetése a térségben már jelenlévő, valamint betelepíteni kívánó gépipari, járműipari és elektronikai ágazatok képviselői számára olyan gazdasági és társadalmi környezet biztosítása, amely versenyképes hátteret jelent a tartós jelenlét kiépítésére és hosszú távú fenntartására.

A program alapvető célja egy olyan járműipari, gépipari, mechatronikai és kapcsolódó ágazati ipar- és gazdaságfejlesztés megszervezése és lebonyolítása, amely lehetővé teszi, hogy jelentősen növekedjen a térség nemzetközi versenyképessége – a járműipari, elektronikai és

⁶³ <http://www.tajhazszovetseg.hu/hivatalos-iratok>

egyéb gépipari területeken –, tartósan és fenntarthatóan biztosítható legyen a foglalkoztatás a fejlesztendő ágazatokban. A koordinált térségi iparfejlesztés további célja egy intelligensen szakosodó régió kialakítása a Zalaegerszeg–Szombathely–Szentgotthárd térségben, ahol a járműipari–gépipari–elektronikai gyártó- és beszállítói bázis összhangban van brüsszeli S3 (Smart Specialization Strategy) prioritással.

Ehhez egy olyan világszínvonalú termelési kultúra és modern technológiai környezet kialakítását, fenntartását kell megvalósítani, ami épít az interregionális és nemzetközi kapcsolatok fejlesztésére, valamint a térségi vállalkozások fejlesztésével, bevonásával képessé válik a beszállítói értéktermelési láncokban a hazai részarány és ezen keresztül az ipari export növelésére. Mindennek elengedhetetlen feltétele a műszaki szellemi bázis (K+F+I, szakképzés, közép- és felsőfokú képzés) jelentős mértékű, az ipari igényekre épülő átalakítása, illetve megerősítése és a gazdaságot támogató infrastruktúra (közlekedési hálózat) fejlesztése a térségben.

A Nyugat-Pannon Járműipari és Mechatronikai Központ küldetése a térségben már jelenlévő, valamint betelepíteni kívánó gépipari, járműipari és elektronikai ágazatok képviselői számára olyan gazdasági és társadalmi környezet biztosítása, amely versenyképes háttérrel jelent a tartós jelenlét kiépítésére és hosszú távú fenntartására.”⁶⁴

- **Pannon Fa- és Bútoripari Akkreditált Innovációs Klaszter**

„2001-ben, Magyarországon második klaszterként alakult meg a Pannon Fa- és Bútoripari Klaszter (PANFA), 15 alapító taggal. Zalaegerszegről indult el az együttműködés. Az összefogás célja a kezdetektől az volt, hogy a magyar faipar két kulcsterületén, a bútoriparban, illetve az épület- és épületasztalos-iparban összetételben, minőségben és árban nemzetközileg versenyképes termékeket legyenek képesek gyártani és piacra vinni.

A klaszter az együttműködések színtere is: egymást kiegészítő területek képviselői találkozhatnak és kezdenek közös fejlesztésbe új célcsoportokat megszólítva, vagy versenyképesebb árakat kialakítva.

Több kiállításon, vásáron kiállítóként és támogatóként is találkozhatott a közönség a PANFA-val. Közös klaszterprojektként kiemelhető ezek közül a PANNON DESIGN Bútor, Lakberendezési és Lakótér Kiállítás és Vásár, amely négy éven keresztül a bútorgyártó klaszter tagvállalkozások együttműködésével valósulhatott meg.”⁶⁵

⁶⁴ <http://pannonjmk.hu/rolunk>

⁶⁵ <http://panfa.hu/klaszter/>

- **Pannon Helyi Termék Klaszter**

Lásd bővebben a 167. oldalon

- **Polgári társulások**

- **Szabadtéri Színházak Szövetsége**

A szövetség 1997-ben alakult azzal a céllal, hogy összefogja a hivatásos magyarországi szabadtéri színházakat, erősítse a szabadtéri színházi kultúrát, intézményeik társadalmi rangját emelje, kapcsolatot tartson a hazai szakmai szervezetekkel, intézményekkel, hatóságokkal. Jelenleg tíz színház tagja a szövetségnek.

A szövetség célja tagjaik műsorainak összehangolása, közös produkciók létrehozása, valamint kapcsolattartás a külföldi fesztiválokkal, a tapasztalatok kicserélése.

A szövetséghez tartozó színházakban minden nyáron június közepétől augusztus végéig a legjelentősebb hazai és külföldi művészek lépnek fel a prózai és zenés színház különböző műfajaiban. Rendeznek képzőművészeti és fotókiállításokat is. Évente több mint 25 új bemutatót és 300 előadást tartanak.⁶⁶

- **Szombathelyi Evangélikus Gyülekezet**

- **TDM hálózat – Magyar Turisztikai Desztináció Menedzsment Szövetség**

„A magyar turisztikai intézményrendszer átalakulását elősegítő, a TDM szervezetek működési körülményeit javító, szakmai tevékenységét támogató szándékkal 2011. január 28-án, az esztergomi alakuló ülésen 16 TDM szervezet összefogásával létrejött a Magyar TDM Szövetség. A tagi reprezentáltság azóta folyamatosan meghaladja az 50%-ot, a csatlakozott TDM-ek száma immáron 49-re emelkedett.

A TDM Szövetség kiemelt céljaként fontos szerepet kap a TDM szervezetek szakmai- és érdekképviselője, az aktív szakmai közreműködés a nemzeti marketing és turizmuspolitika, a turizmust érintő jogi- és közgazdasági szabályozás kialakításában, a TDM szemléletmód képviselője és terjesztése, valamint a nemzeti turisztikai szervekkel való együttműködés.”⁶⁷

⁶⁶ <http://www.szabadtteriszinhazakszov.hu/>

⁶⁷ <http://www.tdmszovetseg.eu/>

- **Tündéerkert Mozgalom**

A mozgalom Zalából indult útjára Kovács Gyula erdész kezdeményezése révén. Ma már a Kárpát-medence minden térségében megtalálhatóak a Tündéerkertek, számuk közelíti a százas nagyságrendet. A kertek kialakításának célja a Kárpát-medence őshonos gyümölcsfajtáinak a megmentése.⁶⁸

- **Vas megyei Caritas**

„A Katolikus Karitászi egyházi jogi személyiségű közcélú humanitárius szervezet, amely korra, nemre, felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül segíti a rászorulókat szociális, egészségügyi intézmények fenntartása és különböző segélyprogramok, akciók útján.”⁶⁹ A Magyar Caritasnak 15 szervezete van. A Szombathelyi Egyházmegyei Caritas Alapítványt 1992-ben hozták létre.

„Céljai: Állandó szociális, karitatív feladatok: mentális, természetbeni és anyagi segítségnyújtás a testi és lelki bajban szenvedők részére. A perifériára szorult, vagy katasztrófa sújtotta települések, határon túli magyarok támogatása. A város és a megye önkormányzata által támogatott, kiemelt feladat a szenvedélybetegek pszichoszociális ellátása, mentálhigiénés támogatása, gondozása, terápiás célú foglalkoztatása, rehabilitációja. A célok megvalósítását szolgáló intézmények, szolgáltatók: 88 önkéntes plébániai csoport, Családsegítő Szakszolgálat, Karitászi Bolt, Rév szenvedélybeteg-segítő szolgálat, Hársfa – Ház Pszichiátriai és szenvedélybetegek Nappali Ellátója és Átmeneti Otthona.

Az önkéntes munkatársak havi rendszerességgel találkoznak, összejöveteleket tartanak, továbbképzéseken vesznek részt. A nehéz sorsú gyermekek életkörülményeinek javítását célzó, hagyományos rendezvényeik: futógála, kerékpártúra. Jótékonyági rendezvényeik: hangversenyek, bálók, kiállítások. Támogatást nyújtanak más intézmények által szervezett táboroztatáshoz, szervezeteik maguk is vállalnak nyári programokat.”⁷⁰

- **Vas Megyei Önkéntes Centrum**

Lásd bővebben a 166. oldalon

⁶⁸ <http://genmegorzes.hu/hu/t%C3%BCnd%C3%A9rkertek-mozgalom-az-%C5%91shonosgy%C3%BCm%C3%B6lcsf%C3%A1k-megment%C3%A9s%C3%A9rt.html>

⁶⁹ <http://www.karitasz.hu/rolunk>

⁷⁰ http://www.vas megye.hu/nonprofit-es-civil-szervezetek/315/szombathelyi_egyhazmegyei_caritas_alapitvany/

- **Többcélú Kistérségi Társulások**

„Az Országgyűlés 2007. szeptember 10-én fogadta el a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló 2004. évi CVII. törvény módosítását. Ennek eredményeként – Budapest kivételével, ahol a Fővárosi Önkormányzat látja el e feladatokat – mind a 173 kistérségben létrejött a kistérség összes települését magába foglaló többcélú kistérségi társulás. Ezzel hosszabb távon egységesen szabályozható és támogatható rendszer alakult ki a települési önkormányzatok ösztönzött, de önkéntes részvételével.

A sokszor 30–40 települést magába foglaló kistérségek azonban nehezen képesek hatékonyan elvégezni közszolgáltatási feladatokat. Azonban – a kistérségi együttműködéseknel alacsonyabb szinten – néhány településre kiterjedő együttműködések jönnek létre egy-egy közfeladat ellátására.”⁷¹

- **Pannon Megújuló Energia Klaszter**

„A megújuló energiák használata egyre elterjedtebb Magyarországon, nő a kereslet a megújuló energiákat biztosító berendezések iránt, így egyre több vállalkozás foglalkozik ezzel a témával. A Pannon Megújuló Energia Klaszter szervezése már 2005-ben elkezdődött. A klaszter hosszú távú célja a megújuló energia ágazat fejlesztése, a Nyugat-dunántúli Régió megújuló A klaszter céljai és feladatai:

- a fosszilis energiahordozók megújuló energiaforrásokkal való kiváltásának, az energiahatékonyságnak az elősegítése a lakossági, intézményi és a KKV szektor piacán,
- a Klaszter tagjai számára a piaci lehetőségeknek a növelése mind bel-, mind export piacokon,
- hálózatépítés horizontális és vertikális szinten a tagok és szakmai partnerei számára,
- piackutatás, – elemzés a tagok számára,
- szakmai, jogi és vállalatirányítási információ-szolgáltatás a tagok számára,
- a zöld munkahelyteremtés, a kistérségek és régiók gazdaságának megerősítése,
- a hatékony és környezettudatos energiagazdálkodási lehetőségek propagálása, tudatformálás, képzésben való közreműködés alapfokú képzéstől az élethosszon át való tanulásig,
- a helyi gazdaságok, közösségek, kistérségek fenntartható fejlődésének támogatása elemzői, fejlesztői, tervezői, forrásszervezői szolgáltatásokkal,
- klímavédelmi törekvések támogatása, ösztönzése,

⁷¹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Kist%C3%A9rs%C3%A9g>

- az innováció ösztönzése, innovációs célok támogatása az ötlet-menedzsmenttől a megvalósításig bezárólag,
- kutatás-fejlesztési programok, projektek támogatása, megvalósítása energetikai szereplőinek aktív együttműködésével.”⁷²

⁷² <http://www.panenerg.hu/panenerg/celok-feladatok>

2.5. Az interjúk kiértékelése

A primér adatgyűjtés kiemelten fontos része a helyi fejlesztésekben érdekelt szakemberekkel, a felsőoktatási élet szereplőivel, illetve a gazdasági szektort képviselő vállalkozókkal elkészült interjúk elemzése. Ennek során a fókuszcsoport alkalmával gyűjtött visszajelzésekhez képest mélyebb ok-okozati összefüggéseket és részletesebb információkat gyűjtöttünk a térség innovatív kezdeményezéseiről, sikeres hálózati alapú együttműködésekről, a térségi kreativitásról és a térség jövőképéről.

Az interjúalanyok kiválasztása során nagy fontossággal bírt, hogy a térség fejlődésében nagy szerepet játszó szervezetek képviselői kerüljenek megszólításra.

Tartalmi szempontokat tekintve a fő hangsúlyt az **innovatív kezdeményezésekre** (melyek az igazán innovatív kezdeményezések, kik a kulcsszereplők, hogyan lehet fejleszteni egy térség kreativitását), a térségi **kulcsszereplőkre és a jól működő hálózatokra** (együttműködések minősége a térségben, hálózatok és kulcsszereplők beazonosítása, saját partneri kör értékelése), valamint a térségi jövőképre és lehetséges **fejlesztési irányaira** (térségi fejlesztési vízió megfogalmazása, különösen a KRAFT potenciálok tekintetében) helyeztük.

Az interjú adatfelvétel bemutatása

A kutatás során 17 interjú készült, az interjúalanyok főképpen a térségi fejlesztési szakemberek (innováció-kutatás, területfejlesztés, vidékfejlesztés, közigazgatási szint), a vállalkozási szféra (számítástechnikai) és a felsőoktatási szféra (Nyugat-Magyarországi Egyetem, Pannon Egyetem) képviselőiből kerültek ki.

A vizsgálatban 11 kulcsszereplőt kérdeztünk meg. A megkérdezettek személyek mindegyike vezető beosztású. Alább röviden bemutatunk nyolc szervezetet, amelyek közül interjúalanyainkat válogattuk (a bemutatás nem teljes, csak példaként szolgál). A kulcsszereplők közül 3 fő tagja a kreatív osztálynak.

- **UTIRO=Utak az Írótkő Oldalában Leader Egyesületet**

Az Utak az Írótkő Oldalában Leader Egyesületet 2007 decemberében hozták létre, 2008-ban kapta meg a Leader Akciócsoport, HACCS címet. A munkaszervezet 2 főállású munkatársból áll. Tagságuk 70 fő, alapvetően a Kőszegi Kistérség és a Felső-Répcementi Kistérség polgármestereiből/önkormányzataiból, civil szervezeteiből, vállalkozókból épül fel a szervezet.

Alapításkor meghatározott céljuk a vidék és térségfejlesztés, valamint a térségi civil, vállalkozói és önkormányzati programalkotási munkák koordinálása.

- **Írott-kő Natúr-kparkért Egyesület**

Az Írott-kő Natúr-kparkért Egyesület 1997 óta működik, 16 település és megközelítőleg 100-110 egyéni tag alkotja az egyesület magját. Az új egységben külön helyet kap a Tourinform Iroda, a menedzser, a titkárnő és az elnök. Telephelye a kőszegi Borok Házában és Kőszegdoroszlón található. Az egyesület célja az Írott-kő–Geschriebenstein Natúr-kpark fejlesztésére vonatkozó elképzelések kidolgozása, egyeztetése: az érintett települések természeti és épített környezetének, idegenforgalmának és gazdaságának összehangolt fejlesztése; a natúr-kpark területén a környezet- és természetvédelmi nevelési és oktatási célkitűzések megvalósítása; továbbá az országhatáron átnyúló együttműködés keretei között az ausztriai Geschriebenstein Natúr-kparkkal való folyamatos és szoros kapcsolattartás, a fejlesztések összehangolása, hosszú távon pedig a két szomszédos natúr-kpark egyesítése.

- **Kőszeg város önkormányzati vezetése**

A város hivatala és önkormányzata külön költségvetéssel működik. A város intézményei közé tartozik többek között a Jurisich Miklós Művelődési Központ és Várszínház, a Chernel Kálmán Városi Könyvtár, a Szociális Gondozó Központ, illetve a Kőszegi Városüzemeltető és Kommunális Szolgáltató Nonprofit Kft. A város szempontjából fontos további együttműködés a térségi társulás.

- **Pannon Novum – Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Ügynökség**

A Regionális Innovációs Ügynökségek 10 éve jöttek létre alulról jövő ötlet nyomán konzorciumi formában az egész országban, 5 éve önálló jogi személyként működnek Nonprofit Kft.-ként. Hét tulajdonosuk van, főleg közcélokkal foglalkozó tulajdonosok például: a megyei önkormányzat, kamara, gazdaság-fejlesztők stb.

- **Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség képviselője**

Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség 1999 óta a régió három megyéjében működik. Egyedi módon a régióban 5 helyen van központjuk: Sopronban, Győrben, Szombathelyen, Zalaegerszegen és Nagykanizsán. Sopronban van a bejegyzett székhely, viszont Szombathelyen van a legtöbb munkatárs, 20–22 fő, Sopronban, Győrben 10–15 fő,

Zalaegerszegen 5–6 fő, Nagykanizsán 3–4 fő. A Nyugat-Dunántúli Operatív Program pályázatainak kezelésével foglalkoznak, munkájuknak nagyobb részében a ROP 1–4 prioritásait menedzselik, a döntés-előkészítéstől a megvalósításig. Emellett vannak nemzetközi projektjeik is, most 4–5 projektjük fut.

- **Pannon Fejlesztési Alapítvány képviselője**

A Pannon Mechatronikai Klaszter menedzsment szervezete, a Pannon Fejlesztési Alapítvány 2005-ben magánalapítványként jött létre. Az alapítvány tisztségviselői a térség fejlődéséért tenni akaró személyek, ipari és/vagy multinacionális gyakorlattal.

- **Arkánium Alapítvány és a Peregrinus Vándoriskola képviselője**

Az Arkánium Alapítvány és a Peregrinus Vándoriskola a térségből és egész Magyarországról fiatalok orientációjával foglalkozik: végzettséget nem adó pálya- és életút-orientációs kezdeményezés.

- **Schott Forma Vitrum Kft. vezető**

A Schott Forma Vitrum Kft. több mint 128 éves nemzetközi vállalatcsoport. A fő profil az üvegyártás, különleges üvegek gyártása. Világszerte több mint 40 telephelye van, és további üzletkötők különböző vállalatoknál. A Schott 19 éve van jelen Magyarországon, 1995-ben kezdték el a termelést. Eredetileg a svájci Forma Vitrum csoport hozta létre a magyarországi telephelyet, és a Schott jelentős nyersanyag-beszállítója volt. 1998-ban lépett be a Schott együttműködőként. Ezután egyre több részvényt megszerezett, és 7 éve ő az egyedüli tulajdonos.

A fentiekén kívül interjút készítettünk egy kőszegi önkormányzati tanácsadóval, és hat felsőoktatási szakemberrel, akik a Nyugat-Magyarországi Egyetem és a Pannon Egyetem vezető beosztású képviselői.

2.5.1. Kulcsszereplőkkel készült interjúk eredményei

A) Az innovációról, innovativitásról alkotott vélemények

Az interjúk adatgyűjtés során kitértünk az **innovatív kezdeményezésekre** (melyek az igazán innovatív kezdeményezések, kik a kulcsszereplők, hogyan lehet fejleszteni egy térség kreativitását). A megkérdezettek véleménye alapján összegeztük, hogy mely jellemzőkkel lehet

leírni az innovációs kezdeményezéseket, az innovációs folyamatokat. Az eredményt a 63. ábra foglalja röviden össze.

K1 véleménye szerint minden folyamat innovatív, ami valami pluszt, előrehaladást hoz. Az előrehaladás szerinte az, ami élhetőbbé teszi a környezetet, és az emberek komfortérzetét növeli. Már azt is előrehaladásnak tekinthetjük, ha nem lépünk hátra. Úgy gondolja, szervezetük számára már az is előrelépés, ha úgy jönnek ki egy rendezvényből vagy egy projektből, hogy nincs veszteségük. Az innovációról alkotott véleménye szerint, egy folyamat akkor lesz innovatív, ha szociális, társadalmi vagy emberi igényt elégít ki, és ezt nem a hagyományos utakon próbálja megtenni, hanem valami újfajta megközelítést használ. Fontos szempontnak tartja, hogy valaki tudja másképpen is szemlélni a dolgokat, mivel valamely megoldás akkor jó és innovatív, ha a kezdeményezés megalkotója bele tudja magát élni annak a helyébe, akiért a folyamat történik. Tehát elengedhetetlen, hogy annak a célcsoportnak a helyébe ne képzeljük magunkat egy-egy megoldás létrehozásakor, amelyre a kezdeményes irányul. Nem a kitűzött cél maga a döntő, hanem hogy az a célcsoport számára megfelelő legyen. Ha valaki csak a célért fejleszt, az célteljesítés és nem innováció.

K2 szerint valamely innovatív megoldás előrevivő: „Ha valami egyre nagyobb, egyre több, egyre szebb lesz, az innovatív.” Fontos szempont még, legyen hozzá ötlettár és hosszú távú előrelátás.

K3 abból a szempontból közelíti meg a kérdést, hogy az innovatív kezdeményezés valamilyen szempontból a megszokott és intézményesített trendek helyett új megközelítést érvényesít. Ennek az új megközelítésnek sok minden lehet a forrása, ha olyan új partnerség, együttműködés jön létre, amelyik addig nem létezett, az már önmagában innovatív. Az innováció általában partnerségekhez kötődik, vagy pedig a jellemző tevékenységhez képest új tevékenységnek a megfogalmazását, megjelenését hozza magával.

K4 álláspontja szerint az innováció szerepe és jelentése kettős. Az innovatív ember nyitott az újra, meg van benne a tanulni vágyás, a befogadási igény az új ismeretek megszerzésére, illetve azt a tudást, amivel már rendelkezik, képes többféleképpen is hasznosítani. Illetve kooperatív, képes együttműködési hálóban részt venni. Van olyan személy, aki kreatív vagy gondolkodó alkatú, de kevésbé képes együttműködési kapcsolatokban részt venni, ilyenek jelenléte nem annyira szerencsés.

K5 az innováció fogalmát viszonylag tágan értelmezi, szerinte az innováció egy olyan alkalmazás, amely kreatív, új szolgáltatásokat kínál. Ők elsősorban K+F-t fejlesztenek. Most készül Szombathelyen egy Nemzeti Regionális Kreatív Központ, amivel szeretnék tartalmat adni a volt laktanyák területeinek, kreatív csomóponttá válhat a térség. Úgy gondolja, a kreatív iparágak szerepe fontos, jó lenne egy Vas megyei kreatív ágazati fejlesztési programot készíteni. Ennek segítségével megtalálhatóak lennének a térség azon területei, erőforrásai, amelyek alapján sikeres fejlesztéseket lehetne megvalósítani. A térségben működik a Pannon Innovációs és Kreatív Ipari Klaszter, 19 kkv a tagja. Az eddigi eredmények a potenciálhoz képest jók, bár nem lehet azt mondani, hogy Kőszeg – Csepreg – Szombathely Közép Európa kreatív szíve. Amennyiben a klaszter célkitűzései megvalósulnak, és a klaszter 30–40 tagot fog számlálni, továbbá a kreatív központ elkezd kiépülni a laktanyában, akkor a térség kompetencia potenciálját magasabbra emelhetik. Akkreditált innováció menedzser-képzésük van, ami ritka, nem sok van az országban. Kreativitás készségfejlesztő tréningeket tartanak, legutóbb Zalaegerszegen tartottak, tavaly novemberben. Vas megyében az ipari formatervező szakosoknak is tartottak ilyen képzést korábban.

Szerinte teljesen új dolgokat nehéz kitalálni a mai világban, viszont adaptálni más környezetből bőven lehet. Tág értelemben bárki lehet innovatív, ez az, amiben szerinte nagyon nem használják ki az emberek a rendelkezésre álló lehetőségeket. Véleménye szerint innovatív az, aki új ötletet, új tudást felhasználva olyan szolgáltatást tud nyújtani, amelyeket más nem, piacon úgy van jelen, ahogy más nem. Fontosnak tartja, hogy a kreativitást felszínre hozó képzéseket tartsanak kisvállalkozások részére, attól kezdve a kreatív gondolkodás megjelenik a készségtárukban. Benyomása szerint, ha valahol elindul valamilyen együttműködés vagy közös gondolkodás, ott azonnal elkezd a kreativitás is működni. Ahol elindul a hálózatosodás, vagy informális egyeztetés indul, ott azonnal színre lép a kreativitás. Jó példa erre a turisztika területe. Néhány kulcsszereplő elkezd egyeztetni, és rögvest elkezdenek fényre jönni a kreativitás elemei, ez követően pedig más szervezetek is elkezdenek háttér lehetőségeket becsatornázni. Ahol emberek beszélgetnek, gondolkodnak, ott van esély hasznos ötletek megfogalmazódására. Az nem innováció, ha van egy csomó ötlet, viszont azokat nem tudják megosztani, nem tudják elindítani a hasznosítás irányában.

Ha a K+F központok létesítésében előrelépés tapasztalható, gazdasági növekedéshez vezethet. Nincsenek a megyében olyan egyetemek, amelyek hangsúlyt fektetnek a kutatásra, az iparral való kapcsolatokra. Kutató intézet van néhány, ezek szerinte nagyon színvonalasak is. Ilyen az *ELTE Gothard Asztrofizikai Obszervatórium* és az *Erdészeti Tudományos Intézet Sárvár*. Ha –

a megye lakosságának létszámát figyelembe véve – lenne 4–5 kutatóintézet, amelyek kifejezetten az ipar igényei alapján működnének, erős húzó erőt képviselhetnének.

K6 szerint innovatívnak azok a folyamatok tekinthetők, amelyek helyi kezdeményezéseken alapulnak, vagy a kezdeményezésnek vannak helyi lábai, és a helyi közösségre hatással vannak. Továbbá fontos szempont, hogy a helyi közösség egyetértsen a folyamattal, tehát egy olyan, legalább középtávú fejlesztési kezdeményezést kell megcélózni, amely érdemben tud befolyást gyakorolni, és ez által hatással van akár a nagy egészre vagy saját maga közegére is. K6 úgy gondolja, minden a személyeken múlik. Az innovatív folyamatokhoz nyitottság szükséges, valamint, hogy az emberek ismerjék a megcélzott időszak minél teljesebb összefüggésrendszerét – legyen az jogi, műszaki, közigazgatási, gazdasági jellegű. Nagyon fontos a kommunikáció: véleménye szerint az ilyen kezdeményezést vezető, koordináló személynek el kell tudni magát fogadtatni. Továbbá elengedhetetlen a megfelelő kommunikáció azért is, mert fontos, hogy a koordináló ember meg tudja magát értetni, tudja informálni akár a helyi szereplőket, akár a tágabb közeget, akár az országos szereplőket.

K7 definíciója, hogy az innováció olyasmit hoz létre, ami korábban nem volt, mégpedig újfajta megközelítési módban. Nem a mennyiség növekszik, hanem a minőség szintjén születnek új dolgok. Konkrét példa erre a GYSEV, amely nem szimpla vasúttársaságként működik, hanem különféle nemzetközi együttműködésekben is részt vállalnak. Nemcsak vasúti infrastruktúrafejlesztésben gondolkodnak, hanem ráfűzhető turisztikai elemekben is, módszertani dolgokban is gondolkodnak, adatbázisokat építenek, hosszabb távú közlekedési tengelynek a kialakításán fáradoznak. Ők innovatív társaságnak mondhatók. Példaként említhető a vasút mentén elhagyott területek zöldhulladék feldolgozási ötlete, vagyis hajlandóságot mutatnak az ilyen dolgokban való részvételre. Az ebből készített biomasszával lehetne fűteni akár az állomásokat vagy a megállókat. Az innováció során fontos elsőként a nyitottság az újfajta gondolkodásmódokra. Olyan embereknek kell lenniük a vezetőknek, akik jártak külföldi országokban, láttak külföldi példákat, képesek legyenek arra, hogy átültessék, ami használható, a saját szervezetükbe. Ha egy vezető elszánja magát egy innovatív lépésre, tudja meggyőzni a kollegáit is, hogy kövessék, vigyék végig az eltervezett fejlesztéseket.

K8 szerint valamely kezdeményezésről akkor mondható el, hogy innovatív, ha az eredeti és kreatív (abban a helyzetben, arra a célra). A meglévő megoldások ismerete is szükséges az

innovációhoz, de új megoldásokat is keresni kell. A lakosság katalizátorként lehet jelen, igény kell a kreativitáshoz, szükség van jó légkörre, környezetre, és kialakul a bizalmi kultúra is. Platformok építésével, oktatási, közösségi tevékenységekkel fejleszthető a kreativitás, ez hosszú, évtizedes, sőt mondhatni végtelenített folyamat.

K9 álláspontja szerint, ha innovációról beszélünk, akkor azt mindig is az egyes ember hordozza. Még ha egy szervezet, vagy térség, úgy tűnik, innovatív arculatot is ölt, új gondolat mindig egy-egy konkrét emberben születik meg. Amikor pedig a többiek azt elfogadják, szociális kérdéssé válik. Viszont a szokásosan innovációnak tekintett folyamatot nem feltétlenül tekinthetjük önértéknek. Csak akkor az, ha megvalósítása termékeny, gyümölcsöző módon kap szerepet valamely személy, csoport, térség életében és jövőjében.

K10 kulcsfontosságúnak tartja, hogy megfelelő emberekkel dolgozzunk. A vállalkozó szerint a térségben nem igazán vannak jól képzett, fiatal, dinamikus mérnökök. A Szombathely–Kőszeg térségben elérhető szakemberek száma eléggé korlátozott. Bár vannak friss diplomások, de tapasztalattal rendelkező munkaerőt alig lehet találni. Nemzetközi hálózati szinten néha szembesülünk azzal a problémával, hogy egy adott projektnek ki a felelőse. Ha nem állnak rendelkezésre a megfelelő erőforrások, nem lehet ezeket a projekteket profi módon kezelni.

Innováció jellemzői	Társadalom-innováció interakció	Innováció érvényesülése	Innovatív személy jellemzői
• Előrehaladást eredményez • Új megközelítést érvényesít • Kreatív • Új szolgáltatásokat kínál • Nem a mennyiség növekszik, hanem minőségi, új dolgok születnek	• Élhetőbbé teszi a környezetet és az emberek komfortérzetét növeli • Egy folyamat akkor lesz innovatív, ha szociális, társadalmi vagy emberi igényt elégít ki, és ezt nem a hagyományos utakon próbálja megtenni • Helyi kezdeményezéseken alapul A lakosság katalizátorként lehet jelen az innovációnál, igény kell a kreativitáshoz, szükség van jó légkörre, környezetre, és kialakul a bizalmi kultúra is Még ha egy szervezet, vagy térség, úgy tűnik, innovatív arculatot is ölt, új gondolat mindig egy-egy konkrét emberben születik meg	• Valamely megoldás akkor jó és innovatív, ha a kezdeményezés megalkotója bele tudja élni magát annak a helyébe, akiért a folyamat történik. • Kooperatív, képes együttműködési háló szükséges • Csak akkor működik, ha termékeny, gyümölcsöző módon kapcsolódik be egy személy, egy csoport, egy térség életébe és jövőjébe	• Az innovatív ember nyitott az újra, meg van benne a tanulni vágyás, a befogadási igény az új ismeretek megszerzésére, illetve azt a tudást, ami már megszerzett, képes többféleképpen is hasznosítani. • Innovatív az, aki új ötletet, új tudást felhasználva olyan szolgáltatást tud nyújtani, piacon úgy van jelen, ahogy más nem. • Ahol elindul a hálózatosodás, informális egyeztetésre kerül sor, ott előjön a kreativitás. • Nagyon fontos a jó kommunikáció • Az innováció során a legfontosabb a nyitottság az újfajta gondolkodásmódokra. Olyan embereknek kell lenniük a vezetőknek, akik jártak külföldi országokban, láttak külföldi példákat, képesek legyenek arra, hogy átültessék azt, ami használható, a saját szervezetükbe

63. ábra: A mélyinterjúk alapján az innovációról kialakult vélemények összegző táblázata

A vizsgálat során kirajzolódott, hogy a megkérdezett kulcsszereplők véleménye szerint az innováció előrehaladást, fejlődést eredményez. Bizonyos kérdésekre kreatív, új megközelítésekkel kínál választ, továbbá új szolgáltatásokat alakít ki. Fontos megállapítás, hogy az innovatív fejlesztések nem kimondottan mennyiségi növekedést szülnek, hanem elsősorban minőségi javulást eredményeznek. Egy-egy új kezdeményezés hatása a helyi társadalomra a megkérdezettek véleménye szerint mindenképpen pozitív. Úgy gondolják, az innováció élhetőbbé teszi a környezetet, és növeli az emberek komfortérzetét. Valamely folyamat akkor válik innovatívvá álláspontjuk szerint, ha szociális, társadalmi vagy emberi igényekre ad választ, mindezt pedig újfajta és kreatív megközelítéssel teszi.

A válaszadók közül volt, aki azt az álláspontot osztotta, hogy az innovációban a lakosság katalizátorként lehet jelen. A helyi társadalomban igényt kell kialakítani a kreativitáshoz, szükség van a jó légkörre és környezetre, amellyel párhuzamosan kialakul a bizalmi kultúra is. Viszont megjelenik a vizsgálat során az a vélemény is, hogy az innovációt mindig az egyes ember hordozza, és annak komoly eredményei akkor alakulnak ki, ha a környezete fogadóképes rá, és támogató magatartást mutat. Nem elhanyagolható szempont, hogy valamely megoldás akkor jó és akkor tekinthető innovatívnak, ha a kezdeményezés megalkotója bele tudja élni magát annak a helyébe, akiért a folyamat történik. Mindezekhez kooperatív együttműködési háló szükséges, csak akkor működik a kezdeményezés, ha az termékeny, gyümölcsöző módon kapcsolódik be az adott csoport vagy térség életébe, illetve jövőjébe.

A megkérdezett kulcsszereplők jellemzése szerint az innovatív ember nyitott az újra, az új ismeretek megszerzésére, illetve a megszerzett tudást sokféleképpen képes hasznosítani. Az adott térség életében nem feltétlen az a kezdeményezés tekinthető innovatívnak, amely teljesen új ötletekből táplálkozik. A külföldről hozott példák átültetése ugyan úgy újszerűnek, kreatívnak tekinthetők, de adaptációjukra szükség van.

A megkérdezettek kiemelték, hogy az innovatív folyamatok elindításához és beépítéséhez elengedhetetlen a jó kommunikáció, a hálózatban gondolkodás és tevékenykedés. Egyénileg, elszigetelten nem lehet fejlődést, előrehaladást eredményezni.

B) Az innovatív kezdeményezésekre felhozott példák

Az innováció fogalmának meghatározását követően, megkértük a válaszadókat, hogy mutassák be az általuk képviselt terület innovatív folyamait. A felsorolt innovatív kezdeményezések az alábbiak:

K1: Mind a két kistérségben létre tudtak hozni együttműködő fórumot, a *Natúrpark Fejlesztési Fórum*-ot, amely a 2014–2020-as időszakra vonatkozóan minősül vállalkozói, civil, illetve önkormányzati összefogásnak. Sikerült a területünkön lévő városokkal elfogadtatni, hogy közösen gondolkodjanak, fejlesszenek a vidékkel. Tehát a legtöbb településnek tudtak támogatást juttatni, mind programszervezés, mind vállalkozásfejlesztés, mind falu megújítás céljára.

KRAFT, a *Kőszegi Natúrparkért Egyesület*, *foglalkoztatási Megállapodása*, a *CLLD* összeszerveződése, megyei szervezet kialakítása, *ökoturisztikai fejlesztés*. Több fejlesztésük indult határon átnyúlóan, kiindulópont Burgenland: Joglland, Vulkanland, Ammerland, Ausseeland.

K2: A Bálház, a Kerékpáros Centrumot és a Borok Házát említette. Teljes mértékben sikeres kezdeményezésnek tekinthető a Hétforrás Piknik, az Orsolya-napi vásár, az Adventi vásár, illetve a Madarak és Fák Napja.

K3: A *Natúrpark Szövetség* szövetségi működése is jelentős innovációt képvisel. Az országos natúrpark koncepció is innováció eredménye, akárcsak az osztrák, német, svájci hasonló szervezetekkel való együttműködésük. A *Jurisich vár és tér* megújításánál előírás volt az innovatív elemek beépítése. Több olyan kezdeményezésük létezik, amelyek már a kilencvenes években elindultak, és működnek. Innovatív volt a *REGIO-NET projekt*. Sok olyan innovációs pont van a térségben, amire még nem építettek kellően, pl. az ott működő iskolák. Ezek esetében is lehetne olyan innovatív folyamatokat elindítani, amelyek helyben társadalmi, gazdasági következményekkel járnak.

K4: A *Jurisich Vár fejlesztését* más dimenzióban kezdték meg, mint ahogyan az hagyományos megközelítéssel szokásos. Először egy történésszel összeszedték a városhoz és a várhoz kapcsolódó legfontosabb ismereteket, ebből kiemelték, ami az átlagos többség számára értelmezhető, és erre szerveztek helyi kreatív személyekből különböző célcsoportokat magába foglaló workshopot. Ez a workshop egyfajta ötletbörze, professzionális *brainstorming*

keretében valósult meg, egy teljes napon át zajlott. Ennek kapcsán születtek meg a javaslatok, ötletek a kiállítás tematikájára vonatkozóan, de nagyon sok merchandising ajándéktárgy tekintetében is. Nagyon sok minden megvalósult már belőlük. A belváros esetében is születtek újszerű megoldások, példa rá az idegenvezető modell, vagy a sétaútvonalak. Az ötlet inspirációját az adta, hogy a városnak a belvárosa kicsi, sok ember nagyon gyorsan végig tudja szaladni, és ezért tematikákat határoztak meg. Összegyűjtötték a legrégebbi vendéglátóhelyeket, egyházi emlékeket, közoktatási intézményeket, híres embereket, és ezeket mutatják be egy sétaútvonalon keresztül. Az útvonalak megtalálhatók papír és visszaváltható papír jellegű formában, valamint van egy elektronikus alapú változata is, amely elérhető mobiltelefonon és interneten is. A Jurisich várban nem valósult meg minden ötlet, amit elképzeltek, hiányzott a szervező kapacitás és a háttér kapacitás. A gyengébb irányítás és menedzsment miatt nem valósultak meg a kreatív elemek, mindenki fejében maga az építés kapott helyet.

K5: *Start Up program*, 2013 tavaszán indult, 19 magánszemély, akiknek volt valamilyen innovatív ötlete, arra létrehozott valamilyen vállalkozást, és most valósítja meg a projektjét. Ez a program 4 régióban működik az országban, hazai forrásból, ebben a régióban ők az egyetlen ilyen NFÜ és MAG Zrt. által akkreditált innovációs projekt mentor szervezet. Egy évig kell együttműközniük az innovátorokkal. A cégalapításon már túl vannak, most prototípus készítés zajlik, és következik az üzleti, marketing terv elkészítése. Egy éven belül piac előtti vagy piacra lépés előtti állapotig kell legalább 10 db vállalkozásnak eljutni. Reméli, hogy 8–10–12 vállalkozás tényleg sikeres lesz. A régióban van 19 ilyen vállalkozás, ebből 3 Vas megyei. A Vas megyében működők: jó gyakorlat megosztó, adatbázis rendszerfejlesztő, IT fejlesztő.

5 éve van *Regionális Innovációs díj*, az ifjúsági különdíjat 2 vas megyei fiatal által fejlesztett innováció nyerte, a neve FourDC, négydimenziós szoftvercsomag, amely azt tudja, hogy bármilyen épületet, objektumot be lehet mutatni, mégpedig úgy, hogy barangolni lehet benne, erre szolgáltatáscsomag is épült. A felhasználó rákattint egy hotel honlapjára, sétálgat a hotelben, bemegy egy szobába és rábök arra, amelyik tetszik neki, és lefoglalja.

Emellett példaértékű kezdeményezés a *Mérnök Színház*. Tapasztalataik alapján a nagy vállalatvezetők tudnának már komolyabb K+F-t hozni a térségbe, lennének megállapodások az anyacég részéről, ezek idetelepítésére. Viszont az anyacég kérdése mindig az, „mutasd meg azt az 50 gépészmérnököt, akit azonnal be tudsz erre a feladatra állítani”, és nem tudják megmutatni, mert nincs. Nem csak felsőfokú K+F szinten, hanem azért sem, mert az innovációhoz segédszemélyzet, technikai személyzet is szükséges, és nincs utánpótlás. Ennek

alapján arra a megállapításra jutottak, hogy ezeknek a szakmáknak a fiatalok szemében nincs presztízse, nem trendi. A műszaki és természettudományos értelmiségnek és pályáknak a presztízse sokkal alacsonyabb, mint amennyit megérdemelne. Kevesen gondolják azt, hogy produktív, kétkezi fejlesztői, gyártói stb. munka mennyire fontos. Egy másik innovációs ügynökség csinált egy filmsorozatot, három részes mozifilmet, fiataloknak szóló forgatókönyvvel. A filmet népszerűsítették az országon belül, Vas megyében 2 középiskolában vetítették le, osztályfőnöki óra keretében. A városi televízióval egyeztettek, hogy vetítsék le a filmeket. Emellett a színházzal közösen készült egy interaktív színdarab. A fiatalok nyelvéen vették fel, egy egész innovációs folyamatot mutatott be. Az eredmények pozitív visszacsatolással jártak. A kezdeményezés tőlük indult, a Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Ügynökségtől, országos roadshow lett belőle, 18 helyen vetítették le, mindenhol több száz diák nézte meg. Zalaegerszegen hatásvizsgálatot folytattak: a felsőfokú jelentkezések előtt egy-két hónappal 2 középiskolában levetítették a filmeket, és azt akarták megtudni, hogy abban a 2 középiskolában mennyivel változott az ilyen pályákra, iskolákba jelentkezők aránya a többi középiskolához képest: állítólag néhány %-os különbség mutatkozott pozitív irányban. Véleménye szerint itt kell elkezdni, hogy legyen munkaerő, legyen presztízse az innovációnak. Az eredménye pedig az lehet, hogy Szombathely–Kőszeg térségben ne csak az a 8–10 cég működjön, amelyik már innovációból él.

K6: A *Nyugat-Pannon Járműipari és Mechatronikai Központban* való részvétel, és ebben egy városi vezető szerepe, ez mindenképpen innovatív kezdeményezés. De ugyanígy innovatív és nagyon jó országos példa a város *szociális és bérlakási rendszerének* üzemeltetési, bérlőkijelölési és egyéb rendszere is. Ezek mellett innovatív kezdeményezésnek tartja, hogy kis dolgokban megvalósul a köz- és magánszférának olyan operatív együttműködése, mely kisebb-nagyobb területfejlesztésére vagy jövőbeli lehetőségeire hatással van. Ide sorolja az Epcos kiköltözését vagy az úpperinti Pontytanya, horgászto kérdését. A tulajdonviszonyok, a szakmai potenciál, a pénzügyi lehetőségek révén mindig az önkormányzat a legmeghatározóbb ingatlanfejlesztője egy városnak. Azt gondolja, hogy az is egy innovatív kezdeményezés, hogy egy olyan adottságot, mint ha mondjuk a Haladás pálya stadionná fejlesztése, a város oly módon valósít meg, hogy az adott városrész számára kedvező megoldásokat hoz magával. Elindítottak egy Szombathely–Oberwart csoportot, amely (megint csak a jövőben), ha sikerül tovább fejleszteni, egy olyan kezdeményezéssé válhat, amiből határ menti együttműködés minden eddiginél szorosabb formában alakulhat ki.

Ilyen a Centrope, ezt egyébként nem tartja olyannyira operatív kezdeményezésnek, mint amelyik a jövőben nagyon innovatív jellegűvé válik. Inkább azt mutatja csak, hogy a város nagyobb léptékekben is képes gondolkodni, és nagyobb léptékekben mérhető együttműködésekbe is bekapcsolódik. Hiszen egyébként számos osztrák–magyar, szlovén–magyar együttműködési programban, mint projektgazda, vagy mint projektpartner részt vett már. Tehát végül ez is tekinthető egyfajta nyitottságnak, egyfajta innovációra való törekvésnek vagy arra való hajlandóságnak.

K7: Klaszter-kezdeményezések, *PANAK autóipari kezdeményezés* úttörő elképzelésnek indult. Egyedülállónak számított az országban a Kezdet elnevezésű informatikai adatbázisuk. Ha volt valakinek fejlesztési projekt elképzelése, az bekerülhetett a központi adatbázisba, ez eljutott minden érintetthez és a minisztériumokba is. Nemzetközi projektekbe, amelyeket nem ők kezdeményeztek, hanem a külföldi vezető partner keresett a saját projektjéhez megvalósító partnereket, a legtöbb ilyen rendszerbe is becsatlakoztak. Volt, hogy 10–15 ilyen partnerségbe is egyszerre bekötődtek. Némelyik annyira sikeres lett, hogy volt második lépcsője is. Pl. a *Husky* névre hallgató, amely a szlovák oldali együttműködések próbálta erősíteni, majd a *Recom*, ami osztrák volt. Ezeknek mind második fordulója is létrejött. A régióból kiindulva hivatali oldalról is voltak támogató partnerek, ahol pl. ROP-os forrást lehetett nyújtani. Turisztikai desztináció menedzsment együttműködésekhez segítséget nyújtottak, a klaszterek támogatási forrásait is a ROP-on keresztül lehetett igénybe venni.

Nemzetköziek: *Recom* nevű, osztrák–magyar finanszírozású, ennek már a második fordulója zajlik. Az osztrák oldalról termelést támogató együttműködést indítottak el, az osztrák–magyar határ menti régióknak lesz önálló fejlesztési program stratégiája. Hozzá kapcsolódóan majd különböző stratégiai projektek kialakítására kerül sor. Ez a 2014–2020-as időszakra való felkészülést szolgálja. A SETA-projekt, a Dél-Kelet-Európai közlekedési tengelynek a projektje, a Balti-tengertől az Adriáig tartó vonal, ahol a GySEV kiemelt partnerük. A lezártakat nem említi, nem lényegesek.

K8: A *TC modell*t tartja innovatívnak, hiszen a közfinanszírozású kutatóhely és a menedzsment iroda közé van ágyazva. Integratív megközelítést valósítanak meg működtetésében. A gyakorlati folyamatok is egyediek. 50%-ban piaci bevételből finanszírozzák a nem közfinanszírozású kutatóhelyeket. Az *ISES társadalomtudományi és multidiszciplináris oktatási, kutatási kezdeményezései*. Nyugat-Pannon NonProfit Kft.-vel, ClusterX projektben résztvevők.

K9: Innovatív a hét éve megindult és 3 éve már megkezdett *Peregrinus vándoriskola*. Az intézmény nem állami finanszírozással, hanem alapítványi, pályázati finanszírozással működik. A mai Magyarországon azok a fiatalok érdeklődnek ez iránt, akik saját életükben olyan úton kívánnak járni, ahol urai és alapítói lehetnek a sorsuknak. Ez nagyon sokszor azzal jár, hogy a szülők legtöbbszörre készek lennének egy fizetős főiskolai szakot megfizetni, vagy akár egy Nyugat-európai tanulmányutat finanszírozni, de ilyen jellegű évet a legritkább esetben. Tehát ilyenkor tulajdonképpen nagyon sokszor a fiatal, a környezetével szemben lép egy ilyen útra. A *Savaria Karnevál* kapcsán az innovációt nem abban látja, ami az ünnepi felvonulásban nyilvánul meg, hanem hogy a nagy kereten belül az meg tudja teremteni a kicsi csoporton belüli tevékenykedés és munkálkodás szépségét. Ebben a kavalkádban nagyon sokan megnyilvánulhatnak, és ebben néhány európai városi fesztiválra hasonlít, és ezt a jelleget kellene tovább erősítenie.

K11: A *Kőszeg és Répce menti kistérségi foglalkoztatási paktum* kiemelten innovatív. Az *ipari park* cím megszerzésére volt egy kezdeményezésük 2006-ban, illetve most folyamatban van egy másik ipari park kialakítása, amely önkormányzati lenne. A turizmus terén a *Natúrpark* működési feltételeinek a javítása a fő feladatuk.

Kőszegi térségből kiinduló	Szombathelyi térségből kiinduló	Régiós kezdeményezések
<i>Natúrpark Fejlesztési Fórum</i>	<i>A Nyugat-Pannon Járműipari és Mechatronikai Központban</i>	<i>Start Up program</i>
<i>KRAFT</i>		<i>Regionális Innovációs díj</i>
	<i>Szombathely város szociális és bérletelési rendszer</i>	<i>Mérnök Színház</i>
<i>Ipari park cím megszerzése</i>	<i>PANAK autóipari kezdeményezés</i>	<i>CLLD</i>
<i>ökoturisztikai fejlesztés</i>	<i>Husky</i>	
	<i>Recom</i>	
<i>Jurisich Vár fejlesztését</i>	<i>Peregrinus vándoriskola</i>	
<i>ISES társadalomtudományi és multidiszciplináris oktatási, kutatási kezdeményezései.</i>	<i>Savaria Karnevál</i>	
<i>TC modell</i>		
<i>Kőszeg és Répce menti kistérségi foglalkoztatási paktum</i>		

64. ábra: Az innovatív kezdeményezésekre felhozott példák az interjúalanyok által

A vizsgálat során felsorolt innovatív kezdeményezéseket 3 fő csoportra osztottuk. Kőszeg és térségét érintő fejlesztésekre, Szombathelyet és térségét érintő kezdeményezésekre és a két térségre kiható régiós kezdeményezésekre. A megkérdezett kulcsszereplők 9 innovatív kezdeményezést említettek, amelyek a Kőszeg és Répceamenti térséget érintik, 8 kezdeményezés Szombathelyre és térségére van/lehet elsősorban hatással, és 4 kezdeményezés régiós szintű, azonban közvetlen hatással vannak/lehetnek mindkét térségre. Alább az említett kezdeményezések közül mutatunk be, röviden.

- *Natúrpark Fejlesztési Fórum*, amely a 2014–2020-as időszakra vonatkozóan számít vállalkozói, civil, önkormányzati összefogásnak. Sikert a területükön lévő városokkal elfogadtatni, hogy közösen gondolkodjanak, fejlesszenek a vidékkel. Tehát a legtöbb településre tudtak támogatást juttatni, mind programszervezésre, mind vállalkozásfejlesztésre, mind falu megújításra.
- *Ökoturisztikai fejlesztések* – Több fejlesztés indult határon átnyúlóan, kiindulópont a Burgenland: Jogland, Vulkanland, Ammerland, Ausseeland terület.
- A *Jurisich Vár fejlesztését* más dimenzióban kezdték, mint a hagyományos megközelítés. Először egy történesszel összeszedték a városhoz és a várhoz kapcsolódó legfontosabb témákat, ebből kiemelték, ami az átlag többség számára értelmezhető, és erre szerveztek helyi kreatív személyekből különböző célcsoportokat.
- *Start Up program*, 2013 tavaszán indult, 19 magánszemély, akiknek volt valamilyen innovatív ötlete, létrehozott valamilyen vállalkozást. Jelenleg már működtetik a projektjeiket. Egy évig kell együttműködniük az innovátorokkal. A cégalapításon már túl vannak, most prototípus készítés zajlik, és következik az üzleti, marketing terv elkészítése. Egy éven belül piac előtti vagy piacra lépés előtti állapotig kell, legalább 10 vállalkozásnak eljutnia. Ez a program 4 régióban működik az országban, hazai forrásból
- 5 éve van *Regionális Innovációs díj*, az ifjúsági különdíjat 2 Vas megyei fiatal által fejlesztett innováció nyerte, a neve FourDC, négydimenziós szoftvercsomag, amely azt tudja, hogy bármilyen épületet, objektumot be lehet mutatni, mégpedig úgy, hogy barangolni lehet benne, erre szolgáltatáscsomag is épült. A felhasználó rákattint egy hotel honlapjára, sétálgat a hotelben, bemegy egy szobába és rábök arra, amelyik tetszik neki, és lefoglalja.
- Példaértékű kezdeményezés a *Mérnök Színház*. Tapasztalataik alapján a nagy vállalatok vezetői tudnának már komolyabb K+F-t hozni a térségbe, lennének megállapodások az anyacég részéről, ezek idetelepítésére. Viszont az anyacég kérdése mindig az, „mutasd

meg azt az 50 gépészmérnököt, akit azonnal be tudsz erre a feladatra állítani”, és nem tudják megmutatni, mert nincs. Nem csak felsőfokú K+F szinten, hanem azért sem, mert az innovációhoz segédszemélyzet, technikai személyzet is szükséges, és nincs utánpótlás. Ennek alapján arra a megállapításra jutottak, hogy ezeknek a szakmáknak a fiatalok szemében nincs presztízse, nem trendi. A műszaki és természettudományos értelmiségnek és pályáknak a presztízse sokkal alacsonyabb, mint amennyit megérdemelne. Kevesen gondolják azt, hogy produktív, kétkezi fejlesztői, gyártói stb. munka mennyire fontos. Egy másik innovációs ügynökség csinált egy filmsorozatot, három részes mozifilmet, fiataloknak szóló forgatókönyvvel. A filmet népszerűsítették az országon belül, Vas megyében 2 középiskolában vetítették le, osztályfőnöki óra keretében. A városi televízióval egyeztettek, hogy vetítsék le a filmeket. Emellett a színházzal közösen készült egy interaktív színdarab. A fiatalok nyelvén vették fel, egy egész innovációs folyamatot mutatott be. Az eredmények pozitív visszacsatolással jártak.

- A Nyugat-Pannon Járműipari és Mechatronikai Központ küldetése [honlapjuk szerint](#) a térségben már jelenlévő, valamint betelepíteni kívánó gépipari, járműipari és elektronikai ágazatok képviselői számára olyan gazdasági és társadalmi környezet biztosítása, amely versenyképes háttérrel jelent a tartós jelenlét kiépítésére és hosszú távú fenntartására.

A) A kulcsszereplők, partnerségek és az innováció motorjai

K1 szerint települési szinten kulcsszereplők a képviselő testület tagjai, a polgármester, és a település legnagyobb foglalkoztatói. Térségi szinten mindenképpen nagyon fontos a helyi vezetők politikai kulturáltsága, agilitása, lobbizási képessége, és nem utolsósorban fontos az országos politika ismerete, mindaz tehát, amely a programalkotás és a pénzügyi források megteremtésével befolyásolják a térséget. Személyek: *Christian Döppes a Schott Forma Vitrum Kft. ügyvezetője, Virág János polgármester, kistérségi szinten: Huber László Kőszeg polgármestere és Básthy Béla alpolgármester.*

K2 úgy gondolja, a kulcsszereplőknek mindenképpen olyan közszereplőknek kell lennie, akikről egyértelmű, hogy irányító személyek. Szerinte 2 olyan ember van a térségben, akit érdemes kiemelni: *V. Németh Zsolt és Básthy Béla.*

K3 szerint helyi szinten kulcsszereplők a polgármesterek, képviselők és jegyzők: *Huber László polgármester, Zalán Gábor jegyző, intézményi oldalról Pócza Zoltán*. Emellett a civil szektor képviselők közül *Bakos György és Somogyi Katalin, gazdasági területen Szárnyas János, Kiss Péter*. Továbbá kulcsszereplőnek tartja azokat a magánembereket, akik példaértékű életükkel formálják a helyi társadalmat, ők jelen vannak mind a sport, a kultúra, az oktatás, a vállalkozási szektor stb. területén.

K4 szerint a polgármester mindig kulcsszereplő a város életében, valamint a képviselő testület egy-egy markáns tagja, illetve akik sokirányú kapcsolatrendszerrel rendelkeznek. A kreativitás területén kulcsszereplő *Pócza György, a Jurisich Vár menedzsere*, neki abszolút befolyása van a programokra. A múzeumigazgatót, az iskolaigazgatókat, egy-egy civil szervezet vezetőjét is kulcsszereplőnek tartja. *Az Írottakó Natúr Park vezetőjét*, hiszen ő képes szervezni, és motiválni azt a hálózatot, amelyre nagy kevesen vállalkoznának. Szerinte vannak kulcspozíciók, amelyeket nem mindegy, hogy milyen személyek töltenek be. Tágabb viszonylatban úgy látja, hogy meghatározó a LEADER-csoport, aki ott vezető, nyilván befolyásolhatja, orientálhatja a projektek alakulását. Kőszegen az *ISES alapítvány* is meghatározó tevékenységet végez, hiszen számos olyan híres, befolyásos ember járt miattuk Kőszegen, akik nélkülük nem jutottak volna el a városba. Meghatározó ember egy-egy vendéglátó egység tulajdonosa, hiszen nem mindegy, milyen minőségű szolgáltatást nyújtanak, és nagyban befolyásolják a turistákban kialakult véleményt. Kőszeg képes a kreativitás jegyében művészeket befogadni, azt vallja, ha a város kreatív akar lenni és a művészet és az oktatás irányában elsőrendűséget szeretne kiharcolni, akkor ezeket a kapacitásokat növelni kell, a nagyhatású személyeket oda kell vonzani.

K5: A területfejlesztés többi részéhez képest az innováció jellegéből fakadóan egy rejtőzködő dolog, le lehet mérni az infrastruktúra fejlesztést, turisztikában stb. a fejlesztéseket. Eddig nem készült térkép az innovációs potenciálról, mert minél több emberrel találkoznak, annál több innovációs elképzelésről tudnak. Nagyon nehéz a hátsó mozgatórugóba mennyiségi becslést tenni, és abban mintázatot találni. A politikának nagyon fontos szerepe van, kulcsszereplőnek tartja a helyi politikusok közül azokat, aki hatást tudnak gyakorolni.

Kulcsszereplők az innováció területén a kutató intézetek, felsőoktatási intézmények is, de nem tudják igazán ezt a szerepet ellátni, úgy látja, anyagilag nem tudnak erre koncentrálni.

K6 első helyen a megválasztott városvezetést említette, továbbá a városvezetésnek a hivatala, az önkormányzat cégei, intézményeket vezető személyek is a kulcsszereplők közé sorolhatók.

Nagyon fontosak azok a gazdasági szereplők, akik partnerei az előzőeknek. Fontosak azok a piaci szereplők, akik tömörülnek, és hangjukat tudják hallatni, valamilyen közös platform mentén szerveződnek. Fontosak a világegyházak, azoknak a helyi vezetői.

K7 interjúalany szintén a települések polgármestereit, továbbá az országgyűlési képviselőket tekinti elsősorban kulcsszereplőnek. Ennek oka, hogy a fejlesztések legnagyobb részét az önkormányzatok valósítják meg, és a ROP-pályázatok túlnyomó része önkormányzati. A polgármester dönti el, mi legyen egy önkormányzati fejlesztés fő iránya. Kulcsszereplők még az intézményvezetők, a nemzeti parkigazgatók, a különböző civil szervezetek vezetői és a nagyvállalkozások, nemzetközi cégek vezetői. Véleménye szerint utóbbiak inkább a saját útjukat járják, és nem a térség folyamataihoz igazodnak, inkább az anyavállalatuk fejlesztési stratégiáját követik. Ők egy kicsit kiszakadnak ebből a rendszerből. Érdekes kérdés, vajon hogyan lehetne ezeket bekapcsolni a helyi szintű együttműködési rendszerbe. További kulcsszereplők turisztikai szempontból a nagyobb szállodák vezetői, tulajdonosai, vízügyi igazgatóság vezetői, kamarák vezetői, beleértve az agrárkamarát is, és a megyei önkormányzat vezetői. Kiemelkedő szerepe van *Molnár Miklós szombathelyi alpolgármesternek*, aki a fejlesztési kulcsterületekért felelős, és felkarolta a járműipari központ-kezdemenyvezést, valamint *Hende Csaba honvédelmi miniszternek*, aki a térség országgyűlési képviselője is.

K8 szerint a városok képviselői, a jelentősebb vállalkozások, egyedi technológiát birtokló vállalkozások, például *Pannon Novum, RFÜ, Nyugat-Pannon Nonprofit Kft., Nyugat-Pannon Zrt. , ISES* a legfontosabb kulcsszereplők.

K9 véleménye, hogy ha egy kezdeményezésben megvan az ÉN erő, akkor az nemcsak az állandó növekedésre hat, hanem segít pontosan felismerni, hogy hol vannak a növekedési határok. Úgy gondolja, hogy a kulcsszereplőket a szellemi óriásokban kell keresni.

Mit értenek kulcsszereplőnek?	Konkrét személyek és szervezetek	
	Kőszeg	Szombathely
polgármesterek	Christian Döbbs a Schott Forma Vitrum Kft. ügyvezetője	Nyugat-Pannon Nonprofit Kft.,
olyan közszereplőnek kell lennie, akiről egyértelmű, hogy irányító személyek.	Virág János	Nyugat-Pannon Zrt.

képviselők, a képviselő testület egy-egy markáns tagja	Huber László	Molnár Miklós
civil szektor képviselők	Báthly Béla	Hende Csaba
magánemberek, akik példaértékű életükkel formálják a helyi társadalmat	V. Németh Zsolt	
jegyzők	Zalán Gábor	
a városvezetésnek a hivatala, az önkormányzat cégei, intézményeket vezető személyek is: a múzeum-igazgató, az iskolaigazgatókat, egy-egy civil szervezet vezetőjét is kulcsszereplőnek tartja	Pócza Zoltán	
egy-egy vendéglátó egység tulajdonosa	ISES alapítvány	
a politikának nagyon fontos szerepe van, kulcsszereplőnek tartja a helyi politikusok közül azokat, aki hatást tudnak gyakorolni.	Bakos György	
kulcsszereplők az innováció területén a kutató intézetek, felsőoktatási intézmények is	Somogyi Katalin	
a település legnagyobb foglalkoztatói, a nagyvállalkozások, nemzetközi cégek vezetői	Szárnas János	
	Kiss Péter	
azok a piaci szereplők, akik tömörülnek és hangjukat tudják hallatni	Írott kö Natúrparkért Egyesület vezetőjét	
nagyvilági egyházak, azoknak a helyi vezetői	Pannon Novum, RFÜ	
országgyűlési képviselők		
nemzeti parkigazgatók		
nagyobb szállodák vezetői, tulajdonosai		
egyedi technológiát birtokló vállalkozások		
megyei önkormányzat vezetői		
vízügyi igazgatóság vezetői		
kamarák vezetői, beleértve az Agrárkamarát is		

65. ábra: A kulcsszereplők, partnerségek és az innováció motorjai az interjúalanyok véleménye szerint

A vizsgálatban résztvevő kulcsszereplők álláspontja szerint a térségben tevékenykedők közül leginkább a választott képviselők számítanak meghatározó személynek. A települések polgármestereit, képviselőit tekintik leginkább kulcsszereplőnek, a megkérdezett interjúalanyok közül mindenki így gondolja. Emellett a civil szektor képviselői, közszereplői, a települések nagyfoglalkoztatói szintén kulcsszereplőknek számítanak. Továbbá a térség életében

meghatározóak a nagyobb intézmények vezetői a turisztika területének meghatározó alakjai (vendéglátóegységek, szállodák stb. irányítói).

B) A térség partnerségi kapcsolatai

A vizsgálatban résztvevők közül volt, aki az a véleményt osztotta, a kőszegi, szombathelyi szereplők kommunikációs kapcsolatát fejleszteni kellene, hogy megismerjék egymást és egymás lehetőségeit, akár közlekedésről, akár információk átadásáról van szó. Nem könnyű a kölcsönösségig eljutni, hiszen kulturális vagy oktatási tekintetben is versenyről van szó. Lehetne Kőszegen szabadtéri színház, viszont Szombathely nem fog lemondani az ilyen irányú terveiről. Inkább azokban a fejlesztésekben kell együttműködni, amelyekből mindkét fél profitál.

A jövőben az együttműködések a felsőoktatás, a Savária Egyetemi Központ induló 2014–2020 kedvezményezések, kreatív központ kialakítása, kreatív ágazat fejlesztési programok, klaszterek mentén indulhat meg. Az együttműködések a feladatokból fakadnak, és időszakosak. Kezdeti állapotban van egy együttműködés Vas Megye Önkormányzata, Klagenfurt, Karintia tartományi kormányzatok, a szlovén megyék és az észak-horvát, Csáktornya, Károlyváros megyéi között.

Cél kell, hogy legyen: Szombathely és Kőszeg mentén legyen egy olyan kulturális, ökoturisztikai, aktív tengely, amely a Sárvára és Bükre érkező vendégek számára alternatív, kikapcsolódási és programlehetőséget nyújt.

Az együttműködések keretei között fel lehetne oldani a büki térség és Kőszeg közötti turisztikai kettősséget. Kőszeg kulturális öröksége, a szombathelyi karnevál és a római kori emlékek a turisztikai kínálatot bővítheti a Bükfürdő látogatói számára. Versengés helyett inkább össze kellene hangolni a fejlesztéseket, amiben egy TDM szervezet vagy egy komplexebb turisztikai fejlesztés segítséget nyújthat. Mindezeket egybe lehet kapcsolni.

Az interjúzás során megkérdeztük a résztvevők véleményét a térségben működő hálózatokról és a szervezetek hálózatosodási hajlandóságáról.

K1 - Ebben a vidékfejlesztésben ők most nagyon jók. Iparági szereplők között beszállítói és vevőkapcsolataik vannak, viszont stratégiai kapcsolataik nincsenek. Ezt lehetne fejleszteni. Civilek között egyáltalán nincsen kapcsolat, nem is tudják egymásról, hogy léteznek. Az önkormányzatok szintjén elindult már egy közös gondolkodás. Még mindig a szeparációs

érdekek érvényesülése tart. Ha valaki előáll olyan gondolattal, hogy valamit közösen kellene megvalósítani, akkor a másik rögtön azt nézi, hogy neki ebből mi a jó.

K2 - Véleménye szerint az együttműködésnek ott kellene kezdődnie, hogy két fél leül beszélgetni, majd elhatározzák, hogy elmennek egy harmadikhoz, aki egy újabb szintet képvisel, ő is elmegy feljebb valakihez, aki a negyedik szintet jelenti, és ez így megy egészen addig, amíg valaki azt nem mondja, hogy igazatok van. Ezeket a szinteket hiányolja. Hiába mondanak ők itt lenn jókat, ha azt nem lehet tovább vinni, vagy nem bólint rá valaki, és nem ad rá pénzt.

K3 - A fejlesztésekben szerinte vannak jó kooperációk, viszont a folyamatos működésekhez nincs meg a kellő feladatmegosztás. Az együttműködési készség alapvetően jó, de az együttműködés valósága okoz néha csalódást.

K4 - Úgy gondolja, hogy ha világos a cél, és van kommunikáció, akkor teljesen nyitottak az emberek. Dolgozott Szombathelyen egy többszereplős integrált projektben, és ott azt tapasztalta, hogy mindenki, aki tudta, hogy milyen szerepben, és milyen célból kell dolgoznia, ezek az emberek teljesen készségesek, együttműködőek voltak. Köszezen is ezt tapasztalja, ugyanakkor azt is látja, hogy a helyi vállalkozások, kisvállalkozások adminisztrációs képessége alacsony, csak az eladásban, beszédben, és a szervezésben erősek, azonban a dokumentálási részben, az archiválásban gyengék. Ez pedig kissé az együttműködés rovására megy.

K5 - A kooperációs képességgel nincs gond, ha valaki elhatározza, hogy együtt működik, akkor jól tud együttműködni. Úgy véli, hogy inkább a készség, az együttműködési kultúra hiányzik, pedig nagy lehetne a potenciál.

K6 - A képesség és a szándék eltér. A képessége minden szereplőnek megvan. Összességében olyan közepes szinten. Amin nem azt érti, hogy jó az átlag, hanem azt, hogy vannak olyan személyek és szervezetek, amelyek készségesebbek, és így együttműködőbbek, de ha nincs fogadó partner, akkor saját tevékenységük sem tud nyilván hatékonyabbá válni. Összességében térségi szinten lenne még hová fejlődni. Ha a legfelső szinten van együttműködés, akkor nyilván könnyebb az alacsonyabb szinteken együttműködést kialakítani.

K7 - A versengő hozzáállás a jellemző. Meg lehet-e változtatni? Önkormányzati szinten nem igazán kooperálnak. Szombathely meg Kőszeg vagy a vidéki térség viszonylatában ez

elmondható. Vállalkozásoknál kicsit jobb a helyzet: Ha konkrét piaci érdek jelentkezik, összehozhatja a cégeket. A klaszterek jó példák. Azok működnek jobban, amelyek nem csak forrásszerzés céljából álltak össze. Pl. valamilyen közös beruházásról van szó. Ez a ritkább. A korábbi pályázatoknál sem volt jellemző a közös beruházás. Általában inkább úgy működött, hogy a közös menedzsmentszervezet munkabérét két évig finanszírozni lehetett. Különböző tanulmányutakra mentek el, volt egy pár közös tanulmány, amikor elfogyott a támogatási összeg, szét is ment az együttműködés.

K8 - Családi, baráti szinten, a gazdaságban, klaszterekben már jól alakul, és a nyugati országrészben az együttműködési kultúra sokkal fejlettebb, mint a keleti régiókban (saját tapasztalatuk van, mivel Nógrád megyében is elindítottak mechatronikai klasztert). A közszférában nagyon alacsony a kooperációs képesség, és az önkormányzatok szétaprózottsága nehezíti ezt.

Másik kérdésünk az volt, hogy az interjúalany által képviselt szervezet részt vesz-e valamilyen konkrét hálózati, partnerségi feladatban, és ennek alapján gyűjtöttünk össze példákat működő hálózatokra.

K1 - A natúrparkos fejlesztés mindenképpen, megyei szinten a térségek közötti fejlesztés számít szerepvállalónak. Részt vennének a KRAFT alapú fejlesztésben, és részt vennének egy tudományos Szombathely–Kőszeg térség közti fejlesztésben is, ami az ELTE Obszervatóriumban indul. Határon túl pedig a burgenlandi régióban szerveződő hálózatos fejlesztésekben. Sok kezdeményezés van elindulóban, meglátjuk majd: az EuroVelo13-ban is partnerek lennének, a vas megyei turisztikai programban szintén. Minden olyan kezdeményezésbe beleteszik a lábukat, ami a térséghez köthető.

K2 - Az Írott-kő Natúrpark Programban és az Eden hálózati munkában vesznek részt.

K3 - Említette a pályaaorientációs együttműködést, a Turizmus Szövetséget, a Natúrpark Szövetséget és a Falvak és városok szövetséget.

K5 - A klaszter menedzsmentben, a Hálózati Klaszter menedzsmentben, a nemzetközi innovációs hálózatokban és a projekt konzorciumokban vesznek részt. A Nyugat-Pannon Járműipari Klaszter két csoportjában vannak jelen.

K6 - A Megyei Jogú Városok Szövetsége és a Nyugat-Pannon Központ tagja.

K8 - A Pannon Mechatronikai Klaszterben és a Kőszeg–Szombathely térségben az ISES hálózatában vesz részt.

Mit értenek a résztvevők hálózaton?	Mitől gondolnak egy hálózatot hatékonynak?	A térségi problémák	Példák a térségben működő hálózatokra?
közös gondolkodás	ott kellene kezdődnie, hogy két fél leül beszélgetni	civilek között egyáltalán nincsen kapcsolat	EuroVelo13
kooperációk	ha világos a cél, és van kommunikáció	a szeparációs érdekek érvényesülése tart	Írottkaó Natúrpark Programban
együtműködési kultúra	Ha a legfelső szinten van együtműködés, akkor nyilván könnyebb, az alacsonyabb szinteken együtműködést kialakítani.	A fejlesztésekben vannak jó kooperációk, viszont a folyamatos működésekhez nincs meg a kellő feladatmegosztás.	Eden hálózati
közös beruházás	Ha konkrét piaci érdek jelentkezik, összehozhatja a cégeket. Klaszterek jó példák.	Az együtműködési kultúra még nem a sajátunk.	Turizmus Szövetség
klasztterek	A közszférában nagyon alacsony a kooperációs képesség, és az önkormányzatok szétaprózottsága nehezíti ezt.	A képesség és a szándék eltér.	ISES
		Összességében térségi szinten lenne még hová fejlődni.	Nyugat-Pannon Járműipari Klaszter
		Versengő hozzáállás jellemző.	Pannon Mechatronikai Klaszterben
		A nyugati országrészben az együtműködési kultúra sokkal fejlettebb, mint a keleti régiókban	

66. ábra: Az interjúalanyok véleménye a térség hálózatairól

A vizsgálatban megkérdezettek úgy tartják, a hálózat fogalmának körébe tartozik a közös gondolkodás, a kooperációk, megegyező együttműködési kultúra, közös tervek, beruházások, és a klaszterbe tömörülés. A hálózati együttműködések a közös hangnem megtalálásával kezdődnek, fontos, hogy világos cél fogalmazódjon meg. Ha a legfelsőbb szinten megvan az együttműködés, akkor könnyebb az alacsonyabb szinteken is mindezt kialakítani. A hálózati együttműködésekre a legjobb példák a klaszterek, az interjúalanyok véleménye szerint a konkrét piaci érdekek segíthetnek a hálózati tömörülések létrejöttében. Viszont kiemelendő, hogy a közsférában nagyon alacsony a kooperációs képesség, mindezt pedig tovább nehezíti az önkormányzatok szétaprózottsága. A térségen belül, úgy gondolják, a civilek között nincs kapcsolat. Sok területen a szeparációs érdekek érvényesülnek. A fejlesztésekben vannak sikeres kooperációk, viszont a folyamatos működtetéshez nincs meg a kellő feladatmegosztás. Ezeknek oka az lehet az interjúalanyok álláspontja szerint, hogy nincs meg a megfelelő együttműködési kultúra. Ugyanakkor kiemelendő, hogy az ország keleti térségéhez képest az itt zajló folyamatok pozitívak. Hátráltató tényező, hogy sok esetben a képesség és a szándék eltérő, nem összehangolt, és a versengő hozzáállás a jellemző, amely pedig erősen gátolja az együttműködések kialakulását. „Összességében térségi szinten lenne hova fejlődni”.

E.) Jövőkép

Az interjú végezetével kitértünk annak vizsgálatára, hogy a megkérdezettek milyennek látják a térség jövőjét, miben látják a fejlődés útját. A válaszok alapján az eredmények az alábbiak:

K1 - Elsősorban vidékfejlesztési szervezetté szeretnének válni, nem MVH kiroda maradni. Szeretnék, ha lenne egy központi iroda pl. Lukácsházán, és lennének kirendelt embereik más kistérség más központjában vagy más településsel közösen. Szeretnék minél közelebb vinni a szervezetet az emberekhez. Most egy irodájuk van Lukácsházán, a másik kistérség ebből a szempontból mostoha. Terveik közt van, hogy ott is 1–2 iroda nyíljon, ezenkívül lehet, hogy még valahol a térségben egy másik irodát is nyitnának, de lehet, hogy csak félállású munkatársakkal, egy központtal. Ez lenne a fő cél. A mellékcél, hogy használható információkat tudjanak adni mindenkinek fejlesztésekkel kapcsolatban, és tudják koordinálni nemcsak a térségben működő cégeket, akiknek más munkájuk is van (Promen Kft., BFH Kft.). Az egyesületet képviselője együttműködések kialakítását kívánja elősegíteni a kőszegi térségben. Továbbá próbálnak az őrségi, szombathelyi és kőszegi kistérségen átnyúló határ menti natúrpark ügyében is együttműködést kialakítani, majd az osztrák natúrparkokkal együtt egy országos nagy natúrparkká egyesíteni az őrségi és Írott-kő Natúrparkot a Pinka Menti

Natúrparkkal. Erre alapozva lehetséges egy komfort turisztikai fejlesztés, akár a Vasfüggöny kerékpárúttal összekötve. Szeretnének egy megyei CLLD programot elindítani, ahol a vidékfejlesztés nem csak regionális, hanem megyei szinten is koordinált lenne. A natúrpark témában együttműködnek az Írott-kő Natúrparkért Egyesülettel, Kőszeg városával, térségfejlesztéssel foglalkozó vállalkozókkal (pl. BFH Európa Kft., Promen Tanácsadó Kft.) Emellett Bük térségében próbálják a gyógy-, illetve idegenforgalmi fejlesztést és az ipari fejlesztési irányt összekapcsolni. Fontos lenne, hogy a térségnek egységes fejlesztési iránya legyen.

K2 - Elsősorban a szinten tartást tartja fontosnak. Van néhány, eddig meg nem valósult ötletük. Ilyen például a „Bemutatkozunk” című rendezvénysorozat, melynek keretében minden Natúrparkos település havi/néhány havi időközönként, a saját településén bemutatkozó rendezvényt tartana a többi településnek és az érdeklődőknek. Ehhez az egyesület biztosítaná a teljes infrastruktúrát (padokat, és mindent, ami ehhez szükséges). Hasonlóan új kezdeményezés még a gesztenyeünnep után Lukácsházán a disznóvágás, illetve a Velemi Vízialom átvételének és felújításának terve.

K3 - Natúrpark Szövetség: Szeretnének a tagok érdekeltségét figyelembe véve és a tartós érdeklődését fenntartva jól működő szervezetet kialakítani, amely arra is képes, hogy népszerűsítse a natúrpark modelleket, illetve a natúrparki együttműködések külső támogatói környezetet is meg tudja szervezni. Olyan város látna szívesen, ahol a lakók nagy része profitál a történelmi, kulturális, szellemi örökségből. Olyan városra vágyik, amelyik képes olyan magyarországi és nemzetközi áramlások részesévé válni, amelyek kulturális, szellemi, történelmi örökségekre épülnek. Olyan városra, amely biztosítani képes azt a közszolgáltatási színvonalat, amiért az emberek szívesen laknak benne.

K4 - Magas minőségű, kreatív megjelenésű lakó- és üdülő helyi környezet kialakítása, és ehhez kapcsolódóan a szolgáltatásoknak a megszervezése a céljuk. A turisztikai területet látják meghatározónak, ebben van kiemelkedő szerepe a városnak, hiszen Szombathelyről is sokan járnak át dolgozni Ausztriába. Olyan magas minőségű lakóhely kiépítése a cél, amely a turisztika számára is vonzó lehet.

K5 - Konkrét jövőképeket az önálló jogi személlyé alakuláskor határozták meg. 3+2 éves időhatár, a 3 éves az volt, hogy 2011-re önfenntartó működést tudjanak elérni, amit el is értek.

2014. év végére területfejlesztési célú vagy ahhoz kapcsolódó, kifejezetten innovációs fejlesztési folyamatban megkerülhetetlen szervezetté kívánnak válni a régióban. Erős partneri szolgáltatói, ügyfél, vevő, beszállítói hálózat építését segítették elő, nem maguk köré, hanem a régióban. Induláskor készítettek egy felmérést, amelynek során a gazdaságfejlesztő vállalkozásokat, klasztereket és egyéb szervezeteket megkérdeztek, foglalkoznak-e innovációval, és ha igen, akkor a többi megkérdezett szervezettel milyen a viszonyuk. Ennek alapján egy viszonyossűrűségi ábrát készítettek, amelyben a szervezetük majdnem középponti helyet foglalt el. Továbbra is ez a céljuk, hogy középen maradhassanak, de persze ne mások rovására.

K6 - Bízunk abban, hogy Szombathely mind a térség, mint a tágabb környezetnek meghatározó, együttműködések formáló központja lesz.

K7 - Jövőjüket központi elképzelések függvényében tudják alakítani. Szeretnék, ha hosszabb távon is lenne szerepük, a régió fejlesztési folyamatainak alakulásában. Szeretnék továbbra is közreműködő szervezet lenni. A 2014–2020-as időszakban a térségi együttműködés kerül előtérbe, szeretnék, hogy legyen ebben szerepük, amelyben fel lehet használni a tudásukat, tapasztalataikat. A folytonosságot tovább lehessen vinni ezen a speciális területen. Szeretnék megtartani a decentralizált működési elvet, vagyis hogy minden megyében legyen továbbra is elérhetőségük. Szeretnék kapcsolatrendszerüket a több száz pályázó szervezettel tovább éltetni, fejleszteni. Fontos cél: tovább egyszerűsíteni a pályázók helyzetét, pl. elektronikus adatkezeléssel meggyorsítani a pályázati folyamatokat, a rugalmasság növelése a pályázatkezelés szempontjából különösen fontosnak látszik. A térségi szemlélet tovább erősítése a cél, pl. abba is, hogy ne csak egyedi, pontszerű fejlesztések legyenek, hanem ezek között a kapcsolódási pontokat meg is lehessen találni.

K8 - Nemzetközi együttműködések erősítése, jövőkutatás a céljuk.

K9 - Ha a jövőképet nézi, akkor egy valóságalapú fejlődési gyakorlat meghonosítása lenne igen fontos: valóságos ember- és világismeretből és ezek összefüggéséből fakadó fejlődés lehetőségének a folyamatos formálása. Annak a felismerése, hogy mi az, amiből csak pusztulás keletkezhet, és melyek azok a kezdeményezések, amelyek ígéretesek. Jövőerőt, fejlődési lehetőséget hordoznak. Keresi azokat az embereket és csoportokat, akik láthatatlanul találkoznak. Keresi azokat az embereket, lehetőségeket, találkozásokat, amelyekből évtizedek

múlva fejlődhet ki az a gyümölcs, amely olyan erővel bír, hogy valóságos, átalakító erővé váljék, és az emberi közösség fejlődésének az útját segítse.

K10 - 2–3 éve, évről évre növelik a kapacitásukat, és a jövőben is szeretnék tenni. Eladás tekintetében megduplázták a kapacitásunkat. Nagyjából egy éve működik az új egység, ahol új gépeket helyeztek üzembe. A gyógyszeripar számára gyártott üvegtartályok mellett ez a második üzletág számukra. Gépeket is gyártanak, de ezeket a Schott üzemek vásárolják meg. Ők építik és szerelik össze őket, vagyis ellátják a világon meglévő 15 üzemüket termelő berendezésekkel. Fontos, hogy a megfelelő beszállító rendelkezésre álljon, aki tisztában van az általuk szállított termékek minőségével, időben szállít, és ugyanakkor rugalmas is. E nélkül ezeknek a gépeknek a mozgatása nem megoldható.

Külön rákérdeztünk arra, hogy az interjúalany milyennek látja Kőszeg–Szombathely várostérség fejlesztési vízióját, az ehhez kapcsolódó lehetséges stratégiai irányokat

K1 - A szombathelyi vízió tetszik nekik, a megyei egyáltalán nem, mert az nem vízió. Beleélve magát Szombathely helyzetébe, azt elfogadhatónak tartja. A Kőszeg kistérség és natúrparki vízió szintén elfogadható, ennek a kidolgozásában részt is vesznek, ahogy Felső-Répcemente víziójában is. Reméli, lesz hatásuk a megyére is, viszont szervezetük nem akkora, hogy az országos tervezésbe is bele tudjanak szólni. Elmondják a véleményüket, és örülnek annak, ami megvalósul.

K2 - A lukácsházi tavat emeli ki ismét, melyet egyfajta vizes turista centrumként, egy nem védett turisztikai helyként tudná elképzelni, és fejleszteni. A kőszegi részen a szintén már említett elhagyott épületek felújítását és funkcióval való ellátását szeretné elérni. Úgy gondolja, jobb sorsra érdemesek ezek az épületek.

K3 - Az tény, hogy egy sűrűsödő szövet jön létre a térségben. Az emberek jólétéhez kötődő szolgáltatások megteremtésében együtt kell működniük. Legyen olyan ambíció, amely a lakosság kiszolgálásának szempontjából izgalmas: kulturális, szabadidős kínálat, munkahely, iskolák, ez is szükséges. Kell, hogy legyen ambíció olyan szereplőket idecsábítani, akik a térségen, városon kívül eső körnek szolgálnak. Tehát a közszolgáltatások és az itteni emberek életminősége szempontjából a funkciók összehangolása ésszerű és szükséges, miközben tudatossá kell, hogy váljon bennük is, hogy milyen szintű pozitív és negatív következményei vannak ennek az összenövésnek.

K4 - Azt látja, hogy a gazdasági potenciálnak belülről kell kirángatnia magát, tehát ő nem lát rá nagy lehetőséget arra, hogy üzleti alapon vállalkozások fognak rövid idő belül betelepülni. Vagy az állam segít bizonyos funkciók betelepítésében, mint mondjuk amit egy oktatási tevékenység megszervezése jelent, és ez aztán generálhatna projekt alapú tevékenységet is, vagy a piaci alapú kereslet váltja ki (részben és esetleg) az előrelépés lehetőségét. Úgy látja, csak üzleti alapon ez a folyamat nem fog beindulni. Ugyanez érvényes Szombathelyre is, itt is meglévő vállalkozásoknak kapcsolatokat kell elmélyíteni. A külföldi tulajdonú, műszaki területen dolgozó cégek tevékenységi területén megfigyelhető egy tendencia. Egyre több szellemi munkaerőt foglalkoztatnak, de már nem Németországba csábítják az olcsó bérigényű szellemi munkaerőt. Hanem az olcsó bérű országokban teremtik meg a foglalkoztatás feltételrendszerét. Ehhez a folyamathoz Kőszeg, mint minőségi lakóhely volna képes kapcsolódni.

K5 - Nem ismeri Kőszeg–Szombathely vízióját. Nem gondolja, hogy a fejlesztési tematikát szélesíteni kellene, a mélységében látja, a specializációban, az egyediségben a fejlődési lehetőséget. Európában sok kisrégió van, amely a gasztronómiára, iparra stb. épít, ezeket a „célokat kitűzni magunk elé, még kevés, sokkal pontosabban kell meghatározni az irányokat, mert akkor lehet eljutni azokig a kérdésekig, hogy mik nem lehetünk...” Azt látja, hogy mindenki minden akar lenni, fontosabb lenne a specializáció megteremtése és a magas minőség.

K7 - Szombathely–Kőszeg vidéke fejlődése erősen egyfajta agglomeráló térség irányába mutat. Szombathely folyamatosan terjeszkedik, a Kőszeg felé eső területeken már majdnem összenőtt. Egyre inkább egységesen kezelendő térség lesz belőle. Azt a megoldást kell megtalálni, hogyan lehet úgy fejleszteni, hogy ez ne menjen az életminőség rovására. A közlekedési ártalmak ne fokozódjanak. Nagy szerepe lehet a Kőszeg–Szombathelyi vasút fejlesztésének. A GySEV ebben is kiemelt partner. A közlekedési dimenzió fontos. Tovább lehet vinni Ausztria felé is. A turisztikai dimenzió is lényeges: hogyan lehet a különbségeket áthidalni? A szombathelyi római emlékekre, Kőszeg történelmi emlékekre meg Büknek a fürdőre alapozott fejlesztései hogyan hangolhatók össze. Egységes turisztikai egészként lehetne kezelni a térséget. Gazdaságfejlesztési szempontból a Szombathelyre települt nagy nemzetközi cégek hogyan tudnak úgy munkaerőt találni, hogy az az ő igényeiknek megfeleljen, hogyan tudnák ezt az önkormányzatok kiszolgálni. Napi gondot jelen: a gyerekfelügyelet többnyire nehezen

megoldható ezeknél a cégeknél. Van rá példa, hogy munkahelyen belül hoznak létre saját bölcsődéket, óvodákat.

K8 - A meglévő, helyi adottságokra kell alapozni! Kulturális, épített örökség, iskolavárosi múlt. Az ipar fejlesztését csak olyan mértékben lehet preferálni, ami nem veszélyezteti az értékeket. Persze lehetnek olyan iparágak, amelyeknek éppen ez a környezet a kedvező. A hivatalos állami, önkormányzati szférában korlátozottan látja a siker lehetőségét a merev közigazgatási struktúrák és kialakul működési kultúrák miatt, de a tudományos, vállalati, civil szférában nagyok a lehetőségek.

Együttműködési javaslat	Konkrét projekt javaslat
Térségen belüli együttműködések kialakítása.	Az őrségi, szombathelyi és kőszegi kistérségen átnyúló határ menti natúrparkok között együttműködést kialakítani.
A térségnek egységes fejlesztési iránya legyen.	Bük térségében próbálják a gyógy-, idegenforgalmi fejlesztést és az ipari fejlesztési irányt összekapcsolni.
Elsősorban a jelenlegi helyzet szinten tartása fontos a térségben.	Kőszeg történelmi emlékekre alapozott és Büknek a fürdőre alapozott egységes turisztikai fejlesztése.
Magas minőségű, kreatív megjelenésű lakó- és üdülő helyi környezet kialakítása.	Egyszerűsíteni a pályázók helyzetét
Erős, sokrétű hálózat kifejlődésének a segítése.	Nemzetközi együttműködések erősítése, jövőkutatás.
Partnerépítés támogatása.	A lukácsházi tavat egyfajta vizes turista centrumként, nem védett turisztikai helyként fejleszteni.
A szervezeteket közelebb vinni az emberekhez	A kőszegi térségben elhagyott épületek felújítását és funkcióval való ellátását szeretné elérni.
	Kőszeg–Szombathelyi vasút fejlesztése.
	Szombathelyen a meglévő vállalkozásoknak a kapcsolat-rendszerét kell elmélyíteni.

67. ábra: A térség jövőképe az interjúalanyok véleménye szerint

Az interjúalanyok a térségen belüli együttműködések szeretnék a jövőben fejleszteni, továbbá szükségesnek látják egy egységes fejlesztési irány kialakítását. Fontos még a partnerépítés és a sokrétű hálózat kifejllesztése. Konkrét fejlesztési javaslatok között szerepel a natúrpark fejlesztés, a turisztikai együttműködés, a közlekedési fejlesztés a térségen belül.

2.6. Térségi jó gyakorlatok bemutatása és KRAFT-alapú értékelése

A kutatás egyik célja az volt, hogy összegyűjtsük azokat a kezdeményezéseket térségi szinten, melyek a Szombathely–Kőszeg várostérség KRAFT-potenciáljára hatással voltak: akár a hálózatos fejlesztés, akár a fenntarthatóság, vagy akár a kreativitás fejlesztése terén.

A kezdeményezések csoportosításának és pontozásának a módszertani ismertetőjét részletesen bemutattuk az 1. fejezetben. Első lépésként a kezdeményezéseket három csoportba osztottuk aszerint, hogy a térségből kinőtt vagy a térségbe áramló, valamilyen külső kezdeményezésű-e. Ezt az indokolja, hogy Vas megyét és a Szombathely–Kőszeg várostérséget is számos hazai, határon átnyúló és transznacionális kezdeményezés hatása éri, melyek – ha más-más mértékben is, de – hatással vannak a hálózatosodásra, a kreativitásra és a fenntarthatóságra.⁷³

A csoportosítást követően kidolgoztuk a kezdeményezések összehasonlíthatóságára szolgáló táblázatot. A vizsgált Kőszegi és Szombathelyi Kistérséget érintő projekteket aszerint hasonlítottuk össze, hogy a már korábban meghatározott KRAFT-potenciálok mennyire jelennek meg az egyes projektek közvetlen eredményei közt. Célunk volt, hogy megtudjuk, a bemutatott projektek hozzájárultak-e a KRAFT-potenciálok által felsorolt tényezők fejlesztéséhez – függetlenül attól, hogy azok eredetileg is megjelentek-e a projektcélok között. Amennyiben egy tényező megjelent, akkor azt a projektmenedzserek 1-essel jelölték, amennyiben nem, akkor azt 0-val jelölték. A pontozás mellett azt kértük, hogy amennyiben egy projekt jelentős hatással volt a térségre a KRAFT-szemponatok alapján, azt a potenciált *-gal jelöljék, és ezt indokolják is meg. Az eredményeket az önértékelés módszertana miatt némi fenntartással kell kezelni, viszont a kezdeményezéseket – közvetlen tapasztalatuk és ismereteik miatt – legjobban a projektmenedzserek tudhatták értékelni.

⁷³ Fontos megjegyezni, hogy a kezdeményezések során csak azokat vizsgáltuk, melyek szorosan köthetők a Szombathely–Kőszeg várostérséghez. Tanulmányunk mellékletében még számos olyan kezdeményezés részletes leírása megtalálható, melyek köthetők a KRAFT-potenciálokhoz, de inkább nagyobb, Vas megyei térségi szinten relevánsak.

Térségből kinőtt kezdeményezések

Civil Információs Centrum

A szerveződés erőssége a helyi, települési, térségi szükségletekre építő szolgáltatások, események tervezése, kialakítása. Fő feladata a helyi intézményekkel, civil szervezetekkel történő együttműködés, vagyis az, hogy a Civil Információs Centrum gyűjtőpontja legyen a térség alapítványainak, egyesületeinek, nem formalizált közösségeinek. A civil információs centrumok többsége teleházat, közösségi házat, IKSZT-t, művelődési házat működtet.

Önkéntes Centrum – Vas megye

Különösen az aprófalvas településszerkezetű megyékben van kiemelt jelentősége a hálózati működésnek az önkéntes programok megyei szinten való elérhetőségének biztosításához. A falvak életben maradásának egyik kulcsa a helyben szerveződő, helyi célokért tenni akaró és tudó közösségek aktivitása. A centrum elsősorban civil szervezetek bevonásával építette ki a 15 szervezetből álló önkéntes pont hálózatát.

Adj helyet a helyinek

Főbb tevékenysége a helyi alapanyagokból, – ottani tudással és munkával – előállított élelmiszerek és kézműipari termékek népszerűsítése, értékesítése, mely a helyi gazdaságot erősíti. Mindez jelentős, szektorokon átívelő, erős együttműködési potenciált magában foglaló összehangolt cselekvést jelent. Fontos hatással van a helyi sajátosságokat tükröző arculat kialakításában, a helyi értékek, helyi identitás megőrzésében, a helyben működő vállalkozások támogatásában és a lakosság helyben tartásában.

Környezettudatos Technológiai Innovációs Klaszter

A klaszter tagjai kreatív szakmában tevékenykednek, azonos érdekekkel bírnak, céljaik elérése érdekében szoros partneri együttműködést folytatnak. Olyan kreatív megoldásokon dolgoznak, mint a Smart city koncepció, az iránytaxi, az intelligens idősotthon rugalmas kiépíthetősége és egyedi továbbfejlesztése.

Írott-kő Natúrpark

A térség- és vidékfejlesztés fontos fejlesztési tere lehet ez a helyi természeti erőforrásokra épülő kezdeményezés, mely egyben jelentős térségi együttműködési potenciált is rejt magában. Főbb tevékenységei: a természetvédelem, a fenntartható turizmus, a környezeti nevelés és a fenntartható vidékfejlesztés.

Kőszegi és Felső-Répcementi Kistérség Foglalkoztatási Paktum

Egy olyan hálózati, széles körű partneri együttműködésről van szó, mely egy mikrotérség eltérő szektoraiban működő szereplőit fogja össze, egy azonos cél érdekében, oly módon, hogy az eredmények egy magasabb területi szintű együttműködése irányában is becsatlakozásra kerülnek.

Pannon Helyi Termék Klaszter

A Pannon Helyi Termék Klaszter elmúlt 10 éves tevékenységét tekintve teljes mértékben „KRAFT-tipikus” szervezetnek mondható. Innovatív és kreatív megoldásaival folyamatos útkeresésre, továbbgondolásra, új lehetőségek teremtésére és kihasználására sarkall másokat is. Új kapcsolódásokat teremt szervezetek, vállalatok, önkormányzatok, önkéntes szerveződések között.

Promo Marketing és Média Szociális Szövetkezet

Sajátos működési formája – szociális szövetkezet – egy plusz együttműködési dimenziót társít a normál üzleti működés modelljéhez, a média és a marketing szakterületén. Társadalmi felelősségvállalás, magas fokú hálózatosodás jellemzi – mindez pedig határon átnyúló (osztrák–magyar) relációban. Ennek következtében jelentős kapcsolati tőke és hálózati potenciál felhalmozására képes szervezet, amely az előzőek mellett képes bizonyos demográfiai, társadalmi (foglalkoztatási) kihívásokra is egyedi módon reagálni.

Szellőtánc Készségfejlesztő Szociális Szövetkezet

Nyitottság – közös programokra, együttműködésekre sarkall a kezdeményezés, olyan innovatív fejlesztésről van szó, amely képes lehet Szombathely kreatív potenciálját is növelni. A kezdeményezés nagymértékben épít résztvevői kreativitására, illetve elősegíti annak kibontakoztatását.

Integrált Községi és Szolgáltató Tér (IKSZT)

A kezdeményezés képes befogadni és támogatni a helyi közösségi indíttatású, illetve közösségi célú kezdeményezéseket, folyamatokat. Új szemléletű szervezése lehetőséget adhat a vidéki települések megújulására, a társadalmi kohézió erősítésére, a vidék esélyegyenlőségének javítására.

Térséget érintő „külső” kezdeményezések

E-Coop

Európa szerte kihívást jelent az információs társadalom kiterjesztése, az egyenlő hozzáférés feltételeinek biztosítása. A projekt célja, hogy a vidéki közösségek számára elérhető, megvalósítható jó gyakorlatokat tárjon fel és terjesszen el, amelyek segítik a Digitális Községi Terek továbbfejlesztését, a digitális írástudás általánossá tételét, és a vonzó innovatív szolgáltatáskínálat kialakítását.

Az információs társadalom kiterjesztése, a digitális térhez való értő hozzáférés biztosítása az Európai Unió egyik legfőbb prioritása is.

Micropol

A projekt az okos távmunka központok magyarországi létrehozását tűzte ki célul. A Smart Work Center-ek elterjesztésében nagy potenciál rejlik, hiszen a munkavégzési központok Magyarországon az IKSZT-k és a Teleházak is lehetnének.

A kisebb méretű, vidéki, élhető településeknek (Micropol-ok) a népszerűsítése, az ottani munkavégzés biztosítása, a helyi közösségek aktívabb szerepvállalására törekszik a kezdeményezés.

SoPro

A SoPro célja a köz és magánszféra, valamint a szociális gazdaság és társadalmilag felelős vállalkozások együttműködésének erősítése a magas minőségű, fenntartható termékek és szolgáltatások kifejlesztése és piacra jutása érdekében, ezáltal a szociális gazdaság foglalkoztatási kapacitásainak bővítése. A SoPro szolgáltatásai:

- Tanácsadás, közvetítés;
- Innovatív termékfejlesztés;
- Szociális vállalkozások hálózatba szervezése;
- Együttműködések folyamatkövetése.

Recom

A projekt fő célja a határon átnyúló régiók közti kooperáció elmélyítése, az együttműködés tudatosságának ösztönzése – projektek hálózatba kapcsolása, a közös gondolkodás, együttműködés platformjának megteremtése (szakterületi bontásban); határon átnyúló kooperációs menedzsment platform biztosítása.

Tudatos és kreatív tervezés és jövőépítés, összehangolt (stratégiai) akciók megfogalmazása is fontos területe a projektnek, akár csak a fenntartható határon átnyúló (szakterületi) hálózatok kialakítása.

Reg-Net

Hálózatokon alapuló fejlesztés, partnerségek kialakítása – egy sok tekintetben azonos problémákkal/kihívásokkal/lehetőségekkel rendelkező határtérségben (szlovén–magyar határtérség). Összefüggésben az előző ponttal: a kohézió erősítése a határtérségben, melynek fontos eszköze a partneri hálózatok bevonása a fejlesztési elképzelések megfogalmazásába, közös, konszenzuson alapuló fejlesztési tervek létrehozása a fenntartható fejlődés elősegítése érdekében.

A felsorolt kezdeményezések képviselői/projektmenedzserei számára megküldött KRAFT-potenciálokat tartalmazó projekt űrlappal (lásd az 1. fejezet projektek vizsgálatára vonatkozó módszertani leírását) a kezdeményezések összehasonlíthatókká váltak. A Szombathely–Kőszeg várostérség kezdeményezéseire vonatkozó osztályozás eredményét⁷⁴ egy összefoglaló táblázatban ismertetjük a tanulmány olvasóival. A táblázat megmutatja, hogy a projektek a 3 fő KRAFT-potenciál tekintetében hány pontot értek el, milyen főbb hatásokat gyakorolt a vizsgált térségre (és mekkora mértékben), míg a *-gal jelölt szövegrészlet az adott kezdeményezés során a KRAFT-potenciálok közt megjelenő, kiemelkedő hatást kiváltó eredményt ismerteti.

Kezdeményezés neve	KRAFT potenciálok osztályozása	Összpontszám
Térségből kinőtt kezdeményezések		
Civil Információs Centrum	Kreativitási és innovációs potenciál: 4 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 3 Fenntarthatósági potenciál: 2	9
Önkéntes Centrum – Vas megye	Kreativitási és innovációs potenciál: 5 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 3 *A projekt során létrejött a megyei önkéntes-pont hálózat (http://www.vasionkentes.hu/tamogatas/vas-megyei-onkentes-pontok) Fenntarthatósági potenciál: 3	11*
Adj helyet a helyinek	Kreativitási és innovációs potenciál: 4	12*

⁷⁴ A kezdeményezések osztályozásának részletes eredményei a mellékletben találhatók meg.

	Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 4 *Önkéntes munka létrejött az egyes bevásárló közösségek működtetése kapcsán. Elért eredmények: közösségépítés, több civil szervezet szorosabb összefogása. Fenntarthatósági potenciál: 4	
Környezettudatos Technológiai Innovációs Klaszter	Kreativitási és innovációs potenciál: 4 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 3 Fenntarthatósági potenciál: 0	7
Írott-kő Natúrpark	Kreativitási és innovációs potenciál: 4 *Természetismereti oktatás élénkült (a helyi iskoláknak rendezett vetélkedők nyomán). *Az Írott-kő Natúrparkért Egyesület TDM jellegű feladatokat is ellát, működteti a helyi Tourinform irodát. Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 3 *Magyarországi Natúrpark Szövetség elnöke is a térségben vállal aktív szerepvállalást. Fenntarthatósági potenciál: 3 *Külön vonzerőt jelent a Szombathely–Kőszeg várostérség számára, hogy itt található Magyarország legjobban működő natúrparkja.	10****
Kőszegi és Felső-Répcementi Kistérség Foglalkoztatási Paktum	Kreativitási és innovációs potenciál: 3 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 5 Fenntarthatósági potenciál: 5	13
Pannon Helyi Termék Klaszter	Kreativitási és innovációs potenciál: 4 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 3 Fenntarthatósági potenciál: 3	10
Promo Marketing és Média Szociális Szövetkezet	Kreativitási és innovációs potenciál: 5 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 3 Fenntarthatósági potenciál: 1	9
Szellőtánc Készségfejlesztő Szociális Szövetkezet	Kreativitási és innovációs potenciál: 5 *Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok számára biztosít munkalehetőséget. Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 1 Fenntarthatósági potenciál: 2 *A fenntartható fejlődésre való figyelemfelhívás a programok során.	8**

Integrált Községi és Szolgáltató Tér (IKSZT)	Kreativitási és innovációs potenciál: 0 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 2 *Az IKSZT-k helyet adnak az informatikai szolgáltatásoknak és képzési helyként is funkcionálhat. *Az IKSZT-k helyet adnak civil szervezeteknek, illetve az általuk szervezett programok révén a lakosságot nagymértékben vonják be az önkéntes munkába, programokba. Fenntarthatósági potenciál: 3 *Az IKSZT-k az ifjúsági szolgáltatások, programok révén akarják elérni, hogy a fiatalok közösségre találjanak az adott településen. *Az IKSZT-k segítik a kormányzat munkáját az elektronikus adminisztráció elterjesztésében, könnyebb használatában. *Az IKSZT-k munkatársai a helyi lakosságot segítik információs, adminisztrációs és bürokratikus ügyintézésben.	5*****
Térséget érintő „külső” kezdeményezések		
E-Coop	Kreativitási és innovációs potenciál: 5 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 4 *A települési-térségi együttműködési felületek, kezdeményezések jelentősen hozzájárulnak a helyi közéletben való részvétel támogatásához, a helyi demokrácia fejlesztéséhez, az általános transzparencia és bizalom légkörének kialakításához. Fenntarthatósági potenciál: 1 *Települési és térségi digitális hálózatosodás elősegítése.	10**
Micropol	Kreativitási és innovációs potenciál: 3 * Az egyéni vállalkozók ösztönzése Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 1 * A távmunka központok magas színvonalú ICT szolgáltatásokat nyújthatnak Fenntarthatósági potenciál: 3 * A távmunka révén csökken az ingázás, ezáltal a környezetre gyakorolt káros hatások * A távmunka központok hozzájárulhatnak az elvándorlás csökkenéséhez	7****

SoPro	Kreativitási és innovációs potenciál: 6 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 5 Fenntarthatósági potenciál: 5	16
Recom	Kreativitási és innovációs potenciál: 6 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 7 * A projekt lehetőséget teremt azon vállalkozások, önkormányzatok, civil szervezetek számára, amelyek nyitottak az együttműködésre (platformok, workshop-ok, konferenciák). * Határon átnyúló kapcsolatok, együttműködések létrejötte. * Határon átnyúló stratégia, közös fejlesztési irányelvek kialakítása. Fenntarthatósági potenciál: 5 * Számos kezdeményezés nőtt ki a projekt során kialakított hálózatok, és az abban részt vevő szervezetek közt: kiváltképp a zöld közlekedés területén. * Kezdeményezések és partnerek támogatása, partnerkeresés. * A RECOM során a turisztikai és kulturális együttműködés területén is létrejött egy olyan hálózat, melyre a jövőben is építeni lehet, és nagy hatással bírhat a térség vonzerejének növelésében.	18*****
Reg-Net	Kreativitási és innovációs potenciál: 5 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál: 7 * A projekt lehetőséget teremt azon vállalkozások, önkormányzatok, civil szervezetek számára, amelyek nyitottak az együttműködésre (platformok, workshop-ok, konferenciák). * Határon átnyúló kapcsolatok, együttműködések jöttek létre. Fenntarthatósági potenciál: 5	17**

A táblázat alapján is láthatjuk, hogy rendkívül eltérő és színes pontozásokat kaptunk.

A térségi jó gyakorlatok KRAFT-alapú kutatásának főbb eredményei

A legmagasabb pontszámot és a legtöbb kiugró eredményt is a RECOM-projekt érte el, mely az osztrák és a magyar területfejlesztési folyamatok segítése érdekében jött létre. A kezdeményezés célja gyakorlatilag megfeleltethető a KRAFT-alapú tervezési módszertannak is: alulról építkező, helyi igényeken alapuló kreatív tervezés a helyi szereplők aktív bevonásával a fenntartható fejlődés biztosítása érdekében.

A második legjobb eredményt az IKSZT kezdeményezése kapta, ami azért érdekes, mert a KRAFT-potenciálok közül nem sokra gyakorolt hatást és ért el eredményeket (csupán 5 esetben), azonban ezek mindegyike * minősítést kapott, azaz nagy hatást gyakorolt a térségre. Kiemelkedő eredménye volt még a SoPro és a Reg-Net kezdeményezéseknek is, melyek nagy pontszámot értek el (16 és 17), mivel a KRAFT-potenciálokat fejlesztették, de kiugróan nagy hatást nem tudtak produkálni a térségben. A SoPro egy osztrák mintára építkező szociális szövetkezet, melynek célja a foglalkoztatás és a szociális gazdaság fejlesztése. A Reg-Net néhány különbséget leszámítva nagyon hasonló a RECOM-projekthez: célja volt összehangolni a határvidék fejlesztéseit, csak ez a kezdeményezés a szlovén–magyar határtérségre fókuszál.

A legkevesebb pontot a már említett IKSZT kezdeményezése kapta, a KRAFT-szemponitú jelentősebb hatásait azonban már ismertettük.

Fontos kiemelni, hogy 6 kezdeményezés projektmenedzsere érezte úgy, hogy a KRAFT-potenciálok tekintetében az általuk menedzselt projekt nem ért el kiugróan nagy hatást a Szombathely–Kőszeg várostérségben, úgyhogy ezeket a projekteket – bár bekerültek a példaértékű projektek közé – az értékelés alapján fejlesztéspolitika gyenge eredményeit hozó eszközök közé sorolhatjuk.

3. Térségi fejlesztési tervek és támogatási rendszerek KRAFT-alapú vizsgálata

3.1. Területfejlesztési tervek és stratégiák

A fejezetben áttekintjük azokat a stratégiai szintű dokumentumokat, melyek az elmúlt időszakban születtek a Nyugat-dunántúli régió fejlesztési irányai tekintetében, és gyakorlati hatással voltak/vannak a térség szereplőire, egyrészt annak okán, hogy támogatási források rendelődnek hozzájuk, másrészt újszerű, a szűkebb-tágabb makro-régió által kínált lehetőségeket igyekezzenek adoptálni a regionális és helyi adottságok fejlesztése érdekében.

3.1.1. Regionális és megyei

3.1.1.1. Nyugat-Dunántúli Operatív Program (NYDOP) és annak előzetes értékelése⁷⁵

Az előzetes értékelés megállapításainak bemutatása előtt indokolt röviden magát az NYDOP-t (legalább prioritás szintjén) ismertetni annak érdekében, hogy az értékelői észrevételeket és az általunk szükségesnek ítélt kiegészítéseket, megjegyzéseket megfelelően kezelni lehessen.

Az NYDOP árfogó célja: „Környezetileg tudatosan tervezett fejlesztésekkel a regionális adottságokhoz illeszkedő gazdasági és közszolgáltatási infrastruktúra megteremtése a növekedés és foglalkoztatás elősegítése érdekében.”⁷⁶

Specifikus célok:

1. **Helyi innovatív erőforrásokra és vállalati hálózatokra épülő gazdaság**
2. Magas minőségű szolgáltatásokra és örökséghasznosításra alapozott turizmus
3. Térségközponti funkciókat hatékonyan ellátó, **élhető városok alkotta városhálózat**
4. **Jó környezeti állapot** és a térségi központok, alközpontok biztonságos elérhetősége
5. Helyi sajátosságokra épülő közszolgáltatásokat támogató infrastruktúra

A specifikus célokat tekintve megállapítható, hogy számos a KRAFT-elveket tükröző elem van bennük megfogalmazva. A program továbbá meghatározza az érvényesíteni kívánt horizontális elveket:

⁷⁵ A Nyugat-dunántúli Régió Regionális Operatív Program 2007–2013 végső ex-ante értékelés (Pillars Consulting Kft., 2007.05.31.)

⁷⁶ NYUGAT-DUNÁNTÚLI OPERATÍV PROGRAM 2007–2013 (Az operatív program hivatkozási (CCI) száma: 2007HU161PO003)

- a) **Fenntartható fejlődés** feltételeinek biztosítása, ezen belül a környezeti fenntarthatóság és a társadalmi fenntarthatóság, esélyegyenlőség céljai;
- b) **Területi kohézió** – ennél a szempontnál kívánatos a megfogalmazott célok bemutatása a vizsgálataink eredményének szemléltetése érdekében:

„A NYDOP fejlesztéseknek illeszkedni kell az ÚMFT-ben és az Országos Területfejlesztési Koncepcióban (OTK) rögzített országos területpolitika célrendszeréhez, ezért szükséges:

- Decentralizációs törekvések, a régió gazdasági, innovációs és művelődési-kulturális súlypontjainak kialakítása;
- A régió leghátrányosabb helyzetű térségeinek felzárkóztatása, kedvezőtlen társadalmi-gazdasági mutatóik javítása;
- A városhálózat többszintű kapcsolatrendszereinek kibontakozása, a városok vidéküket kiszolgáló funkcióinak megjelenése, a városi társadalmi–környezeti problémák kezelése;
- A vidékies térségek új sajátos és fenntartható funkcióinak kibontakozása;
- Térségi integrált programok támogatásának lehetősége az országosan kiemelt (Balaton, Szigetköz – Mosoni-Duna) és regionálisan jelentős (Fertő-térség, Hanság, Pannonhalmi dombság, Sokoróalja, Alpokalja, Vendvidék, Vasi-Hegyhát, Kemenesalja, Órség, Göcsej, Hetés, Dél-Zala) területeken;
- Egyes ágazatok saját területi prioritásainak érvényesítése.”

Az ex-ante értékelés a dokumentum készítési folyamatának időszakában a célkitűzéseket, illetve a prioritásokat tekintve tartalmi megállapításokat, valamint javaslatokat tettek. Eszerint a stratégia igazodik a régió specifikumaihoz, figyelembe véve az átlagosnál jobb gazdasági helyzetet, a turizmusban rejlő potenciált és a társadalmi oltó szükséges csökkentését. A stratégia kellő figyelmet fordít a fenntartható fejlődés és az esélyegyenlőség megteremtésére, azonban a horizontális szempontokat a prioritások szintjén is ki kell fejteni és a végrehajtás folyamán következetesen érvényesíteni kell.

Az operatív programban meghatározott fejlesztési prioritások alkalmasak lehetnek a stratégia megvalósításához:

- 1. Prioritás: **Regionális gazdaságfejlesztés:** Az értékelők **hiányolják a K+F tevékenységek támogatását, hangsúlyos elősegítését**, holott a helyzetértékelés szerint a régió rosszul teljesít ezen a téren. A **befektetés-ösztönzés** érdekében javasolt **közös fellépés, illetve a vállalati együttműködések** támogatása nagymértékben lendítheti előre a régió gazdaságát, eddig fel nem tárt **szinergiák létesítésével**. A korábbi programok tapasztalatai alapján jelentős **tájékoztatási feladat vár a**

programvégrehajtókra a kellő érdeklődés és érdek generálása tekintetében. A **munkaerő-piaci rugalmasság** elősegítése javítani fogja a régió versenyképességét, a foglalkoztatási szint növelését.

- 2. Prioritás: **Turizmusfejlesztés:** A korábbi években jelentős magánbefektetést is vonzó, **gyógy- és termálvízre** alapozott turisztikai kínálat további erősítése és a kínálat „szakosítása” a keresletet is serkentő eszközök alkalmazásával logikus és hasznos lépés. A **szálláshelyek fejlesztése** kapcsán a helyzetelemzés nem tér ki a keresleti és a kínálati piac sajátosságaira, így nem lehet arról véleményt alkotni, hogy valóban az alacsony kategóriájú szálláshelyeket kell-e bővíteni, illetve hol és milyen mértékben indokolt a minőségi fejlesztés. A régió gazdag **történelmi és kulturális értékeinek színvonalas és integrált bemutatására** való törekvés megfelel a turisztikai trendek elvárásainak.
- 3. Prioritás: **Városfejlesztés:** a „jelentős magántőke mozgósítása”-val számoló intézkedések esetében az értékelők szerint kiemelt figyelmet kell fordítani a **tájékoztatás intenzív alkalmazására, a partnerség kiemelt jelentőségére**. A közlekedés fejlesztését más prioritás is támogatja az OP-n belül, ennek lehatárolása nem egyértelmű. Az értékelők véleménye szerint a prioritás (a fenti megjegyzések figyelembe vételével) jogos és létező igényeknek kíván megfelelni, a sikeres megvalósítás nagymértékben **hozzájárul a népességmegtartó képesség erősítéséhez, az életszínvonal emelkedéséhez**.
- 4. Prioritás: **Környezetvédelmi és infrastrukturális fejlesztések:** A prioritás címének pontosítására van szükség, mivel az „infrastrukturális” fejlesztések elsősorban a **közlekedés** támogatását célozzák meg. A prioritás szakszerűen látja a **kistelepülések szennyvízkezelésére alkalmas környezetbarát fejlesztések** szükségességét és módját. A térségi kapcsolatok fejlesztése tekintetében kérdéses, hogy az egy és kétszámjegyű utak melletti **kerékpárutak építését** nem hatékonyabb-e ezen utak felújításával egy időben elvégezni (Közlekedésfejlesztés OP keretében), míg az OP-ban más helyszíneken valósulhatna meg a kerékpárutak építése (pl. a turizmusfejlesztés prioritásán belül).
- 5. Prioritás: **Helyi és térségi közszolgáltatások fejlesztése:** A prioritás erősen sugallja a közszolgáltatások helyi ellátását, az értékelők véleménye szerint ezt a gazdaságossági szempontok figyelembe vételével lehet csak tenni. Új létesítmény építése csak abban az esetben támogatható, ha az infrastrukturális hiányhoz csatlakozik a szükséges „kereslet” is. A prioritás számos humán területet ölel fel: **egészségügy, szociális infrastruktúra,**

közoktatási infrastruktúra és információs társadalom, valamint ebből adódóan nagyszámú támogatási lehetőséget is biztosít, azonban a rendelkezésére álló forrásokból nem lehet adekvát módon kezelni az igényeket.

A NYDOP KRAFT-alapú értékelése

A NYDOP az értékelés szerint megfelelő mélységű és az európai uniós viszonylatban is figyelembe vehető adatokkal operáló helyzetelemezést tartalmaz, de **nem tudott kilépni az ÚMFT-ben a Regionális Operatív Programokra (ROP) meghatározott keretek közül** (melyet elsősorban az ÚMVP-vel történő lehatárolás is korlátozott). Az OP-ban megfogalmazott célok a megadott célrendszer mentén szűk mozgásteret kaptak, így az esetlegesen tartalmi (új területek fejlesztését célzó) és formai szempontból (együttműködést elősegítő, egymásra épülő) újszerű célok kitűzésére csak részben nyílt lehetőség;

Az innovatív, a régió sajátosságaira építő célok megvalósításához a megítélt és felhasznált támogatások csak részben járultak hozzá. Ennek okaiként megfogalmazhatók tartalmi és formai jellemzők is, pl. az OP-ra támaszkodó akciótervek és pályázati kiírások céljainak a stratégiához képest való eltolódása, valamint a támogatások elnyerése érdekében meghatározott feltételrendszer esetében a túlbiztosított, és a kizáró feltételeket előtérbe helyező aspektus dominált (részletesebben lásd a következő pontokat is).

A következő pontban az NYDOP közbeeső értékelését mutatjuk be, ez abból a szempontból is figyelmet érdemel, hogy keressük a választ arra: a vizsgált első 4 éves ciklusban milyen mértékben és módon sikerült az OP-szinten megfogalmazott célok elérését elősegíteni.

3.1.1.2. A Nyugat-Dunántúli Operatív Program közbeeső értékelése⁷⁷

Célja a program 2007–2010-es időszakban való előrehaladásának részletes feltárása és a tapasztalatok még hátralévő időszakra vonatkozó beépíthetősége volt. Az értékelés az alábbi szempontok szerint vizsgálta a 4 éves időszakban elért eredményeket, az NYDOP által meghatározott célok megvalósításának szemszögéből:

A stratégiai megfelelés vizsgálat, melynek során az adatokból arra keresték a választ, arra irányult, hogy **a program végrehajtásának eszközei milyen összhangban vannak az operatív programmal**, azaz alapvetően az operatív programban foglaltak megvalósítására irányulnak-e. Ennek meghatározásához azt a módszert választották, hogy a pályázati felhívásokban szereplő feltételrendszert összevetették az NYDOP-ban rögzített 5 prioritással,

⁷⁷ Nyugat-dunántúli Operatív Program – Mid-term értékelés – Zárójelentés (Váti Kft., Vital Pro Kft., 2011. január).

hogy a célkitűzések és a megvalósítás során alkalmazott eszközök közti megfelelés mértékére fény derüljön. Az elemzés tárgyát képezte továbbá, hogy a végrehajtás időszakában miként változtak az egyes főbb beavatkozások (konstrukciók) és azok értékelési szempontjai, hogyan korrigálták a két akciótervi időszakban a célokhoz legmegfelelőbben illeszkedő projektek kiválasztásának rendszerét;

- A **pénzügyi előrehaladás** vizsgálata felmérte, hogy az érintett akciótervekben az egyes évekre betervezett forrásokat sikerült-e ütem szerint meghirdetni és kötelezettségvállalás formájában lekötöni.
- A **szakmai előrehaladás** értékelése az NYDOP-ban rögzített indikátorok teljesítésének vizsgálatára koncentrált, az egyes prioritások szintjén, illetve programszinten (ez utóbbi a teremtetett munkahelyek számát vette figyelembe).
- A **területi kohézió** vizsgálata arra terjedt ki, hogy programszinten mutassa be a hátrányos helyzetű térségek és a régió egészének egymáshoz való viszonyát a programvégrehajtás főbb pénzügyi, illetve menedzsment jellegű mutatóiban.

A **stratégiai megfelelés vizsgálata** több értékes megállapítást hozott:

A program-végrehajtási eszközök és az operatív program összhangja biztosított, azonban egy-egy esetben **felmerült olyan tevékenység támogatása is, ami explicit módon nem jelenik az operatív program prioritás leírásában** (pl. gazdaságfejlesztési, turisztikai, közlekedés-fejlesztési prioritásoknál már az akciótervben, stratégiai szinten), ugyanakkor ezek a tevékenységek illeszkednek a prioritás céljaihoz és tartalmához, és biztosítják a valós igényekhez és megoldandó problémákhoz való kapcsolódást.

Az akcióterv **nem tudja az átlátható menedzsment eszköz szerepet betölteni**, ugyanis a bekövetkezett módosítások eltérnek az akciótervet átható szellemiségtől, példának okáért nem ismertek hivatalos döntések az akciótervi időszakon belül a pályázati keretek átcsoportosítására, újbóli meghirdetésére, illetve az akciótervi időszakok közti átcsoportosításra vonatkozóan. E szempontra az értékelők szerint a program transzparens irányítása érdekében a tervidőszak második felében jobban kell törekedni, továbbá javasolt rögzíteni, hogy a kormány által elfogadott akcióterveknek milyen tartalmú és mértékű módosítása engedélyezett a program irányítója által.

A pályázati felhívások sajátossága, hogy az operatív programban és az akciótervekben foglaltaknál is részletesebben határozzák meg a projektek elfogadható tartalmát és a projekt-kiválasztási kritériumokat, melyek halmazából nehezen állapíthatók meg azok az egzakt szempontok, amelyek döntően befolyásolják egy-egy projekt kiválasztását. Az értékelők

javaslata szerint indokolt a kiírásokat oly módon átalakítani, hogy kevesebb és a program céljaihoz jobban illeszkedő kiválasztási kritériummal rendelkezzenek.

Programszintű megállapítások:

A meghirdetett források alapvetően követték az akciótervekben jóváhagyott keretösszegeket.

A támogatási döntések az NYDOP tervezett megvalósítási ütemével összhangban voltak.

A vizsgált időszakban **a hátrányos helyzetű térségekből eredendően kevesebb pályázat érkezett be**, miközben az értékelési rendszerben meglévő kismértékű prioritizálás igazi kedvezményt nem jelentett a benyújtott pályázatoknak. A hátrányos helyzetű térségek **a legnagyobb arányban a közsféra projektjeit célzó prioritásokban részesedtek támogatásban** (pl. humán infrastruktúra, városfejlesztés), míg legkisebb arányban a gazdaság és turizmus-fejlesztés területén. Tény, hogy az érintett térségekben a gazdasági és turisztikai fejlesztések egy része az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programból (ÚMVP) is jogosult támogatásra, azonban a térségek felzárkózásához ezek a források nem elegendők.

A gazdasági társaságok nagyobb eséllyel nyújtottak be pályázatot, mint az önkormányzatok, illetve az egyházak.

A vizsgált időszakban a projektek, illetve a megítélt támogatások mintegy 7%-a esetében történt **pályázói visszalépés**, melynek tapasztalt okai: a közbeszerzési eljárások lefolytatása után kialakult finanszírozási helyzet (önerőhiány), **a partneri együttműködések viszonyosságai**, illetve a tulajdonosi viszonyok rendezetlensége.

Az első kétéves akciótervben a rendelkezésre álló forrásokhoz képest azok nagyobb mértékű meghirdetése (80%) történt meg, abból a célból, hogy a támogatáspolitikai döntéshozók szándéka szerint minél nagyobb arányú forráslekötés történjen meg 2010-ig. Ugyanakkor a korábbi tervezési időszakhoz képest teljesen új eljárásrend és egyéb komolyabb változások következtében a támogató szervezetek lassabban látták el tevékenységüket (pl. projekt-kiválasztás folyamata: kiemelt projektek, kétfordulós pályázati kiírások stb.), emiatt a második kétéves akciótervben már tettek intézkedéseket az eljárásrend gyorsítására (pl. egyfordulós projekt-kiválasztás előtérbe helyezése).

A program végrehajtása az earmarking értékeket tekintve alapvetően összhangban van a tervekkel. Az elemzés az Európai Bizottság által rögzített támogatási kategóriák kapcsán azokat az értékeket vette számba, melyek relevánsak lehetnek az egyes regionális prioritások célkitűzései alapján. Érdekes megállapításra jutottak az elemzők abban a tekintetben, hogy bizonyos értékek esetében (a 4 éves ciklust figyelembe véve is) a felhasználás már meghaladta az adott értékre tervezett forrás 100%-át (sőt, akár a 200%-ot is).

A projekt **szakmai előrehaladásának** értékelése során az NYDOP-ban meghatározott indikátorok teljesülését érintő előrehaladás vizsgálatára összpontosítottak, amelynek folyamán elsősorban az OP-szinten értelmezhető mutatókat vették számba (munkahelyteremtés), de az egyes prioritásokhoz rendelt indikátorok helyzetének áttekintése is megtörtént:

„Munkahelyteremtés, azaz új munkahelyek száma” mutató 3 prioritást érint az 5-ből:

- a gazdaságfejlesztést,
- a turizmusfejlesztést (ezen belül két alprioritást: a turisztikai vonzerő, valamint a turisztikai szolgáltatások, szálláshelyek) és
- a városfejlesztést.

A vizsgálati időszak 4 éve alatt a megcélzott 2000 új munkahelyből 860 teljesült, azaz 43%-os volt az előrehaladás.

A további OP szintű, illetve az egyes prioritásokhoz kapcsolódó mutatók esetében a következő összefoglaló táblázat tartalmaz értékelhető adatokat:

<i>Indikátor elnevezése</i>	<i>Támogatott projektek célértéke / KSH által mért aktuális érték</i>	<i>AT célérték 2010-re</i>	<i>OP célérték</i>	<i>Előrehaladás az AT célérték %-ában</i>	<i>Előrehaladás az OP célérték %-ában</i>
<i>Általános mutatók</i>					
A régió egy főre jutó GDP-jének növekedése, % (2004. évi bázison mért növekedés)	120	-	135	-	89%
Foglalkoztatottsági ráta (15–64 éves korosztály) a régióban, %	59,7	-	62,5	-	95,5%
Vállalati szektor által megtermelt bruttó hozzáadott érték (BHE) növekedése a program hatására (millió Ft)	240 378 (2004. és 2007. közötti változás)	-	100 000	-	240%
A régióban létrejött vagy új telephellyel rendelkező kis- és középvállalatok száma	n. a	-	1000	-	-
A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás ágazat által előállított hozzáadott érték növekedése	-2184 (2004. és 2007. közötti változás)	-	35 000	-	-6%
<i>Regionális gazdaságfejlesztési prioritás</i>					
Klaszterekben, támogatott együttműködésekben résztvevő vállalatok árbevételének növekedése (%)	24	3	7	793%	340%
A támogatásban részesített ipari parkok és ipari területek nettó beépítettségének növekedése (ha)	44	+70%	+77%	-	-

<i>Indikátor elnevezése</i>	<i>Támogatott projektek célértéke / KSH által mért aktuális érték</i>	<i>AT célérték 2010-re</i>	<i>OP célérték</i>	<i>Előrehaladás az AT célérték %-ában</i>	<i>Előrehaladás az OP célérték %- ában</i>
Támogatás által indukált beruházások nagysága (Mrd Ft)	61	10	20	609%	305%
<i>Turizmusfejlesztési prioritás</i>					
A turisták által eltöltött vendégéjszakák számának növekedése (vendégéjszaka 1000 főre)	132,39	3600	4200	22,1%	22,1%
A támogatott szálláshelyek kapacitás-kihasználtsága (%)	50,25%	40%	45%	126%	112%
<i>Városfejlesztési prioritás</i>					
Teremtett munkahelyek száma (fő)	56	40	2 000	140%	3%
Támogatással érintett lakosok száma a rehabilitált településrészekben (fő)	177 547	20 000	30 000	888%	592%
A rehabilitált városi terület nagysága (ha)	211,15	50	50	422%	422%
A támogatással érintett területen telephellyel rendelkező vállalkozások számának növekedése (db)	30	115	400	26%	8%
Közösségi közlekedést igénybe vevők száma (fő)	74 718 537	119 000	125 000	62 789%	59 775%
<i>Környezetvédelem és közlekedés prioritás</i>					
A támogatott projektek keretében EU-s kritériumoknak megfelelő szennyvíz-kezeléssel ellátott lakosok száma (fő)	1085	5000	15 000	22%	7%
Belvíz- és csapadékvíz károkozásától mentesített területen élő lakosság (fő)*	41 523	5000	30 000	830%	138%
A rekultivált hulladéklerakók száma (db)**	65	29	nem OP indikátor	224%	-
Árvízvédelmi beavatkozással megvédett lakosság (fő)*	27 154	20 000	30 000	136%	91%
Felújított utak hossza (km)	61	180	400	34%	15%
Megépült új utak hossza (km)	0	25	50	0%	0%
Megépített kerékpárutak hossza (km)	32	35	75	92%	43%
<i>Helyi és térségi közszolgáltatások prioritás</i>					
Óvodai nevelésben részesülő gyermekek arányának növekedése (%)	120,9 (2008)	-	93,7	-	nem értelmezhető
Fejlesztett nevelési-oktatási intézményekben tanuló diákok száma (fő)	15 219	-	8000	-	190%
Minőségi járóbeteg-szakellátásban ellátottak számának növekedése (a	78 333	-	670 000	-	12%

<i>Indikátor elnevezése</i>	<i>Támogatott projektek célértéke / KSH által mért aktuális érték</i>	<i>AT célérték 2010-re</i>	<i>OP célérték</i>	<i>Előrehaladás az AT célérték %-ában</i>	<i>Előrehaladás az OP célérték %- ában</i>
fejlesztéssel érintett szakrendelések esetén) (fő)					
Szociális ellátással elért lakosság számának növekedése (fő)	57 419	-	30 000	-	191%
Fejlesztett nevelési–oktatási intézményekben tanuló hátrányos helyzetű gyermekek száma (fő)	2029	-	1500	-	135%

68. ábra: Az NyDOP indikátorainak előrehaladási mutatói

KRAFT-alapú összegzés és javaslatok

Abból a célból tartottuk fontosnak konkrét adatokkal bemutatni az egyes mutatók alakulását, hogy szemléltessük a vizsgált 4 év mutatókkal megjelenített eredményeit, és levonjuk a következtetéseket: a 2008-ban bekövetkezett gazdasági válság a régió szereplőire is hatott, mely által bizonyos fejlesztések késve, illetve módosított szakmai és pénzügyi feltételekkel vagy egyáltalán nem tudtak megvalósulni. Más mutatók eredményei arra engednek következtetni, hogy az OP elkészítése során a tervezett fejlesztések hatása alulértékelt volt (a végleges véleményt a 7 éves teljes időszak eredményeinek ismeretében lesz lehetőségünk megfogalmazni), mivel már 4 év alatt a célérték túlteljesítése is megtörténhetett.

A programszintű, illetve az egyes prioritásokra vonatkozóan tett megállapításokból kiindulva az értékelők javaslatokat is tettek, amelyek elsősorban az intézményrendszer működésének elősegítését, valamint az NYDOP-hoz való szorosabb kapcsolódás (pénzügyi és szakmai megvalósítási vonalon egyaránt) ösztönzését célozzák. A tapasztalatok alapján a KRAFT-potenciálok szempontjait alapul véve az alábbiakat javasoljuk az elkövetkezendő 7 éves tervezési időszak célkitűzéseinek összeállításához és a megvalósítás mikéntjéhez:

- Javasoljuk, hogy **a KRAFT-indikátorok alapján a tervezési időszak elején és végén is készüljön területi elemzés**, amelynek összevetése hasznos visszajelzést adhat a döntéshozóknak a támogatások felhasználásának hatékonyságáról.
- **A támogatási rendszer teljesítményének mérésére nem elegendő a szűken értelmezett pénzügyi** (kifizetett támogatások nagysága) **és szakmai indikátorok** (számszerű teljesülés) **vizsgálata**, tekintettel arra, hogy az operatív program kiindulási

alapja az adott régió sajátosságainak komplex halmaza, amely társadalmi, gazdasági és környezeti fejlettségi mutatókat egyaránt tartalmazhat mérhető módon.

- Azt ajánljuk, hogy a következő tervezési időszakban olyan **módszert dolgozzanak ki, amely alapján pontosabban meg lehet tervezni egy mutató várható teljesítési értékét**, az „ár-érték arány” hatékonyabb meghatározása érdekében, illetve akár arra a kérdésre is segít választ adni, hogy egy célkitűzéshez milyen indikátorokat rendeljenek hozzá az adott prioritás és alprioritásai szakmai előrehaladásának minél eredményesebb és világosabb behatárolása érdekében.
- Az **operatív programok kidolgozása és elfogadtatása körülményes, hosszantartó folyamat**, így a felmerülő életszerű és indokolt változtatások véghezvitelének kicsi az esélye, és emiatt nehezzé válik a gyorsan változó világ és a mindenkori támogatási rendszer összehangolása. Így a tervezők és döntéshozók számára azt javasoljuk, hogy az operatív programok tekintetében csak oly mértékben kerüljön sor a dokumentumok kidolgozására, amely lehetővé teszi a 7 éves időszakban időközben indokolttá váló szakmai, illetve pénzügyi módosítások realizálását. Továbbá hasznos lenne ennek érdekében egy módszertan kidolgozása is, amely szabályozza az OP-knál részletesebb szintű dokumentumok módosításának feltételeit.
- Az előző gondolatot folytatva magának az operatív programnak is tartalmaznia kellene olyan **célkitűzéseket** (ezek feltételrendszerét kellő formában kibontva követnék a pályázati felhívások), amelyek **teret adnak nagyobb mozgástérnek és egyedi megoldások megvalósítására**, hiszen van mód a 7 éves ciklus alatt a rögzített céloknak és támogatási eszközeiknek a valós folyamatokhoz való – rendszeres – igazítására.
- A program alapján meghirdetendő pályázati kiírásokban törekedni kell a **kevesebb, egységes adminisztráció kialakítására**, s a kizáró feltételek felhalmozása helyett a támogatások elnyerése érdekében **az előnyök, többletvállalások számának ösztönzésére**.

3.1.1.3. Regionális innovációs stratégia⁷⁸

A stratégia átfogó képet ad a 2014–2020-as tervezési időszak átfogó kutatási és innovációs folyamatairól, illetve lehetőségeiről, és eltérően a többi tervezési dokumentumtól legalább akkora hangsúlyt fektet a kitűzött célok megvalósítása környezetének elemzésére, mint

⁷⁸ RIS3 – Intelligens szakosodási stratégia Nyugat-dunántúli régióban (Pannon Novum Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Nonprofit Kft., 2013. március–április).

magának a célrendszernek a meghatározására. Így először az intézményrendszer szereplőit mutatjuk be, és vizsgáljuk lehetséges működési irányait, majd röviden ismertetjük a stratégiai célkitűzéseket.

A 2005-től vizsgált időszakban az intézményi struktúra jelentős átalakuláson ment át: 2011-ig a regionális szintű innovációs folyamatok előmozdítása érdekében működött a Regionális Innovációs Tanács, amely tudáshasznosító (pl. innovatív vállalkozások), tudásgeneráló (pl. egyetemek, kutató szervezetek, egyéni feltalálók, stb.) és tudásközvetítő (pl. hídképzők, kormányzati szervek, hatóságok, képző szervezetek, stb.) szervezetekből állt össze.

Az innovációs folyamatok kezelésébe újabban bekapcsolódtak továbbá a gazdaságfejlesztés támogatásával foglalkozó nagyszámú szervezet, az innováció támogatására létrehozott regionális innovációs ügynökségek hálózata (RIÜNET), a technológia transzfer és tudásmenedzsment feladatokat ellátó szervezetek és a profitorientált, pályázati menedzselést vállaló szervezetek.

Az elmúlt időszakban tapasztalható átalakulási folyamatok azt eredményezték, hogy a megyei önkormányzatoknak elvileg a saját térségükre vonatkozóan a tervezés teljes vertikumát le kellett (kellene) fedniük, a regionális szervezetek elvesztették jelentőségüket a tervezés és forrás-elosztás területén. Zajlik az ágazati tervezés, melyet helyi vagy térségi szintű szervezetek is végeznek, és az ágazati tervekben megfogalmazott céloknak be kellene épülnie a megyei szintű stratégiába is. Az átstrukturálódás nyomán **hiányosságok tapasztalhatók az irányító és közreműködő szervezetek közötti munkamegosztásban**, ugyanakkor a számukra fontos koncepcióalkotási, elemző és társadalmasítási munkába nem kapcsolódnak be a non-profit szervezetek.

A stratégia által a következő 7 éves ciklusra megfogalmazott célok a régióban:

1. prioritás: a régió innovációs keretfeltételeinek javítása, ezen belül a felsőoktatási intézményeket és kutatóhelyeket érintő, a nemzetközi K+F+I tevékenységet illető és a helyben elérhető innovációs szakembergárda potenciáljának erősítése;
2. prioritás: az innováció intézményrendszerének fejlesztése, ezen belül az innovációs szolgáltatások erősítése és a finanszírozási lehetőségek bővítése;
3. prioritás: a régió innovatív vállalkozásai versenyképességének javítása, amely a KKV-kat, a K+F+I tevékenységet célozza meg, helyzetbehozásuk támogatásával.

A tervezők a régió RSI3 stratégiájának irányítására nem javasolta új szervezet létrehozását, mivel a kiépített rendszer működőképes, és a térség új szereplői (megyei önkormányzatok, járási hivatalok, kistérségi társulások) feladatkörétől idegen az innováció koordinációjának szerepköre. **Javasolták**, hogy a RIÜ hálózatára támaszkodva épüljön ki **egy tanácsadói**

rendszer, mely segíti és támogatja a térségi innovációt, helyi kezdeményezéseket és kísérleti fejlesztéseket, befektetéseket. Az innováció támogatási döntéseinél **a szubszidiaritás elvét** kell szem előtt tartani, azaz országos jelentőségű fejlesztések esetében nemzeti döntéshozatalra van szükség, a helyi jelentőségű kezdeményezéseket pedig helyben kell elbírálni. A régió innovációs rendszerével kapcsolatos általános, stratégia véleményalkotó funkciójának továbbvitelére alkalmas lehet az ismertetett rendszer, melyet a tanulmány készítői szerint teljessé tehet egy stratégiai hálózat (pl. egy térségi innovációs fórum).

KRAFT-alapú elemzés és javaslatok

A következő 7 éves tervezési időszakra tervezhető, az innovációt érintő intézményrendszer kialakításánál indokolt figyelembe venni a közigazgatás és a fejlesztéspolitika jelenlegi irányait, miszerint a helyi és kormányzati szint között a megyei önkormányzati szint helyezkedik el, megerősítve azon szerep- és feladatkörökkel, melyek nagy részét korábban a régiók mondhatták magukénak. Ennek folytán javasoljuk, hogy **KRAFT-központok jöjjenek létre**, melyek segítik az innovációs struktúra fejlesztését mind a döntéshozatal, mind a forrás-elosztás, mind a segítő jellegű tanácsadás rendszerének kialakításában.

Az innovációt érintő potenciális fejlesztési támogatások esetében kívánatos a források minél nagyobb arányának betervezése és szerepeltetése a 2014–2020-as időszakban a Magyarország számára rendelkezésre álló támogatások vonatkozásában, hiszen az újszerű fejlesztési ötletek hatással vannak a szűkebb-tágabb gazdasági és társadalmi környezetre, és a fenntartásuk csak a többi szereplővel való kapcsolatuk révén lehetséges.

3.1.1.4. Vas megyei területfejlesztési koncepció⁷⁹

A jelen elemzés teljessé tételéhez röviden ismertetjük a készülő megyei szintű fejlesztési koncepció munkaanyagában rögzített öt átfogó célt:

1. **Foglalkoztatás szinten tartása és bővítése**, hogy – különösen a képzett munkaerő körében – növekedjen a foglalkoztatottak száma, csökkenjen a megyéből való elvándorlás, illetve további új munkavállalók jöjjenek a megyébe:
 - a. a külföldi tulajdonú multinacionális vállalatok pozíciójának szilárdítása mellett a hazai tulajdonú kis- és középvállalkozások foglalkoztatási szerepének növelése;

⁷⁹ Vas Megye Területfejlesztési Koncepciója (2014. február) – munkaanyag.

- b. a munkaerő igényes mezőgazdasági termékek termesztésére és helyi termékek előállítására való ösztönzése;
- c. a jelentős turisztikai potenciállal rendelkező térségek turisztikai kínálatának és szolgáltatási szintjének a fejlesztése.

2. A gazdaság teljesítőképességének javítása, hogy növekedjen a megyében elérhető lakossági és vállalati jövedelmek nagysága, ami vonzóvá teszi a megyében történő munkavégzést, illetve az életet:

- a. a munkavállalók magasabb színvonalú teljesítményére való ösztönzés annak érdekében, hogy a térség osztrák területein elérhető magasabb bérszínvonallal felvehessük a versenyt;
- b. a térségben a versenyszférában dolgozó **felsőfokú végzettségűek arányának növelése**, e tekintetben elsősorban a helyi gazdasági igényekhez illeszkedő **felsőoktatási kínálat növelése**;
- c. a kis és közepes vállalkozások **innovativitásának ösztönzése** a magasabb értékű termékek, szolgáltatások előállításának és külföldön való értékesítésének elősegítése érdekében.

3. Munkaerő képzettségi szintjének javítása, hogy mind többen megfelelő képzettséggel magasabb értékű munkát végezzenek nagyobb jövedelemért, mégpedig a munkaerő-elszívó hatás mértékének jelentős csökkentése érdekében.

4. Természeti és kulturális erőforrások fenntartható hasznosítása, hogy csökkenjen az ökológiai lábnyom, bővüljön a helyi adottságok fenntartható hasznosításának széles tára, a helyben előállító mezőgazdasági és egyéb termékek köre, illetve az értékek vonzó lakókörnyezetet teremtsenek a városi környezetben és a vidékies térségekben egyaránt:

- a. a magasabb feldolgozottsági szintű helyi termékek előállítási lehetőségeinek bővítése, pozíciójuk erősítése;
- b. a környezetet károsító hatások mértékének jelentős csökkentése többek között a helyi, megújuló energiaforrásokat használó energia-ellátó rendszerek kapacitásainak bővítésével.

5. Belső periférián lévő kistelepülések teljes társadalmi–gazdasági leszakadásának megakadályozása, a népességmegtartás feltételeinek javítása, hogy ne legyenek elnéptelenedett települések a megyében:

- a. az aprófalvas települések elérhetőségének javítása, és a minimális életfeltételeket támogató infrastrukturális fejlesztések megvalósítása (pl. szennyvízelvezetés, egészséges ivóvíz, szelektív hulladékgyűjtés);
- b. a tartós munkanélküliek értékteremtő foglalkoztatásba való bevonása, illetve az élelmiszer előállítás, energia-termelés (pl. biomassa, fotovoltalikus megoldások) kapcsán a teljesítmény bővítése, az önellátás mind magasabb szintjének elérése.

Az átfogó célokra építve megfogalmazták a megye négy stratégiai célját és horizontális céljait.

1. A térségi versenyképesség javítása stratégiai cél

- a. a nagyvállalatok megyébe való bekötődésének az erősítése érdekében szektorokon és határokon átívelő **klaszter alapú vállalati – kutatás-fejlesztési –képzési –foglalkoztatási – együttműködések ösztönzése**, pl. járműipar–mechatronika–gépipar, elektro-mobilitás és közlekedésbeli intermodalitás szakterületen; továbbá a térségi alapon szervezett vállalati együttműködésekhez kapcsolódóan a **K+F teljesítmény növelése**, ennek részeként egy K+F ernyő-program létesítése, amely hozzásegíti az igényalapú alapkutatási, illetve vállalati együttműködésen alapuló kutatás–fejlesztési projektek megvalósulását és a spin-off cégek kialakulását;
- b. **nemzetközi beszállítói kapcsolatok erősítése, export-értékesítés ösztönzése**, különösen a kis- és középvállalati szektorban, a termék- és technológia-fejlesztéshez, kapacitás-bővítéshez szükséges beruházások ösztönzése, az együttműködések elősegítő és közös alapokra helyezett beruházások megvalósítása;
- c. a vállalkozásfejlesztést és ennek részeként a **befektetés-ösztönzés**, a befektető centrikus ügyintézés feltételeinek minőségi fejlesztése, a befektetéseket szolgáló kommunikációs és marketing tevékenységet, a vállalkozások letelepedését segítő infrastrukturális fejlesztések;
- d. a foglalkoztatás és megyéhez kötődő vállalkozások számának bővítése érdekében a kezdő vállalkozások indításának és növekedésének ösztönzése, valamint az innováció elősegítése érdekében **tulajdonosi felelősséggel ren-**

- delkező, stabilan működő, összehangolt vállalkozás-fejlesztési intézmény-rendszer működtetése**, amely az ötletfejlesztés, termék- és vállalkozás-fejlesztés szakaszaiban segíti a for- és non-profit szféra vállalkozásait;
- e. A gazdaság igényeivel összhangban lévő **felsőfokú- és szakképzési rendszer működtetése**, duális képzés bevezetése, a megyében élő diákok megyében való elhelyezkedésének ösztönzése;
 - f. **felsőoktatásban térségszintű kompetenciaközpontok kialakítása**, illetve térségi szinten a mérnök, míg Szombathelyen – összhangban a Nyugat-Pannon Járműipari és Mechatronikai Központ javaslataival – a műszaki menedzser képzés fejlesztése, illetve a gépész és villamos mérnök képzés elindítása, és a meglévő oktatási programok – piaci igényekhez, illetve technológiai-társadalmi változásokhoz illeszkedő – folyamatos megújítása;
 - g. **a munkavállalók egészségi állapotának javítása**, ennek keretében az egészséges életmód elterjesztése, sportolás-mozgás ösztönzése, aktív szabadidős programok, rendezvények szervezése és korszerű táplálkozási ismeretek (dietetikai programok) oktatása és elterjesztése, közösségfejlesztési tevékenységek megvalósítása, egészségi, illetve mentális állapot javítása.

2. Természeti erőforrások fenntartható hasznosítása stratégiai cél

- a. A **mezőgazdaságban** a foglalkoztatás intenzív tevékenységek, így a zöldség- és gyümölcstermesztés és -feldolgozás bővítése, a dísznövénykertészet pozíciójának erősítése, a magasabb hozzáadott értéket biztosító egyedi vagy tájjellegű termék-előállítás és értékesítés támogatása, továbbá a kistelepüléseken a közösségi foglalkoztatási programok mezőgazdasági szektorban való megvalósításának ösztönzése, fiatal gazdák gazdálkodásának támogatása, az állattenyésztés ösztönzése összekapcsolva földhasználat biztosításával;
- b. a **turizmusfejlesztés területén**: kiemelt térségi brand-ek kialakítása a turisztikai desztinációkhoz kapcsolódóan, a turisztikai vonzerőkhöz kapcsolódó szolgáltatások versenyképességének folyamatos javítása (beleértve a javuló gyalogos, kerékpáros, lovas közlekedési feltételeket is), a turizmus-szervezés informatikai rendszereinek fejlesztése, a naprakész (elektronikus) információkkal való ellátás biztosítása, a szolgáltatók közti online kommunikáció erősítése. Megyei szinten összehangolt turisztikai marketing és

értékesítés-ösztönző tevékenység támogatása, illetve a turisztikai szolgáltatók, desztinációk közötti együttműködés ösztönzése;

- c. a **megújuló energiák fenntartható hasznosítása** fűtési és villamosenergia-termelési céllal, az energiafelhasználás racionalizálása, továbbá a villamos energia felhasználáson alapuló mobilitási rendszerek (e-bike, e-közösségi közlekedés) kiépítése (különösen a környezetileg érzékeny, illetve jelentősebb turisztikai területeken);
- d. a **környezeti állapot javítása** területén
 - a hulladék-újrahasznosítás rendszerének megszervezése és a szükséges infrastruktúra kialakítása a megye teljes területére, illetve a hulladék-újrahasznosítás teljessé tétele,
 - a talajszennyezés mérséklése, különös tekintettel az ivóvízbázisok védelmére, s a közcsatorna hálózatra való csatlakozás arányának növelése, a meglévő rendszerek folyamatos korszerűsítése
 - a természeti katasztrófák megelőzése érdekében szükséges ár- és belvíz-védelmi, csapadékvíz-elvezetési infrastrukturális fejlesztések;
- e. a vízi-közműrendszerek indokolt rekonstrukciója, mely megalapozza az ivóvízellátás minőségének biztonságosságát;
- f. a vonzó települési környezet kialakítása és fenntartása főként a városokban, ezen belül a zöldövezetek óvása, nagyságuk növelése, a barnamezős területek hasznosítása, a városok ún. „kompakt fejlesztése” (ami a beépített területek szétterülésének korlátozását és ebből következően a beépítések intenzitásának növelését, a lakó-, szolgáltató funkciók, valamint a munkahely közti közlekedési távolságok csökkentését és zöldterületek, folyosók bővítését jelenti).

3. Vidéki térségek fejlesztése, ezen belül a kistelepülések életképességének javítása stratégiai cél térségi együttműködések révén:

- a. a kistelepüléseken a humán szolgáltató rendszerek térségi alapon szervezett működtetése (a település- és közlekedési hálózat jellegzetességeit figyelembe véve): az oktatás, egészségügyi alapellátás, szociális ellátás, bölcsődék, kulturális szolgáltatások megfelelő színvonalú, együttműködésen alapuló és ésszerű kapacitás-elosztást biztosító működtetése, valamint a lakosság elöregedésével párhuzamosan az idősellátás feltételrendszerének javítása;

- b. a foglalkoztatás bővítése és a gazdasági önellátó funkciók körének szélesítése érdekében a helyi termékek, élelmiszerek előállításának és feldolgozásának ösztönzése, a kapcsolódó védjegyjogtalom bevezetésének és működtetésének támogatása, illetve megújuló energiaforrásból történő energiatermelés, továbbá munkahely-teremtési és megőrzési célból egyéb vállalkozásfejlesztési tevékenységek ösztönzése, végül a kistelepülések számára alapvető szolgáltatások akár újszerű módozatokkal történő elérése (pl. mobilszolgáltatás);
- c. szociális gazdaság jól működő szervezeteinek kialakítása (a közfoglalkoztatás rendszerének átalakításával) – olyan megyei és alközpontokkal térségi szinten működő vállalkozások elindítása, melyek az elsődleges munkaerőpiacról kiszoruló hátrányos helyzetű munkaerő foglalkoztatását valósítják meg – és azok hálózatos együttműködésének szervezése, valamint a közösségfejlesztési tevékenységek szervezése;
- d. lakófunkciók minimális infrastrukturális feltételeinek megteremtése, amely magába foglalja a kis településeken is az egyéni és közösségi közlekedési lehetőségeknek, a szélessávú telekommunikációs hálózatok elérhetőségének, az egészséges ivóvíz biztosításának és a szennyvízkezelés megoldásának garanciáját.

4. Megyén belüli és kívüli kapcsolatok erősítése stratégiai cél

- a. Nagytérségi közlekedési kapcsolatok megvalósítása, ezen belül az észak–déli (M86, S31-87-es, Szombathelyen északi körgyűrű befejezése, majd a következő fejlesztési szakaszban az M9), a kelet–nyugati (M8) fő közlekedési útvonalak fejlesztésének elősegítése, a vasúti közlekedési tengelyek (Szlovénia, Oberwart irányába) és azok elérhetőségének fejlesztése;
- b. a térségközpontok megközelíthetőségének javítása (pl. elővárosi közösségi közlekedés bővítése), az intermodális közlekedési lehetőségek (Park+Ride; Bike+Ride) bővítése a rendszerük kiépítésével, továbbá a kistelepüléseket érintő kisléptékű közösségi közlekedési szolgáltatások működtetése a munkalehetőségek szélesebb körének elérhetővé tétele érdekében, mindehhez a főként alsóbbrendű utak folyamatos karbantartása;

- c. a kerékpáros közlekedés rendszer fejlesztése a helyi (elsősorban városi) és helyközi közlekedésben is, ami igényli kerékpárutak építését és a megyén kívüli kerékpárutas kapcsolatok megőrzését is;
- d. osztrák, szlovén határ menti kapcsolatok bővítése, különös tekintettel a közös munkaerőpiac kihívásaira, illetve a természeti értékek közös fenntartható hasznosítására, valamint élénk részvétel transznacionális együttműködésekben: ehhez a közúti, vasúti és kerékpáros útvonalak fejlesztésének elősegítése.

Horizontális jellegű fejlesztési célok

- 1. Fenntartható környezet- és tájhasználat, mely során a tervezett beruházások, (pl. ingatlan-, vonalas infrastruktúra-fejlesztések) figyelemmel vannak a természeti értékek védelmére, a vízbázisok védelmére, a levegőszennyezés csökkentésére, a hulladékok keletkezésének mérséklésére. A fejlesztések során figyelemmel kell lenni a megyei, illetve települési rendezési tervekre, ami az egyes településeken, illetve térségekben a természeti, környezeti adottságok és erőforrások számba vételével korlátozza az egyes beruházások megvalósítását;
- 2. Barnamezős területek hasznosítása, illetve a használaton kívül épületek, területek újrahasznosítása a zöld mezős beruházások helyett;
- 3. Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok bevonása (esélyegyenlőség) a fejlesztésekbe, illetve a fejlesztések hatásainak szétterítése;
- 4. Korszerű információs és kommunikációs technológiák (ICT) alkalmazása, mely során biztosítani kell az információknak a hátrányos társadalmi csoportokhoz való eljutást.

KRAFT-alapú elemzés és javaslatok

A megyei koncepció tervezete figyelembe veszi az országos szintű fejlesztési dokumentumok által meghatározott fejlesztési elveket, keresi a kapcsolódási pontokat a megyén belül, különösen a Szombathely Megyei Jogú Város számára készült integrált településfejlesztési stratégiának céljaival és fejlesztési területeivel. Ehhez kapcsolódóan **javasoljuk, hogy vegyék figyelembe a hamarosan véglegessé váló megyei szintű vidékfejlesztési programot és a kisebb térségeket érintő tervezési dokumentumokat**, és más, a megyében készülő egyéb terveket és írásos formába öntött fejlesztési szándékokat.

Amellett, hogy a koncepció hosszabb időtávot fed le, úgy gondoljuk, hogy kívánatos lenne a dokumentumnak **kitekintést biztosítania az egyes elfogadásra váró operatív programokra**,

valamint a tematikus (pl. vidékfejlesztés, turizmusfejlesztés), illetve területi szempontból is meghatározó (pl. nemzetközi kapcsolatok, határon átnyúló elképzelések) fejlesztési dokumentumokra is, mivel a koncepcióban megfogalmazott széles körű célrendszer megvalósításához mondhatni kizárólagos lehetőséget nyújtanak a 2014–2020-as időszakban rendelkezésre álló európai uniós források (beleértve természetesen a nem csupán a tagország számára biztosított támogatásokat, hanem a nemzetközi pályázatok által elérhető forrásokat is). A dokumentum az átfogó, stratégiai célok megfogalmazásánál törekszik a komplexitásra, és a helyzetértékelés alapján leszűrhető következtetések globális célrendszerbe rendeződnek, amely a megye érintettjei számára akár 20 éves távlatban is megfelelő mennyiségű feladatot jelent. Ugyanakkor **nem rendelkezik az elképzelésekhez szükséges forrásokról**, és emiatt ki kellene jelölnie **a koncepción belüli prioritásokat**. Így jelen esetben csak reményünket fejezhetjük ki, hogy a megfogalmazott törekvések minél jelentősebb aránya szerezhethet finanszírozási lehetőségeket.

A koncepció stratégiai céljai körültekintően veszik figyelembe a megye adottságait és a jelenlegi is zajló folyamatokat, így kijelenthető, hogy **a KRAFT-potenciál területei zömmel megjelennek a dokumentumban**, és a kapcsolódási pontok érzékelhetők. Emellett fontos megjegyezni, hogy – tekintettel arra, hogy a megye jelentős országhatárral rendelkezik – kívánatos lenne több figyelmet fordítani a **határon átnyúló fejlesztésekben rejlő potenciálra**, és több kapcsolódási pontot keresni az ausztriai területeken élőkkel való együttműködések által nyújtott lehetőségekkel.

Véleményünk szerint fontos lenne a koncepcióban feltérképezni, hogy a megyén belüli térségi kapcsolatrendszerek hogyan alakulnak, milyen egyedi sajátosságok érzékelhetők, ha pl. a földrajzi tagoltságot és az ehhez kapcsolódó mezőgazdasági viszonyokat vesszük alapul, ha a közlekedési kapcsolatokat vesszük szemügyre, vagy ha szakképzési és felsőoktatási „vonzáskörzetek” kerülnek a figyelem középpontjába. Fontos, hogy egy város-térség viszonyait és lehetőséget feltérképező dokumentum a jövő felvázolásához átfogó és részletes adatokkal rendelkezzen a város vonzáskörzetéről, meglévő és fejlesztendő kapcsolatairól. Ezért javasoljuk, hogy ha a koncepció nem is, de a megyei szintű konkrétabb fejlesztési dokumentumok **térjenek ki a jelzett vizsgálatokra és az adott térség specialitásait figyelembe vevő fejlesztési irányok kijelölésére is**.

3.1.2. Városi, kistérségi

3.1.2.1. Szombathely város integrált településfejlesztési stratégiája⁸⁰

A vizsgálatokat kiterjesztettük Szombathely településfejlesztési dokumentumának elemzésére. A stratégia 2030-ig ad kitekintést a várost érintő fejlesztési célokra és területekre, illetve 2014–2020-ra fogalmaz meg stratégiai célokat a város számára, és az alábbi három **átfogó koncepcionális célt** határozza meg:

1. VIRÁGZÓ GAZDASÁG (Széll Kálmán Terv), ezen belül
 - a. Növekedő gazdaság
 - b. Ipari munkahelyteremtés zöldmezős beruházásokkal
 - c. A meglévő ipari vállalkozások fejlődése előtt álló akadályok lebontása
 - d. Határon átnyúló vonzerőt biztosító nagyvárosi szolgáltatások
 - e. A város és térsége biztonságos helyi élelmiszerrel történő ellátása és jó minőségű mezőgazdasági termékeinek piaci pozícionálása
2. MEGÚJULÓ ÉS BEFOGADÓ TÁRSADALOM (Szent Márton Terv), ezen belül:
 - a. Szent Márton szellemi örökségének ápolása
 - b. Növekvő számú, gyarapodó népesség
 - c. Társadalmi kohézió erősítése
 - d. A fiatal, magasán képzett munkaerő megtartása, arányának növelése
 - e. Piacképes tudást biztosító mérnökképzés
 - f. A bevándorló népesség integrációja
 - g. A hátrányos helyzetűek és tartósan munkanélküliek visszavezetése a munka világába
3. VONZÓ VÁROSI KÖRNYEZET (Éhen Gyula Terv), ezen belül:
 - a. Szép, egészséges, kényelmesen használható városi környezet kialakítása
 - b. Építészeti örökség integrált védelme
 - c. A barna mezős és szlömösödő területek rehabilitációja
 - d. Változatos jellegű, méretű, egészséges és gazdaságosan üzemeltethető lakásállomány kialakítása
 - e. A város és térsége vasúthálózatát magába foglaló, integrált közösségi közlekedési rendszer kialakítása

⁸⁰ Szombathely Megyei Jogú Város Településfejlesztési Koncepciója és Integrált Településfejlesztési Stratégiája (Városfejlesztés Zrt., Budapest, 2013. december 20.).

- f. A város és vidék harmonikus fejlesztése
- g. Az egészséges ivóvízzel történő ellátás fenntartható biztosítása

A fenti átfogó célok alapján a 2014–2020-as időszakra a dokumentum három **stratégiai célt** azonosít:

1. Gazdaságfejlesztés stratégiai cél

- 1.1. Versenyképes, hatékony nagyvállalatok, kkv-k és mikro vállalkozások
- 1.2. Magas szintű foglalkoztatottság
- 1.3. Jelentős K+F és innovációs aktivitás
- 1.4. Mindenki számára hozzáférhető, fejlett információs és kommunikációs technológiák

Mindehhez meghatároztak néhány prioritást is:

- A Nyugat-Pannon Járműipari és Mechatronikai Központ megvalósítása,
- Határon átnyúló gazdasági–ipari növekedési központ kialakítása
- K+F és innovációs tevékenység fejlesztése
- Az egészséggazdaság és a kreatív ipar fejlesztése
- Fenntartható turizmus fejlesztése
- Az egészséges és jó minőségű élelmiszerrel történő ellátást előmozdító mezőgazdasági fejlesztések

2. Helyi társadalmat érintő fejlesztések stratégiai cél

- 2.1. Széleskörű és magas színvonalú közösségi szolgáltatások és hatékony közigazgatás a helyi közösséggel partnerségben
- 2.2. A bevándorlókat integráló, nyitott és szolidáris helyi közösség
- 2.3. Képzett, vállalkozásra és munkavállalásra alkalmas, dinamikusan növekvő számú népesség

A célokhoz a következő prioritásokat rendelik:

- Minőségi közszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása. Az ország kevésbé fejlett régióiból bevándorló munkavállalók és családjaik integrálódásának elősegítése. A műszaki irányú szak- és középfokú képzés, valamint a mérnökképzés, a közgazdasági és informatikai képzés fejlesztése a gazdaságfejlesztés humán erőforrásának biztosítása érdekében.
- Az aktív és egészséges életet szolgáló jól-léti közösségi szolgáltatások fejlesztése. Az idős korosztály társadalmi aktivitásának megőrzése, és a szegénység által leginkább érintettek életesélyeinek növelése.

- Fejlesztéseket, befektetéseket támogató közigazgatási környezet kialakítása. A megváltozott munkaképességű és a hátrányos helyzetű emberek munkaképességének fejlesztése, munkavállalási esélyeinek bővítése.
- Közösségvezérelt, CLLD típusú fejlesztések megvalósítása

3. Környezeti fejlesztések stratégiai cél

- 3.1. A befektetők és a lakosság számára vonzó városi és várostérségi környezet
- 3.2. A természeti erőforrások kiegyensúlyozott és hatékony felhasználására épülő alacsony széndioxid kibocsátású gazdaság
- 3.3. Fenntartható és környezet-kímélő közlekedési rendszer
- 3.4. Az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodó városi környezet

Mindehhez az alábbi prioritások kapcsolódnak:

- A kompakt város kialakulásának előmozdítása a belváros és a városközpont komplex rehabilitációjával és fejlesztésével, az építészeti örökség integrált védelmével, a Szent Márton Év helyszíneinek és létesítményeinek kialakításával, rehabilitációjával, valamint a Szent Márton zárandokút és létesítményei kiépítésével
- Zöld mezős munkahelyteremtő ipari beruházások megvalósítására alkalmas területek kialakítása a piaci szereplők befektetéseihez szükséges fizikai, infrastrukturális és építési jogi előfeltételek megteremtése érdekében
- Az önkormányzati tulajdonú barna mezős város-rehabilitációs területeken a közszféra és a magánszféra által végrehajtásra kerülő gazdaságfejlesztő és munkahelyteremtő beruházások megvalósításához szükséges fizikai, infrastrukturális és építési, jogi előfeltételek megteremtése, a nem önkormányzati tulajdonban lévő, barna mezős, szlömösödő, illetve alulhasznosított városi területek rehabilitációjának elősegítése
- Integrált közösségi és alternatív közlekedési rendszer kialakítása
- A városon belüli úthálózat tehermentesítése az átmenő és az ipari termeléshez kapcsolódó közúti forgalom alól
- A város egészének energetikai megújítása a megújuló energiaforrások fokozott kihasználására építve, valamint fenntartható és hatékony városüzemeltetési fejlesztések
- Az egészséges és jó minőségű ivóvízzel történő ellátást biztosító fejlesztések
- Lakótelepek komplex rehabilitációja, lakóépületeik hőszigetelése és energetikai megújítása
- Kertvárosi városrészek komplex fejlesztése
- Korszerű, alacsony rezsijű esztétikus és kényelmesen használható bérlakás állomány kialakítása

- Az összehangolt, operatív városfejlesztés szervezeti, jogi és finanszírozási eszköztárának fejlesztése

KRAFT-alapú elemzés és javaslatok

A célok, valamint az azok alapján javasolt operatív intézkedések átgondolása kapcsán kívánatos néhány kiegészítő megjegyzés megfogalmazása:

- A koncepció és stratégia a város (és környezete) helyzetértékeléséből kiindulva érzékenyen reagál a felfedett problémákra, számba veszi a terület erősségeit, figyelemmel van a lehetőségekre, és nem zárkózik el a veszélyeket jelentő jelzésektől sem. Ugyanakkor **a széleskörű stratégiai célok alapján kialakított akcióprogram elsősorban ingatlan-beruházások megvalósításával igyekszik megoldást keresni**, illetve választ adni a vázolt kihívásokra, egyéb fejlesztési elképzelések, mint pl. a civil vagy gazdasági közösséget, együttműködéseket érintő projektötletek nem kerültek megfogalmazásra.
- A dokumentum **nem tekinti át** a területi hierarchiában **magasabb szintű és a tematikus stratégiai célrendszerekkel való kapcsolódási lehetőségeket**, valamint arra sem ad kielégítő választ, hogy a jelentős anyagi forrásokat megkövetelő fejlesztések milyen módon kerülhetnek finanszírozásra. Végül azt sem méri fel, hogy a tervezett beruházások milyen kihatással lesznek akár a kijelölt akcióterületre, akár annak szélesebb gazdasági–társadalmi környezetére.
- A KRAFT-potenciálhoz való kapcsolódások elsősorban stratégiai szinten kerültek megfogalmazásra (pl. a fenntarthatóságot, a kreativitást, a térséggel való együttműködés szükségességét előtérbe helyező célok, intézkedések megfogalmazása), **a konkrét fejlesztési elképzelésekben nem követhető nyomon a KRAFT jellemzőinek megfelelő ötletek kidolgozása és realizálásukra vonatkozó javaslatok megfogalmazása.**

3.2. *Előzetes koncepció a Kőszegi Térségi Társulás fejlesztési stratégiájának készítéséhez – Írott-kő Program*⁸¹

1. ELŐZMÉNYEK, HÁTTÉR

Jelen koncepció Kőszeg Város és Térsége Társulása elfogadott határozata alapján készült, melynek főbb pontjait jelen dokumentum 1. számú melléklete tartalmazza. A koncepció célja, hogy megalapozza a tervezési folyamatot, meghatározza annak sarkalatos pontjait, mérföldköveit.

A tervezés folyamán meg kívánjuk határozni **az Írott-kő Natúrpark térségre vonatkoztatott integrált fejlesztési koncepciót és stratégiát (2014–2020).**

A koncepció előkészítése során **három alkalommal került sor előzetes szakmai egyeztetésre**, melynek célja egyfelől a lehetséges jövőkép alapjainak felvázolása, másfelől az ennek megvalósítását segítő térségfejlesztési szervezetrendszer, illetve az előtte álló fő kihívások beazonosítása volt. (A **határozatban nevesített „Írott-kő Natúrpark Fejlesztési Fórum”** – mint jövőbeni térségfejlesztési platform – lehet majd az elkészülő stratégia megvalósításában érintett szereplők térségi egyeztető fóruma).

Az előkészítő megbeszélések kiindulópontja volt egyfajta **natúrparki vízióalkotás**, melynek alapja a natúrparki háttér kihasználása és a natúrparki szempontok kiteljesítése a térségben. Ehhez figyelembe kell venni a natúrparkok sajátosságait és nemzetközileg is elismert négy alapvető tevékenységi körét⁸²:

- Természetvédelem és tájgondozás
- Pihenés és fenntartható turizmus
- Környezeti nevelés és kommunikáció
- Fenntartható vidékfejlesztés.

⁸¹ **Készítette:** Promen Tanácsadó Kft. és BFH Európa Kft. az UTIRO Leader Egyesület és a helyi szereplők bevonásával.

⁸² Európai Natúrparkok Nyilatkozat, Wandlitz, Barnim Natúrpark, 2013. április 16.

Az előzetes egyeztetések alapján a Natúrpark elnevezés zavart okoz a szereplőknél, és az Írott-kő Natúrparkért Egyesülettel azonosítják, emiatt a továbbiakban a program fantázia-neveként az **Írott-kő Programot** vagy **Írott-kő Stratégiai Programot** javasoljuk használni.

A Konceptió és Program elkészítésekor csak azokkal az elképzelésekkel foglalkozunk, amelyek térségi szinten fontosak, jelentőségük túlmutat az egyes településeken. Felhívjuk a figyelmet továbbá arra, hogy a jelen dokumentumban rögzített vízió elemei és fejlesztési irányai egy rövidebb folyamat eredményeként születtek, és még változtathatóak a releváns szereplők véleménye alapján.

2. TERVEZÉSI KÖRNYEZET

A tervezési folyamatok szempontjából a 2014. év végéig tartó időszak meghatározó jelentőséggel bír. Jelenleg párhuzamosan zajlanak a különböző részterületek folyamatai, melyek összehangolása valamely adott térség szintjén még nem nyert(hetett) megoldást, mivel a keretei nem egyértelműen tisztázottak. Jelen tervet a következő tervezési környezet érinti, illetve befolyásolja:

- HACS tervezések: Felső-Répcementi Térség, Kőszegi Térség (UTIRO HACS), Szombathelyi kistérség (vagyis jelen térség és a két szomszédos)
- „Kreatív város – fenntartható vidék” kutatás, illetve megvalósíthatósági tanulmány készítés (KRAFT-program)
- Vas Megye Területfejlesztési programja (stratégiai és operatív programok)
- Ágazati OP-k tervezése (VP, GINOP, EFOP, KEHOP)
- Térségi tervezés – szomszédos területek
- Városi tervezés (várhatóan 2014. augusztust követően)
- Járási szintű tervezés (a megyei tervezés részeként, illetve város és vonzáskörzete tekintetében)
- Határon átnyúló programok tervezése (AT–HU, SI–HU)
- Transznacionális programok
- Megyei turisztikai koncepció (2014 augusztusában zárul, a tervet a Vas Megyei Kereskedelmi és Iparkamara készíti)
- Írott-kő–Geschriebenstein Natúrpark stratégiája
- Kőszegi Foglalkoztatási Paktumhoz kapcsolódó fejlesztési stratégia

A jelenlegi koncepció nyomán meginduló stratégiaalkotás kiemelt célja, hogy összhangot teremtsen a fenti tervezési folyamatok között, az érintett szereplők számára világossá tegye a kapcsolódási lehetőségeket és biztosítsa, hogy a felmerülő fejlesztési javaslatok valamennyi szinten érvényre juthassanak.

3. FEJLESZTÉSI VÍZIÓ (2030)

FENNTARTHATÓ GAZDASÁG

- Magasabb szintű szolgáltatások és termékek érhetőek el a térségben, amit az itt élőknek érdemes megtermelni (a termelés elmozdul a feldolgozatlan alapanyagok felől a készáru irányába).
- Az önellátásra való törekvések munkahely-teremtési eredménnyel járnak a helyi piacok, helyi szolgáltatások, helyi élelmiszertermelés, alternatív energiák kihasználása területén; a helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet pedig folyamatosan nő.
- A térség „külkereskedelmi egyenlege” javul, mivel az energiahatékonyság és a megújuló energiaforrások arányának növekedésével, a helyi termelő és szolgáltató cégek számának és minőségének javításával és növekvő súlyával a helyi igények kielégítésében, továbbá a foglalkoztatottság bővülésével csökken a bevételek kiáramlása, növekszik a helyi gazdaságban forgó pénz összege.
- Fejlett vállalkozói kultúra és vállalkozásbarát, bizalmi gazdasági környezet alakul ki, amely alapvetően támogatja azt, hogy minél többen a saját útjukra lépjenek és vállalkozzanak. Ezáltal erős mikro- (5–9 főt foglalkoztató), és kisvállalkozások (10–49 főt foglalkoztató) jönnek létre, és súlyuk a helyi foglalkoztatásban meghatározóvá válik.
- A középvállalkozások és nagyvállalatok megerősítik piaci pozíciójukat.
- A térségi szereplők, kiemelten a vállalkozások kooperatív, egymás iránti bizalomra épülő hozzáállása jellemzi a térséget.
- A vállalkozások egyre szélesebb körű és változatos tartalmú társadalmi felelősségvállalási programokban vesznek részt kezdeményezőként és partnerként.

- A szociális gazdaságban a for-profit vállalkozásokkal és a közszféra szereplőivel együttműködő szociális vállalkozások is megjelennek piaci szereplőként, és munkalehetőséget biztosítanak a sérülékeny társadalmi csoportoknak.

TANULÓ, EGYÜTTMŰKÖDŐ, KREATÍV TÉRSÉG ÉS EMBEREK

- A kulturális örökségre, illetve a térségi hagyományokra alapozva, a KRAFT tudásközponttal együttműködve az országban egyedülálló kreatív térség jön létre.
- Oktatási és rekreációs térség jelenik meg egyszerre. Lehetőséget biztosít a legmagasabb szintű tudás megszerzéséhez és a testi, lelki megújuláshoz.
- Az alap oktatási kínálat mellett a jövőbeli kihívásokra, igényekre felkészítő alternatív, valóban kompetencia alapú, kreatív oktatási és képzési műhely formálódik, amely több területen bővíti a jelenlegi oktatási, felnőttképzési kínálatot. Ez a sokféle kreatív módszer és lehetőség segítséget ad az identitás erősítésében, erősíti a közösségben való gondolkodást. Az oktatási rendszerből fakadóan az erre nyitott itt élő, vagy ide vonzott emberek kreatív munkára és együttműködésre lesznek képesek. A térség vállalkozásaival és gazdasági-társadalmi folyamataival összhangban, azok igényeit is figyelembe véve fejlődik az oktatási kínálat is.
- Erős közösségi kapcsolatrendszer jellemző a lakosság tekintetében, környezet-tudatosság és tudatos vásárlás jellemzi az itt élőket. Törődnek hagyományaikkal, de nyitottság jellemzi őket mások és a fejlődés iránt. Erős civil- és érdekképviselői szervezetek vannak.
- Az ipari termelésből származó önkormányzati jellegű bevételeket térségi szinten lehet felhasználni és elosztani.

MEGÚJULÓ TELEPÜLÉSI ÉS TERMÉSZETI KÖRNYEZET

- Harmonikus város-vidék viszonyrendszer: A térségben lévő városok és falvak harmonikus együttfejlődése jellemzi a térséget. A falvak megőrzik lakosságukat, vonzó életteret jelentenek és a környező településeken is felhasználható alapanyagot termelnek.

- Kőszeg és Csepreg belvárosa megújul, vonzó lakóterületet biztosít a minőségi elvárásokkal rendelkező réteg számára is.
- Helyi elkötelezettségű közigazgatás jellemző.
- Közlekedés: kiegyensúlyozott, a kis települések számára is elérhető, a munkaerő mobilitást is segítő közlekedési rendszerek jellemzik a térséget.
- A Natúrpark térségi branddé válik, minden releváns szereplő a natúrparki értékek és célok tudatában cselekszik.
- Energiahatékonyságban és megújuló energiaforrások használatában Magyarország egyik vezető mintatérségévé válik az Írott-kő Natúrpark térsége.
- A védett és nem védett természeti erőforrások állapotának javítása, de legalább megőrzése mellett tovább erősödik a természeti környezet társadalmi és gazdasági súlya, így a megőrzésében való érdekelttség szintje is.

4. KIEMELT FEJLESZTÉSI IRÁNYOK (2014–2020)

Vállalkozásfejlesztés

- A Natúrparkhoz illeszkedő iparágak fejlesztése, térségbe vonzása a KRAFT-programmal együttműködésben: pl. IT ipar, kreatív iparágak, zöldenergia szolgáltatók, turisztikai ipar, oktatási és szociális szolgáltatási szektor szereplői.
- Vállalkozási környezet fejlesztése (ipari infrastruktúra, közlekedés, munkaerő-piaci igényekre reagáló oktatási rendszer, alapanyag, konzekvens támogatáspolitikai, vállalkozásbarát önkormányzatok)
- Mikro-, kis- és középvállalkozások számára nyújtott tanácsadási szolgáltatások fejlesztése, start-up vállalkozások fejlődésének támogatása (képzések, szervezetfejlesztések, termék- és szolgáltatásfejlesztés, piacbővítés támogatása stb.)
- A foglalkoztatási paktumra alapozva térségi szintű és szektorokon átívelő összefogások feltételeinek megteremtése, ösztönzése
- A közép- és hosszútávra tervezés (üzleti, szervezeti, HR) ösztönzése a vállalkozások körében
- Vállalkozói érdekképviselés erősítése, aktivitásuk fokozása

Zöld és kék gazdaság

- Épületenergetikai és épületgépészeti, továbbá zöldenergia ipar fejlesztése

- Közel nulla kibocsátású építőipar fejlesztése
- Zöldenergia K+F+I és start-up cégek erősítése
- Zöldgazdaság erősítése a hulladékgazdálkodás és mobilitás terén

Mezőgazdaság, élelmiszeripar

- Alapanyag termelés megszervezése, dotálási rendszerének kidolgozása. Meg kell oldani, hogy a mezőgazdasági üzemek a helyi igényeknek megfelelően is termeljenek.
- Minősítő labor, minősített kutatóhelyek, REL üzemek láncra VP–TOP források összehangolásával megtermelhetné a vidék csúcsminőségű élelmiszereit a helyi vendégnek (Pannon Egyetem, és az Evangélikus Mezőgazdasági Középiskola partnerségével).

Turizmus, gasztronómia

- Turisztikai programcsomagok kialakítása, és működtetése
- Élményporták, attrakciók, tematikus programok, szelíd turizmus, fitt ember fitt térség, sport, harmónia, egészség programok fejlesztése
- Borkultúra fejlesztése – nemzetközi szintű borászati képzésekkel országos képzési, fejlesztési központtá válás és az igényes borkínálatra építő, helyi borturisztikai termékek kiépítése, idegenforgalmi attrakcióinak a kialakítása mind a városban, mind a pincéknél.
- Helyi alapanyagokat felhasználó, lokális ételspecialitásokat kínáló minőségi éttermek, létrejöttének ösztönzése, a megfelelő tulajdonosi szemlélet létrejöttének, a minőségi alapanyagok hozzáférhetőségének és az alkotó szemléletű személyi (chef) háttér megteremtésének a támogatása.
- Helyi termékekre építő egészséges (középiskolai diákok és egyetemi hallgatók számára) menza és közétkeztetés fejlesztése.
- Minőségi helyi, friss termékek piaci hozzáférhetőségének biztosítása, a helyi termelés és ellátás ösztönzése, termeltetés megszervezése, térségi kereskedelmi funkció erősítése (vásárcsarnok létrehozása Kőszegen).
- Erőteljes marketing tevékenység.

Képzés, foglalkoztatás

- A KRAFT-program által megteremtendő szellemi képzési, kutatási kapacitás térségi hasznosítása, amely tudásbővülést, társadalmi, gazdasági, környezeti fejlődést eredményez a térségben, a vidéken
- A térség gazdasági sajátosságaihoz illeszkedő szakmák elsajátításának ösztönzése
- A vállalkozások minél nagyobb mértékű bevonása a gyakorlati szakképzésbe
- A segélyen élők bevonása a munka világába (pl. zöldségtermelés, szociális földprogram, állattenyésztés)
- A foglalkoztathatóság javítása gyakorlatorientált kompetencia képzésekkel, tréningekkel
- A munkaerő-piaci kulcskompetenciák fejlesztése, a képzettségi szint emelése a hátrányos helyzetűek körében
- A munkavállalók mentális felkészítése a sikeres munkavállalásra
- Alternatív foglalkoztatási módok terjesztése (pl. távmunka, részmunkaidős foglalkoztatás)
- Közérdekű önkéntes tevékenység ösztönzése

CO₂ kibocsátás csökkentése, környezetvédelem, zöldipar

- Natúrpark térségi klíma- és energiastratégia kidolgozása
- Lakossági és vállalkozói energetikai tanácsadási szolgáltatások nyújtása
- Zöldhulladék-udvarok hálózatának kialakítása
- Térségi zöldenergia mintatelepülések, központok kialakítása
- Hulladék-minimalizálási és feldolgozási projektek

Tudatformálás, információátadás, menedzsment

- TOP CLLD és VIDÉK CLLD együtt dolgozva generál, fejleszt tudatformálási tevékenységet folytat, menedzseli a helyieket, hálózatos fejlesztésben gondolkodik és cselekszik
- Natúrpark brand, szemlélet fejlesztése, bevezetése

Közlekedés

- Településeken belüli és települések közötti megközelíthetőség javítása

- Kerékpározás feltételeinek javítása (kerékpárutak és szolgáltatások, Oberpullendorf–Rohonc–Szombathely–Bük kerékpárút, kőszegi intermodális vasúti, autóbusz és kerékpáros csomópont fejlesztése)
- Térségi szintű kerékpár és e-bike kölcsönzési és szervízhálózat kialakítása
- Kőszeg városában a parkolási rendszer turistabarát átalakítása (ingyenes parkolás feltételeinek megvizsgálása a jelenlegi parkolási részleg jövedelmezőségének, és a negatív parkolási tapasztalatok fényében)
- A térség elérhetőségének javítása: vasúti közlekedés: Szombathely–Kőszeg és Kőszeg–Harka viszonylatban, közúti közlekedés: 87-es számú főút fejlesztése, 8627. jelű Fertőszentmiklós–Kőszeg összekötő út főúttá történő átépítése, S 31-es gyorsforgalmi út hiányzó szakaszának megépítése
- A busz–vasút menetrendek jobb összehangolása, esetleg további ingajáratok létesítése

5. TERVEZÉS MENETE

1. **Fejlesztési koncepció és jövőkép:** Az előkészítő folyamatok eredményeinek továbbvitelével 2014. április végéig végleges változatban elkészül (március végével leadásra kerül, de az egyes részelemek még változhatnak ezután is a tervezés megfelelő továbbvitele érdekében).
2. **Fejlesztési stratégia** – Előremutató, már meglévő és tervezett kezdeményezések összegyűjtése után a stratégiai fejlesztési területek lehatárolása, a potenciális fejlesztési kulcsprojektek, azok felelőseinek kijelölése. Olyan stratégiai dokumentum elkészítése, amelyben a jövőkép eléréséhez szükséges fejlesztési irányok, és operatív teendők is meghatározásra kerülnek. Megtörténik továbbá a projektgazdák és a partnerek azonosítása és szerepeik tisztázása. – június 30. a végleges változata, a párhuzamos folyamatokkal összehangoltan.
3. **Fejlesztési kulcsprojektek** – szeptember végéig megtörténik a legfontosabb elképzelések projektszintű megfogalmazása. Elkészül egy komplex projektmátrix, ami a felvázolt jövőkép felé vezető, jól beágyazott, beárazott, prioritizált és OP-khoz

rendelt projekteket tartalmaz, lehetséges projektvezetőkkel és partnerekkel (2014. szeptember 30.).

4. **Utánkövetés, összehangolás:** Az elkészült projektek illeszkedésének segítése, az ősz folyamán zajló egyeztetéseken való részvétel (2014. november 30.).

6. SZERVEZETFEJLESZTÉSI JAVASLAT

Olyan térségi fejlesztési menedzsment szervezet felállítása szükséges, amely hosszú távon tud letéteményese lenni a jövőképpen foglaltaknak és a stratégia megvalósításának, továbbá összekapcsolja a fejlesztésben érdekelt embereket és a vidék-, térség- és városfejlesztésért felelős menedzsmentet.

A stratégia keretében részletes javaslatot teszünk ezen szervezet jogi formájára, és arra, hogy milyen költséggel és milyen erőforrásokra támaszkodva tudja feladatait végezni, valamint működési mechanizmusainak megtervezése sorra kerül.

3.2.1. Tematikus fejlesztési tervek

3.2.1.1. *EU-s támogatások területi kohézióra gyakorolt hatásai*⁸³

Az általunk vizsgált első értékelést a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség 2012-ben készítette el, mely az elemzi, és javaslatokat ad a 2014–2020-as tervezési időszakban alkalmazható támogatáspolitikai irányokra, módszerekre. Az értékelés a 7 éves ciklusban a Nemzeti Stratégiai Referencia Keret (NSRK), illetve az egyes operatív programok által elérhetővé vált és felhasznált támogatásokat a következő hat kérdés alapján vizsgálta:

1. **Európai felzárkózás** – Magyarország és a magyarországi régiók fejlettsége javult-e az európai átlaghoz képest az NSRK beavatkozásainak eredményeképpen?
2. **Belső egyenlőtlenségek csökkenése** – a Magyarország térségei közti fejlettségi különbségek csökkentek-e az NSRK beavatkozásainak eredményeképpen?

⁸³ Az EU-s támogatások területi kohézióra gyakorolt hatásainak értékelése – Végző Értékelési Jelentés (Pannon Elemző Iroda Kft., Budapest, 2013. március 27.).

3. **Harmonikus területi fejlődés** – Magyarország térségei és települései a feltárt és különböző fejlesztési dokumentumokban megfogalmazott helyi/térségi adottságoknak/lehetőségeknek és problémáknak megfelelően részesültek-e az NSRF fejlesztési forrásaiból, illetve milyen mértékben használták fel a forrásokat a feltárt problémák megoldására?

4. **Területi szinergiák érvényesülése** – Az egyes térségekben a fejlesztési elképzelések a tervezés során kapcsolódtak-e egymáshoz, és a térségben megvalósult fejlesztések egymás kedvező hatásait erősítették-e, egymásra épültek-e, valamint egymáshoz kapcsolódtak-e a végrehajtás és a fenntartás során?

5. **Szubszidiaritás érvényesülése** – Az egyes területi szereplők számára nyitott volt-e a fejlesztési forrásokból való részesedés lehetősége, a megvalósítandó fejlesztésekről a döntés – a tervezés és a végrehajtás során – a legalsóbb kompetens területi szinten született-e?

6. **Területi kormányzás erősödése** – Erősödött-e a helyi és az országos közötti területi szint (megye, régió) kormányzási képessége, nőtt-e a térségi fejlesztési szereplők közötti együttműködés és bizalom?

Az elemzések lefolytatásánál az értékelések a következő problémákat tárták fel, illetve **eredményeikről** számoltak be:

- **A projektek térségükre kifejtett hatása a lehetőségekhez képest sokkal kisebb,** mivel elmarad a fejlesztések egymásra épülése, illetve jelentős a párhuzamos kapacitásfejlesztések mértéke, és **hiányzik az összhang a fejlesztések és a működtetés között.**
- A fejlesztéspolitika tekintetében komoly hiányosságok jelentkeznek a harmonikus területi fejlődés megvalósításában, azaz **jelentős a térségi igények, problémák szerkezete és a megvalósult fejlesztések szerkezete közötti ellentmondás.**
- A térségek között elvileg sikerült biztosítani a forrásokhoz való egyenlő hozzáférés esélyét, ugyanakkor a **térségeken belül komoly egyenlőtlenségek alakultak ki,** és a kistérségi központok, **erős szereplők vonzották magukhoz a fejlesztéseket,** mely fejlesztésekkel gyakran csupán a szűkebb fejlesztési helyszíneket hozták helyzetbe.
- 2014-től a fejlesztéspolitika a területi kohézió szempontjából összeütközésbe kerülhet **a tematikus koncentráció miatti** forráskorlátokkal, elsősorban az által, hogy **egyes helyi fejlesztési igény vagy probléma támogathatósága erősen lecsökken** tekintettel arra, hogy egy adott térség olyan fejlesztési ágazatot céloz meg, mely elvileg nem vagy

csak korlátozottan támogatható a KSK-alapok rendszerében (pl. turisztika, kultúra, mezőgazdaság).

- Miközben a Közép-Magyarországi Régióban továbbra is komoly fejlesztési hátrányok vannak, Pest megye egyes térségeit és a fővárost a nagyvárosi fejlesztési problémák megoldatlansága feszíti, eközben az ezen térségben elérhető források erősen lecsökkennek, és ez komoly hatással van a régión kívüli fejlesztési szintre is.
- Létezik a **fejlesztéspolitika ún. szürke zónája**, ahova már **a fejlesztéspolitika célzott programjai (LHH) nem értek el**, de a hagyományosan jól szereplő nagyvárosi központtal bíró térségek körén is kívül vannak – lehetséges zónák **pl. a határ menti területek is**;
- A javasolt új rendszerben az **állami résztvevők fejlesztési szerepe felerősödik**, növelve ezzel az integrált fejlesztések megvalósulásának esélyét, miközben ezek azok a szereplők, amelyek ösztönzési nehézségeik miatt a legkomolyabb **abszorpciók kockázatokat hordozták** az eddigi fejlesztéspolitikák.

A fentiekben összegzett problémák feltárása kapcsán a következő **javaslatokkal él** az értékelés, figyelembe véve az elmúlt időszakban közzétett információkat is a 2014–2020-as támogatási rendszerről.

A javaslatok összeállítása során **olyan intézményi és eljárásrendi szerkezetet ajánlottak, ahol a fejlesztéspolitika a területi kohézió megvalósulását nem dimenzióként egyenként, hanem az egyes vetületek között lévő szinergiákat kihasználva ösztönzi**. Az ország új területi közigazgatási rendszerét, feladat- és hatáskörelosztását adottságnak tekintették. E tekintetben a fejlesztéspolitika egyetlen igazán fontos feladata látszik, nevezetesen, hogy a létrejövő szakterületi intézményeknél ösztönözze az egyes szakterületek céljainak területi lebontását, valamint az, hogy a területi szinten lévő autonóm döntéshozókat vonja be a hosszú távú ágazati célok meghatározásába. Ha az érintetteknek sikerül a célokban közös nevezőre jutniuk, akkor a fejlesztéspolitika feladata ténylegesen a fejlesztések közötti megfelelő koordináció biztosítása, nem pedig az érdekkonfliktusokat korrigáló drága ösztönzési rendszer kialakítása/működtetése lehet.

A területi szinergia és a harmonikus területi fejlődés biztosítása érdekében a következőket javasolják:

- a fejlesztéspolitika **a térségi integrációban érdekelt új szereplőkkel alakítson ki partnerséget, és támogassa kapacitásaik fejlesztését**, illetve segítse a már létrejött integrátorszervezetek fennmaradását;

- a kötelező közszolgáltatási feladatok esetén jöjjenek létre az adott ágazati sztenderdek szerint felmért problématerképek, melyekre építve verseny helyett normatívan finanszírozza a fejlesztéseket;
- a sikeresnek ítélt fejlesztések projektgazdái további fejlesztéseit támogassa, segítve a **fejlesztések egymásra épülését**;
- a gyengébb kapacitású szervezetek számára biztosítsa a fejlesztési kereslethez jól illeszthető méretű és elvárás-rendszerű fejlesztési forrásokat (**kisprojekt-kiírások**) és helyi szervezetei révén adjon a projektek mellé **fejlesztési tanácsadást**;
- az önkormányzatoknál maradó nem kötelező feladatok esetén alakítson ki egy igényfelmérésen alapuló fejlesztési normatíva-rendszert, ahol a forrásszerzési versenyt a kiszámíthatatlan kiírásokhoz való alkalmazkodást felváltó tervezhető forráshozzáférés miatt felválthatja a **forrás-felhasználási verseny**;
- a helyi igények felmérése és a projektek mellé adott tanácsadás megszervezése érdekében a fejlesztéspolitikában **erős területi intézményrendszert** javasolnak, részint a már meglévő kapacitások bázisán, részint az új területi közigazgatáshoz igazított megyei szintű koordinációval;
- azon fejlesztéstípusok esetén, melyeknél nagyon erős érdekkonfliktusok állnak fenn a helyi társadalmakban (pl. a szegregált telepek felszámolása), vagy ahol a fejlesztések összehangolása meghaladhatja a helyben elérhető kapacitásokat (pl. egy-egy nagyobb foglalkoztató letelepedésének megszervezése), illetve ahol a helyi kapacitások gyengesége ezt szükségessé teszi, az államnak közvetlen fejlesztői szerepkörben is meg kell jelennie;
- mivel a 2014 utáni fejlesztési keretekben a tematikus koncentráció miatt erősebb korlátok jöhetnek létre a harmonikus területi fejlődés megteremtését szolgáló **igény alapú fejlesztésekre**, ezért a helyi szintek közötti verseny fenntartását javasolták egy szűk, innovációra ösztönző keretben (pl. a források 5%-a), ahol **a szereplők a helyi kooperációk innovatív megszervezésében versengenek, egyben növelve a területi kormányzási kapacitásokat is.**

KRAFT-alapú elemzés és javaslatok

Az értékelés kiindulási pontjai mutatnak kapcsolódást a KRAFT-szemponrendszerhez, azonban a KRAFT-potenciálok egyes részterületeivel összevetve több hiányosságot találunk:

- nem veszi figyelembe **a közigazgatási körzeteket nem követő és közigazgatási határon túlnyúló közös fejlesztések hatásait** (beleértve az országhatáron átnyúló közös projektek országon belüli hatásait is);
- a létrejött eredmények négy dimenziójának vizsgálata (a foglalkoztatás, a jövedelem [a kistérségi GDP becslésnek megfelelő kistérségi TGE, azaz települési gazdasági erő illetve ennek kistérségi aggregátuma⁸⁴], a beruházás és a migráció) **csak részben fedi le a KRAFT hármas potenciálját** (nem foglalkozik pl. a gazdasági szereplők és foglalkoztatottak képzettségi szintjével és a fejlődésük lehetőségeivel, a civil társadalom és a közösség-szervezés helyzetével, továbbá a többféle értelemben vett kapcsolati rendszerek alakulásával, a környezetvédelmi aspektussal, és így tovább), és **a folyamatok valós vizsgálata háttérbe szorul** az állapotfelméréshez képest;

Fentiek alapján javaslatainkat néhány pontban összegeztük.

- Kiindulásként rögzítették az elemzők, hogy a fejlesztéspolitika nincs hatással az intézményi környezet és szabályozási rendszer kialakítására. Ez hosszabb távon nehézséget okoz, mivel ha a közigazgatási rendszer ad-hoc jelleggel követi a folyamatos gazdasági és társadalmi változásokat, azokra késlekedve tud olyan válaszokat adni, melyek a fejlesztéspolitikát az adott szituációban a megfelelő mederbe terelhetik. Okkal várható, **kerüljön sor arra, hogy a fejlesztéspolitika szerepet vállaljon a közigazgatási rendszer alakításában**, tekintettel arra, hogy ebben az esetben van esély az adott területi egység (legyen az országos vagy helyi szint) szerves, élő és a szereplők közös részvételével történő fejlesztésére.
- Javasolt **problématérképek kidolgozása** a fejlesztési források területi alapon történő irányításának érdekében. Azonban fontos felhívni a figyelmet, hogy a probléma-feltárás nem lehet statikus, egy adott helyzetet rögzítő információhalmaz, annak minden pillanatban folyamatosan (rendszeresen) frissülnie kell a változó helyi és régiószintű igények és körülmények okán.
- Megfontolandó **a normatíva rendszer bevezetése** is – főként a közszolgáltatások fejlesztése esetében. Ha azonban a fejlesztéspolitika és az ágazati politikák együttműködése nem teljes, és a változó körülmények jelzéseit nem veszik figyelembe, úgy a projektek a valós életből kiszakadt, esetenként felesleges fejlesztéseket eredményezhetnek, és elvonják az egyéb, ösztönző ötletektől a támogatási forrásokat.

⁸⁴ Az index meghatározása a Lőcsei H. – Nemes Nagy J. (2003): *A Balatoni Régió gazdasági súlya és belső térszerkezete* című tanulmányban található.

- Nem támogatjuk azt a javaslatot, mely minimalizálja a helyi szereplők, illetve kooperációk számára elérhető innovációs forrásokat (egyben beszűkítve is a mozgásteret a területi kormányzási kapacitások növelése érdekében), mert ez komoly hátrányt jelentene az adott térségnek. A KRAFT-alapú fejlesztések szellemiségét alapul véve hangsúlyozzuk annak fontosságát, hogy előtérbe kell helyezni **az alulról jövő, a mindenkori aktuális helyzetre reagáló és az adott térség szereplőinek kölcsönös bevonásával történő akciók támogatását.**
- Egy térség KRAFT-potenciálja az összes lehetséges szereplő és feltételrendszer által határozható meg, függetlenül attól, hogy a fejlesztésekre szánt források mely hazai vagy európai uniós támogatónál érhetők el. Így a hazai támogatási rendszerek kialakításának továbbfejlesztése során kiemelt figyelmet kell fordítani azok összehangolt kezelésére és irányítására (különös tekintettel a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatásokra, valamint a határon átnyúló, illetve nemzetközi projektek forrásaira). Javasoljuk, hogy az EU-s források hatáselemzése a Kohéziós Alapokkal együtt feltétlenül foglalkozzon az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) segítségével realizált fejlesztések hatásaival, hogy az elemzés ne veszítsen a komplexitásából.

3.2.1.2. A területi koordinációs kapacitások vizsgálata⁸⁵

Az értékelési jelentés javaslatokat fogalmaz meg a fejlesztések területi koordinációjának javítása érdekében. Az értékelés vizsgálta az elmúlt évek fejlesztéseinek koordinációs gyakorlatát, összegezte a fejlesztéspolitika és a területi igazgatás érintettjeinek tapasztalatait, elvárásait, valamint elemezte a hazai és az uniós szabályozási környezet változása és az új uniós eszközök (ITI, CLLD) bevezetése kapcsán jelentkező kihívásokat és az azokra adható válaszokat. A tanulmány az alábbi **következtetéseket** vonta le:

A fejlesztési programok, konstrukciók és azok megvalósításának elemzése alapján **három cél határozza meg területi koordinációs mechanizmusok kialakítását:**

- A legerősebb mozgató a források **versenyen keresztüli elosztásának** ideológiája.
- A második motivációt a fejlesztéspolitika intézményrendszerének szereplői közötti **munkamegosztás** egyértelművé tétele jelenti.
- Harmadik célként a **hátrányos helyzetű térségek fejlesztéseinek** támogatása rajzolódik ki.

⁸⁵ A területi koordinációs kapacitások vizsgálata – Értékelési jelentés (Pannon Elemző Iroda Kft., Budapest, 2013. március 28.).

A magyar fejlesztéspolitika centralizáltan működik. A fejlesztési célokat, eszközöket központilag határozzák meg, a végrehajtás logikáját és döntési mechanizmusait ugyancsak a kormányzat szempontjai határozzák meg, a konstrukciók működtetését is központilag irányítják. A helyi szereplők nem is tesznek kísérletet a fejlesztéspolitika feletti rendszerszintű befolyás kiépítésére, pozícióikat szisztematikusan a forrásszerzési versenyben elfoglalt pozíció erősítésére használják.

A koordinációs mechanizmusok lényegében a források elosztásának működésével egyenértékűek. **Az érintettek kötelező adminisztratív feladatként élik meg a helyi fejlesztések összehangolásának intézkedéseit** (pld. IVS, LHH kistérségek stratégiái, LEADER Helyi Akciócsoportok – Helyi Vidékfejlesztési Stratégiái).

Az ágazati fejlesztések **funkcionális összehangolására a fejlesztéspolitika nem tér ki.** A különböző helyi szereplőket a versenykényszer és a megvalósítható fejlesztések körüli bizonytalanság nem ösztönzi fejlesztéseik harmonizálására, összekapcsolására.

A magyar fejlesztéspolitikában **nem elhanyagolható az informális mechanizmusok szerepe.** Az értékelésben a formális allokációs folyamatokat és együttműködéseket tártuk fel, hangsúlyozzuk azonban, hogy a valóságban a szereplők jelentős részben nem formális mechanizmusokon keresztül kötik meg a források elosztásáról és a projektek koordinációjáról szóló megegyezéseket. A fejlesztéspolitika működésének informális jellegére az intézményrendszer tervezőinek figyelemmel kell lenniük.

A fejlesztéspolitika most lezáruló ciklusát a „**forrásbőség**” jellemzi. Ennek következtében a versenyre épülő logika ellenére is a potenciális kedvezményezettek túlnyomó többsége képes forráshoz jutni. A forrásbőség a tartalmi összefogás motivációit tovább gyengíti.

A fenti eredmények alapján az értékelők a következő **javaslatokat** tették meg:

- A különböző területi szereplők közötti sikeres koordinációhoz szükség van **az egyes szereplők felelősségi köreinek, erőforrásainak, fejlesztési fókuszainak egyértelmű meghatározására.**
- Meg kell határozni **a területi koordinációs mechanizmusok működtetéséhez szükséges kapacitásfejlesztés súlypontjait** a fejlesztéspolitika szereplőinek, a szereplők eszközeinek és feladatainak egyértelmű kijelölése alapján.
- Ha a helyi fejlesztési tevékenységek feletti kezdeményezési és szervezési kompetenciát helyiként kívánjuk tekintetni, úgy szükséges **a fejlesztésekhez kapcsolódó önerőt és szervezeti kapacitásokat az érintett térségi szereplők által előteremteni** (pl. önkormányzati adóbevételekből, fejlesztéseket finanszírozó tőke bevonásával, a fejlesztésekben érdekelt nem állami szereplők révén).

- Szükség van a **fejlesztéspolitikai intézményrendszer megújítására**, az életszerűbb, kiszámíthatóbb, kevesebb adminisztrációs költséggel járó fejlesztéspolitikai keretek kialakítására, melyhez segítséget nyújthatnak a pályázatírással és projektmenedzsmenttel foglalkozó cégek.
- Az intézményrendszer átalakításával párhuzamosan:
 - **(1) ki kell alakítani a megváltozott hazai és uniós keretekhez illeszkedő, azok logikájának megfelelő ösztönző-rendszert,**
 - **(2) célszerű intenzíven alkalmazni a potenciális érintettekkel való konzultáció platformjait, illetve**
 - **(3) koncentráltan és aktívan terjeszteni az új fejlesztési rendszer logikáját és alapelveit.**
- A támogatáspolitikai két rendszer mentén koordinálhatná a fejlesztési célokat:
 - **a központi kormányzás** megfogalmazza az országos szintű területi célokat, és összehangolja mind szakpolitikai, mind területi szempontból az országos fejlesztéseket,
 - **a megyei önkormányzatok** a megyében megvalósuló helyi fejlesztések és a kormányzati fejlesztési intézményrendszer közötti közvetítő szerep betöltésével jelenhetnének meg, mint a térségi fejlesztések koordinátorai, nem szabad azonban csökkenteni a nagyvárosok és térségi központok jelentőségét (mivel komoly gazdaságsszervező funkciót töltenek be).
- **A közösségi szinten irányított helyi fejlesztések (CLLD) rendszere** lehet a mostani LEADER folytatása vagy a helyi (nem nagyvárosi) fejlesztések kerete, amely utóbbi esetében **a helyi gazdaság- és közösségfejlesztés érdekét szolgálhatja.**
- Az **integrált területi beruházásokra (ITI)**, mivel **a több ágazathoz kapcsolódó fejlesztések helyi integrálásának színteréül szolgálhatnak**, elsősorban a városi fejlesztések területén lehet támaszkodni. Az ITI lehetséges funkciói lehetnek (1) a nagyobb városok és agglomerációik fejlesztéseinek koordinálása, (2) a kisebb városok, város csoportok és környékük fejlesztéseinek összefogása, vagy (3) a megyei szinten koordinált helyi fejlesztési programok keretezése.

A számba vett eredmények és javaslatok KRAFT-szemléletű átgondolása kapcsán a következő észrevételek tehetők:

- megragadjuk a lehetőséget annak hangsúlyozására, hogy **a szereplők jelentős részben nem formális mechanizmusokon keresztül kötik meg a források elosztásáról és a**

projektek koordinációjáról szóló megegyezéseket, így a fejlesztéspolitika működésének informális jellegére az intézményrendszer tervezőinek figyelemmel kell lenniük, különös tekintettel a megyei szint alatti összekapcsolódó fejlesztések megvalósításának irányítása kapcsán;

- az elemzés egyik észrevétele szerint „a nagyvárosoknak és térségi központoknak komoly gazdaságszervező funkciója és lobbierője van, aminek következtében továbbra is a fejlesztéspolitika különleges helyzetű kedvezményezettjei lesznek.” Nem kisebbítve ennek fontosságát szükséges azonban megjegyeznünk, hogy a saját környezetéből kiragadott, annak sajátosságait és szereplőit figyelembe nem vevő célok és projektek hosszabb távon nem szolgálják az adott térség érdekeit, mivel kibillenhet a város és környezete szereplői által elért egyensúly, illetve tovább mélyülhet a város és térsége közötti gazdasági és társadalmi szakadék;
- az értékelés néhány helyen utalt arra, hogy bizonyos típusú célok megvalósítása érdekében lehetőség lesz több alap, támogatási forrás igénybevételére. Tekintettel arra, hogy az egymásra épülő, közös projektek egyik gátja éppen abban rejlett az elmúlt időszakban, hogy nem volt lehetséges az alapokból érkező támogatások összehangolására, a továbbiakban kiemelt figyelmet volna érdemes fordítani ennek a rendszernek a körültekintő kidolgozására, hogy az átjárhatóság minél könnyebb, hatékonyabb lehessen, mégpedig a térségen belüli komplex, összefonódó és innovatív ötletek megvalósítása érdekében.

3.2.1.3. *Városhálózati hatásértékelés*⁸⁶

A jelen fejezetben utolsóként vizsgált jelentés a városoknak szánt források tartalmi, igazgatási és intézményi szempontú alakításához nyújt támpontokat, és fogalmaz meg javaslatokat. A jelentés áttekintette **a magyar városhálózat főbb jellemzőit**.

A vizsgálatok kiterjedtek **a kormányzati stratégiai dokumentumoknak a városfejlesztésre vonatkozó megállapításaira**. A keretdokumentumok hangsúlyozzák a logisztikai fejlesztések, a komplex, intermediális módszerek fejlesztésére való törekvés fontosságát. A területi versenyképesség biztosítása fő eszközeinek tartják a távmunkát, a helyi szereplők önszerveződését, a fejlett marketingkommunikáció és térségek elérhetőségének javítását.

A fejlesztések túlnyomó többsége a városhálózat szempontjából relevánsnak minősíthető, hiszen mind az infrastruktúrafejlesztések, mind a gazdasági támogatások a városi térségeket

⁸⁶ Városhálózati hatásértékelés – Értékelési jelentés (Pannon Elemző Iroda Kft., Budapest, 2013. március 28.).

érintik, a fejlesztési programok többnyire a regionális központok – középvárosok – kistérségi centrumok struktúráiban rögzítik céljaik városi vonatkozásait;

A **regionális szakértők meglátása a városi fejlesztésekről az**, hogy a forráselosztásban jelentős szerepe van a népességszámnak és a gazdasági erőnek, de ezt árnyalja a pályázatírói és projektmenedzsment kapacitás, illetve az erős polgármester. Megállapították, hogy hátrányos helyzetű városok lényegében csak az LHH-programot vehették figyelembe biztos forrásként. A megyei jogú városok fejlesztésében jelentős volt a szerepe a számukra dedikált kiemelt projekteknek.

A **városok forrásszerző képességének statisztikai elemzése** alapján a forrásokhoz való hozzájutást nem befolyásolja az elérhetőség, a vállalkozások eredménye, továbbá az SZJA-alap sem, és nem mutatható ki az a tendencia, hogy minden esetben az amúgy is jobb helyzetű települések jutottak volna több forráshoz.

Az elemzők figyelembe vették a fejlesztéspolitika hatásait a városhálózatra. Eszerint a **fejlesztési célú források nem lendítették előre a városok minőségét, gazdaságát, vonzerejét** és kapacitását. Az érintettek szerint a fejlesztéspolitikai folyamat kínálatvezérelt, és figyelme nem terjed ki a fejlesztések fenntarthatóságára. A 2007–2008 folyamán a városokba áramlott különféle típusú (NFT ROP, városfejlesztési célú ÚMFT, összesített NFT és ÚMFT) fejlesztési források nagysága és a társadalmi–gazdasági aggregált kulcsindikátorok változása (minőség, gazdagság, vonzerő és kapacitás), valamint a változások dinamikája (azaz, hogy a változás üteme hogyan alakult) között a vizsgált időszakban nem mutatható ki szignifikáns kapcsolat.

A **Delphi vizsgálat** számos KRAFT-szempontról releváns megállapítást tett:

A **kedvező gazdasági helyzet, illetve a városvezetés erős stratégiája és humán erőforrásai a városhálózati pozíció javításának fő elemei**. A válaszadók szerint a településközi együttműködések legtöbbször kimerülnek a tapasztalatcserében és a közös lobbitevékenységben. Egy város forrásszerzési képességeit az átlagon felüli fejlettség és a nagy méret, valamint a jó informális kapcsolatok és projektötletek növelik. A szakértők hasznos, megtartandó eszköznek ítélik az IVS-t: fő hozadékanak a stratégiai működés erősítése bizonyult.

A jelenlegi és tervezett uniós fejlesztéspolitikai szabályozások fő lehetősége, hogy az eredményorientáció és a források várható csökkenése erősítheti a projektek minőségét. Fő potenciális problémájuk, hogy **az Unió továbbra sem hangolja össze a terület- és vidékfejlesztés intézményrendszerét**.

A résztvevők a **fejlesztések fő céljának új tevékenységek, kapacitások létrehozását tartják elsősorban, másodlagosnak tekintik a hatékonyságnövelést**. A jövőbeli városfejlesztési

források elosztásában a helyi és országos problémák megoldása egyaránt ajánlott, a területi felzárkóztatás és a potenciállal bíró régiók fejlesztése közel azonos súlyú szempont.

Úgy látják, hogy **a városokkal szemben egyértelműen a városkörnyékeket volna kívánatos fejlesztési egységként kezelni**, de ennek gyakorlati megvalósítása jelentős dilemmákat vet fel. Az **Integrált Városfejlesztési Stratégia tapasztalatai** szerint a stratégiai gondolkodásmódot szinte minden város követendőnek tartja, de véleményük az, hogy ez csak akkor tartható, ha a források nem esetlegesek. Növekvő gyakoriságú a városfejlesztést komplex szemléletben koordináló és/vagy IVS-ek bonyolítását végző stratégiai irodák működtetése a hivatalokon belül, amely elsősorban a nagyvárosokra volt jellemző (a kisebb városok nem fordítottak erre nagyobb energiát).

A térbeli és funkcionális integráltság biztosítása, új funkciók létrehozása, esélyegyenlőségi és fenntarthatósági vállalások teljesítése, foglalkoztatási és gazdasági eredmények produkálása feladatainak teljes körű megvalósítása **jelentős kihívást jelentett** városok számára. Az integrált szemlélet életszerűségét korlátozta, hogy a városok a 2007–2013-as fejlesztési forrásokban az elmaradt infrastrukturális fejlesztések megvalósítási lehetőségét látták.

Az IVS-ek térségi kiterjesztése általában véve elfogadott gondolat az érintett városok számára. Ott érdemes erre jelentősebb hangsúlyt fektetni, ahol a településhálózati viszonyok ezt lehetővé teszik. Javasolt jelentős mozgásteret adni a városoknak abban a tekintetben, hogy milyen jellegű együtt-tervezést valósítanak meg a környező településekkel összefogva. A várostérségi kitekintéssel bíró IVS a kisebb városok esetében lehet életképes elgondolás, de **a megyei jogú városokhoz közeli települések ennek a megközelítésnek nem örülnek** – az alárendeltségük ebben a viszonyrendszerben még inkább erősödne.

A jövőben a városok nem egyedül, hanem a környező településekkel és a helyi kormány-szervekkel együttműködve tölthetik be stratégiaalkotó szerepüket. **A várostérségi megközelítés erősödése** mellett ezt vetíti előre a kormányzat erősödő szerepvállalása a helyi közszolgáltatásokban és a helyi hatósági tevékenységekben, illetve a települések anyagi mozgásterének szűkülése.

Végül, de nem utolsósorban az elemzők kitekintettek **a városfejlesztés európai uniós tendenciáira** is:

- Az EU kohéziós politikájának területi dimenziója egyre inkább a **városok problémáinak kezelése** felé tolódik.
- Az Uniós városfejlesztés inkább azoknak a tipikus nyugat-európai városoknak a problémáira fókuszál, melyek mind a népesség, mind a gazdasági teljesítmény tekintetében nagyobbak az átlagos magyarországi városoknál, és más jellegű

társadalmi problémákkal küzdenek. Továbbá **az EU-s fejlesztéspolitika a városokat gazdasági és társadalmi vonzáskörzetükkel együtt kívánja kezelni**, tehát nem ragaszkodik a városok merev közigazgatási határaihoz.

- A városfejlesztés programozásában is megjelennek az Európa 2020 stratégia elemei és célkitűzései. Ez nagyrészt a következő fejlesztéseket jelenti: **alkalmazkodás a környezeti változásokhoz, fenntartható és tudatos rendszerek kialakítása, megújuló energiaforrások használata, környezetterhelés és szennyezés csökkentése.**
- Az Uniós városfejlesztés legfőbb eleme az integrált megközelítés bevezetése és annak alkalmazása. Az Uniós integrált megközelítés értelmében az adott városok problémáit átfogó stratégia keretein belül kell megvalósítani. A városi stratégia figyelembe veszi az adott város gazdasági, társadalmi, környezeti, infrastrukturális problémáit és igényeit, és az egyes szakpolitikákhoz kapcsolható fejlesztéseket nem egymástól függetlenül, hanem egymással összhangban valósítja meg. Továbbá az Uniós integrált városfejlesztés megközelítésének jellemző eleme a magán és civilszféra érdekelt szereplőinek beemelése a döntéshozatali és végrehajtási folyamatokba.

A fentiek alapján a következő összegző javaslatok születtek:

- **A városfejlesztés akkor kecsegtethet valódi eredménnyel, ha nem önmagában a megszerzett források mennyiségén, hanem azok hatásán méretek meg a városvezetés.** Ehhez a fejlesztési forrásoknak a városi szükségletekhez illeszkedő fókuszára és időzítésére van szükség.
- Az eredményesség fontos eleme a **településközi együttműködések** életszerű kereteinek kialakítása, a **helyi és az országos szervezésű szolgáltatások összehangolása, a helyi gazdasági és közösségi infrastruktúra erősítése.** A sikeres városfejlesztés feltétele a helyi és az országos programok összehangolása és a magyar városhálózat sokszínűségéhez illeszkedő célrendszer. Az elmúlt évek fejlesztéseinek tapasztalatából eredően a következő ciklus fókuszába **nem új infrastruktúra létrehozását, hanem a meglévő korszerűsítését, hatékonyabbá tételét** érdemes helyezni.
- Fontos a **településközi együttműködések kereteinek újragondolása**, a megyei önkormányzatok és a megyei jogú városok új viszonyrendszerének kialakítása, illetve az, hogy az államigazgatás új szereplőinek a fejlesztéspolitikai folyamatban elfoglalt helyét kijelöljék.

- A városfejlesztés új kereteihez az értékelés alapján **a térségi fejlesztési programok hármass rendszerét** javasoljuk. A rendszer három eleme: **helyi fejlesztési program, országos fejlesztési program helyi végrehajtással, országos fejlesztési program helyi egyeztetéssel**. A helyi programok számára a helyi célok integrált és kiszámítható keretek közötti megvalósítását lehetővé tévő intézményi kereteket kell kidolgozni.

KRAFT-alapú elemzés és javaslatok

A fentekben részletesen bemutatott helyzetkép és vizsgálódás alapján, a KRAFT-szemponatok figyelembe vételével az alábbi észrevételeket és javaslatokat tehetjük:

Javasoljuk, hogy a 2014–2020-as időszak tervezési dokumentumaiban kapjon jelentős szerepet az EU által megfogalmazott szándék, miszerint **a városi fejlesztések komplex módon, stratégián alapuló formában és a környező helyi, térségi szereplők bevonásával valósuljanak meg**, mégpedig oly módon, hogy megalapozó stratégiáikban megjelenik a kormányzati és regionális célrendszer is.

A vizsgálatok alapján leszűrhető az elmúlt évek magyarországi jellemzője, vagyis az, hogy a **városfejlesztési célok megvalósulásának ad-hoc jellege** napjainkban is erős, melyet a dedikált források szűkössége, valamint az intézményrendszeri sajátosságok határoznak meg. Ennek alapján javasoljuk, hogy a stratégia törekedjen a komplex, a település átfogó érdekeit szem előtt tartó fejlesztési irányok kijelölésére, kevésbé fókuszálva a potenciális források nagyságára. Véleményünk szerint a cél a stratégiák kialakítása esetében nem projektek, hanem **programcsomagok kidolgozása** lenne (hiszen nem pályázatokat írunk, hanem egy települést és térségét fejlesztünk annak érdekében, hogy legyen fenntartható és biztonságos életterünk), abból a célból, hogy ha elérhetővé válik egy adott forrás, melyhez valamely program egy-egy részterülete hozzáilleszhető, könnyebben és gyorsabban lehessen a forráshoz jutni

A **kisebb és nagyobb települések közötti valós kapcsolatok** és az erre épülő közös fejlesztések szintén esetlegesek, melyeket a rendelkezésre álló források csak részben ösztönözhetnek (figyelembe véve az olykor feleslegesen szigorú feltételrendszert, valamint a kormányzati szinten eltérő fejlesztéspolitikai szándékot). Ebben az esetben is hangsúlyozzuk, hogy a városfejlesztési stratégia nem szorítkozhat a település közigazgatási területén belüli célok kijelölésére, mivel hatásai és kapcsolatrendszere túlmutat a városhatáron, ily módon a környező kisebb-nagyobb térség adottságaitól és viszonyaitól nem függetleníthető, még akkor sem, ha a rendelkezésre álló források kis esélyt nyújtanak a városkörnyéki projektek megvalósítására.

A KRAFT szellemiségéből kiindulva („kreatív város – fenntartható vidék”) a városokat érintő elemzés mellett legalább ekkora súllyal kellene szerepelnie a **vidékfejlesztést** érintő támogatási rendszer bemutatásának. Az eddigi tapasztalatok összegzéséből javaslatokat lehetne megfogalmazni a 2014–2020-as időszakra. Ebből kiindulva javasoljuk, hogy legalább kormányzati szinten kezdődjön meg az egyes alapokból érkező források összehangolása annak érdekében, hogy a térségekben is sor kerülhessen a komplex, egymást kiegészítő és támogató, hosszú távon fennmaradó, a helyi közösségeket építő fejlesztések megvalósítására.

3.3. A KRAFT-releváns európai fejlesztéspolitikai eszközök bemutatása

3.3.1. Integrált területi beruházás (ITI) eszköz

Az Európai Bizottság által készített factsheet⁸⁷ alapján az ITI (Integrated Territorial Investment) lényegi elemei a következők:

- Kijelölt terület és integrált területfejlesztési stratégia
- Végrehajtható akciók csomagja(i)
- Irányítási rendelkezések, szabályok az ITI működtetésére

Az eszköz rugalmas tervezési és végrehajtási mechanizmusok megalkotását igényli a különböző területi igényekre adott integrált válaszok kialakításához, a tematikus célkitűzések megtartásával, ezzel biztosítva a kohéziós politika EU 2020 stratégiához történő illeszkedését. Az ITI a Bizottság elvárásai alapján az Európa 2020 stratégia által célul kitűzött célok hatékony megvalósításának egyik legfontosabb eszköze⁸⁸. A támogatásoknak a különböző beruházási prioritásokhoz való hozzárendelése következtében nyomon követhetőek maradnak.

Szabályozási keretek – az ITI alkalmazására az Bizottság által meghatározott mozgástér

A Közösségi rendelettervezetek⁸⁹ vonatkozó paragrafusai mellett a Bizottság által – még a CLLD eszköz használatához is relatíve későn – nyilvánosságra hozott útmutatók határozzák

⁸⁷ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_en.pdf

⁸⁸ Vonatkozó EU Bizottsági, ill. egyéb uniós szintű hivatkozások, javaslatok:

EB javaslatok a 2014-20-as időszakra, ERDF, ESF és Kohéziós Alap rendelettervezet, ERDF rendelettervezet, EU Bizottsági Factsheet Integrált Fenntartható Városfejlesztési témában, Fenntartható Városfejlesztési – Megvalósítási Gyakorlat 2007-13 az EC Reg 1080/2006 Article 8 témájában, Az Európai vidékfejlesztési Hálózat fókuszcsoporthoz és kérdőíves felméréseinek, értékeléseinek eredményei

⁸⁹ **Common Provisions Regulation** – Article 99 – Integrated territorial investment

Article 14 – Content of the Partnership Agreement

meg azt a feltételrendszert, amelyek mentén az adott tagállam az ITI, mint új végrehajtási módszer alkalmazásáról dönthet. A jogszabálytervezetek és módszertani útmutatók ITI alkalmazásához kapcsolódó főbb kritériumai az alábbiakban foglalhatók össze.

- Az ITI eszköz alkalmazása nem kötelező a tagállamok számára.
- Kijelölt területtel és integrált területi fejlesztési stratégiával kell rendelkeznie.
 - Nem szükséges lefednie egy közigazgatási egység teljes területét.
 - Az ITI megvalósítható bármely (szubnacionális) területi szinten, amely integrált területi fejlesztési stratégiával rendelkezik. Területi hatálya kiterjedhet egy egész régióra, egy régió valamely funkcionális területére, városi, nagyvárosi körzetekre, de akár határon átnyúló térségekre is.
 - ITI egynél több régió-kategóriába (kevésbé fejlett, átmeneti és a fejlettebb régiók) tartozó térségben is létrehozható, azzal a feltétellel, hogy az egyes régiókhoz tartozó pénzügyi támogatás és a pénzügyi folyamatok világosan elkülönülnek (ilyen lehetne pl. Pest megye északkeleti része – Nógrád megye).
- Finanszírozása történhet: ERFA, ESZA, KA és kiegészítő jelleggel: EMVA, ETHA alapok felhasználásával. Bármilyen típusú támogatást tartalmazhat (vissza nem térítendő támogatások, visszatérítendő támogatás, valamint a pénzügyi eszközök is).
- Megvalósítandó intézkedéscsomag (*projektcsomag*) kialakítása szükséges. A projekteknek egymással szinergikus kapcsolatban kell lenniük, egymásra kell épülniük.
- Amennyiben egy térség/régió fejlesztési programja ITI keretében valósul meg, a megvalósítás építőeleme lehet egyéb speciális területi végrehajtási mechanizmus is. Ebben az esetben ugyanazon a területen az ITI keretében a közösségi szinten irányított helyi fejlesztések (CLLD) eszköze is alkalmazható.

Az ITI-k tételes meghatározása a Partnerségi Megállapodás és az operatív programok benyújtását követően is elegendő, de a fentiek is mutatják, hogy a benyújtott Partnerségi Megállapodásban és az operatív programokban az ITI-t alkalmazó térségtípusokat és az erre szánt forrásallokációt rögzíteni kell. Az integrált területi fejlesztési stratégiák kidolgozása, kiválasztása és elfogadása, valamint a szerződéskötés már az országos szintű

Article 87 – Content and adoption of operational programmes under the Investment for growth and jobs goal

ERDF Regulation – Article 7 – Sustainable urban development

ESF Regulation – Article 12 – Territorial features

ETC Regulation – Article 10 – Integrated Territorial Investment

dokumentumokban lefektetett megközelítések, alapelvek, és a prioritás szintű indikatív forráskeret alapján történik.

ITI alkalmazása: Lehetőségek és kockázatok

Lehetőségek:

- **AZ ITI által az adott terület addicionális források felett rendelkezhet**
- Nagyobb rugalmassággal és hatékonysággal kombinálhat ERFA, ESZA és VF forrásokat
- Funkcionális térségek lehetnek a fejlesztés alapjai
- Fenntartható fejlesztési kezdeményezéseket tesz lehetővé a források kombinációja – integrált jelleg, összességében magasabb határfokú közberuházások
- Kezdetől fogva több forrásból szerezhetnek támogatást, az összehangolt intézkedések nagyobb biztonsággal, tervezhetőbben valósíthatók meg
- Az országos jelentőségű, ugyanakkor **térségi igényeknek is megfelelő integrált fejlesztések** tervezése és végrehajtása.
- Országos és uniós szintű célkitűzések elérésének követhetősége javul

Kockázatok:

- Az Article 8 (EC reg. 1080/2006) megvalósítási gyakorlatának uniós szintű vizsgálata megállapította, hogy az **integrált és fenntartható jellegű fejlesztések pusztán hivatalos, retorikai jellegű hangsúlyozása gyakran egymással össze nem függő beruházások halmazának a megvalósulásához vezet.** Az Integrált Városfejlesztési Stratégiák megvalósításának 2007–2013-as gyakorlata Magyarországon hasonló tapasztalatokat mutatott. Ilyen ITI-knek nem lenne hozzáadott értéke, ugyanakkor komoly addicionális adminisztratív terhet jelentenének.
- ITI-khez dedikált források **abszorpció kockázata** (tényezők: előkészítettség, menedzsment kapacitás, önerő)
- **Ágazati jellegű stratégiákkal való összhang hiánya** (gazdaságfejlesztés, innováció, szociális felzárkóztatás)
- Helyi adminisztratív és koordinációs **kapacitások** megteremtése, fejlesztések
- **Partnerségek** egyben kockázatok, bizonytalanságot jelenthetnek

- Hiányzó több éves alapos tervezési és végrehajtási tapasztalatok – különösen megyei szinten
- Egyeztetések időigényessége (pl. közigazgatási határokon átívelő fejlesztések esetén)

Tanulságok a korábbi programokból:

A stratégia minősége elsődleges fontosságú – vertikális és horizontális integráció

Az I. pontban megjelölt értékelések alapján a LEADER, URBACT és URBAN II tapasztalatok és értékelések, valamint a magyarországi 2007–2013-as időszaki ROP IVS és EMVA tapasztalatok is azt mutatják, hogy a területi alapú integrált beavatkozások sikerének kulcsa mindenhol a stratégia megalapozottsága, relevanciája, beágyazottsága.⁹⁰

Az EUB által kiadott ITI Factsheet is hivatkozik erre a tapasztalatra, amennyiben kifejti, hogy az ITI-k sikerének várhatóan kulcs tényezője lesz a szektorokon átívelő, területi alapú integrált stratégia létrehozása, illetve minősége.

Az integrált jelleg vertikális (megfelelés a különböző alsóbb és felsőbb szintű stratégiáknak) és horizontális (multiszektorális jelleg, különböző problémák, lehetőségek együttes kezelése) formában értelmezendő. A horizontális és vertikális integráció elősegítése és biztosítása az ITI-k hazai elindítása során fontos szempont, és megfelel a 2018/2013. (XII. 29.) Korm. határozat 2. pontjában, illetve a megyéknek és MJV-oknak kiadott tervezési útmutatókban foglaltaknak.

Kulcsszereplők bevonása, partnerség építés fontossága:

A CCLD konstrukcióval szemben az ITI esetében az alulról építkező jelleg nem jogszabályi elvárás. Az integrált jellegű beavatkozások hazai és európai tapasztalatai alapján ugyanakkor **a siker szükséges feltétele az érintett helyi szereplők bevonása** az igények feltárásába, a stratégiai tervezésbe, a helyi program megvalósításába, annak működtetésébe, fenntartásába, illetve értékelésébe.

Ennek fő oka, hogy az erős helyi partnerségek rendelkeznek olyan szélesebb közösségi legitimációval, tudással, problémáismerettel, melyek lehetővé teszik a helyi kihívásokra megfelelő és fenntartható megoldások kidolgozását és megvalósítását.

⁹⁰ Lásd még: Paul Soto and Melody Houk with Peter Ramsden and Ivan Tosics: *Integrated Territorial Investments. A powerful tool for innovation and change in European cities?* 18 July 2012 – http://ldnet.eu/wiki/download_wiki_attachment.php?attId=34&page=Integrated%20Territorial%20Investments&download=y

Az ITI-k hazai bevezetésének fontos szempontja kell, hogy legyen ezen belső erőforrások mobilizálása és a folyamat erősítése.

Az adminisztráció szerepe: Precíz és gyakorlati iránymutatás, segítségnyújtás további szabályozás helyett.

Fenti stratégiai tervezési és partnerség építési feladatokban segíteni szükséges a kialakítandó ITI-ket illetve a mögöttük álló helyi partnerségeket

1. megfelelő módszertani iránymutatással,
2. képzéssel és egyéb kapacitás-építési eszközökkel (ld. pl. az URBACT program Helyi Támogató Csoportok számára kidolgozott módszertani csomagja),
3. Tanácsadással, minőségbiztosítással segíteni.

A 2018/2013. (XII. 29.) Korm. határozatnak megfelelően az ITI-knek a szükséges végrehajtási intézményrendszerrel rendelkezniük kell, ezért a **megyék, MJV-ok, illetve várostérségek esetében szükségesnek látszik egy, ezt a feladatot ellátó szervezet kijelölése és megerősítése**, melynek működésére uniós technikai segítségnyújtási forrás is felhasználható lehet.

Egy ITI sikeres elindításához szükséges a stratégia megfelelő minőségének biztosítása. Sikeres ITI elindítása csak a megfelelő szinten kidolgozott és fókuszált stratégia birtokában lehetséges, amely rendelkezik a hatékony megvalósításhoz szükséges intézményi feltételekkel és partnerségi háttérrel. Ennek megfelelően javasolt, hogy az ITI-k elindulása ne legyen automatizmus a jogszabályi háttér alapján, hanem csak a fenti kritériumok megléte esetén legyen lehetséges. Ez segíthet csökkenteni az OP-szintű abszorpció és az ágazati stratégiákkal való összhangra vonatkozó kockázatot.

Az ITI stratégiák kialakításának, minőségük értékelésének főbb szempontjai a következők lehetnek:

- Az igények és kihívások megfelelő azonosítása és elemzése megtörtént-e?
- Szükséges szereplők azonosítása (pl. stakeholder elemzés) megtörtént-e a célmeghatározáshoz?
- Fókuszálás (ld. alább) van-e a stratégiában?
- Kapcsolódás és hozzájárulás magasabb területi szintű, illetve ágazati stratégiákhoz.

- Megvalósítható akcióterv áll-e rendelkezésre: elemek tartalmi kidolgozottsága, költségvetési terv, ütemezés és intézményi háttér (világos felelősségi renddel).
- Megvalósítás belső nyomon követésének és értékelésének folyamatát megtervezték-e?

A **fókuszálás** alapja lehet terület, társadalmi–gazdasági kihívás, társadalmi, illetve gazdasági szereplők célcsoportja(i) (más megközelítés szükséges megyék és MJV-k, várostérségek esetében).

A fókuszálás logikája lehet fentről meghatározott (top-down) az ITI szintjén: terület (vagy kihívás, célcsoport) azonosítása, szükséges fejlesztési célok, tématerületek, források meghatározása, szereplők azonosítása, bevonása, vagy elsősorban megyei szinten alulról építkező: kisebb alterületek (vagy kihívások, célcsoportok) hasonló összevont, egységes kezelése.

A fent hivatkozott LEADER, URBAN és URBACT tapasztalatok alapján **a partnerségi megalapozottság a sikeres integrált beavatkozások szükséges feltétele**. A stratégia minőségéhez hasonlóan ennek a minőségét is biztosítani kell tehát, javasolt az adott területen ITI elindításának feltételül szabni, és összehangolni a városi-várostérségi vidékfejlesztési forrásokkal.

3.3.2. Közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD) eszköz

A CLLD (Community-Led Local Development) a 2014–2020 EU Programozási időszak, az ITI melletti, fő tervezés-módszertani újdonsága, mely hathatós eszközt kíván biztosítani a helyi közösségek számára, integrált, átfogó, alulról vezérelten készülő Helyi Fejlesztési Stratégiájuk megalkotásához. Jelentése: „Közösségi Irányításon alapuló Helyi Fejlesztés”, túlmutat a szavak által sugallt hagyományos fejlesztési irodák által vezetett stratégiaalkotáson és projektmenedzsmenten. Újfajta, a közösségek belső kohéziós erejét, a társadalmi hálót, a kötelezettségvállalás eszméjét, az egyén alárendelt szerepét a közösséggel szemben, a közjót az egyéni értékekkel, a térség erejét a települési elhatárolással szembeni prioritásokat fogalmazza meg. Akárcsak az ITI esetén, multifunding, integrált, stratégián és vezérlő szervezeten alapuló programozás, de annak felülről való meghatározásán túl mutatva, jól meghatározott területi lehatárolással bír, és közösségi, emberi erőforrásokat mozdit meg a tervek hatékonyságának növelése érdekében.

Az Európai Unió ajánlásaiban megfogalmazta, hogy ezen programozási időszakban az ITI és CLLD eszközöket nem teszi kötelező elemmé, de ajánlottan több programban is szívesen látná megvalósítását, alkalmazását. Ezeknek az ajánlásoknak nemzeti hatáskörben való megvalósítása napjaink kérdése, és láthatólag, a Vidékfejlesztésben és előre vetítve, a Területi Operatív Program végrehajtásában szánnak szerepet neki a terveket integráló Irányító Hatóságok.

Mitől más a CLLD, mint az eddigi LEADER módszertan?

A 2007–2013 Programozási időszak Közösség által Irányított Fejlesztési módszertana, lehetősége a LEADER program volt. A LEADER francia betűszó: (Liaison Entre Actions pour le Developpement de l'Economie Rurale), „Közösségi kezdeményezés a vidéki gazdaság fejlesztéséért” jelentéssel olyan programot takar, mely az Unióban 1991 óta elismerten a vidékfejlesztés megújító szándékát, az abszolút demokratikus fejlesztési elveket preferálta. Lehetőséget biztosított a helyben lakóknak, vállalkozóknak, civil szervezeteknek, önkormányzatoknak, hogy összefogva, közösen határozhassák meg saját, helyi jövőképüket, támogatási politikájukat, melyet a nemzeti és EU-s költségvetések finanszíroztak a közös alapokból. Mára, 2014-re, 12 országban használják, olyan régiókba rendezve a „vidéket”, amelynek település száma 4–100-ig, lakossága 10 000–100 000 fő között van. A programalkotók a területen elhelyezkedő városokat (Magyarországon 10 000 fő feletti) kizárta a részvételből. A partnerek által létrehozott, egyenrangúságon alapuló szervezetek, LEADER-ek, megalkotják Fejlesztési Stratégiáikat, azokat elfogadtatják közösségükkel, s végrehajtják, végrehajtatják, mint munkaszervezet, az abban foglaltakat.

A LEADER szellemiségének hét alapgondolata a következő:

1. kooperáció
2. hálózatosodás
3. területalapú fejlesztés
4. alulról építkező megközelítés
5. innováció
6. civil–vállalkozó–önkormányzat együttműködése
7. és az integrált ágazati megközelítés.

AZ EU-ban 1991 óta töretlenül fejlődő, az előzetesen elvárt eredményeket hozó LEADER Akció Csoportok, Helyi Közösségek száma és az általuk kihelyezett vidékfejlesztési források

összege nő, és a LEADER I., a LEADER II., LEADER +, LEADER Programok a közös agrárpolitika elfogadott szereplőjévé tették az EU vidéki lakosságát. A legutóbbi ciklusban már mintegy 13,8 milliárd eurót helyeztek ki a működési területükön a LEADER HACS-ok.

Magyarországon, s örömmel kijelenthetjük, hogy térségünkben is 2002–2004-ben indult el a csatlakozásunkat követően, az akkor még AVOP LEADER-nek nevezett program. Célja, a vidék önrendelkezési erejét felmérő, közösségek erejét megbecsülő, általuk támogatott egyéni programötletek gyűjtése, feldolgozása, értékelése volt.

2004-től indult a LEADER+ Program, mely már 7 milliárd forintnyi $\frac{3}{4}$ rész EU-s, $\frac{1}{4}$ rész Nemzeti forrást használt fel 70 Akciócsoport által és más Európai Unió országokhoz hasonlóan Helyi Stratégiát valósított meg, térségünkben, mint Írott Kő Ereje Akciócsoport.

A 2007–2013 Programozási időszak LEADER közösségeinek száma elérte a 96-ot és az egész ország területét lefedve, Helyi Akció Csoportként, 70 milliárd forintnyi vidékfejlesztési forrás felett rendelkezett, ekkora összeget osztott fel, térség és gazdaságfejlesztési, valamint LEADER célokra.

Kistérségünkben, ezt az időszakot, az UTIRO LEADER Egyesületet alapítva, a helyi vállalkozók, civilek, önkormányzatok mintegy 500 millió forintnyi forráslekötéssel zárták le. Saját HVS-t készítve, munkaszervezetet, irodát működtetve segítettek a tagtelepüléseken élőknek saját célokat kitűzni, megvalósítani. Programjuk neve az „Egészséges Utak Régiója” volt, mely gazdasági, társadalmi prioritások megfogalmazása mellett fő céljaként az élhető vidék megteremtését preferálta.

A 2007–2013 időszak lezárásával, az eddigi LEADER-ek értékelésével az Irányító Hatóság Magyarország és Európa szerte a következő hibákat érzékelte: KET alkalmatlansága, túlburjánzó bürokrácia, együttműködések és hálózatok gyengesége, szakmai gyengeségek, erős önkormányzati hatások, városok ellenérdekeltsége, fejlesztési ellenmozgása. Ezért és még számos kisebb hiba érzékelésétől vezérelve a programalkotók a 2014–2020 időszakban a CLLD eszközt helyezték előtérbe a már megismert, kipróbált LEADER-módszer helyett.

Fő változás a hangsúly eltolódásán van, mégpedig a vidék nagyságának és összetettségének megítélésében. A már felsorolt LEADER-alapelveket kiegészítik a hálózatos tervezésen túl, hálózatos működéssel, multifundinggal, vidékfejlesztés helyett térségfejlesztéssel, a város és vidék fejlesztési prioritással.

Ez a változás, változtatás a LEADER-ek normál, evolúciós fejlődését is jelentheti esetünkben. Belátható, hogy sem az önálló város, de a hozzátartozó vidék fejlesztése sem költséghatékony a másik fejlődése, figyelembe vétele nélkül. A többalapos és hálózatos működés a források összehangolása, kiterjesztése, szintén az eddigi egysíkú építkezés dimenzió számainak növelését, ezáltal használhatóságának, hasznosságának fokát növeli.

Fontos, hogy nem nagy egységekben gondolkodik. A megyei szint, 200 település, 200 000-es lakosság szám az átláthatóságot, a kooperációs készséget csökkentené, ezért ezt a szintet átengedi az ITI-nek, melyet bátran hívhatunk nagy testvérének is.

Hol lehetséges a CLLD-módszert alkalmazni?

A CLLD nem csak a Vidékfejlesztési Program letéteményeseinél, a HACS-oknál lehet a fegyverarzenál csapásmérő eszköze Magyarországon, hanem eszmeisége, használhatósága miatt más területeken is figyelembe vehető a tervezői és menedzsment szervezeteknél.

Társadalmi haszna, közösségi szerepe a következő helyeken lehet számottevő:

- - helyi szociális szövetkezetek, klaszterek megerősítése,
- - iskolai fejlesztések,
- - GYES/GYED reintegrációt szolgáló foglalkoztatás,
- - IKSZT,
- - Fecskeház programok,
- - közösség és hazai, nemzetközi kapcsolatok fejlesztése,
- - vidéki érték háló fejlesztés kulturális örökség hasznosítás.

Gazdasági, vállalkozó környezetre ható, befolyásoló alkalmazási lehetősége:

- vállalkozás fejlesztés, hálózatosodás támogatása,
- helyi termék klaszterek, menedzsment, REL fejlesztése,
- helyi gazdasági mentorálás,
- vegyél hazait-modell támogatása,
- zöldturisztikai fejlesztések,
- háztáji termelés integrációs rendszerek kialakítása, működtetése.

Életkörülményekre, élhető környezetre, annak kialakítására, fejlesztésére ható pozitív hatások is elérhetőek CLLD-eszközök alkalmazásával, melyek a következők lehetnek:

- helyi megújuló és zöldenergia energiastratégiák, hálók kialakítása;
- energiaracionalizálási tudatformáló tevékenységek összehangolása;
- vízvisszatartó táj és vízgazdálkodás kialakítása;
- anti-eróziós agrotechnikai módok, művelésmódok és tájhasználati beavatkozások szervezése;
- táj és élőhely rehabilitáció, szervezet létrehozása és fejlesztése.

3.3.3. Hazai jogszabályok a 2014–2020-as uniós fejlesztési programok kapcsán

Legfontosabb hazai szakpolitikai, jogi háttér:

A Kormány 1115/2013. (III. 8.) határozata a 2014–2020 közötti források területi koordinációjának kereteiről:

- a megyei szinten a területfejlesztési programokban megfogalmazásra kerülő fejlesztések és a megyei tervezés az ágazati szintű stratégiákkal és reformokkal összhangban, az országos szinten kialakított programkeretbe, valamint az uniós kohéziós politikai rendszerébe illeszkedve, egységes formában, összehangoltan valósuljon meg.
- **a fejlesztések integrációjának és a térségi programoknak a szintjei és beavatkozási egységei:**
 1. a megyék,
 2. a megyei jogú városok térségei,
 3. a helyi közösségek és települések együttműködésén alapuló kisvárosi térségek, valamint
 4. az egyes országos szempontból kiemelten kezelendő speciális, funkcionális térségek legyenek.
- A megyei és helyi fejlesztéseknek kiemelten a fenntartható és a **foglalkoztatás bővítésre épülő gazdasági növekedéshez kell hozzájárulniuk.**
- Minden OP-ban szükséges érvényesíteni a hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatásának szempontját.
- **Szakmai útmutatás és koordináció biztosítása szükséges** a megyék, valamint a megyei jogú városok számára (NGM Miniszter az NTH és a Miniszterelnökséget vezető át. bevonásával).

- Megyék és megyei jogú városok az útmutatások alapján bocsássák fejlesztési elképzeléseiket az nemzetgazdasági és az érintett miniszterek rendelkezésére.
- Irányelvek kidolgozása a várostérségi integrált programok tervezési térségeinek lehatárolására (ld. 1181/2013. kormányhatározat).

A 1181/2013. kormányhatározatban a Kormány a 2014–2020-as időszakban a következő várostérségi fejlesztési irányelveket határozta meg a továbbtervezés alapjául:

- a területfejlesztési és településfejlesztési tervek összhangjának biztosítása és az ehhez szükséges térségi és helyi egyeztető és partnerségi mechanizmusok kialakítása,
- a térség kapcsolatrendszerének fejlesztése és együttműködésének erősítése érdekében az **integrált várostérségi fejlesztések előtérbe helyezése**,
- a fejlesztések hatékonysága érdekében a közös várostérségi tervezést, az együttműködést és a közös fejlesztéseket megfelelő támogatással szükséges ösztönözése,
- mind a várostérségi fejlesztési dokumentumok készítése, mind az abban foglalt beruházások későbbi **tervezése és végrehajtása során a széleskörű partnerség, valamennyi, a településen érdekelt gazdasági, társadalmi szervezet, közigazgatási szerv részvételének biztosítása**,

A lehatárolás témakörében a Kormány javasolta:

- a Budapest és agglomerációja együttes tervezésén alapuló integrált városfejlesztési program kidolgozását, ami a vonzások, a tömegközlekedés és a közös fejlesztési igények vonatkozásában kiterjedhet a szomszédos megyék más településeire,
- a **megyei jogú városok esetében integrált városfejlesztési programok kidolgozását, kiterjesztve azokat vonzáskörzetükre**, amit a városok a környező településekkel közösen, a megyei önkormányzat bevonásával, az elérhető legfrissebb adatok, helyi felmérések és tapasztalatok alapján határozhatnak le. A lehatárolás során ajánlott szempontok kiemelten:
 - a térség kapcsolatrendszere, kiemelten a munkaerőpiac szempontjából (pl. térségi ingázási zóna, közösségi és egyéni közlekedési kapcsolatok),
 - a településekkel közös érdekeltségű fejlesztések (pl. közös közműszolgáltatások, humán szolgáltatások körzetei, közlekedési kapcsolatok fejlesztési lehetőségei, közös gazdasági alapokon nyugvó együttműködések),

- egyéb földrajzi és kulturális tényezők (pl. domborzati viszonyok, közös hagyományok, kisebbségek megoszlása).
- c) a **megyei szintű tervezési** folyamat során:
 - a megyei jogú városokkal való egyeztetésen túl a kis- és középvárosok fejlesztési igényeinek tekintetbe vételét,
 - a járási székhelyek megerősítését és a **város–vidék kapcsolat-rendszerének fejlesztését**, a térség egészének javát szolgáló fejlesztések tervezését,
 - kiegyensúlyozott településhálózati struktúra létrehozása érdekében a települések közötti együtt-tervezést,
 - a **városok és települések közötti térségi együttműködések ösztönzését**, a közös érdekeltségű fejlesztések együttes tervezését,
 - azt, hogy a fejlesztések – igény és szükség szerint – átnyúlhatnak a közigazgatási (járási és megyei) határokon.

A **Kormány 2018/2013. (XII. 29.) határozata** a gazdaságfejlesztési célokat szolgáló operatív programok esetében az integrált területi beruházás eszköz alkalmazásának módjáról, valamint az eszköz használatához szükséges feltételekről:

- A funkcionális területegységek esetében az integrált területi beruházás eszköz alkalmazásának mérlegeléséhez szükséges, hogy a **térség területi lehatárolása megtörténjen**, valamint **fejlesztési stratégiával és a feladat végrehajtására képes intézményrendszerrel rendelkezzen**.
- A területileg integrált fejlesztések megvalósítása során az uniós kohéziós rendeletervezetek jelenlegi tartalma alapján az integrált területi beruházás eszköz a gazdaságfejlesztési célokat szolgáló operatív programok esetében az **alábbi területtípusok és tématerületek** esetében kerüljön alkalmazásra:
 - a funkcionális területegységek közül kísérleti jelleggel a **Balaton Kiemelt Üdülőkörzet** esetében **gazdaságfejlesztési céllal**, lehetőség szerint több operatív program forrását integrálva,
 - a kevésbé fejlett régiókban található **megyei jogú városok** esetében **fenntartható városfejlesztés céllal**, lehetőség szerint több operatív program forrását integrálva,

- a kevésbé fejlett régiókban található **megyék esetében gazdaságfejlesztési céllal, a megye teljes területére**, lehetőség szerint több operatív program forrását integrálva,
 - a fejlettebb régiókatéigóiba tartozó Közép-Magyarországi Régióban Budapest főváros és Pest megye.
- felhívja az egyes operatív **programok tervezéséért felelős minisztereket, hogy az operatív programok célrendszerével és támogatási lehetőségeivel**, valamint az európai uniós előírásokkal összhangban határozzák meg az egyes prioritás tengelyek vonatkozásában a 3. pontban megjelölt területtípusok esetében készülő integrált területi beruházás eszközökhöz **rendelkezésre bocsátható források nagyságát**, valamint e források tervezésével kapcsolatos feltételeket,
 - felhívja a **Miniszterelnökséget vezető államtitkárt és a nemzetgazdasági minisztert**, hogy az Európai Unió 2014–2020 közötti költségvetési időszakában az integrált területi beruházás eszköz alkalmazásának sikeres előkészítése érdekében **az érintett miniszterek bevonásával** dolgozzák ki az **integrált területi beruházás eszköz eredményes alkalmazásához szükséges végrehajtási, intézményi és eljárásrendi kereteket és azok kialakításának módját**.

4. Összegző értékelés, javaslatok megfogalmazása

Az összegző fejezetben először röviden áttekintjük a kutatás eredményeit, bemutatjuk a terület KRAFT-potenciáljait, és ennek alapján ajánlásokat fogalmazunk meg a további fejlesztésekhez.

4.1. A kutatás eredményei: erősségek és gyengeségek

A térségre vonatkozó statisztikai adatok elemzése, valamint a primér adatfelvétel eredményei alapján a három KRAFT-potenciálhoz kapcsolódva számos olyan tényezőt azonosítottunk be, amelyek a terület erősségeit jelentik, egyúttal beazonosítottunk a térségben számos gyengeséget, fejleszteni való területet.

4.1.1. Kreativitási és innovációs potenciál

Erősségek

OKTATÁS: A középiskolai tanulók aránya az országos és a megyei átlagot közel 50%-kal meghaladja a térségben. A felsőoktatásban az itt tanuló hallgatók munkáját arányaiban több oktató segíti, mint máshol.

VÁLLALKOZÁSOK: A térségben regisztrált gazdálkodó szervezeteken belül az országosnál nagyobb arányú a kreatív iparági vállalkozások, az oktatási és humán szervezetek aránya. A térségben számos innovatív kezdeményezésre hoztak példát az interjúalanyok és a fókuszcsoport beszélgetések is, ezek alapján a térség nagyon fejlett.

Kreatív kezdeményezések számos példáját említették meg a fókuszcsoportok, melyek között szerepeltek iskolaalapítások, az iparfejlesztéshez kapcsolódó együttműködések, műemlék felújítás, várszínház, a Kneipp-mozgalom, a Vasi Múzeum Látványtár, a Natúrpark, a Mária-út, a SETA-projekt és a GYSEV kezdeményezései.

EMBERI ERŐFORRÁS: A fókuszcsoportokban egyöntetű vélemény volt, hogy a térségben jelen lévő humán potenciál az országos átlagnál erősebb, viszont az ebből adódó lehetőségek jelentős része közvetlenül nem a térségben bontakozik ki. A megkérdezett interjúalanyok a fejlesztésben kulcsszereplőnek tekintik a választott képviselőket (polgármestereket, képviselőiket), a civil szektor képviselőit, közszereplőit, a települések nagyfoglalkoztatóit és a turisztika területének meghatározó alakjait.

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG: A kulturális örökség potenciálja szempontjából a térség elsősorban Kőszeg révén kiemelkedő jelentőséggel bír, hiszen a városban található védett műemlékek száma (ezer lakosra vetítve) 15, ami több mint 13-szorosa az országos és ötszöröse a megyei értéknek. Kőszeg az 1000 lakosra jutó műemlékek száma alapján az ország 5. műemlékekben leggazdagabb települése. A múzeumi látogatók számában is tükröződik 2010-ig ez a potenciál, pl. Kőszegen 3,7-szer annyi látogatást regisztráltak 2009-ben mint az országos átlag. 2008–2009-ben a térségben az országos átlaghoz képest kétszer annyian vettek részt rendszeres művelődési formákban.

Gyengeségek

OKTATÁS, K+F: A KSH-adatok szerint Vas megye népességéhez képest az országos átlagtól messze elmarad a felsőoktatás területén az oktatásban résztvevő hallgatók számát tekintve, ugyanakkor az itt tanuló hallgatók munkáját arányaiban több oktató segíti. További gond, hogy hiányzik a megfelelő szintű, változó gazdasági és társadalmi igényeket kielégítő felsőoktatás. A száz középiskolai diákra jutó pedagógusok számában elmaradást láthatunk az országos és a megyei átlaghoz képest. Az MTA 4087 doktort (MTA doktora, tudomány doktora) tart nyilván az adatbázisában, ebből mindössze 58 főt a Nyugat-Dunántúlon. A megyében, az intézményi székhely szerint csupán öt fő vas megyei.

VÁLLALKOZÁSOK: A gazdasági szervezetek Vas megyében az országos átlagnál kisebb sűrűségben fordultak mindig is elő, a vizsgált területen viszont – a megyeszékhely súlyának köszönhetően – a megyei átlagnál stabilan jobb az arány, de nem éri el az országos értékeket. Országos szinten és itt is alacsony a vállalkozói hajlandóság a fókuszcsoporthoz alapján, a középiskolából kikerülők mindössze 5%-a szeretne vállalkozóvá válni.

EMBERI ERŐFORRÁS: A kreatív munkaerő aránya a vizsgált térségben minden területen pár százalékkal magasabb az országos átlagnál, ez az előny a FEOR 2-es kategóriában (felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások) tekintetében 9%. Fontos azonban rögzíteni, hogy ez az előny kizárólag Szombathely erős kreatív osztályának köszönhető, Kőszeg város minden értelemben az országos és megyei átlag mögött kullog.

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG: A térség kulturális életét jellemző mutatószámokon nagy törést láthatunk 2009 körül: Míg a kulturális rendezvényekkel kapcsolatos érdeklődés 2008-ban a

térségben közel ötszöröse volt az országos átlagnak, aztán drasztikus zuhanás és fokozatos csökkenés tapasztalható – mialatt az országos átlag közel állandó maradt.

4.1.2 Kapcsolati tőke, hálózati potenciál

Erősségek

INTERNET, ICT: Vas megyében az internet előfizetések száma az elmúlt öt év alatt 87%-kal folyamatosan emelkedett, míg országos szinten csupán 54%-os növekedést tapasztaltunk.

FELSŐOKTATÁS: Szombathely elsődlegesen felsőoktatási funkciói miatt sorolható az innováció szempontjából megkülönböztetett városok közé. A humán jellegű, felsőoktatást támogató háttér már adott, és kedvezőek a gazdasági–társadalmi feltételek is.

HÁLÓZATOK: A nagyobb vállalatoknál erősebb az innovációs hajlam, és a vegyes vagy túlnyomóan külföldi tulajdonosú cégek innovativitása magasabb, a jelenlegi kulcsjátékosok a nagyvállalatok és a kisméretű, tudásintenzív fejlesztő cégek. Erre hoztak példát a fókuszcsoportban: A Nyugat-Magyarországi Egyetemmel való együttműködés nem csak tipikus „beszállítói-értékesítési” kapcsolat, hanem piacok feltárására, együttes piacokon való megjelenésre is irányul. Az egyetem faipari és mérnöki karain rengeteg szakember végzett a régióban, akik sikeresen el is tudtak helyezkedni a faipar, bútoripar területén.

Az egyetemekkel, innovációs és technológiai központokkal, vállalkozásfejlesztési szervekkel együttműködő gazdasági szereplők elsődlegesen a régióban elérhető intézményekkel alakítottak ki eddig kapcsolatot. Ennek alapján kiemelkedik a régió tudástermelő és innovációt támogató intézményrendszerének potenciálja, ahol a standard, globalizált szakértelem mellett értéktöbbletet jelentenek a helyi ismeretek és összeköttetések.

VÁLLALKOZÓI KULTÚRA: A helyi vállalkozók véleménye szerint a térségben az üzleti tisztesség és a bizalom szintje magasabb, mint az ország más részein. A vállalkozói életben megjelenik a másik területére irányuló érdeklődés, amely a vállalkozások multifunkcionalitását eredményezi.

CIVIL ATTITÚD: Vas megyének erős, és ezen belül a vizsgált térségnek kiemelkedően magas a civil társadalmi potenciálja, ha a regisztrált nonprofit szervezetek számát nézzük. Az ezer lakosra jutó civil szervezetek száma a térségben 14%-kal haladja meg az országos és a megyei adatokat.

Az országgyűlési választásokon Vas megye lakossága mindig aktívabb volt az országos átlagnál, de részvételi mutatói alapján ez a relatív többlet a +11%-ról +2%-ra csökkent.

Szombathely az öt választói részvétel szempontjából legaktívabb megyei jogú város közé tartozott 72% feletti részvételi arányával. Ugyanakkor a 2014-es választásokon a részvételi arány csak 4%-kal haladta meg az országos átlagot, 65%-os volt.

Gyengeségek

INTERNET, ICT: A szélessávú internet előfizetések kevésbé elterjedtek Vas megyében mint az ország átlagában, és növekedési ütemük (39%) is elmarad az országos (47%), és különösen a régiós értéktől (76%).

FELSŐOKTATÁS: A térség a felsőoktatás területén az oktatásban résztvevő hallgatók számát tekintve az országos átlagtól messze elmarad. A megyében emellett fele annyi kutatóhely található (lakosság-arányosan) mint Magyarországon, és a Nyugat-Dunántúl átlagához képest is jelentős, 2008 óta folyamatosan növekvő ez az elmaradás.

HÁLÓZATOK: Gond még, hogy klasztereket sok esetben a pályázatok hívták életre, azonban a pályázati támogatás lejárta után jelentős problémák jelentkeztek. Egyöntetű vélemény volt, hogy a pályázati pénzek hatására létrehozott „hálózatok” többsége már eleve nélkülözi a valódi hálózattá válás esélyét. A térség jövőbeli fejlesztése során sokkal inkább a valódi, a szektorokat és a szereplőket integráltan összekötő, érdek- és érték-alapú kereszt kapcsolatokkal rendelkező kezdeményezésekre kell irányítani a figyelmet.

KÖZLEKEDÉS: A vizsgált térség nagy gondja az elérhetőség, a két közeli hazai autópálya 92–102 perc, az osztrák A2-es 45 perc alatt közelíthető meg. A nemzetközi repülőtér elérhetőség sem túl jó: a bécsi 87 perc, a pozsonyi 110 perc, míg a pest megyei 180 perc. A legközelebbi hazai kereskedelmi repülőterek 101 illetve 103 percre vannak (Sármellék, ill. Pér–Győr). Míg Kőszegen a vasúti menetsűrűség csupán 0,7 járat/óra munkanapokon, addig Szombathelyen tetszőleges célállomásra indulva a járatsűrűség 4,7 járat/óra.

VÁLLALKOZÓI KULTÚRA: A fejlesztési kapcsolatrendszer a legtöbb cégnél beszállító és vevő/ügyfél centrikus. Csupán az innovatív cégek egytizede írható le komplex, többirányú és nagyobb partnerkörrel jellemezhető kooperációs eltként. A vállalati és az innovációs szolgáltató, tudástermelő és tudásközvetítő szféra közti integráció töredezett és gyenge. A Nyugat-dunántúli régióban alacsony a vállalkozások innovációs hajlama, csak 6%-ot tett ki azok aránya, amelyek szisztematikusan próbálkoztak fejlesztéssel. Szombathely innovativitási rátája mérsékelt, és az innovációt segítő és kiszolgáló helyi intézményrendszer sem működik jól. A nők férfiakhoz képesti jövedelemhátránya a Nyugat-Dunántúlon 2%-kal magasabb az országos átlagnál.

CIVIL ATTITÚD: A közszférában, az önkormányzatok között nagyon alacsony a kooperációs képesség, mindezt pedig tovább nehezíti az önkormányzatok szétaprózottsága. Az együttműködési képességgel, a közösséghez való tartozással már gyermekkortól kezdve szükséges lenne foglalkozni, megtanítani/megtanulni azt. Hiányzik a köztudatból a „mindenki nyertes” pozitív összegű játék; az a szemlélet, hogy a hálózattal mindannyian jól járunk. Sok esetben a versengő hozzáállás erősen gátolja az együttműködéseket. Interjúalanyok szerint a kőszegi, szombathelyi szereplők kommunikációs kapcsolatát fejleszteni kellene.

4.1.3 Fenntarthatósági potenciál

Erősségek

KÖRNYEZETVÉDELEM: A levegőminőségben a PM10 szennyezettsége alapján az országos átlaghoz képest jobb a helyzet, de az elmúlt három év adatai alapján a tendencia nem kedvező.

TURISZTIKA: Kőszeg és Szombathely vendéglátóhelyekkel nagyon jól ellátottnak minősül. Az idegenforgalmi bevételeket tekintve Vas megye közel háromszoros teljesítményt mutat az országos átlaghoz képest. A bevételek növekedése hazánkban 22%-os volt három év alatt ezer főre vetítve, Vas megye ez idő alatt 50%-kal tudta megemelni idegenforgalmi bevételeit. Változatos, sokszínű, de mégis egységes tájról és emberekről beszéltek a fókusz csoport résztvevői. Az interjú alanyok szerint kialakítható lenne Szombathely és Kőszeg mentén egy olyan kulturális, ökoturisztikai, aktív tengely, ami a Sárvárra és Bükre érkező vendégek számára alternatív, kikapcsolódási és programlehetőséget nyújt.

KÖZÖSSÉGEK: A térségben egyfajta együttműködési kultúra létezik, valószínűleg a sok nemzetiség együttélésének következtében. Ehhez kapcsolódóan a befogadó készség, tolerancia egyaránt jellemző, vallási és kulturális tekintetben egyaránt. Vas megye önkormányzatai kifejezetten aktívan támogatják a civil szervezeteket, mégpedig az ország többi megyéjéhez képest fokozottabb mértékben.

Gyengeségek

KÖRNYEZETVÉDELEM: Miközben országos szinten háromszorosára, a régióban ötszörösére nőtt a szelektív hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya, Vas megye csupán egyharmadával tudta növelni ezt az arányt.

DEMOGRÁFIA: Országosan 2008-hoz képest a természetes fogyás 0,3% volt, a vizsgált térségben viszont 2,6%-kal csökkent a népesség, ami a megyei 2,2%-nál is magasabb. E tekintetben a kőszegi lakónépesség fogyása a legriasztóbb.

TURISZTIKA: A turizmus élénkségét és minőségét jelző mutató alapján a térség az országos átlag környékén van, ami a kulturális potenciált figyelembe véve nagyon alacsony. Az idegenforgalomban negatív tendenciája az, hogy a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma nagyon alacsony, a Kőszegi kistérségben 57%-kal csökkent 2000–2010 között.

KÖZÖSSÉGEK: A negatív tendenciák közé tartozik, hogy a térségben zajló migráció egyrészt ugyan hozzájárul a helybeliek befogadó-, és tolerancia szintjének növekedéséhez, másrészt azonban szakemberhiányt eredményez.

4.2. A kutatás alapján megfogalmazott javaslatok

A „Kőszeg–Szombathely várostérség KRAFT-alapú területi vizsgálata egyfajta gyorsan elvégzett felmérő kutatásnak tekinthető. A 2014. január–április közötti kutatási folyamat alapvető célja az volt, hogy egy konkrét térség kapcsán választ keressen arra a kérdésre, a 2014–2020-as fejlesztési időszakban a KRAFT-indexre, és a KRAFT-potenciál (kreativitás és innováció, kapcsolati tőke és hálózati potenciál, fenntarthatósági potenciál) erősítésére alapozott területfejlesztési módszertan miképpen segítheti a források eredményesebb és hatásosabb felhasználását.

A kutatás előkészítése során megfogalmazott hipotéziseink összességében igazolást nyertek:

1. A 2007–2013-as EU-s programozási időszakban érkező források a térségekben nem hasznosultak megfelelően. A térségi különbségek nem csökkentek jelentősen, az elmaradott térségek felzárkóztatását a felhasznált fejlesztési források csak csekély mértékben tudták szolgálni.
2. Azon térségek esetében tapasztalható erőteljes innovatív, fenntartható fejlődés, ahol a KRAFT-potenciál meghaladja az átlagot.
3. A fejlesztési források – pályázatok, projektek – elsősorban az infrastruktúra fejlesztése, megújítása céljából kerültek felhasználásra. A „puha tényezők” (KRAFT-potenciál fejlesztése) háttérbe szorultak.
4. A fenntartható, innovatív eredmények azon térségekben voltak jelen, ahol meghatározó volt a Kreatív mag csoportok tevékenysége. Ezek létrejötte nem a fejlesztési programok

direkt eredménye, hanem elsősorban egyéb tényezőktől, pl. a különböző szektorok szereplői közötti valós kooperáció létezésétől függ.

5. A városok és térségük, illetve a kis- és középvárosok együttműködése tud kreatív, innovatív és fenntartható fejlesztési eredményeket hozni.

A hipotézisek mögött meghúzódó-, és a kutatás során feltárt összefüggések nyomán több következtetés és javaslat is megfogalmazható a jövőre nézve.

Mind a vidék-, mind a városfejlesztési **stratégiák fókuszában álló csoportok közötti együttműködés intézményi keretei hiányoznak, vagy hiányosak, vagy ha vannak, akkor nem igazán működnek.** Maguk a fejlesztési stratégiák is kezdeti fázisban vannak. Bár a divatos szavakat nagyon sokan hamar felkapják és ismételtetik, de nincs mindig mögöttük meg a megfelelő tartalom. Hiányoznak azok az intézményi biztosítékok és keretek, amelyek a KRAFT-szemléletet, a hármas csavarra épülő stratégiát megfelelő keretek között tudnák tartani, és oda-visszacsatolási lehetőséget biztosítanak. Lényegében az érintettekre van bízva, hogy a pályázati konstrukciók szintjén hangoztatott „szlogeneket” (hálózatosodás, partnerség, innovatív megközelítés, fenntarthatóság stb.) mennyire tartják be, mennyire követik. Nagyon régi beidegződések vannak Magyarországon, amelyek ezt a szétparcellázottságot a fejlesztésben érdekeltek szemléletében is meghatározzák. A településvezetők körében továbbra is általános a térségi szemlélet hiánya (a településméret növekedésével együtt általában ez is erősödik), tipikusnak tekinthetőek a versenyző település-stratégiák, akár szomszédos települések esetében is. **Valós és fenntartható fejlesztési eredményeket kizárólag a kooperatív stratégiák általánossá tétele hozhat a következő időszakban.** Az ehhez szükséges érdemi együttműködés, sőt, annak feltételeként megfogalmazható közös értékelés, jövőkép a térségek szintjén még nem alakult ki. Elszigetelt szereplőkkel találkozhatunk, akik hajlamosak arra, hogy úgy tegyenek, mintha nagyon jól együttműködnének. Van sporadikus együttműködés, itt-ott, de az összkép, **az integrált közös fejlesztésre való törekvés szervezetileg, sőt még a tervezés szintjén sincsen biztosítva.** Nem alakultak ki az alapvető érdekegyeztetés, de még az információ-megosztás terei- és fórumai sem, s ezek hiányában az elszigetelt intézményi érdek dominál (megyei jogú városok, kisvárosok, megye, járások, vállalatok, egyetemi szereplők mind-mind elkülönült, sokszor a világtól elzárt szempontok szerinti stratégiát követnek).

A kutatásra épített javaslatok megfogalmazásakor kulcskérdés, hogy a KRAFT-módszertan milyen változást tud hozni, hiszen egyértelműen kiderült, hogy **se az intézményi struktúra, se**

az intézményi szereplők gondolkodásába még épült be az, hogy együttműködve, hálózatosan, ötleteket megosztva, térségben gondolkozva fejlesszenek.

Jelenleg **átalakulóban van a fejlesztési intézményrendszer**, amely a 2014–2020-as időszak forrásait kezelni, fejlesztési folyamatait segíteni (részben generálni) fogja. **Most még van arra mód, hogy ebbe a rendszerbe szervesen beépüljenek a települési-, térségi KRAFT-potenciál erősítését – s ezáltal a fejlesztések eredményességét – szolgáló megoldások.**

Ma már a szaktárcák is egyre nagyobb figyelmet fordítanak az EU ilyen típusú progresszív elvárásaira, ajánlásaira, amelyek között szerepel a kreatív város is. A vidékfejlesztés és városfejlesztés összekapcsolása ugyancsak hangsúlyos szempont. Ahhoz, hogy mindez sikerüljön, alapvető paradigmaváltásra lesz szükség. Ami úgy tűnt 30–40 évig, hogy működik, az elmúlt 5 évben kiderült, hogy nagyon komoly problémák vannak vele. A valós megújuláshoz mindenképpen az endogén tényező hangsúlyozása szükséges. Ennek hiányában nem fog Kőszeg, vagy Szombathely, vagy akár a többi város megújulni, és nem fog eljutni azokra a szintekre, amelyekre egyébként el tudna jutni. Sem gazdaságilag, sem városfejlesztési szempontból, sem turisztikailag, sem a tudásfelhalmozás szintjét tekintve. **Ehhez nagyon átfogó, komplex látásmódot igénylő, koncentrált fejlesztői munka szükséges. Meg kell találni azokat a fejlesztési kereteket, amelyek biztosítják a most megfogalmazott az integratív fejlesztési koncepciót, illetve annak megvalósítását.** Ezek jelenleg nincsenek meg. A megyékhez kerül a területfejlesztés, de vajon felkészültek-e a keretek fenntartásán túlmenő tartalomfejlesztésre? Mi történik a megyehatárokon átvélő folyamatokkal, amelyek valószínűleg nagy-nagy többségben vannak azokkal szemben, amit egy megyehatáron belül lehet elkülönítve definiálni? Mi történik a megyén belüli városok közötti együttműködésekkel, a fejlesztési igények feltárásával és az erre alapozott célzott folyamatok tervezésével? Jelenleg ezekre a kérdésekre nincs igazán válasz. A régi típusú paradigmában **vagy utakat fejlesztünk, vagy nyílászárókra adunk pénzt, vagy épületek fejlesztésére, de nem törődünk azokkal a feltételekkel, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az adott fejlesztés széles körű és pozitív hatást váltson ki.**

A korábbi fejlesztési időszakok pályázati konstrukcióinak szerves része volt a partnerségi, innovatív és hálózatos konstrukciók hangsúlyozása. Ennek jegyében alakultak nagy számban pl. klaszterek, szociális szövetkezetek, de túlnyomó többségben csak az adott forrás lehívása érdekében szerveződő látszatpartnerségek jöttek létre, látszat innovációk valósultak meg. Hiányoznak azok az intézményi struktúrák, amelyeknek a direkt eredményességi mutatói abból származnak, hogy valójában mennyire erősödik a

szereplők hálózatos képessége, az együttműködési kreatív képessége, amelyek direkt módon egy térségnek, városnak, közösségnek a KRAFT-potenciál fejlesztésére nyújtanak szolgáltatásokat.

Képessé tevő intézményt kell létrehozni. KRAFT-centrumokat, Integrált Fejlesztési Stratégiai Központokat régióként, amelyek integrálják a különböző folyamatokat, komplexen szemlélik az egymásra hatásukat, kutatásokat, kimutatásokat képesek végezni, hálózatos kezdeményezéseket generálni és segíteni. Stratégiai, tehát hosszú távon gondolkodik, és szándékosan tűzi ki célul a nagyobb térség fejlesztését. Egy ilyennek a létrehozása sok ellenállásba ütközhet, pedig a célja nem a meglévő intézményi szereplők háttérbe szorítása, hanem éppen ellenkezőleg, a valós küldetésük elérését segítő fejlesztési tudás- és kompetencia-rendszer kiépítése, a „jóba való belekompromittálás” eszközével. Ennek keretében ezek a szereplők (megyék, megyei jogú városok, kisvárosok és térségeik, vállalatok és egyetemek) együtt egy szervezetben készítenek elő döntéseket, vagy vitatnak meg hosszú távú fejlesztési koncepciókat.

Ezek az intézmények biztosítanak a szereplők közötti rendszeres és magas szintű információ áramlást, fórumokat, képzéseket, animátori szolgáltatásokat és minden szükséges technikai apparátust megteremtve ennek az új típusú együttműködésnek a folyamatosságát.

Az Integrált Stratégiai Fejlesztő Központok létrehozásában és működésében **kiemelt szerepe lehet az egyetemeknek.** A kutatás keretében vizsgált egyetemek közül a Pannon Egyetem már hálózatosan szerveződő egyetemnek tekinthető. A fejlesztéseibe bevonja a helyi társadalmat, önkormányzatokkal, vállalatokkal együttműködik, projekt alapon is tud működni (három megyehatárt is átlépve). Viszont még ők sem működtetik a hálózatosság másik részét, már amennyiben a többi egyetemmel közösen fejlesztenének. **A „KRAFT-központok erre is lehetőséget biztosítanak,** feloldva azt az ellentmondást, amely a „normál fejlesztési intézményrendszer” közigazgatási határokhoz igazodó telepítése, illetve a fejlesztési igények és folyamatok határokon és szektorokon átívelő szükségszerűsége között húzódik. **Átfogóan nézve a KRAFT-központ a megyei és járási keretekre fókuszáló forráselosztó rendszerhez hozzá tudja adni azt a tartalmi többletet, ami szükséges ahhoz, hogy a források valóban fenntartható gazdasági és társadalmi előrelépést váltsanak ki települési, térségi és térségeken átívelő viszonyrendszerekben egyaránt.**

Az elvégzett kutatás alapján látható, hogy Kőszeg–Szombathely vonzáskörzetében miként lehetne egy ilyen intézményrendszert kialakítani, viszont a nagyobb térségi összefüggések pontosításához mindenképpen egy sokkal átfogóbb kutatás szükséges a jövőben. Várhatóan azok a tényezők, amelyek az elmúlt 10–15 évben jelentősen blokkolták a fejlesztési források hatékony felhasználását, nem szüntethetők meg néhány hónap alatt, viszont a megfelelő intézményi beavatkozások révén már néhány éven belül valós előrelépésre volna mód.

Elgondolkodtató az a folyamat, ami az Európai Unió szintjén is végigkísérhető a 2014–2020-as időszak tervezési–fejlesztési alapelveinek megfogalmazásától a mostanáig terjedő időben. Kezdetben az új tervezési filozófiát nagyon erősen áthatotta két egyértelműen kreatív és innovatívnak tekinthető eszköz – Multifund és a CLLD – hangsúlyozása.

A több-alapból történő finanszírozás lehetősége és a közösségvezérelt helyi fejlesztés elvén nyugvó programozás lehetősége mára minimális szintre csökkent az egyes országok, és ezáltal az EU szintjén is, ami lényegében annak a felismerése, hogy **a fejlesztéspolitika és ezzel együtt a helyi közösségek szintjén sincs meg jelenleg a megfelelő felkészültség az endogén tényezőkön alapuló, hosszú távú vízióra, és hálózatos cselekvésre épített fejlesztési folyamatok megvalósításához.**

Ebben a helyzetben még inkább felértékelődik a „kisugárzó fejlesztési hatásra” összpontosító integratív fejlesztési központok szerepe, lehetőséget biztosítva arra, hogy a viszonylag merev intézményi struktúrában felhasznált források valós és hosszú távon ható változást indukáljanak. **Egy ilyen központ képes mérni és megmutatni, hogy valamely térségnek mekkora a KRAFT-potenciálja, tud abban segíteni, hogy miként legyen az erősebb, elérve azt a szintet, amikor a fejlesztési források már szinte automatikusan a lehető legnagyobb hatékonyság mellett hasznosulnak.**

A KRAFT-alapú **Integrált Stratégiai fejlesztő Központ megalapozásának jó példája lehet a Kőszegen elindított** – a tanulmány összegző fejezetében is bemutatott – fejlesztés. Alapmetodikájának középpontjában a kisváros szintjén is a szektorok közötti határok lebontása és a KRAFT-potenciálra alapozott komplex fejlesztési vízió megvalósítása áll.

Nem párhuzamos fejlesztéseket generál, vagy az egyik rovására a másikat előnyben részesíti, hanem számításba veszi a komplexitásnak a lehetőségét, az abban rejlő potenciált, és így próbál meg erőforrásokat befektetni. **Érdemes kiemelni Kőszeg példájában a különösen gazdag épített örökség jelentőségét.** A régi reakció, hogy ezeket hozzuk rendbe. Ugyanakkor a méreteket és a város, a város lakosságának igényét tekintve ez egy olyan mega-beruházás lenne, aminek nem volnának igazából haszonélvezői, talán a turistákat leszámítva, akik nem omladozó

épületeket látnának. Az **új típusú koncepció középpontjában alapvetően egy funkció-alapú megközelítés** szerepel – felújítás, de kizárólag új, komplexen megtervezett funkció-együttesre építve. **A funkciók megtervezésénél alapvetően a helyi közösség igényéből szükséges kiindulni, megszólítva olyan külső partnereket is, akik kapcsolódni tudnak a helyi közösséggel együtt megformált vízióhoz.** Ugyanakkor komplexen kell nézni az épületegyüttest is, nem külön-külön épületekben gondolkozni és ezek egymásra gyakorolt hatását nézni. Mindennek háttérében egy hosszú folyamat áll, amelynek része a vízió-építés mellett a szükséges tudás- és innováció meghatározása. Például Kőszeg esetében ilyen a kulturális örökség menedzsmentje. Ehhez természetesen be kell hozni a szükséges szakértelmet és az elinduláshoz nélkülözhetetlen forrásokat.

Ahhoz, hogy helyben a fejlesztések eredményesek legyenek, az ágazati elválasztottságokat figyelmen kívül kell hagyni. Sőt, össze kell kapcsolni a művészetet a gazdasággal, az épületállománnyal, a kulturális örökséggel, a rekreációval, és komplexen felépíteni a fejlesztési folyamatot. Mindemellett nélkülözhetetlen a partnerségi potenciálnak az első lépésben való erősítése. A pályázati projektek többségénél már eleve hiányoznak a működtetéshez szükséges kompetenciák. Nélkülözhetetlen lépés, hogy már a projektfejlesztés során nyitni kell kifelé, kompetenciaközpontok, egyetemek, vállalkozások irányában, és erre lehet csak építeni.

A fejlesztési források elosztásának folyamatában hasznos lenne olyan objektív kritériumok szerint meghatározott kompetencia-indikátor alkalmazása, amelynek megfelelő szintű elérése nélkül nem indulhatna el egy adott projekt finanszírozása sem.

A helyi szinten érvényes összefüggések oldaláról kiemelendő, hogy az individuális szereplők, legyenek ezek városlakók, állampolgárok, cégek, vagy akár testületek, az **egyéni és rövid távú érdekeikkel szemben a közös és hosszú távú érdekeket és szinergiákat figyelembevevő fejlesztési koncepciók kialakítása szükséges.** Ahol mindenki nyertes. Ahol nem egy központi akarat érvényesül csupán, amely a közös érdekekre hivatkozva elfojtja, vagy lenyomja az egyéni kezdeményezéseket, hanem a kettő oda-vissza csatolásával jön létre egy olyan együttműködés, amiből valami sokkal több és jobb jön ki, mint amit korábban elértünk.

A hagyományos térségkategóriákhoz képest mindenképpen érdemes a KRAFT-ra alapozva új térbeli összefüggéseket is megvizsgálni. Az elvégzett kutatás kiindulópontjában is egy új típusú térbeli rendszer, – a Kőszeg–Szombathely város-együttes – vizsgálata szerepelt.

A „kreatív város – fenntartható vidék” logikára alapozott folyamatok megvalósulása esetén egy új lehetséges területi, társadalmi és gazdasági egység jöhet létre. Ennek első lépése lehet az előzőekben is említett Kőszegi projekt komplex szemléletben történő elindítása, ami már önmagában véve is példa nélküli. Korábban semmilyen integratív fejlesztési koncepció nem valósult meg a térségben. Nem alakult ki az együttműködés regionális, megyei, vagy megyén belüli szinten szervezett módon a mérvadó szereplők között. De nem jött létre még egy ilyen kisvárosi szűk közösségen belüli komplex fejlesztés sem. A Kőszegi fejlesztéssel párhuzamosan el kell indítani a várostérség KRAFT-ra alapozott fejlesztését is. Ez már azt a nagyságrendet képviseli, amihez egyértelműen **szükséges egy Integrált Stratégiai Fejlesztő Központ létrehozása**. Ennek a munkájában részt kell, hogy vegyenek a teljes térség érintett szereplői. Az elvégzett interjúk nyomán látható, hogy **a szereplők többsége ennek szükségességével tisztában van, tehát jó alappal rendelkezünk a központ elindításához. Fontos, hogy ez mielőbb (egy éven belül) megvalósuljon, hogy munkáját a normál fejlesztési intézményrendszerrel egybekapcsoltan tudja megkezdeni.**

A globális szinten jelentkező problémákhoz kormányzati oldalról megfogalmazott és elindított lépésekre van szükség. A magyar kormányzat a következő fejlesztési periódus vezérprogramjait alapvetően egy határozott, 2030-ig szóló jövőkép alapján építette fel. Ahhoz viszont, hogy az abban foglalt programok sikeresek legyenek, nélkülözhetetlen a helyi szereplők alapbeállítottságának megváltoztatása. *Képesé kell tenni őket arra, hogy a helyi térségi jövőképüket hosszú távra megfogalmazzák, már ennek során kialakuljanak a valós partnerségi hálózatok és a szektorokon átívelő közös cselekvés struktúrái. Mindez együttesen azt eredményezheti, hogy egy együttmozgó, egy irányba húzó rendszer alakul ki, amelyben a helyi szint kreatív kezdeményezései táplálják és erősítik a kormányzati oldalról megfogalmazott fejlesztési irányokat.*

A „KRAFT-központok” mellett szükség van állandó fórumokra és egy ernyőszervezetre, ami tömöríti az érintett szereplők képviselőit, egy társadalmi tanácsadó szervezet, aminek rendszeresen vannak fórumaik, 2–3 havonta. Ez valóban „kraftosítja” az embereket. Ennek első lépése a beidegződések megértése – hagyománnyá vált, hogy az emberek többsége csak akkor cselekszik, ha ehhez „felülről” iránymutatást kap. Hosszú folyamat szükséges ahhoz, hogy ez a beidegződés átváltsón a belső erőforrásokra alapozott kezdeményező magatartásformává. Ehhez nem elég elmondani, hogy másként kellene a jövőben cselekedni, hanem akár kisvárosi, akár magasabb szinten is meg kell találni azokat a társadalmi becsatornázódási lehetőséget és

döntéshozatali kereteket, amelyek ezt az új szemléletet képviselik és valósítják meg. Nyilván a központi kormányzattal való együttműködés is döntő. Ezt példázhatja az összegzés következő fejezetében bemutatásra kerülő kőszegi elképzelés. Ebben a tudásközpont nem a régi egyetem megismétlése kicsiben, nem arról van szó, hogy Kőszegre idehoznák egy nagy egyetem összes karát, diákokkal együtt, és szűkebb keretek között folytatnák azt, ami nagyban megy máshol. Hanem az adottságokat és az interdiszciplináris megközelítéseket figyelembe véve egy új kutatási és oktatási portfólió mentén kezdi meg a működését, méghozzá a doktori iskola fölötti szinten, a legjobb kutatókat megkeresve, külföldről, itthonról.

A világ többi részén felismerték, hogy a tudásnak sűrített, gyakorlati fejlesztési célokra lefordítható központjai nélkül, vagy olyan központok nélkül, amelyek képesek megvalósítani ezt a transzfert, nem lehet tartós- és átfogó fejlesztési folyamatokat elindítani.

Jelenleg Magyarországon nincsenek ilyen központok, márpedig szerepük nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a közép-európai térségnek az egyenlőtlenségeit fel lehessen számolni.

Az új-típusú fejlesztés-koordináció nélkülözhetetlen feltétele az állandó oda-visszacsatolás az információáramlás terén, ami jelenleg szintén nem túl erős. Már helyi szinten is szükséges megteremteni ennek alapfeltételeit (pl. helyi média). A hálózati partnerségre alapozott folyamatok elindítása lehetetlenné válik, ha nincsenek olyan felületek, ahol állandóan áramlik az információ.

Szükséges a **kompetenciák telepítése** több szinten is. A **tudásközpontban** is legyenek olyan munkatársak, akik tudják és értik, képviselik a kormányzati szempont kritériumait, és az **önkormányzatoknál** is jöjjenek létre olyan kompetenciák, amelyek fel tudják használni, értik ezeket a kutatási eredményeket és fejlesztési összefüggésrendszert. Pl. ha van a városnak egy kulturális menedzser irodája, ahol egy kiválóan felkészült ember dolgozik, aki a világ hasonló problémáit tudja és ismeri, van egy adminisztrációja, akkor az magától értetődő módon fog a problémák feltárása érdekében intézkedni.

Mindezek mellett szükség van törvénymódosításokra, jogszabályi kiegészítésekre, létre kell hozni a tudás, a kutatás és az adminisztráció szintjén is olyan új intézményeket, programokat, státuszokat, munkaköröket, amelyek ezekkel a komplex kérdésekkel meg tudnak birkózni. Szükség volna pl. kulturális menedzser-képzésre, ez a képzés pedig olyan diplomát adna ki, amivel az ember el tud helyezkedni egy városnak a kulturális menedzsment osztályán,

mégpedig olyan kompetenciákkal, amelyek segítségével a nagyon komplex kérdéseket is megfelelő módon tudja kezelni.

Összegezve a fentieket, kiemelten fontos lenne egy olyan modell központ létrehozása a kutatás által vizsgált térségben, ahol a megfelelő tudás és a megfelelő humán potenciál rendelkezésre áll. Olyan központ, amely komplexen, összefüggéseiben, vízió-alapon és partnerséget teremtve képes a helyi fejlesztési partnerek bevonására és a folyamatok közötti szinergia maximális érvényesítésére.

A Kreatív városok és fenntarthatóság⁹¹ c. kötet is rávilágít néhány alapvető fontosságú tényre:

A kis- és középvárosok hálózata az innováció és kreativitás új színhelyei, a közöttük és körülöttük található „agglomerációs gazdasággal” a globális város vagy „megacity” paradigma alternatíváját képezik.

1. Közép-Európa számos alrégiójára hagyományosan a kis- és középvárosok füzerei a jellemzők, különös tekintettel néhány történelmi régióra (Felvidék, Bánát, Erdély, Nyugat-Pannónia stb.).

2. A regionális fejlesztés hagyományos koncepcióival szemben az innováció, a fenntarthatóság és a *spill over*-hatások nem következnek automatikusan és feltétlenül a **közvetlen külföldi tőkebefektetések** mechanikus alkalmazásából. A regionális és „agglomerációs” gazdaságokat jelentős mértékben meghatározhatja a kapcsolati, a társadalmi és a kulturális tőke intenzív jelenléte és hozzáférhetősége, valamint tudatos összekapcsolásuk a tudástársadalom és gazdaság elvei és technikai feltételei alapján.

3. Az ily módon **kialakuló és helyzetbe hozott innovatív** tudástársadalom nem csupán „kisugárzó” hatással, de jelentős vonzerővel is rendelkezik, ami előnyösen befolyásolhatja a régió gazdasági teljesítményét és társadalmi megtartó erejét, megerősítheti a társadalmi-gazdasági kohéziót. Ahhoz azonban, hogy ez **bekövetkezhessen**, számos alapvető technikai, infrastrukturális beruházásra van szükség, továbbá társadalmi-intézményi és szemléleti változásnak is be kell következnie.

⁹¹ Miszlivetz Ferenc és az ISES kutatói: Kreatív városok és fenntarthatóság Javaslatok a Duna-stratégia megvalósítására Nyugat-Pannónia példáján (Köszeg-Szombathely, 2012)

4. Az új modell realizálásához olyan új tudásközpontok láncolatának **kifejlesztésére** van szükség, amelyek a hagyományos egyetemi modellel szemben újszerűen, hatékonyan kapcsolják össze, illetve integrálják a gyakorlati és elméleti tudás átadását, majd létrehozását ott, ahol arra igény van, mi több, maguk is részt vesznek annak terjesztésében és alkalmazásában. Ezek a központok olyan egyképpen kreatív és „tanuló” intézményi típust, azaz a „Jövőegyetemet” körvonalazzák, amely nem szétválasztja és szembeállítja, hanem egymásra vonatkoztatja és összekapcsolja a történelmi, kulturális és filozófiai kutatásokat a technikai innováció, a **K+F+I** és az ökológiai-gazdasági fenntarthatóság, a **fejlesztés és fejlődés-elméletek jövőorientált kutatási trendjeivel**.

5. A kulturális hagyományok és értékek megfelelő menedzsmentje, illetve a mindennapi élet számára elérhetővé tétele, az emberkincs javasolt modell szerinti **gyarapítása, az állandó továbbtanulási és képzési lehetőségek** helyi és regionális igényeket is figyelembe vevő megteremtése a kapcsolati tőke terén erős régiókat és agglomerációs gazdaságokat olyan új dinamikus egységekké alakíthatja, amelyek a jelenleginél jóval nagyobb abszorpciós kapacitással rendelkeznek. Ez az új dinamika a földrajzi közelség és a tovaggyűrűző hatások **következtében adaptálható és kiterjeszthető a szomszédos régiókra is**.

6. Mindennek realizálásához azonban a Duna-régió nagy részét kitevő Kelet-Közép-Európában és azon belül is az esettanulmányként szereplő Nyugat-Pannon-eurorégióban **a legújabb „zöld” és energiatakarékos** infrastrukturális és alapteruházások, valamint technikai-kommunikációs fejlesztések összehangolt, integrált stratégiájának kell megvalósulnia. Az új paradigma szerint átgondoltan megvalósuló fejlesztések – gyors és megbízható elérhetőség, összehangolt menetredek, környezet- és fogyasztóbarát tömegközlekedés, energiatakarékos szolgáltatási rendszerek bevezetése, az ICT legszélesebb **körű alkalmazása** az ügyintézés, kormányzás, oktatás stb. területén – nem csupán a helyi lakosság érdekében, hanem a civil társadalom bevonásával, *stakeholderré* alakításával valósítható meg sikeresen.

7. E feltételek teljesülése biztosítaná a „kreatív város – fenntartható vidék”-konceptió hatékony bevezetését is, amely tágabb geostratégiai összefüggésben is alkalmazhatóvá tehető.

8. A közép- és hosszú távra tervezett infrastrukturális, intézményi, valamint elérhetőséget és kiszámíthatóságot biztosító beruházások és fejlesztések mellett az új paradigmának a döntéshozatal és megvalósítás szemléleti változásaiban is tükröződnie kell. A javasolt új modell nem valósulhat meg az együttműködés és az **egymásra utalt szereplők** hatékony együttműködésre és hosszú távú gondolkozásra/tervezésre történő átállása nélkül. Ez feltételezi a feladat komplexitásával és a megnövekedett bizonytalansági tényezőkkel való tudatos

szembenézést és a rövid távú, szűk egyéni érdekek világából való kilépést. Annak megértését, hogy a Szombathely és Kőszeg nagyságrendű közepes és kisvárosok, illetőleg **kistérségi agglomerációs gazdaságaik** egymagukban, egymásban csak vetélytársat látva nem tudják kihasználni a jelenleg kínálkozó lehetőségeket.

9. A javasolt fejlesztési paradigma segítségével – amely a szereplők *stakeholderré* válására és hosszú távú együttműködésére és közös tervezésre, valamint a társadalmi felelősségvállalásból nagyobb részt vállaló multinacionális vállalatok és hazai kkv-k bekapcsolására épül – a méretgazdaságossági és komplex tervezést igénylő problémák is megoldhatóvá válnak.

10. Kőszeg és Szombathely esetében a két város által együttesen generált és újszerűen felfogott fejlesztési térben egy új és hatékony agglomerációs gazdaság és hálózatokra épülő társadalom lehetőségei adóttak. Az új módon értelmezett geo-társadalmi és gazdasági térben a korábbi fejlesztési koncepciók is új kontextusba kerülnek, és megnő a multiplikátor-hatások, valamint a fokozott gazdasági megtérülés lehetősége. Kőszeg–Szombathely mint agglomerációs térségi egység mintegy 150–200 ezer fős népességével eléri az európai középvárosok nagyságrendjét.

11. Emellett **számos (...) előnyével** és kiemelkedő történelmi, geográfiai, környezeti, kulturális örökségéből fakadó adottságával (!) képessé tehető a „jó élet” (*well-being*) iránt mutatkozó fokozottabb **igények legmagasabb szinten történő kielégítésére.**

12. A „kreatív város – fenntartható vidék”-koncepció tehát szakít a közvetlen külföldi **tőkeberuházások korlátlan, átgondolatlan, hosszú távú stratégiába nem illeszkedő fejlődési/fejlesztési modellel.** Az új modell a tudásfelhalmozást, a tudásteremtést és a tudás terjesztését, a kulturális örökség újszerű térségi menedzsmentjét, valamint a társadalmi és kapcsolati tőke új keretek közötti, új logika szerinti „befektetését” állítja középpontba. Erre a koncepcióra a tudástársadalom és gazdaság, az élethosszig tartó tanulás, a minden területen érvényesülő *well-being*, a rekreáció, a minőségturizmus stb. új formái és tartalmi épülhetnek.

4.3. Konkrét javaslatok⁹² a Kőszeg és Szombathely város-együttes fejlesztésére

Gazdasági és gazdaságossági szempontból közvetlen vagy közvetett megtérülést mindegyik általunk kiemelt terület fejlesztése hozhat. Ezek egyenként számított mértéke, intenzitása és hosszú távú hatása azonban jóval kisebb, mint tudatos összekapcsolásuk, együttes és összehangolt tervezésük és megvalósításuk esetén. Dolgozatunkból kiderül: a fenti területek mindegyike – infrastruktúra, közlekedés, energia, víz stb., turizmus, örökségmenedzsment, egészségügy, rekreáció, *well-being*, kreatív iparágak, ITC, digitalizáció, oktatás, tudástársadalom, Jövőegyetem – szerepel a stratégiai fejlesztési elképzelésekben. Az általuk kínált szinergiák, új, komplex és tovagyrúzó hatások együttes kalkulációja azonban még nem vált részévé a stratégiai fejlesztési programoknak. Pedig éppen az összekapcsolt és egymásra épülő, egymást erősítő fejlesztések válthatják ki azt a *spill over*-hatást, ami a városokat és környéküket dinamikussá, pezsgően kreatívvá, az egész szóban forgó régiót vonzóvá és hosszabb távon is fenntarthatóvá teszi. Ezeknek a feltételeknek az együttes fejlesztése lehet a garanciája annak a törekvésnek, amely a Nyugat-Pannon-eurorégiót közelebb hozhatja és közvetlenül is bekapcsolhatja a nyugat-európai centrumtérsegek gazdasági, társadalmi, kulturális stb. folyamataiba.

1. A közlekedés feltételeinek és kényelmi szintjének javítása azonnal pozitív hatással volna a két város közötti és környéki mindenoldalú kapcsolatokra, illetve együttműködésekre, valamint nem utolsósorban a városokon belüli élet és munka minőségére. Ezen felül jelentékenyen megnőne a külföldről, az ország más részeiből és a közvetlen régióból idelátogatók száma.

Szombathelyen a hetvenes évekig járt villamos, amely a 20. század elejéről származó kőszegi képeslapokon is ott látható a városiasság egyik szimbólumaként. Az új technikák lehetővé teszik egy *Light Train*-típusú villamos-gyorsvasút kiépítését, amely Szombathely és Kőszeg belvárosát kötné össze. Másrészt mindkét város esetében komoly igény mutatkozik a vasúti közlekedés visszaépítésére Ausztria irányában. A Budapest–Szombathely vonal modernizációja már régen napirenden van, ezt kiegészíthetné a már többszörösen megtervezett Kőszeg–határállomás–Felsőpulya (Oberpullendorf), valamint Szombathely–Felsőőr (Oberwart)/Rohonc (Rechnitz)-vonal visszaépítése.

⁹² Miszlivetz Ferenc és az ISES kutatói: Kreatív városok és fenntarthatóság Javaslatok a Duna-stratégia megvalósítására Nyugat-Pannónia példáján (Kőszeg-Szombathely, 2012)

Kőszegre és Szombathelyre nagyarányú bevásárló és kulturális turizmus áramlik a szomszédos Burgenlandból. A határok megszűnése és a szabad munkavállalás következtében az utóbbi években tovább nőtt a magyarok jelenléte ebben a régióban. Egyenletesen növekszik a határ másik oldalán letelepedők, tulajdont vásárlók és családot alapítók száma. Számukra a határok valóban megszűntek, ők már a Nyugat-Pannon-régió polgárai.

2. Az energiatakarékosság és az új energiaparadigma mellett nem szükséges külön érvelni. Kőszegen adódik a természetes és megújuló energiaforrások kihasználásának jobb lehetősége, és megfogalmazódott a visszaépítésükre irányuló igény. Utóbbira jó példa a Gyöngyös-patak kínálta kis vízierőművek esete, amelyek képesek volnának Kőszeg közvilágításának jelentős részét táplálni. A szélenergia bevezetésére a régió különösen alkalmas. Meg lehet találni azokat a területeket, ahol a szélmalomok nem rontják jelentősen a tájképet, és hanghatásuk nem zavarja az itt élők, az ide látogatók életét (pl. Szombathely felett a Nárai térsége). A napenergia használata magánszinten terjed és egyre népszerűbb a régió fiatalabb generációjának körében. Számos magánház már napelemekkel építenek. Kevésbé ismert még a napenergia felhasználhatósága a közlekedés és a közszolgáltatások terén. Nemrégiben magyar feltalálók az Őrségben kísérleteztek ki egy napelemmel működő könnyűszerkezetes autót,⁹³ amely jelentősen javíthatná a városi és a városok közötti közlekedést, egyben a karbon-korszakból való kilépés kezdetét is jelentené.

3. Turizmus, örökségmenedzsment. Kőszeg és a Kőszeg–Szombathely város-együttes turisztikai vonzereje régóta ismert. A gyakori idelátogatás – részben a közlekedési problémáknak, részben az elérhetőség lassúságának köszönhetően – meglehetősen erőfeszítést kíván mind a turizmusban résztvevőktől, mind az ingázóktól. Ennek ellenére a városok és környékük kreatív rendezvényei (fesztiválok, karneválok, koncertek, nyári egyetemek, várszínház stb.) növekvő számú hazai és külföldi résztvevővel számolhatnak. Megfelelő minőségű és számú szálláshely hiánya esetén ezek az igények csökkenő mértékben lesznek kielégíthetők. Mindezért mind a gazdaság, mind a kulturális élet felpezsdítése szempontjából is nagy jelentőséggel bírnának a szállodaipari beruházások és fejlesztések. Erre mind a két város területén található épületegyüttesekben, mind a két város közötti, immár kontinuumot képező térségben számos lehetőség adódik.

A turizmus dinamikusan fejlődő fő iránya világszerte a minőségi és a történelmi turizmus. Tudatos örökségmenedzsment-fejlesztési program a Kőszeg–Szombathely város-együttest a történelmi turizmus kimagasló vonzásközpontjává tehetné.

⁹³ A *Time* magazin a magyar találmányt beválasztotta az év 50 kiemelkedő újítása közé.

4. *Egészségügy, rekreáció, well-being.* Kőszeg és környéke, a Kőszegi–Velemi-hegyoldal hosszú ideje a hagyományos gyógyturizmus szerves része. A környéken szinte mindenhol található termálvíz, amely különösen Bük és Sárvár esetében már jelentős nemzetközi szintű forgalomnövekedést és többletbevételt biztosít, jelentős mértékben hozzájárulva az ottani lakosság jó-létének (*well-being*) javításához. A szóban forgó térség amúgy is kiváló terepe a rekreációs tevékenységek egész sorának: ezek tudatos összekapcsolása tovább erősítené az egész térség társadalmi gazdasági kohézióját és vonzerejét, megtartó erejét. A kerékpáros turizmus számára már jelentős számban épülnek a kerékpárutak; a lovaglóturizmus mindenütt terjedőben van; a borturizmus hagyományai az elmúlt tíz évben jelentős mértékben megerősödtek Kőszeg és vidékén, illetőleg a Vashegy környékén; a wellness és a gyógyturizmus felfutó iparág; a konferenciaturizmusra is nagy igény van, bár itt szűk keresztmetszet mutatkozik a korszerű előadótermek és kiszolgáló helységek számát tekintve. A művészeti és zenei turizmus, néhány nagy fesztiváltól és karneváltól eltekintve, szintén hasonló problémákkal küzd. Mindkét utóbbi területen jelentős beruházásokra és technikai fejlesztésre van szükség ahhoz, hogy az igényeket és a térség kínálta lehetőségeket ki lehessen használni. Például a tavaszi–nyári–őszi szezonban egy *tangen wood*-típusú, félig fedett operák bemutatására is alkalmas szabadtéri színpad felállítására, de ugyanúgy szükség van az őszi-téli időszakban a színházi és zenei élet meghonosítására Kőszegen. Szombathely ezen a téren nagyot lépett előre a Weöres Sándor Színház kapuinak megnyitásával. Az előző feltételek teljesülése (gyors elérhetőség, szálláshelyek stb.) garanciát jelentene a látogatottság megfelelő szintjének megteremtésére. A Kőszeg–Szombathely város-együttes regionális kulturális központ jellegét a zene, a tánc, a képzőművészet mellett a színházi élet intenzívebbé válása is erősíthetné; a szomszédos Burgenlandban hasonló lehetőségek nem kínálóznak, viszont a technika lehetővé teszi a többnyelvű, feliratos produkciók bemutatását.

5. A *kreatív iparágak* dinamizáló hatása még kevésbé terjedt el Magyarországon. Az e téren szükséges fejlesztések és beruházások lehetőséget adnának a sokszor egymástól elszigetelten működő művészeti műhelyek, design-centerek, videóstúdiók, építészeti irodák stb. integrált együttműködésére. **Ehhez többek között bázisként szolgálhat a 2011-ben Kőszegen létrejött UNESCO Tanszék, amely a *Kulturális Örökségmenedzsment és fenntarthatóság* nevet viseli.** Lehetséges volna egy kreatív ipari klaszter létrehozása a különböző szereplők bevonásával, amely jelentősen hozzájárulhatna a város-együttes és a régió imázsának fejlesztéséhez és eredményeinek nemzetközi szintű bemutatásához.

6. Az ITC és a kommunikációs technológiák városok közötti és térségi fejlesztése számos még kihasználatlan, de helyenként már bevezetésre került elemet tartalmaz, az e-learningtől az e-ügyintézésen át az e-demokrácia kialakulásáig. Az e területen esedékes fejlesztések is szorosan összekapcsolódnak a fentiekben javasolt fejlesztésekkel. A videokonferenciák technikája, az e-learning és a távoktatás elterjedése nem feltétlenül jár a résztvevők számának csökkentésével; épp ellenkezőleg: a rendezvények és a képzési programok számának növekedését is eredményezheti. Mindez a két város és a régió erőteljesebb és intenzívebb formában megvalósuló „összekapcsolását” jelentheti Európa és a világ más részeivel. Segíthet a helyi, regionális tudástermelés és disszemináció minőségi fejlesztésében, amely így lehetővé teszi (tenné) a rendszeres és komplex team-munkát a különböző városokban működő egyetemi és kutatóközpontok között. Az elérhetőségnek ez a lehetősége talán a legkevésbé átgondolt és kiaknázott Magyarországon, amint hogy a Nyugat-Pannon-eurorégióban is. Itt viszonylag kisebb beruházások is nagy változásokat eredményezhetnek, amennyiben a komplex és integrált városfejlesztési stratégia részét képezik.

7. Oktatás, tudástársadalom, Jövőegyetem. E komplex fejlesztési irány számos eleme már rendelkezésre áll, azonban tanulmányunkban javasolt újszerű integrálásuk és intézményesítésük még várat magára. E téren elengedhetetlennek látszik a társadalmi felelősséget vállaló vállalatok erőteljesebb, intenzívebb és hosszú távú bekapcsolódása. Ez már egy új partnerség szellemének a kifejeződése lenne. E téren az ISES Alapítvány a Corvinus Egyetemmel együttműködésben több fejlesztést is kezdeményezett. A Kőszegi Egyetemi Központban 2005 óta külföldi hallgatók és professzorok részvételével folyik az angol nyelvű másoddiplomás képzés, 2009-től pedig a *Kulturális örökségmenedzsment és fenntartható fejlődés* program, amelynek célja éppen a javasolt integrált szemlélettel rendelkező szakemberek képzése. Az általunk javasolt Jövőegyetem szerves részét képezi a gyakorlati és az elméleti tudás összekapcsolása, a komplex problémamegoldó gondolkodás erősítése, a különböző tudományágak integrálása. Ez különösen nagy jelentőséggel bírna a természettudományok, a műszaki, a társadalom- és bölcsészettudományok tudatos összekapcsolása esetében. Hiszen az általunk sokoldalúan és újszerűen felfogott fenntarthatóság és társadalmi kreativitás megkívánja a kutatás és a képzés-oktatás új alapokra történő helyezését.

4.4. Kőszeg város KRAFT-fejlesztési lehetőségei

Kőszeg város értékeire, adottságaira alapozva az oktatási, az innovációs és kutatási infrastruktúra fejlesztésével és megújításával, a kulturális örökség hasznosításával, a közcélú szolgáltatások és a közösségi terek fejlesztésével olyan komplex program megvalósítására teszünk javaslatot, amely a város, annak intézményei, meghatározó gazdasági, társadalmi és közéleti szereplői közötti hatékonyabb együttműködésével, valamint a társadalmi, kulturális és kapcsolati tőkékben rejlő szinergia kihasználásával jön létre.

A javasolt új, egymást erősítő funkciók szinergikus hatásának következtében – a szükséges infrastrukturális és intézményi fejlesztéseket követően – a város és környezete szellemi, kulturális vonzereje és kisugárzása ugrásszerűen megnőne. Jelentősen növekedne a város kreatív és kvalifikált munkaerőt és fiatal generációkat megtartó és vonzó ereje is. Hangsúlyossá válna a város nyitottsága és befogadó jellege, dinamikus kapcsolat jönne létre a vidéki környezettel és agglomerációval. Kőszeg a 21. századnak megfelelő intézményi és technikai feltételek mellett visszanyerné egy évszázada elvesztett iskolaváros karakterét, megerősíthetné az intézményfejlesztés terén tanúsított történelmi gyökerű kreativitását, Burgenlandra is kiterjedő regionális kulturális és rekreációs központ jellegét. A hagyományos funkciók mellett a műszaki–technikai, az intézményi és a társadalmi innováció új, modellértékű központja alakulhatna ki itt.

Az egymással összekapcsolódó fejlesztések megteremtenék azt a környezetet és feltételrendszert, amely Kőszeg 21. századi értelemben véve is dinamikus regionális és határokon átívelő hatást kifejtő multifunkcionális kulturális és tudásközponttá avatná. A program az eddigieknél jobban épít a helyi adottságokra, emberi és intézményi erőforrásokra, a kis- és középvárosok által hordozott társadalmi és kulturális örökségre, innovációs kapacitásra és társadalmi tőkére.

A kreatív város nem csak a tudományos élet feltételeinek megteremtését jelenti, legalább ugyanannyira fontos a kultúra, a sport, a kikapcsolódás egyéb formáinak mindennapokba történő szerves beépítése, minél szélesebb körű, változatosabb megjelenésük elérése. Erre szükség van egyrészt a helyi lakosság életkörülményeinek javítása, magasabb szintre emelése miatt is, valamint az egyetemi szintű oktatások, kutatások helyszínének megteremtése mellett a tanításra felkérendő professzorok, a leendő hallgatók, a potenciális kutatók ide csábítása szempontjából is fontos fejlesztendő terület. Figyelembe véve Kőszeg adottságait, hagyományait is, fontosnak tartjuk a zene, a képzőművészet, a színház szerepét. A tervezett program

fejlesztéseiben törekedtünk helyet találni art mozinak, egész évben felkereshető állandó koncerteknek, színházi előadásoknak, valamint nyáron mesterkurzusoknak stb.

Újra előtérbe kívánjuk helyezni Kőszeg iskolavárosi, tanító, valamint befogadó hagyományait, így a fejlesztések között nemcsak helyet kaptak, de az egymásra gyakorolt direkt és indirekt hatásokból fakadó szinergiákat is kihasználva kerültek megtervezésre bizonyos kulturális értékekre épülő projektelemek. A „tanító város háromszögében” Kőszeg vallás-, kultúra-, és társadalomtörténetét bemutató, többnyelvű digitalizált, 21. századi színvonalú múzeumok találhatóak, amelyek az interaktív tanulásra, az élményszerzésre és figyelemfelkeltésre, az érdekességek, összefüggések kiemelésére, és így az „érdeklődve tanulásra” helyezik a hangsúlyt. Mindez segíti a kulturális örökség mélyebb rétegeinek feltárását és megértését, valamint nagyban növeli a város vonzerejét a minőségi turizmus terén.

Kőszeg jelen program keretében megtervezett fejlesztései által, közvetett módon egyúttal a vidék fejlődése is megindul. A koncepció egyik következő lépéseként ezen kiszolgáló vidéki környezet közvetlen fejlesztése is szükséges. A programban megjelenő szellemi kapacitás térségi hasznosulása tudásbővülést, társadalmi, gazdasági, környezeti fejlődést eredményezhet a térségben (Kőszegen és a kistérség településein is).

Kiemelten fontos a kiegyensúlyozott város–vidék kapcsolat, hiszen a város önmagában nem képes hosszabb távon is fenntarthatóan ellátni a megnövekvő kapacitásokat, nem tudja minden téren kielégíteni a megnövekedett kapacitások miatt felmerülő új igényeket, elvárásokat. Szükség van a vidékre, amely komoly turisztikai és rekreációs potenciált kínál a város, illetve a város-együttes számára:

- a Kőszegi-hegység természeti adottságait – Írott-kő, – az Óház-kilátó, a Hétforrás, a Cádi Pincesor, a 'Pogányok' római korra utaló tájrész, a bozsoki Határmenti Vigadó, a velemi Szent Vid kápolna épület- és tájegyüttese; ami burgenlandi Buschenschankokkal és a Rohonci tóval a természeti és épített örökség és kultúra páratlan harmóniáját kínálja;
- fontos szállítói és kiszolgáló háttérrel (élelmiszertermelés, alapanyag-ellátás, helyi energiatermelés, lakókörnyezet stb.);
- kőszegi–rohonci borvidéket és borkultúrát, valamint a helyi gasztronómiát, amely a minőségi turizmus szempontjából kiemelten fontos, menedzselésre szoruló kulturális örökség elem.

A program elemei

A **Center for Advanced Study** (továbbiakban CAS) elsősorban az új ösztöndíjprogramra építve Magyarországon nemzetközi színvonalú intézményi kereteket biztosít a nagy tudományterületek (műszaki tudományok, művészetek, társadalomtudományok, természettudomány) közötti rendszeres párbeszéd és együttműködés számára). Az új tudásközpont a meglévő szemlélethez képest továbblépést jelenthet, hiszen

- a gyakorlati és elméleti kérdésfeltevések és lehetséges megoldások komplex összekapcsolására, valamint
- a társadalomtudományok, a természettudományok és a műszaki és természettudományok közötti kapcsolatok kialakítására,
- az innovatív gondolkodás közös fejlesztésére törekszik.

Az új tudásközpont által generált tudás transzferét az itt működő hazai és nemzetközi intézmények – Pannon Egyetem, ELTE, Corvinus, UNESCO tanszék, Jean Monnet kiválósági központ stb. – biztosítják. A kutatási eredmények a községi posztgraduális és doktori kurzusokon és nyilvános előadásokon, nyári egyetemeken, intézeti honlapokon és publikációkon keresztül közvetlenül is gazdagítják a hazai felsőoktatást, kidomborítva annak innovatív kutatói kapacitását.

A CAS alapvetően magas szintű interdiszciplináris jellegű kutatások központja. A most bevezetésre kerülő ösztöndíjprogram biztosítja a legkiválóbb hazai és külföldi kutatók állandó jelenlétét, ami hatalmas vonzerőt jelent a képzési programok célcsoportjai számára is. Emellett erősíti és előtérbe segíti a komplex, gyakorlat- és problémaorientált gondolkodást úgy, hogy egyrészt a helyi hagyományokra és sajátosságokra építkeznek (pl. örökségmenedzsment, szőlészet), másrészt a jelen kor igényeit is figyelembe veszi (pl. a műszaki–technikai innováció és kutatás). A CAS hatalmas előnye, hogy a kutatások eredményei azonnal „lecsorognak” a felsőoktatás rendszerébe, a piaci visszajelzések és így a gyakorlati tapasztalatok közvetlenül megjelennek az elméleti képzésben is.

Magyarországon jelenleg nincs olyan egyetemközi együttműködésre épülő kutatási és képzési központ, mely az interdiszciplinaritás, valamint az üzleti és közpolitikai gyakorlathoz való közel állásból adódó előnyöket kiaknázná. Ezt az űrt betöltendő, kialakításra kerül egy **Interuniversity Center**, amely az akadémiai, a közpolitikai, az üzleti és a civil társadalmi hálózatok közötti szinergiák kihasználására épül, bekapcsolódva a hasonló jellegű központok nemzetközi rendszerébe. Ez olyan intézményfejlesztési innovációt is jelent, amely strukturált együttműködés keretében konzorciumba tömöríti a munkában részt vevő egyetemeket (Pannon Egyetem, Corvinus és ELTE, később nemzetközi egyetemek), és segíthet kiküszöbölni a

doktori iskolák állandósult betegségét, a szürkéséget, bezártságot és motivációhiányt. Ezen intézményfejlesztési innováció egy interdiszciplináris angol nyelvű doktori iskola létrehozását is magában foglalja. A doktori és posztdoktori képzés szintereként lehetőséget ad az együttműködő egyetem doktori iskoláinak arra, hogy külön-külön vagy közösen kurzusokat rendezzenek, kiemelkedő oktatókat és kutatókat hívjanak meg, s kutatási lehetőséget biztosítsanak.

A felsőoktatási infrastruktúra kiépítése, bővítése olyan alapvető elvárások teljesülését is feltételezi, amely a magas minőség biztosításához feltétlen szükséges. Ilyen a teljes internet- és wifi-lefedettség, a gyors, megfelelően összehangolt közlekedés és könnyű elérhetőség, valamint a sokféle igényt kiszolgáló, nagy, 21. századi színvonalú nemzetközi kutató-könyvtár. Ezen elemek együttes megléte nélkül, nincs CAS és nincs valódi értelemben vett kreatív város. Ahhoz, hogy egy térség, egy város a megcélzott szerepét megfelelően be tudja tölteni, nagyon jó elérhetőségre van szüksége. **Megfelelő közlekedési infrastruktúra** nélkül nem várható, hogy a minőségi tudást hordozó szellemi kapacitás – akár országhatárokon belülről, akár külföldről – ideáramoljon, tartósan megjelenjen. Kidolgozásra került egy térségi közlekedés-fejlesztési koncepció, amely jelen programnak a következő üteme kell, hogy legyen. A kidolgozott térségi közlekedésfejlesztési koncepció az alábbi, következő években elengedhetetlen fejlesztési javaslatokat vázolja fel:

- vasúti közlekedés: Szombathely–Kőszeg és Kőszeg–Harka viszonylatban;
- közúti közlekedés: 87-es számú főút fejlesztése, 8627. jelű Fertőszentmiklós–Kőszeg összekötő út főúttá történő átépítése, S 31-es gyorsforgalmi út hiányzó szakaszának megépítése.
- a busz–vasút menetrendek összehangolása, esetleg ingajáratok létesítése.

A KRAFT-program eredményessége szempontjából elengedhetetlen fontosságú, hogy a megvalósított projektek és az általuk kínált szolgáltatások mind fizikailag, mind virtuálisan elérhetők legyenek. A közlekedésfejlesztés a kézzelfogható kapcsolatot, a Kőszeg város és vonzáskörzetében tervezett **szélessávú optikai hálózat** kialakítását, az on-line összeköttetést is naprakészen biztosítaná. A szélessávú optikai hozzáférés szolgáltatása kétirányú, nagysebességű digitális hálózati szolgáltatás, amelynek során a szolgáltató a hozzáférési aggregációs pontot és az előfizetői hozzáférési pontokat összekötő pont–multipont fényvezetős hozzáférési hálózatában lévő aktív hálózati eszközeinek átviteli kapacitását engedi át. Ahhoz, hogy valóban kreatív város fejlesztéséről beszéljünk, elengedhetetlen a szélessávú optikai hozzáférés kiépítése Kőszeg városában. Ez külön, 2018-ig megvalósuló országos program keretében előre láthatóan megvalósul, ami számunkra kiemelkedően fontos, enélkül nem

beszélhetünk valódi, jól működő felsőoktatási kapacitásokról, nem beszélhetünk kreatív városról.

A térségfejlesztési jövőkép elemek megvalósításában a tervezett kőszegi tudásközpont (elsősorban CAS, Pannon Egyetem, Evangélikus Mezőgazdasági, Kereskedelmi, Informatikai és Szakképző Iskola, Interdependencia és Fenntarthatóság Központ) együttműködik a szereplőkkel (vállalkozások, önkormányzatok, civilek, oktatási és kulturális intézmények) és oktatási, kutatási, fejlesztési szolgáltatásaival segíti a célok elérését:

- a kulturális örökség hasznosítása révén, a térségi adottságokra, hagyományokra alapozva, a KRAFT-tudásközponttal együttműködve az országban egyedülálló kreatív térség jön létre;
- a Natúrpark térségi márkává válik;
- az alapfokú oktatási kínálatot kiegészíti sokféle kreatív módszer és lehetőség, amely segítséget ad az identitás és a közösségben való gondolkodás erősítésében, valamint sokrétegű tudás megszerzését teszi lehetővé;
- erős közösségi kapcsolatrendszer, környezettudatosság és tudatos vásárlás jellemzi a lakosságot, akik ápolják a hagyományaikat, de nyitottság és az újra való fogékonyság is jellemzi őket,
- megjelenik a térségi autonómia reálisan elérhető legmagasabb szintjére való törekvés (elsősorban az energiaellátásban, helyi élelmiszertermelésben, emberi erőforrás fejlesztésében).

5. Források, kutatásban felhasznált dokumentumok jegyzéke

A tanulmány irodalom- és hivatkozásjegyzéke:

A területi koordinációs kapacitások vizsgálata – Értékelési jelentés ((Pannon Elemző Iroda Kft., Budapest, 2013. március 28.)

Common Provisions Regulation:

- Article 99 – Integrated territorial investment
- Article 14 – Content of the Partnership Agreement
- Article 87 – Content and adoption of operational programmes under the Investment for growth and jobs goal

David McGranahan – Timothy Wojan (2007): Recasting the Creative Class to Examine Growth Processes in Rural and Urban Counties

ERDF Regulation:

- Article 7 – Sustainable urban development

ESF Regulation:

- Article 12 – Territorial features

ETC Regulation:

- Article 10 - Integrated Territorial Investment

EU-s támogatások területi kohézióra gyakorolt hatásainak értékelése – Végző Értékelési Jelentés (Pannon Elemző Iroda Kft., Budapest, 2013. március 27.)

ÉLFO Levegőtisztaság-védelmi Referencia Központ (2013). Az OLM 2012. évi szálló por PM10 mintavételi programjának összesítő értékelése. OMSZ, Budapest

Kreatív Iparágak Platformja: Megvalósíthatósági Terv, Budapest, 2010. november

Kormány 1115/2013. (III. 8.) határozata

Kormány 1181/2013. határozata

Kormány 2018/2013. (XII. 29.) határozata

Lőcsei H. – Nemes Nagy J. (2003): A Balatoni Régió gazdasági súlya és belső térszerkezete (Társszerző: Nemes Nagy József)

Márkus Eszter: A KRAFT-indikátorok mérési lehetőségei – Key Indicators of KRAFT index. (Kézirat. Első egyszerűsített kutatási beszámoló, 2014. május 5.)

Miszlivetz Ferenc – Márkus Eszter (2013): A KRAFT-index – kreatív városok – fenntartható vidék, megjelent a Vezetéstudomány 44. kötet, 2013. szeptemberi számában

Miszlivetz Ferenc és az ISES kutatócsoportja: Kreatív városok és a fenntarthatóság, Savaria University Press, Kőszeg–Szombathely, 2012

Nyugat-dunántúli Régió Regionális Operatív Program 2007–2013 végső ex-ante értékelés (Pillars Consulting Kft., 2007.05.31.) NYUGAT-DUNÁNTÚLI OPERATÍV PROGRAM 2007–2013 (Az operatív program hivatkozási (CCI) száma: 2007HU161PO003)

Nyugat-dunántúli Operatív Program – Mid-term értékelés – Zárójelentés (Váti Kft., Vital Pro Kft., 2011. január)

Ovidius: Átváltozások (Metamorphoses) – Pygmalion, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982, 280 old..

Őry Ferenc: A trianoni békediktátum hatása Kőszeg gazdasági életére... in: Kőszeg 2000. Egy szabad királyi város jubileumára, Szerk.: Bariska István, Söptei Imre, Kőszeg Város Polgármesteri Hivatala, Kőszeg, 2000, 293. old.

Promen Tanácsadó Kft. és BFH Európa Kft. az UTIRO Leader Egyesület és a helyi szereplők bevonásával: Előzetes koncepció a Kőszegi Térségi Társulás fejlesztési stratégiájának készítéséhez – Írottató Program

Rechnitzer – Csizmadia – Grosz (2004): A magyar városhálózat tudásalapú megújító képessége az ezredfordulón, Tér és Társadalom, 18., 117–156. old.

RIS3 – Intelligens szakosodási stratégia Nyugat-dunántúli régióban (Pannon Novum Nyugat-dunántúli Regionális Innovációs Nonprofit Kft., 2013. március–április).

Ságvári Bence (2005): A kreatív gazdaság elméletéről ELTE ITHAKA Információs társadalom- és hálózatkutató központ, Budapest, 2005. május

Szombathely Megyei Jogú Város Településfejlesztési Konceptiója és Integrált Településfejlesztési Stratégiája (Városfejlesztés Zrt., Budapest, 2013. december 20.)

Trifusz Péter (2014): A kreatív város – Művészeti potenciál Kőszegen c. írása

Vas Megye Területfejlesztési Konceptiója (2014. február)

Városhálózati hatásértékelés – Értékelési jelentés (Pannon Elemző Iroda Kft., Budapest, 2013. március 28.)

A tanulmány internetes hivatkozásai:

<https://www.teir.hu/>

<http://www.ksh.hu/>

<http://www.terkepter.nfu.hu/>

Szücs Károly: Halas a művészet városa lesz? Halas Média Online:
<http://www.halasmedia.hu/index.php/online-hirek/koezelet/halasi-gyors/10084-halas-a-muveszet-varosa-lesz> (2014. április 28.)

Nagy Gergely: A kreatív ágazatok mentik meg a gazdaságot? HVG.hu
(http://hvg.hu/kultura/20080523_kultura_kreativ_ipar_budapest_eletforma) 2014. április 28.

<http://mta.hu/>

<http://www.muemlekem.hu/>

<https://www.google.hu/maps/@47.1611615,19.5057541,7z>

<http://vasutimenetrend.hu/allomas/szombathely-vasutallomas/1270/erkezo-vonatok/>

<http://vasutimenetrend.hu/allomas/koszeg-vasutallomas/6563/indulo-vonatok/>

<http://www.parlament.hu/irom39/08102/08102.pdf>

Csizmadia Zoltán (2007): Együttműködés és újtókéesség: Az innováció regionális rendszerének kapcsolathálózati alapjai.

http://www.rkk.hu/rkk/publications/phd/csizmadia_tezis.pdf

Régiók és nagyvárosok innovációs potenciálja Magyarországon (2005) MTA RKK Forrás: epa.oszk.hu/.../EPA02251_Ter_es_tarsadalom1981.pdf

<http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/8113171e.pdf?expires=1399750406&id=id&accname=guest&checksum=CFAAD33D58CC1416B6C67F62F894351A>

<http://www.policysolutions.hu/userfiles/elemzesek/Nemszavaz%C3%B3k%20Magyarorsz%C3%A1gon.pdf>

<http://socialbranding.hu/parbeszed/az-elitnek-oriasi-a-felelossege/>

<http://www.koszeg.hu/hu/aktualis/hirek/europai-nyilatkozat-a-naturparkokert-8558.html>

http://www.egyenlobanasmod.hu/tamop/data/TAMOP_EBH_1_szakertoi.pdf

Sebestény István (2011): A helyi önkormányzatok és a civil szervezetek együttműködésének dimenziói, a kapcsolatrendszer funkcionális elemzésének és mérésének lehetőségei, PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola, Pécs.

<http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/sebestenyistvanphd.pdf>

<https://ugyintezes.magyarorszag.hu/dokumentumok/mohustat>

<http://www.szervez.uni-miskolc.hu/tamop/html/alprojekt10.htm>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%B3k%E2%80%93B%C5%91%E2%80%93G%C3%B3r-v%C3%ADzt%C3%A1roz%C3%B3>

<http://www.culturalcapitalcounts.eu/index.php/hu/>

http://www.paktum.hu/foglalkoztatasi_paktumok/foglalkoztatasi_paktumok_magyarorszagon

<http://fejlesztok.hu/szekciok/gyogypedagogusoknak/431-egyseges-gyogypedagogiai-modszer-tani-intezmeny.html>

<http://www.ipartestulet.eoldal.hu/cikkek/tortenetunk.html>

<http://westpa.hu/cgi-bin/westpa/news.cgi?view=ck&tID=168&nID=7570>

<http://www.umvp.eu/files/K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi%20vid%C3%A9kfejleszt%C3%A9s%20-%20T%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3%20az%20Eur%C3%B3pai%20Uni%C3%B3%20LEADER%20programj%C3%A1r%C3%B3l.pdf>

<http://www.tajhazszovetseg.hu/hivatalos-iratok>

<http://pannonjmk.hu/rolunk>

<http://panfa.hu/klaszter/>

<http://www.szabadteriszhazaksoz.hu/>

<http://www.tdmszovetseg.eu/>

<http://genmegorzes.hu/hu/t%C3%BCnd%C3%A9rkertek-mozgalom-az-%C5%91shonosgy%C3%BCm%C3%B6lcsf%C3%A1k-megment%C3%A9s%C3%A9rt.html>

<http://www.karitasz.hu/rolunk>

http://www.vas megye.hu/nonprofit-es-civil-szervezetek/315/szombathelyi_ egyhazmegyei_caritas_alapitvany/

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Kist%C3%A9rs%C3%A9g>

<http://www.panenerg.hu/panenerg/celok-feladatok>

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_en.pdf

[EB javaslatok a 2014-20-as időszakra:](#)

http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/index_hu.cfm

[ERDF, ESF és Kohéziós Alap rendeletervezet:](#)

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2014/proposals/regulation/general/general_proposal_hu.pdf,

[ERDF rendeletervezet:](#)

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2014/proposals/regulation/erdf/erdf_proposal_hu.pdf

EU Bizottsági Factsheet Integrált Fenntartható Városfejlesztési témában:

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/themes2012/urban_en.pdf

Fenntartható Városfejlesztési – Megvalósítási Gyakorlat 2007-13 az EC Reg 1080/2006 Article 8 témájában:

http://ec.europa.eu/regional_policy/tender/pdf/201135/urban_development_praxis.pdf

Az Európai vidékfejlesztési Hálózat fókuszcsoporthoz és kérdőíves felméréseinek értékeléseinek eredményei: http://enrd.ec.europa.eu/leader/leader/focus-groups/en/focus-group-4_en.cfm

Integrated Territorial Investments. A powerful tool for innovation and change in European cities? Paul Soto and Melody Houk with Peter Ramsden and Ivan Tosics, 18 July 2012 – http://ldnet.eu/tiki-download_wiki_attachment.php?attId=34&page=Integrated%20Territorial%20Investments&download=y

Mellékletek hivatkozásai:

74/1999. (XII. 25.) EüM rendelet a természetes gyógytényezőkről

36/2010. (XI. 30.) VM rendelet, valamint az 5702/2009. és az 5773/2009. ügyiratszámú a VM és a VKSZI között létrejött megbízási szerződések

Az érintett szervezetek körének elemzése (Stakeholder-elemzés) a Területi Információs- és Fejlesztési Hálózat kialakítása (Reg-Net) SI-HU-2-2-018 számú projekthez c. elemzés, 50. oldal

Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat 2012–2013-as cselekvési terve

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) 4. § q) pontja

Budinszky István: Rövid összefoglaló az Integrált Községi és Szolgáltató Tér (IKSZT) programról

CESCI: Szlovén–magyar területfejlesztési ernyőszervezet létrehozásának vizsgálata (készült a Reg-Net projekt keretében), 12-ik és 15-ik oldala

Dr Csatári Bálint „Az MNVH hálózatépítési lehetőségei (2014-2020)” írása

Európai Natúrparkok Nyilatkozat, Wandlitz, Barnim Natúrpark, 2013. április 16.

Hannes Schaffer: Recom előadás: Regionale Strategien und Netzwerke im Gespräch Mittwoch, 16. 10. Sopron

Michael Porter (1998): On Competition, Harvard University Press, 1998

Nyugat-Pannon Nonprofit Kft.: KLASZTER STRATÉGIA a KÖRNYEZETTUDATOS TECHNOLOGIAI INNOVÁCIÓS KLASZTER számára, „A Környezettudatos Technológiai Innovációs Klaszter menedzsment szervezetének stratégiai megerősítése” című, NYDOP-1.1.1/A-11-2011-0018 azonosítószámú pályázathoz

Pannon Helyi Termék Klaszter: Klaszterfejlesztési koncepció, 2011. május, 16–17. old.

Petraskóné Bakodi Erika (2007): Teleházak Magyarországon c. szakdolgozat, 13. old., 22. old.

Promen Tanácsadó Kft.: Jövőkép és fejlesztési koncepció az Írott-kő–Geschriebenstein Natúrpark részére a 2014–2019-es időszakra

The Cluster Initiative Greenbook, idézi Lindquist –Ketels – Sölvell: The Cluster Initiative Greenbook 2.0, Ivory Tower Publishers Stockholm, 2013, itt ford. Körmendy Gál

A mellékletek internetes hivatkozásai:

http://palyazat.gov.hu/megjelentek_a_rop_klaszterfejlesztési_kiirasai

<http://klaszerfejlesztés.hu>

www.telehaz.hu

www.terport.hu

<http://www.emagyarorszag.hu/web/guest/milyen-elonyeket-biztosit-a-csatlakozas>

<http://www.emagyarorszag.hu/web/guest/emagyarorszag-programrol>

www.kistolmacs.hu/kihop/dokumentumok/konferencia/.../cseterki_imre.ppt

Promo: Önkéntesség újratöltve, a hivatkozás IN: Frisss.hu honlap, 2011.11.24.
<http://www.frisss.hu/életmod/onkentesseg-ujratoltve>, utolsó letöltés: 2014.02.14.

Bozzay Lajosné: Megtisztult a Hóvirág-forrás környéke, a hivatkozás IN: Vaol.hu honlap, 2012.03.14. <http://vaol.hu/nyoger/megtisztult-a-hovirag-forras-kornyeye-1213996>, utolsó letöltés: 2014.02.14.

Tündérmkertünk Vas megye, a hivatkozás IN: Sztv.hu honlap, 2012.03.26.
<http://www.sztv.hu/hirek/tunderkertunk-vas-megye-20120326>, utolsó letöltés: 2014.02.14.

Varga Krisztina: Történelmi emlékhelyeket..., a hivatkozás IN: Vaol.hu honlap, 2012.03.23.,
<http://vaol.hu/belfold/tortenelmi-emlekhelyeket-tesznek-rendbe-az-onkentesek-12>, utolsó letöltés: 2014.02.14.

Borostyánkő Tanácsadó és Marketing Kft. (szerk.): Központban az önkéntesség, a hivatkozás IN: vasionkentes.hu honlap, <http://www.vasionkentes.hu/dokumentumok/19/>, utolsó letöltés: 2014.02.14.

Vas Megyei Önkéntes Pontok, IN: vasionkentes.hu honlap,
<http://www.vasionkentes.hu/tamogatas/vas-megyei-onkentes-pontok>, utolsó letöltés: 2014.02.14.

www.vasionkentes.hu

www.vasicivil.hu

<http://dunaregiostrategia.kormany.hu/>

http://www2.gysev.hu/gremo_pannonia/297

http://www.recom-huat.eu/index.php?clang=1&article_id=1

www.mnvh.eu

6. Mellékletek